T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı

KISSA-YI YA‘KÛB ALEYHİSSELÂM (vr. 1b-15b) ADLI ESER ÜZERİNDEN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ KAPSAMINDA DİN DİLİ EĞİTİMİNİN İNCELENMESİ

Fatih YEŞERSİN
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul – 2019

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Anabilim Dalı
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı

KISSA-YI YA'KÛB ALEYHİSSELÂM (vr. 1b-15b) ADLI ESER ÜZERİNDEN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ KAPSAMINDA DİN DİLİ EĞİTİMİNİN İNCELENMESİ

Fatih YEŞERSİN
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Mesut ŞEN

İstanbul - 2019

Tüm kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsüne aittir.

© 2019

ONAY

Fatih YEŞERSİN tarafından hazırlanan "Kıssa-yı Ya'kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı eser üzerinden Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Kapsamında Din Dili Eğitiminin İncelenmesi" konulu bu çalışma, 22 Mayıs 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
TEZ DANIŞMANI	Prof. Dr. Mesut ŞEN	.....
JÜRİ ÜYESİ	Prof. Dr. Gülden SAĞOL YÜKSEKKAYA	.....
JÜRİ ÜYESİ	Yrd. Doç. Dr. Dilek HERKMEN	.....

ÖZGEÇMİŞ

2007 Bafra Kızılırmak Anadolu Öğretmen Lisesinden mezun olma

2012 Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı'ndan mezun olma

2012 Galip Öztürk Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

2014 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı'na giriş

2016 Yahya Kemal Beyatlı Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

2017 Sultanbeyli İbrahim Hakkı Anadolu Lisesinde idari göreve başlama

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-posta: fatihyesersin@gmail.com

ÖN SÖZ

Dil iletişimin en önemli unsurudur. Bir şeyi anlatmak ne kadar önemli ise anlamak da o kadar önemlidir. Anlamak için aklî melekelerin yerinde olması yetmez. Söyleneni anlamak için konuşulan dilin şifrelerini çözmek gerekir. Nasıl her kilidin bir anahtarı, şifresi varsa dilin de kullanım alanına uygun bir şifresi vardır.

Dil kendi içinde kullanım alanına bağlı olarak çeşitlilik gösterir, kendine özel kullanım alanları oluşturur. Böylece dilin farklı özel alanlarda kullanımı "özel dil"i ortaya çıkarır. Din dili de dilin özel kullanımına bağlı olarak oluşmuş ve gelişmiştir. Bu dil sosyal hayattaki dilden farklı hususiyetlere sahiptir.

Din insanların düşüncelerine, davranışlarına yön vermeyi, onları değiştirmeyi, kendi kanunları içerisinde doğru olana ulaştırmayı amaçlar. Bu amaçlarına ulaşmak için de dili kullanır, amaçlarını dil ile telkin eder.

Telkin edilen hakikat değişmemiş, hep aynı kalmıştır. Zaman içerisinde değişen hakikatin sunumu olmuştur. Her dönemde hakikat farklı şekilde anlatılmıştır. Değişmeyen öz değişen formlarla günümüze kadar gelmiştir. Bu bağlamda değişen din değil, din dili olmuştur. Her dönemde değişen din dilinin ve din dili ile yapılan telkinin edebî mahiyeti, dil eğitimine katkısı, Türk dili ve edebiyatı eğitimi kapsamında değerlendirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Buradan hareketle bu tezde, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya'kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı eserde dilin dinî bağlamda kullanımı, bu dil ile ortaya konan fikirlerin nasıl ve ne amaçla ortaya konduğu ayrıca din dilinin sosyal hayatta kullanılan dilden farklı yönleri incelenecektir.

Bu alanda din dili ile ilgili çalışmalar bugüne kadar İlahiyat, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri gibi anabilim dallarında yapılmış fakat Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanında yapılmamıştır. Türk dili ve edebiyatı alanında din dilinin, din dili eğitiminin incelenmesini yapacak olmak da bana ayrıca heyecan vermektedir. Çalışmamızın bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutması temennimizdir.

Tez çalışmamın vücut bulmasında baştan sona yardımını esirgemeyen, tezimi bitirmem için beni güdüleyen ve anlayışla karşılayan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Mesut ŞEN

hocama gönülden teşekkür ediyorum. Çalışmam boyunca benden yardımını esirgemeyen değerli tez arkadaşım Solmaz Ceyhan'a, tezimi bitirmem için bana destek olan ve yardımını esirgemeyen sevgili eşime teşekkür ediyor, biricik oğlum Ali Emre'ye sevgilerimi sunuyorum.

Fatih YEŞERSİN

ÖZET

Bu çalışmada, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (1b-15b) adlı eser üzerinden din diliyle oluşturulmuş ifadelerin, fikirlerin, üslûbun nasıl, hangi amaçla kullanıldığının tespit edilmesi, din dilinin sosyal hayatta kullanılan dilden farklı yönlerinin ortaya konması ve din dilinin Türk Dili ve Edebiyatı eğitimindeki yeri ve öneminin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: dil, Kıssa-yı Ya‘kup, din dili, Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi, dil bilimi.

ABSTRACT

In this research, through Qissa-i Jacobs (1b-15b) which is recorded with the number 541-001 in Kemankes Collection writing Text department in Süleymaniye library, it is aimed to be identified how and why expressions, ideas, tones which are made with religion language are used and that the different aspects of religion language from the language in Daily life is revealed and that the place and the importance of religion language is determined in Turkish language and literature education.

Key words: language, Qıssa-i Jacob, religion language, Turkish Language and Literature education, linguistics.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a.: Varak ön yüzü

a.m/a.s.: Aleyhisselam

Akt.: Aktaran

Ar.:Arapça

b. : Varak arka yüzü

Bağ. : Bağlaç

Bk.: Bakınız

C.: Cilt

Çin.: Çince

E.T.: Eski Türkçe

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

Far.: Farsça

Hz.: Hazreti

Hzl.: Hazırlayan

i.: isim

İbr.: İbranice

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Mec.: Mecaz

s.: Sayfa

S.: Sayı

Sf.: sıfat

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

T.T. : Türkiye Türkçesi

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

vb.: ve benzeri

vr.: Varak

Zm.: Zamir

[ ]: Metinde okunamadığı için onarılan, tamamlanan kısımları gösterir.

>/< : kelimelerin değişim yönünü gösterir.

(?): Okunuşundan şüphe duyulan kelimeleri gösterir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	’
ا	a, ā, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̱
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ż, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ñ
نك	n͡g
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ū, ü, v
ه	a, e, h
ى	ı, i, ī, y

İÇİNDEKİLER

ONAY ..... **i**

ÖZGEÇMİŞ ..... **ii**

İLETİŞİM BİLGİLERİ ..... **ii**

ÖN SÖZ ..... **iii**

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **vi**

KISALTMALAR VE İŞARETLER ..... **vii**

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ ..... **viii**

İÇİNDEKİLER ..... **ix**

BÖLÜM I: GİRİŞ **1**

1.1. Problem 1

1.2. Amaç 1

1.3. Önem 2

1.4. Sınırlılıklar 2

1.5. Sayıltılar 2

1.6. Tanımlar 2

1.6.1. Dil 2

1.6.2. Dil bilimi 3

1.6.3. Din Dili 3

1.6.4. Üslûp 3

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **4**

2. İlgili Araştırmalar 4

2.1. Din Dili İle İlgili Yapılan Çalışmalar 4

2.2. Din Eğitimi ve Din Dili 7

2.3. Dil ve Edebiyat Eğitimi 8
BÖLÜM III: YÖNTEM 10
3.1. Araştırmanın Modeli 10
3.2. Evren ve Örneklem 10
3.3. Veri Toplama Araçları 10
3.4. Verilerin Toplanması 10
3.5. Verilerin Çözümlenmesi 10
BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM 11
4.1. GİRİŞ 11
4.1.1. Kıssa ve Kıssanın Türk Edebiyatındaki Yeri 11
4.1.2. Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhi’s-selâm Adlı Eser Hakkında Bilgi 12
4.1.3. Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhi’s-selâm Adlı Eserin 1b-15b Varaklarının Özeti 13
4.2. Dil İncelemesi 15
4.2.1. Yazılış (İmla) Özellikleri 15
4.2.1.1. Ünlülerin Yazılışı 15
4.2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı 15
4.2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı 15
4.2.1.1.3. ı, i ünlülerinin yazılışı 16
4.2.1.1.4. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı 17
4.2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı 17
4.2.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı 17
4.2.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı 17
4.2.1.2.3. g, k, ñ ünsüzlerinin yazılışı 18
4.2.1.2.4. ḥ, ḫ, h ünsüzleri 18
4.2.1.2.5. t ünsüzünün yazılışı 18

4.2.1.2.6. s ünsüzünün yazılışı 18
4.2.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı 18
4.2.2. Ses Bilgisi 19
4.2.2.1. Ünlüler 19
4.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri 19
4.2.2.1.1.1. e > é> i değişmesi 19
4.2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi 20
4.2.2.1.1.3. ı > u değişmesi 20
4.2.2.1.1.4. i > ü değişmesi 20
4.2.2.1.1.5. u > ı ve ü > i değişmesi 20
4.2.2.1.1.6. e > i değişmesi 20
4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu 21
4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 21
4.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 21
4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi 22
4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi 22
4.2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi 22
4.2.2.2. Ünsüzler 23
4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri 23
4.2.2.2.1.1. m > b değişmesi 23
4.2.2.2.1.2. b > v değişmesi 23
4.2.2.2.1.3. t > d değişmesi 23
4.2.2.2.1.4. ķ > ġ değişmesi 24
4.2.2.2.1.5. ġ/g > v değişmesi 24
4.2.2.2.1.6. ķ > ḫ değişmesi 24

4.2.2.2.1.7. d > y değişmesi 24
4.2.2.2.1.8. k > g değişmesi 24
4.2.2.2.1.9. d > z̲ değişmesi 25
4.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi 25
4.2.2.2.2.1. b düşmesi 26
4.2.2.2.2.2. r ve l düşmesi 26
4.2.2.2.2.3. g düşmesi 26
4.2.2.2.2.4. y düşmesi 26
4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi 26
4.2.2.2.3.1. y, s, n türemesi 26
4.2.2.2.3.2. r türemesi 27
4.2.2.2.3.3. k türemesi 27
4.2.2.2.3.3. Ünsüz ikizlenmesi 27
4.2.2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi 27
4.2.2.2.5. Hece Düşmesi (Haploloji) 27
4.2.3. Şekil Bilgisi 28
4.2.3.1. İsim 28
4.2.3.1.1. Çokluk Eki 28
4.2.3.1.2. İyelik Ekleri 28
4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama 29
4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamaları 29
4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları 29
4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları 30
4.2.3.1.4. İsim Çekimi Ekleri 30
4.2.3.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl: eksiz 30

4.2.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli: +(n)Uñ, +(n)Iñ, +(I)m, +(U)m 30
4.2.3.1.4.3. Yönelme (Datif) Hâli: +a/+e, +ya/+ye 31
4.2.3.1.4.4. Yükleme (Akkuzatif) Hâli: +nı/+ni, +n, +ı/+i, +yı/+yi 31
4.2.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli: +da/+de 31
4.2.3.1.4.6. Uzaklaşma (Ablatif) Hâli: +dan/+den ve +ndan/+nden 31
4.2.3.1.4.7. Eşitlik (Ekvatif) Ekleri: +ca/+ce 31
4.2.3.1.4.8. Yön (Direktif) Ekleri: +ra/+re, +arı/+eri, +aru/+erü, +ru/+rü . 32
4.2.3.1.4.9. Vasıta (İnstrumental) Hâli Ekleri: +n, +ıla/+ile, +la/+le, ... 32
4.2.3.1.4.10. Sebep Gösterme Hâli:+çün 32
4.2.3.1.5. Sayı İsimleri 32
4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri 32
4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 33
4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri 33
4.2.3.2. Sıfat 34
4.2.3.2.1. Niteleme Sıfatları 34
4.2.3.2.2. Belirtme (Tayin) Sıfatları 34
4.2.3.2.2.1. İşaret Sıfatları 34
4.2.3.2.2.2. Sayı Sıfatları 35
4.2.3.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları 35
4.2.3.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları 35
4.2.3.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları 35
4.2.3.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları 35
4.2.3.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları 35
4.2.3.2.2.3. Soru Sıfatları 35
4.2.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları 36
4.2.3.3. Zarf 36

4.2.3.3.1. Zaman Zarfları 36
4.2.3.3.2. Yer Zarfları 36
4.2.3.3.3. Miktar Zarfları 36
4.2.3.3.4. Tarz (Suret) Zarfları 36
4.2.3.4. Zamir 37
4.2.3.4.1. Şahıs Zamirleri 37
4.2.3.4.2. Dönüşlülük Zamirleri 37
4.2.3.4.3. İşaret Zamirleri 38
4.2.3.4.4. Soru Zamirleri 38
4.2.3.4.5. Belirsizlik Zamirleri 38
4.2.3.4.6. Bağlama Zamirleri 38
4.2.3.5. Edat 38
4.2.3.5.1. Ünlem Edatları 39
4.2.3.5.1.1. Ünlemler 39
4.2.3.5.1.2. Seslenme Edatları 39
4.2.3.5.1.3. Gösterme Edatları 39
4.2.3.5.1.4. Sorma Edatları 39
4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları 39
4.2.3.5.2. Bağlama Edatları 39
4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları 40
4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları 40
4.2.3.5.2.3. Cümle Başı Edatları 40
4.2.3.5.2.3.1. Fakat ifadesini taşıyanlar 40
4.2.3.5.2.3.2. Eğer ifadesini taşıyanlar 40
4.2.3.5.2.3.3. Çünkü ifadesi taşıyanlar 40
4.2.3.5.2.3.4. Netice ve izah ifade edenler 40

4.2.3.5.2.4. Sona Gelen Edatlar 40
4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları 40
4.2.3.5.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları 41
4.2.3.5.3.1.1. Yalın hâl ile birleşenler: 41
4.2.3.5.3.1.2. Yönelme hâli ile birleşenler: 41
4.2.3.5.3.1.3. Uzaklaşma hâli ile birleşenler: 41
4.2.3.5.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları 41
4.2.3.5.3.2.1. Vasıta ve beraberlik bildirenler 41
4.2.3.5.3.2.2. Sebep bildirenler 41
4.2.3.5.3.2.3. Benzerlik bildirenler 41
4.2.3.5.3.2.4. Başkalık bildirenler 41
4.2.3.5.3.2.5. Miktar bildirenler 41
4.2.3.5.3.2.6. Zaman bildirenler 42
4.2.3.5.3.2.7. Yer ve yön bildirenler 42
4.2.3.5.4. Tekerrür Edatları 42
4.2.3.6. Fiil 42
4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri 42
4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri 42
4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 43
4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk 43
4.2.3.6.3. Fiil Çekimi 43
4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri 43
4.2.3.6.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri 44
4.2.3.6.3.1.2. İyelik Eki Kökenli Şahıs Ekleri 44
4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri 44
4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri 44
4.2.3.6.3.2.1. Bildirme Kipleri 45
4.2.3.6.3.2.1.1. Geniş Zaman 45
4.2.3.6.3.2.1.2. Şimdiki Zaman 45

4.2.3.6.3.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman 45
4.2.3.6.3.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman 45
4.2.3.6.3.2.1.5. Gelecek Zaman 45
4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri 46
4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi 46
4.2.3.6.3.2.2.2. Şart Kipi 46
4.2.3.6.3.2.2.3. İstek Kipi 47
4.2.3.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi 47
4.2.3.6.4. Cevherî Fiil ve Bildirme Ekleri 47
4.2.3.6.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri 48
4.2.3.6.6. Fiillerde Soru 48
4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller 48
4.2.3.6.7.1. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Filler 49
4.2.3.6.7.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller 49
4.2.3.6.7.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller 49
4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri 49
4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik (İktidar) Fiili 50
4.2.3.6.7.2.2. Tezlik Fiili 50
4.2.3.6.7.2.3. Süreklilik (Devamlılık) Fiili 50
4.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiili 50
4.2.3.6.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler) 50
4.2.3.6.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar) 51
4.3. Metin 52
Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) 52
4.4. Açıklamalı Dizin 70
4.5. Tıpkıbasım 137
BÖLÜM V: SONUÇLAR 154
KAYNAKÇA 158

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

İnsan sosyal bir varlıktır. Merak eder, araştırır, anlamak ve anlatmak ihtiyacı hisseder. Anlamak ve anlatmak ihtiyacını ise dil vasıtasıyla yapar. Kullandığı dil, kişinin bulunduğu ortama, anlattığı kişi veya nesnelere göre farklılık gösterir. Aile ortamında farklı, arkadaş ortamında farklı, özel hayatında farklı bir dil kullanır. Dil şartlara, olaylara, durumlara, kavramlara, kişi ve varlıklara göre farklılık arz eder.

İnsanoğlu yaratıldığından beri yaratıcısını merak etmiş O'nu anlamak ve anlatmak istemiştir. Yaratıcıyı anlamak ve anlatmak için kullanılan dil, beşerî hayatta tecrübe edilmiş bir dil değildir. Bu dil sosyal hayatta, beşerî sahadaki dilden farklı hususiyetleri içermektedir. Dinî muhtevalı Türk edebiyatı mahsulleri olan metinlerin de dili bu bağlamda farklılık arz etmektedir. Bu çalışmada Türk edebiyatındaki bu metinlerde din diliyle ortaya konmuş fikirlerin, ifadelerin, üslûbun nasıl, hangi amaçla ortaya konduğu üzerinde durulma ihtiyacı hissedilmiştir. Bu amaçla Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya'kûb (vr. 1b-15b) Aleyhisselâm adlı eser örnek metin olarak seçilmiştir. Bu eser üzerinden dilin bir parçası olan din dilinin Türk Dili ve Edebiyatı eğitimindeki yeri belirlenmeye çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Bu çalışmada,

- Din dili kullanımının Türk edebiyatı ürünlerine bir değer katıp katmadığının,
- Dilin kullanım alanları içerisinde din dilinin özel bir yerinin olup olmadığının,
- Dil eğitiminde, din dili kullanımının bir etkisinin olup olmadığının,
- Anlatımda, din dilinin kullanılmasının sosyal hayatta kullanılan dilden farklı bir tesirinin olup olmadığının,
- İncelenen eserde din dilinin nasıl kullanıldığının,

tespiti amaçlanmıştır.

1.3. Önem

Araştırmadan elde edilen bulguların;

- MEB Talim ve Terbiye Kurulunun program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı,
- Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Eğitimi, İlahiyat ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi gibi bölümlerinin çalışmalarında örnek teşkil edebileceği,
- Araştırmacıların, konu ile ilgili yeni çalışmalarına ışık tutacağı umulmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen bulgular;

- Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı eser ile sınırlıdır.

1.5. Sayıltılar

- Örneklem, evreni temsil edici niteliktedir.
- Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı eserin orijinal olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Dil

İnsanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle başla, gözle kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimizi anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma vasıtamız dilimizdir (Banguoğlu, 1990, s. 9).

1.6.2. Dil bilimi

Sosyal bir kurum olan dilin genel ve özel niteliklerini ve dil olaylarını inceleyen; dillerin doğuşlarını, zaman içindeki gelişmelerini, yeryüzündeki yayılışlarını ve aralarındaki ilişkileri araştıran ve niteliği bakımından diğer birtakım bilim dalları ile de yakın ilişkileri bulunan bilim dalı (Boz, 2010, s. 8).

1.6.3. Din Dili

Din dili, dilin sürekli din ile veya dinî bir alan içinde kullanımıdır (Darquennes, Akt. Erkan, 2014, s.169).

Din dili, insana ufuklar ve daha ötesine ilişkin ipuçları veren, imajinatif, çağrıştırıcı ve kuşatıcı bir dildir (Kuvancı, 2010).

Din dili ifadesiyle en geniş anlamıyla bütün teolojik konuşmaları içine almakla birlikte, daha dar anlamıyla kutsal metinlerin dili kastedilmektedir (Tokat, 2009, s. 76).

1.6.4. Üslûp

Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliğidir.

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. İlgili Araştırmalar

2.1. Din Dili İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Din dili ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok tez ve makale şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında kitap olarak da yayınlar hazırlanmıştır. Din dili ismiyle dikkat çeken kitapların başında Turan Koç'un doksanlı yılların sonuna doğru baskısı yapılan kitabı gelir. Bu kitabında Koç, din dilinin ne ifade ettiğini, dini ifadelerin mahiyetini, dilin farklı yönlerini daha çok felsefi bir tartışmayla akımlar ve yaklaşımlar etrafında ele almıştır.

Dinî ifade konusunda ifadenin dinî nitelik taşımasını ise Koç bu kitabında şu şekilde açıklar: "Bir ifadenin dinî olması için, onun salt tarihsel ve antropolojik bir ifade olma düzeyini aşıp inanç bağlamında bir rol oynaması ve kanaate dayanan bir dil olma özelliğini taşıması gerekir (Koç, 2013, s. 16). Dinî ifade konusundaki açıklaması din dilinin de mahiyetine işaret etmektedir.

Dilsiz bir dinde dinî hakikatler bilinemez. Bu noktada dilin, dini öğretileri aktarmadaki rolüne dikkat çeken Koç, dilin sembolik yanından da bahsederken kıssaları örnek gösterir. Sembolik dilin kıssaları naklindeki görevini ise, sembolik dilin kıssaları "fiilen vuku bulmuş tarihi bir olay olarak değil, fakat dinî bakımdan önem arz eden bazı hususların sembolik bir takdim şekli olarak görmek suretiyle, başka bir anlam düzeyine nakletmesi" (Koç, 2013, s. 89) şeklinde ifade eder. Aynı eserde, kıssaların dinin vermek istediği mesajı iletmenin güçlü bir dolaylı anlatım şekli (Koç, 2013, s.122) olduğu sonucuna varır ve Kur'ân'ın anlattığı kıssalardaki gerçekliğe yaptığı vurgudan bahseder.

Koç'un kitabında, kıssalar ve din dili ile ilgili yaptığı tartışmalar Kıssa-yı Ya'kûb (a.s.) adlı eser üzerinde yaptığımız din dili incelememizde bize fayda sağlayacaktır.

Erkan, "Hakikati İnşa Aracı Olarak Din Dili" adlı makalesinde, dilin farklı kullanım alanlarına sahip olduğundan, her alanda, her toplulukta farklı şekilde kendini gösterdiğinden bahsetmiştir. Aynı dili konuşan kadın ve erkeğin bile dili kullanımında farklılık olduğuna değinmiştir. Buna bağlı olarak da din içerisinde oluşmuş farklı dinî

grupların kendine özgü bir dil oluşturduklarını, dini ve dinî bir grubu anlamanın o gruba hâkim olan dili bilmeyi gerektirdiğini ifade etmiştir.

Dinin, dili hakikatin anlatımında bir araç olarak kullandığını, dinin dilden hakikatin temsili olarak istifade ettiğini ve dinî hakikatlerin kendilerine karşılık gelen bir dil dünyası içinde biçim kazandığını belirtmiştir (Erkan, 2014).

Bu makalede çalışmam ile ilgili dilin farklı kullanım alanlarına sahip olması dolayısıyla dinî eserlerde de farklılık göstermesine değinilmiştir. Dilin dinî bir biçim alması edebî yönden incelenmesini ve dolayısıyla da edebiyat eğitimine olan katkısını inceleme düşüncesini ortaya çıkarmış ve çalışmama ön ayak olmuştur.

Kuvancı, Wittgestein'ın görüşünden hareketle ortaya koyduğu "Din Dili Kapalı Dil Midir?" adlı tezinde Wittgestein'ın dilin kullanım bağlamını dil oyunları ile açıkladığını, her dil oyununun (söylemin) bir yaşam biçimi olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Bu anlayışa göre, din dili, bilim dili gibi ayrı bir dil oyunudur. Onun yaslandığı bir yaşam biçimi ve kendine özgü dip grameri bulunmaktadır. Dinî ifadeler bu yaşam biçimi bağlamında, kendi derin gramerine dayalı olarak anlaşılabilir.

Kuvancı din dilinin kapalı ve açıklığına dair düşüncesini örnekleri ile açıkladıktan sonra din dilinin insanoğlunun nihaî mukadderatıyla ilgili bir dil olduğu, bu bakımdan, insan kavrayışının ötesine atıfta bulunduğu, bir dil oyunundaki gramatik bir unsur olmadığı, kendi kendine yeten bağımsız bir söylem değil, genel dilin kural ve kategorilerini paylaşan, kavramlarından yararlanan ve onun sentaksını kullanan bir söylem olduğu sonucuna varmıştır (Kuvancı, 2010).

Dilin kapalılık veya açıklığının belirlenmesinde bağlam boyutunun da önemli olduğuna dikkat çekilen bu çalışmada, Wittgenstein'ın dil oyunu olarak açıkladığı bağlamın dinî eserlerdeki kullanımı çalışmama kaynaklık etmiştir.

Önder, "Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi" adlı makalesinde şunlara değinmiştir:

Din eğitimi tamamen teorik bilgilerle gerçekleşmemektedir. Sağlıklı bir din eğitimi için, huzurlu, sevgi temelli aile yapısı ve yaşantısı gereklidir. Çocukların din eğitiminde sevgi, şefkat, dinleme ve değer verme son derece önemlidir. Ailedeki konuşma üslûbu,

kullanılan dinî kavramlar, günlük yaşantı ve davranışlar çocukların din eğitiminde etkilidir. Din eğitimi ve öğretimi çalışmalarında din diline de yer verilmelidir. Çocukların din eğitiminde dinî hikâye ve kıssalardan faydalanılmalıdır. Soyut konuların anlaşılmasında hikâye ve masallar önemli araçlardır (Önder, 2013).

Önder'in din eğitiminde kullanılacak bir dilden -din dilinden- bahsetmesinin yanında ayrıca hikâye, masal ve kıssaların din eğitimindeki önemine değinmesi, hem edebiyat hem de dil ürünü olan masal, kıssa ve hikâyelerin din dili ve eğitimi açısından değerlendirilmesi hususunu bizde uyandırmış, bu kapsamda Kıssa-yı Ya'kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı eser üzerinden din dili eğitimi üzerinde çalışmaya sevk etmiştir.

Avcı'nın, "Din Eğitimi Açısından Yûsuf Sûresi" adlı tezinde surenin tamamı göz önüne alınarak nefis, şeytan, akıl ve vahiy ekseninde olayların cereyan ettiği ortaya konmuştur. Bizim çalışmamızla ilgili olarak ise bu çalışmada şunlara değinilmiştir: Din eğitiminde bazı kavramları açıklayabilmek için din diline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kavramlar genellikle soyut kavramlar olduğundan eğitimde kıssa ve hikâyelerden istifade edilmeli; Yûsuf kıssası gibi özellikle Kur'ân-ı Kerîm'de geçen kıssalar üzerinde durulmalı, bu kıssaların tahlilleri ve değerlendirmeleri yapılarak sonuçlar çıkarılmalıdır (Avcı, 2005).

Yıldırım, "Din Dilinin Anlamı; Doğrulamacı ve İşlevselci Yaklaşımlar" adlı tezinde, mantıksal pozitivist düşünürlerin, metafiziğe ve dine yönelik ağır eleştirilerde bulunarak dinî ifadelerin anlamsız olduğunu ileri sürdüklerini, bunun için doğrulama ilkesine başvurduklarını, dolayısıyla da dinî ifadelerin saçma ve anlamsız olduğu yönünde bir sonucu ortaya çıkardıklarını belirtmiştir. Daha sonra yanlışlama ilkesini öne süren düşünürlerle din dilini anlama ve anlamlandırmaya yönelik yapılan çalışmaların devam ettiğini belirtmiştir (Yıldırım, 2012).

Din dilinin anlamına yönelik yapılan bu çalışma, bizde Türk Dili ve Edebiyatı kapsamında din dilini inceleme ve eğitim açısından değerlendirme düşüncesini doğurmuştur.

Yukarıda kısaca bahsettiğim çalışmaların dışında da benzer veya yakın çalışmalar yapılmıştır. Din dili ile ilgili bugüne kadar yapılan bu çalışmaların İlahiyat, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri gibi anabilim dallarında yapıldığını fakat Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanında yapılmadığını fark ettik. Türk dili ve edebiyatı alanında da

din dilinin, din dili eğitiminin incelenmesi, bu eksikliğin giderilmesi gerektiğini düşünerek çalışmamıza başladık.

2.2. Din Eğitimi ve Din Dili

Dünyaya gelen her birey geldiği günden itibaren dünyaya adapte olmaya başlar. Duyu organları vasıtasıyla birçok uyarıcıya kapılarını açmak durumunda kalır. Sözün muhatabı olur. Dile kulak verir. Anlama ve anlamlandırma çabaları bireyde kendini gösterir. Bireylerin yeni durumlara ayak uydurabilmesi için hayatlarında birtakım değişikliklerin oluşma süreci başlar. Birey bu süreç içerisinde şekillenir. Eğitim bireye şekil veren bu süreçlerdir.

Eğitim, sevgi temelli olursa etkili olur. Bilindiği gibi çocukta ilk ortaya çıkan duygular sevgi, güven, ümit ve bağlanma duygularıdır (Avcı, 2005, s. 74). Merhamet, sevgi ve şefkatle verilen eğitim daha kalıcı olur. İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) de İslam dinini tebliğ ederken sevgi ve merhamet diliyle hitap etmiştir. Din eğitiminin temelinde de yine sevgi, şefkat gibi iyi huy ve davranışlar yatmaktadır.

Din eğitimi çocuk yaşlardayken başlayan bir eğitimdir. Çocukların ebeveynlerinden gördükleriyle dinî hayatlarında bir uyanış olur. Bu uyanış beslendikçe dinî hayata ilgi artar ve dinî eğitimle çocuklar şekillenir. Daha henüz somut dönemde olan çocuklar için ilgi alanına uygun olan hikâye ve masallar ile dinî eğitim desteklenebilir. Hikâye ve masaldaki kahramanlar onun için örnek olur, hem kendi dünyasını hem de yetişkinlerin dünyasını daha iyi anlar, yeni fikir ve tecrübeler kazanır (Ertaş, 2012, s. 34).

Çocuk zamanla dilini geliştirip etkili kullanmaya başlar. Zihnî berraklığa sahip olan çocuklar, çevrede ne söylenirse onu kaparlar. Kulağına ezan okunmasıyla birlikte anlamlandıramasalar da Allah kelimesi ile tanışırlar. Bunu maşallahlar, inşallahlar takip eder. Çocuklar çevreleri ile olan iletişimleri sayesinde "din dili" geliştirirler (Ertaş, 2012, s. 45).

Çocukta küçük yaşlarda başlayan din dilinin oluşumu dinî eğitimlerle, Kur'ān eğitimi ile gelişerek devam eder ve çocuk din dilini anlama ve anlamlandırmaya başlar. Çocukta oluşan bu dil, hakikati aktarmak için kullanılan özel bir dildir.

Dil, din içerisinde "hakikatin" ve "kutsal" olarak görülmesi gerekenin aktarıcısıdır (Benli, 2010, s. 28). Din kendi öğretisini, hakikatini aktarmada dili araç olarak kullanır.

Siyasetin, ekonominin dahi kendine has terimleri ile farklı bir dili varsa- ki ayrıca argon ve jargon gibi kavramlardan bahsediyorsak- dinin de kullandığı özel bir anlatım şekli, dili vardır. Din eğitiminde ve dini ritüelleri, dinin hakikatini aktarmada kullanılan bu dil din dilidir.

2.3. Dil ve Edebiyat Eğitimi

Edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı (TDK, s. 600) şeklinde açıklanabilir.

Dil, yalnızca düşünceyi aktaran, ileten bir dizge değil, aynı zamanda onu oluşturan, biçimlendiren bir dizgedir. Biz dünyayı anadilimizin penceresinden görür, onun kavramlarıyla düşünür, ana dilimizin kavramlarıyla evreni biçimlendiririz (Aksan, 2006, s. 15).

Söze dayanan bütün sanatların hammaddesi ve ürünü dildir (Aksan, 1995, s.12). Söze dayalı bir sanat dalı olan edebiyatın da ana malzemesi dildir. Edebiyat, ürünlerini dil aracılığıyla ortaya koyar. Edebî eserin tesiri dilin etkili kullanılmasına bağlıdır. Dili etkili kullanmanın ilk şartı ise ana dilini iyi bilmektir.

Dil öğretimi bir yığın kuru bilginin beyne yüklenmesi demek değildir. Kişinin diğer insanlarla olan iletişimi de dile dayanmaktadır. Kişinin etrafındaki insanlarla iletişim kurabilmesi, sosyal bir varlık olarak toplum içerisinde kendini ifade edebilmesi, bireysel gelişimini tamamlayabilmesi ve hayatın her aşamasında başarılı olmasının yolu iyi bir ana dili eğitim ve öğretiminden geçmektedir (Kayaalp, 1998, s. 89- Akt. Sinan, 2006, s. 5).

Dil eğitimi ve öğretimi çocuk yaşlarda başlar. Okuyabilme ve anlamlandırma dili iyi kullanabilme ile doğru orantılıdır. Hz. Peygamberin yetiştiği toplumda, çocukların ve büyüklerin, dili düzgün konuşmalarına büyük önem verildiğini ve dil konusundaki bu hassasiyetin daha sonraki devirlerde de devam ettiğini, dili düzgün konuşmanın çok önemli bir maharet sayıldığını, yanlış konuşanların ise uyarıldığını kaynaklarda görmekteyiz (Sağlam, 2002, s. 183).

Yazınsal metinler dil öğreniminde kullanılan bir alıntılar, parçalar yığını değildir (Uçan, 2006, s. 5). Edebiyat eserlerini ana dili eğitiminin bir aracı kılmak zorunluluktur. Kuru bilgilerle kurgulanmış, estetik kaygılar taşımayan metinlerin insana bu anlamda bir

katkısı düşünülemez (Sinan, 2006, s. 6). Edebî eserlerin dile katkısı yanında edebiyat eğitimi ve öğretimine de katkı sağlayacak düzeyde olması gerekir.

Edebiyat eğitimi sahasında yaşanmakta olan problemlerin kaynakları arasında kavram yetersizliği ve karmaşası gelir (Çetişli, 2006, s. 2). Dili doğru öğrenen bireyler kavramlara hâkim olur, doğru düşünür ve ifade eder. Doğru düşünen, ifade eden ve anlayan bireylerle edebiyat eğitimi amacına ulaşır. Amacına ulaşan bir edebiyat eğitimi ise bireyin ruhunu, düşüncelerini, davranışlarını şekillendirir (Acar, 2010, s. 87).

Bu çalışmamızda Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı metnimizin edebî bir değer taşıması, bir dil ürünü olmasından ötürü, din dili eğitimi açısından incelenmesinin yanında dil ve edebiyat öğretimine katkısını da ortaya koymuş olacağız.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b) adlı eser üzerinden din dili ve bu dilin Türk edebiyatı eğitimine katkısının literatür (eser) taraması yapılarak tespiti amaçlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışma Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlı Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselam (vr. 1b-15b) adlı eser üzerinde yapılacaktır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanması doküman analizi ve literatür taraması ile elde edilecektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Alan odaklı olarak yapılan bu araştırmada veriler, literatür taraması ve doküman analizi ile toplanacaktır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Veri çözümlemesinde içerik analizi yöntemi kullanılacak olup herhangi bir istatistiki analiz çalışması yapılmayacak, çalışmanın sonuç bölümünde genel ifadelere yer verilecek ve literatür taramasından da faydalanılarak toplanan verilerin çözümlenmesi yapılacaktır.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

4.1. GİRİŞ

4.1.1. Kıssa ve Kıssanın Türk Edebiyatındaki Yeri

Kıssa kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Sözlüklerde, "Kendisinden ders alınması gereken kısa hikâye" (TDK Sözlüğü, 2009); "Fıkra, hikâye, rivâyet; vak'a, mâcerâ (Devellioğlu, 2006); "Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet; vak'a, mâcerâ, sergüzeşt" (Ayverdi, 2011, 673) gibi anlamlara karşılık gelmektedir.

Kıssa için İslam ansiklopedisinin ilgili maddesinde ise şu bilgilere yer verilmiştir: Kur'ân-ı Kerîm'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim. Sözlükte "bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek" gibi mânâlara gelen kıssa kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması/hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder (Şengül, 2002, s. 498).

Kıssa, sadece Hz. Peygamber'i tesliye amacıyla kullanılan bir anlatım tekniği olmayıp "makasıdu'ş-şeria" olarak da ifade edilen Kur'an'ın insanlara gönderilmesindeki beş temel amacı (insanın canı, inancı/dini, malını, nesli ve aklı) ifade etmek üzere kullanılan bir anlatım biçimidir (Yavuz, 2009, s. 114).

Kutsal kitabımız kıssalarla örülüdür. Onu okurken en güzel kıssalarla kıssalanırız. Yusuf, İbrahim, Musa Aleyhi's-selâm'ı bu kıssalarda öğreniriz. Mücadeleyi, tevhidi, köleliğe isyanı, hicreti, iman için cefa çekmeyi, olgunlaşmayı, Rabb'e teslim olmayı bu kıssalarla öğreniriz. Bu kıssalar, bütün insanlık tarihinin sosyolojik arketipleri. İslam âlimleri, Müslüman edebiyatçılar ve sanatçılar Kur'ân'ın bu kıssa geleneğini sürdürdüler. Kıssacılar yetişti. Türkülerimize, edebiyatımıza, mesnevilerimize, şiirimize kıssalar girdi (Yıldırım, 2017).

Türk edebiyatında da kıssa ibretli hikâye, ders çıkarılması gereken hikâye manalarını ihtiva eden anlamlarıyla kullanımını sürdürmüştür. Kur'ân-ı Kerim'de "kıssaların en güzeli" olarak ifade edilen Yusuf u Züleyha kıssası da Türk edebiyatında Orta Asya'dan Anadolu sahasına kadar birçok edip ve şair tarafından ele alınmıştır (Kolcu, 2002).

Modernizm ile birlikte nesnel anlatım biçimleri dışındaki anlatım şekilleri kabul görmedi. Böylece masal gibi kıssa gibi anlatım kalıplarıyla birlikte din dili de önemini kaybetti (Yıldırım, 2017).

4.1.2. Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhi’s-selâm Adlı Eser Hakkında Bilgi

Eser, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü Kemankeş koleksiyonunda 541-001 numara ile kayıtlıdır. Kıssa-yı Ya‘kūb ‘Aleyhi’s-selām adlı eser, Abdulkadir Geylani soyundan Abdulkadir Emir Hoca’nın kütüphaneye hibe ettiği 794 eserden biridir. Eserin ebadı 272x180, 227x125 mm’dir. Bu bilgi eserin 1a sayfasına not düşülmüştür. Aynı sayfaya evrak adedi 53, satır sayısı da 28 olarak kaydedilmiştir. Bu kayıtlar eserin kütüphaneye kaydı yapılırken kütüphane yetkilileri tarafından düşülmüş olmalıdır. Eserin incelenen kısmında 13a ve 2a sayfaları dışında her sayfadaki satır sayısı yirmi sekizdir. 13a sayfası otuz, 2a sayfası ise on iki satırdan ibarettir.

İncelenen eser, Temîm Dârî Hikâyesi’ni de ihtiva eden bir kitapta yer almaktadır. Bu kitap 56 varaktan ibarettir.

Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhi’s-selâm adlı eserin istinsah tarihi eserin 2a sayfasında hicri 1135 (miladi 1722/1723) olarak belirtilmiştir (Türk Tarih Kurumu, 2019). Eserin müstensihi belli değildir. Fakat Seyyid Hacı Abdulkadir diye bilinen Üsküdarlı Kemankeş Emir Hoca tarafından Üsküdar’daki Valide-yi Atik Camii’ne bağışlandığı eserin 2a sayfasından anlaşılmaktadır. Eser otuz varaktan ibarettir. Tamamı mensur olan eser kahverengi karton ciltli bir deftere nesih hat ile yazılmıştır.

Bir sonraki sayfanın ilk kelimesinin bir önceki sayfanın altına yazılması geleneği bu eserde de devam etmekte ve sayfa takibi bu şekilde yapılmaktadır. Eserin incelenen kısmında 14b, 7b ve 2b sayfalarının sağ üst köşelerinde; 2a sayfasının ise sol üst köşesinde birer mühür bulunmaktadır.

Esere genel olarak Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin dil özellikleri hâkimdir. Eser kırmızı ve siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Kırmızı olarak yazılan yerlerden ayet olanlar, transkripsiyonlu metinde kalın yazı tipli Arap harfleriyle, bir ayeti ihtiva etmeyen kısımlar ise kalın yazı tipli Latin harfleriyle yazılarak gösterilmiştir. Ayrıca sayfanın hasar görmesi nedeniyle okunmayan veya müstensihin

hatasından kaynaklandığına kanaat getirdiğimiz yazılmayan kısımlar, cümlenin bağlamına dikkat edilerek köşeli parantez [] içinde tamamlanmıştır.

4.1.3. Kıssa-yı Ya'kûb Aleyhi's-selâm Adlı Eserin 1b-15b Varaklarının Özeti

Hz. Yakûb Hz. İshak'ın oğludur. İshak ölünce peygamberlik Hz. Yakûb'a geçer. Hz. Yakûb'un yedi avradından kızları ve on iki oğlu vardır. On iki oğlandan en iyi ilm okuyan Hz. Yûsuf'tur ve Hz. Yakûb kendisinden sonra peygamberliğin Hz. Yûsuf'a geçmesini ister. Hz. Yakûb Hz. Yûsuf'un yetişmesine diğer oğullarından daha çok önem verir. Bu yüzden kardeşleri Hz. Yûsuf'u kıskanır ve onu sevmezler. Bir gün Hz. Yûsuf düş görür ve bunu babasına anlatır. Hz. Yakûb bu düşü kardeşlerine anlatmamasını söyler. Çünkü kardeşlerinin Hz. Yûsuf'a kötülük edeceklerini düşünür. Hz. Yakûb rüyayı yorumlar ve Hz. Yûsuf'a ilim ehli olacağını, peygamber olacağını söyler. Bu haberi kardeşleri duyar ve Hz. Yûsuf'u öldürelim derler. Kardeş öldürmekten vazgeçip Yûsuf'u bir kuyuya bırakmaya karar verirler. Kardeşleri Hz. Yûsuf'u davarlarla gezmeye götürmek isterler. Hz. Yakûb kurt yer endişesi ile ilk önce göndermek istemese de kardeşleri, babaları Hz. Yakûb'u ikna ederler. Hz. Yakûb Hz. Yûsuf'u oğullarına ısmarlar. Yolda kardeşleri Hz. Yûsuf'a iyi muamele etmezler ve Yûsuf'u bir kuyuya atarlar. Cebrail (a.s) Hz. Yûsuf'u tutar ve yedi gün boyunca kuyudaki bir taş üstünde kalır. Hz. Yûsuf'un kardeşleri bir oğlağı kesip Yûsuf'un gömleğini oğlağın kanına sürüp ağlayarak babalarına giderler ve Yûsuf'u oyun oynarken bir kurdun yediğini söylerler. Hz. Yakûp inanmasa da Yûsuf'unu kaybedişinin sıkıntısı içinde yaşar. Hz. Yûsuf'un atıldığı kuyudan su çıkarmaya çalışan bir kervan Hz. Yûsuf'u kuyudan çıkarır ve güzelliği karşısında çok şaşırırlar. Kuyunun yanına tekrar gelen kardeşleri durumu görünce Yûsuf'un kendi köleleri olduklarını söylerler. Melik Dagr Yûsuf'u kardeşlerinden on yedi Mısır akçesine satın alır. Melik Dagr kendi kavmine Yûsuf'u hoş tutmalarını söyler ve yola revan olurlar. Hz. Yûsuf yolda annesinin mezarını ziyaret eder. Yolda mucizeler olur. Hz. Yûsuf'a vurulması üzerine kara bulutlar sarar etrafı ve yıldırımlar çakar. Bunun üzerine Hz. Yûsuf'tan af dilerler ve tekrar hava sakin olur. Melik Dagr Mısır'a gelice Yûsuf'a güzel giysiler giydirir, yedirir, içirir. Her kim ki güzel kul almak isterse bana gelsin diye Mısır kavmine ilan verdirir. Görenler hayran olurlar. Allah Yûsuf'un kıymetini artırır. Yûsuf'u yüklü miktara Mısır Azizi Velid bin Reyyân alır. Bir faydası olur veya oğul ediniriz diye eşi

Zelihâ'ya hediye eder. Yedi yıl Zelihâ'nın sarayında kalır, baliğ olunca Zelihâ Hz. Yûsuf'a âşık olur. Zelihâ Hz. Yûsuf'u hoş tutar, ona iyi bakar fakat Hz. Yûsuf Zelihâ'nın yüzüne dahi bakmaz. Gün geçtikçe Zelihâ'nın aşkı artar. Aleni olarak aşkını ilan eder ve Hz. Yûsuf'la bir olmak ister. Hz. Yûsuf asıllarında hıyanetliğin olmadığını söyler ve Zelihâ'yı reddeder. Zelihâ'ya aşina bir kadın bir hile ile Hz. Yûsuf'un Zelihâ'nın yüzüne bakabileceğini söyler. Saraylar yaptırırlar. Sarayların duvarlarına Zelihâ ile Yûsuf'un resimlerini nakşederler. Sonra da Hz. Yûsuf'u saraya davet ederler. Hz. Yûsuf Zelihâ'ya bakmamak için gözünü duvara çevirir fakat orada da resmi görür. Zelihâ neden benimle olmazsın, der. Yûsuf Zelihâ'ya dönüp Tanrı'dan ve beyinden korktuğunu söyler. Zelihâ, Aziz'i zehirleyebileceğini ve beyliğin Yûsuf'a geçebileceğini söyler ve kapıları kapattırır. Zelihâ Yûsuf'un kendisine razı olduğunu sanıp üzerine gider. Allah'ın yardımıyla Hz. Yûsuf kaçar, Zelihâ ardına düşer ve gömleğinden yırtar. O esnada seyrandan dönen Mısır azizi bu durumu görür. Zelihâ Hz. Yûsuf'a iftira eder. Hz. Yûsuf suçsuz olduğunu ve kendisine hile edildiğini söyler. Bunun üzerine Aziz tanığın var mı diye sorar. Hz. Yûsuf tanık olarak Mısır azizinin yedi aylık oğlan kardeşini gösterir. Allah'ın kudreti ile oğlan Aziz'e konuşur ve Yûsuf'un gömleğine bakmasını söyler. Gömlek eğer önden yırtıksa Zelihâ gerçektir, arkadan yırtıksa Yûsuf gerçektir, der. Aziz gömleği görür ki ardından yırtıktır ve Yûsuf'un suçsuz olduğunu anlar. Aziz Zelihâ'yı öldürmek ister fakat beşikteki oğlan Aziz'i uyarır, rezil olacağını söyleyip bu fikrinden vazgeçirir. Bir zaman sonra bu olay duyulur. Beş kadın gelir ve bir kul için kendini rezil ettin diye Zelihâ'ya sitem eder. Zelihâ bu beş kadını misafirliğe çağırır, önlerine meyve ve bıçak koyar. Sonra da Hz. Yûsuf'u çağırır. Yûsuf'u gören kadınlar meyve yerine kendi ellerini keserler. Her biri Yûsuf'a vurulurlar ve Zelihâ'yı ayıplamaz olurlar. Hz. Yûsuf harama girmektense zindanı yeğler ve Mısır azizi tarafından zindana atılır. Zindana Yûsuf ile beraber Velid bin Reyyan'ın sakisi ve matbahcısı olan iki kişi daha getirilir. Bu iki kişi zindanda düş görürler ve düşlerini Hz. Yûsuf'a yorumlatırlar. Hz. Yûsuf onların akil kişiler olduğunu söyler ve Müslümanlığa davet eder. Bu kişiler Hz. Yûsuf dinine döner ve Müslüman olup zindandan çıkarlar.

Bir gün Velid bin Reyyan düş görür. Vezirleri toplayıp düşünü yorumlamalarını ister fakat hiçbiri yorumlayamaz. Sakinin aklına Hz. Yûsuf gelir. Saki Hz. Yûsuf'un huzuruna gidip düşü yorumlatır. Hz. Yûsuf yedi yıl tahıl olacağını, bolluk olacağını,

yedi yıl da kıtlık olacağını söyler. Melik bu durumuma çare sorar. Hz. Yûsuf da kıtlıkta yemek için yedi yıl buğday depolamak gerektiğini söyler. Melik bu aklı sever ve Hz. Yûsuf'u kendine vezir yapmak ister. Hz. Yûsuf zindandan çıkar ve Mısır azizi Hz. Yûsuf'u azad eder. Hz. Yûsuf İbri dilince Melik'e dua eder. Vezir Hz. Yûsuf'a vezirlik, hâciplik ve subaşılık teklif eder fakat Hz. Yûsuf kabul etmez. Hz. Yûsuf Melik'ten il ambarlığını ister. Hz. Yûsuf ambarları doldurur. Aziz öldükten sonra çeribaşı olur. Melik yaşlanınca hazine işlerini de Hz. Yûsuf'a teslim eder. Yedi yıl bolluk olur…

4.2. Dil İncelemesi

4.2.1. Yazılış (İmla) Özellikleri

4.2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

4.2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: Metnimizde a ünlüsü ilk hecede medli elif (آ) ile yazılmasının yanında daha çok elif harfine üstün konularak (harekelendirilerek) (اَ) karşılanmıştır: aġu آغو (8a/06), açuḳ آجوق (8b/18), ad آد (8a/18), ay آي (10a/08); ara اَراَ (5a/14), anbār اَنبار (13b/05), al- -آل (3b/23). A ünlüsünün az da olsa sadece elif harfi (harekesiz elif) ile (ا) karşılandığı olmuştur: altı التى (2b/21), artuḳ ارتق (2b/12). Yine, söz konusu ünlünün ilk hecede elif harfi ile gösterilmeyip ünsüz harfe üstün konularak da karşılandığı olmuştur: başar- -بَشار (15b/05), başladı بَشلَدى (7a/24).

Orta hecede: Orta hecede a ünlüsünün daha çok medli elif (آ) ve harekeli (üstün) elif (اَ) ile yazıldığı görülmektedir. Bunların yanında ünsüz harfe hareke (üstün) konularak da yazılmıştır: yuḳarı يُوقآرى (5a/17), ayaġında اَيآغِنده (4b/15), aradan اَرآدَن (5a/14), ısmarla- -اِصمَرله (15b/10), baltadan بآلتَدَن (12a/02), aşaġa اَشَغة (6a/10).

Son hecede: a ünlüsü son hecede çoğunlukla he (ه) ile nadiren de olsa (ا) ile gösterilmiştir: aşaġa اَشَغة (6a/10), baba ببا (3a/01), ana آناَ (6a/11), akça اَقجة (5b/01), ayaġında اَيآغِنده (4b/15).

4.2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı

İlk hecede: e ünlüsü ilk hecede kelimenin ilk sesi olarak bazen (ا) bazen de harekeli (üstün) elif (اَ) ile yazılmıştır: esen اَسن (4a/15), eger اكر (2a/09), evet اَوَتْ (4a/03), egri

اكرِي (12a/05). e ünlüsü ilk hecede, kelimenin ilk sesi olmadığında yazılmamıştır: gendi كندِي (12a/02), gerçek كرجك (9b/02).

Orta hecede: e ünlüsü orta hecede harf olarak yazılmamıştır. Orta hecede bazı kelimelerde e okutucu (hareke) –üstün- bulunurken bazılarında okutucu da bulunmamaktadır: gerek كرك (5b/26), göster- -كوُستر (11a/02), deveye دَوَيهَ (6a/08), egerçi اكرجى (4b/20).

Son hecede: e ünlüsü son ses olarak yer aldığında he (ه) harfi ile gösterilirken son ses olmayan son hecedeki e ünlüleri genellikle yazılmamıştır: böyle بويله (7a/28), bile بِله (11a/28), egninde كنِندها (11a/09), evet اَوَتْ (4a/03), gerek كرك (5b/26).

4.2.1.1.3. ı, i ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: Metnimizde ilk ses olarak i ünlüsü bazen harekeli (esre) elif (اِ) bazen ye ve elif (ای) harfleri bazen de ye ve elif harfleri harekelendirilerek (اِی) gösterilmiştir: içse اِجسَه (5b/16), için ايجون (2a/07), iki اِيكى (8a/04). Söz konusu i ünlüsünün ilk ses olmadığı durumlarda ise i ünlüsü için herhangi bir harf yazılmayıp kendinden önce gelen harf harekelendirilerek (esre konularak) gösterilmiştir: bizerdi بِزَردِي (7a/11), diri دِرِي (3b/22). Müstensihin esreli yazdığı bir kelimeyi bazen esresiz yazdığı da görülmektedir: diledi دلدِي (2b/17), دِلّدِي (4a/02).

Metnimizde ı ünlüleri de i ünlüleri gibi gösterilmiştir: ısmarla- -اِصْمرله (15b/10), ışır- -اِيصِر (8a/21), çıkar- -چِقار (12a/20).

Orta hecede: Orta hecedeki ı ve i ünlüleri genellikle esre okutucusu ile gösterilmiştir. Bunun yanında bazen ye (ى) ile bazen de ye (ى) harfiyle birlikte esre konularak gösterildiği de olmuştur: dağıldı داغِلدِي (8b/17), dirilüp دِرِيلبُ (3b/15), ışırdı اِيصِردِي (8a/21), kişiden كِشيدَن (11a/16).

Son hecede: ı ve i ünlüleri son ses olarak (ي) harfiyle veya bu harfe esre konularak (ِي) gösterilir. Ayrıca esreli ye (ِى) harfi ve esreli hemze (ء) ile de gösterilmiştir: gendüyi گندوُيِ (6a/10), ezāyı اَزاَيِ (15b/13), şuçı صُجيِ (9b/05), sūrei سُورَهءِ (3a/24).

Son ses olmayan son hece ı ve i ünlüleri ise esre okutucusu ile gösterilmiştir: danışık دانِشِق (4b/13).

4.2.1.1.4. u, ü, o, ö ünlülerinin yazılışı

İlk hecede: Söz konusu ünlüler metinde ilk hecede ilk ses olarak elif-vav (او) harfleriyle bazı kelimelerde ötreli bazı kelimelerde de ötresiz olarak gösterilmiştir: oda اُودَه (6b/05), oğlan اوغلان (2b/05), üzüm اوُزُم (11b/06), ucuzluḳ وُجُزلقا (15b/20). Bu ünlüler ilk ses dışında ise vav (و) harfiyle ötreli ve ötresiz bazen de sadece okutucu (ötre) ile gösterilmişlerdir: ḳuyu قُيوُ (4b/12), gönlek كوكلك (9b/01), götürelim كُتورَلم (11b/27), ḳulunuñ قوُلُنك (12a/04).

Orta hecede: Orta hecede bu ünlüler genellikle vav (وُ) harfiyle, bazen de harf kullanılmayıp okutucu (ötre) ile gösterilmiştir: ucuzluḳ وُجُزلقا (15b/20), buyurmañ بُيوُرمك (6a/07).

Son hecede: Son hecede bu ünlüler vav (وُ) harfiyle gösterilmiştir: işbu اشبوُ (3a/11), ḳuyu قُيوُ (4b/12).

4.2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

4.2.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı

Arap alfabesinde ç sesini karşılayacak özel bir harfin bulunmayışı sebebiyle ç ünsüzü metnimizde tüm hecelerde c (ج) ile yazılmıştır (Korkmaz, 2013, s.91): çekiçden جَكجدَن (12a/02), egerçi اَگَرجِي (4b/20). Metinde ç ile yazılan tek bir kelime vardır: çeri چَرِي (15b/17).

4.2.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı

Metinde p ünsüzü (پ) ve (ب) harfleri ile gösterilmiştir. Arap alfabesinde p ünsüzünü karşılayacak bir harfin olmayışı nedeniyle söz konusu ünsüz çoğu kez b ünsüzü ile karşılanmıştır (Korkmaz, 2013, s.91). Dolayısıyla da metinde p ünsüzünün kullanımında belli bir düzen görülmemektedir. Aynı kelimeler dahi metin içerisinde hem p'li hem b'li şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Zarf fiil eki olan -(I)p eki ise dâimâ -(I)b, -(U)b şeklinde yazılmıştır. Metinde p ile yazılması gereken fakat b ile yazılmış kelimelerin yazımında p'li şekilleri tercih edilmiştir. Metinde geçen p'li kelimelerin yazımına örnekler: pâdişâh پادِشاه (13a/10), bâdişâh بادِشاه (12a/22), berdesin بَردسِن (10a/04), perdesin پَردَسِن (9b/17), tabaram طبَرم (11b/21), ḳopara قوُپَره (8a/03), heb هَب (10b/24), dirilüp دِريلِبُ (3b/15), virip وِيربُ (4a/07).

4.2.1.2.3. g, k, ñ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde g, k ve ñ ünsüzleri kef (ك) harfiyle yazılmış, ayırıcı herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Çok nadir de olsa ñ harfi (نك) sesleriyle metinde gösterilmiştir: Tangrı تَنكرى (7b/20), gendü گندوُ (10b/28), egri اكرىِ (12a/05), kesdiler گسدِلَر (10b/14), öküz اُوكوُز (13a/05), gelüñ گَلُك (13a/08).

4.2.1.2.4. ḫ, ḫ, h ünsüzleri

Bu ünsüzler genel olarak Farsça ve Arapça asılları gibi kullanılmışlardır: ‘ahd عهد (10/05), āḫīr اخير (3b/27), ḥıfẓ حفظ (2a/07). Çok nadir de olsa ḫ sesi yerine ḥ sesinin kullanıldığı kelime mevcuttur: ḥor حور (5b/12). Ḫ sesi ise bazı Türkçe kelimelerde ḳ sesi yerine kullanılmıştır: ḳoḫutdılar قوخوُتدِلر (7b/14), yoḫsa يوُخسَه (9a/26).

4.2.1.2.5. t ünsüzünün yazılışı

Metinde Arapça ve Farsça kelimelerde t harfi asıllarına uygun olarak gösterilmiştir. Asıllarında te (ت) varsa te (ت)’li; tı varsa tı (ط)’lı olarak yazılmıştır. Türkçe kelimelerde ise tı (ط) harfi ilk, orta ve son hecede hep kalın kelimelerde kullanılmıştır. te (ت) harfinin kullanımında kelimelerin kalınlık ve inceliği dikkate alınmamıştır. te (ت) harfi ince kelimelerde de kalın kelimelerde de kullanılmıştır: tevbe توبه (9b/12), te‘ālā تعالى (10b/18), lüṭfundan لُطفُندن (10b/28); ṭoġdı طغدى (2b/05), ṭatludan طَتلوُدَن (13b/05); ata اتا (3b/24), evet اوت (4a/03), artıḳ ارتق (5b/04), üstine اوُستِنَه (4b/09).

4.2.1.2.6. s ünsüzünün yazılışı

Metinde Arapça ve Farsça kelimeler asıllarına uygun olarak yazılmıştır. Türkçe kelimelerden ince olanlar (س), kalın olanlar ise (ص) harfiyle gösterilmiştir: ışmarladı اِصمَرلَدىِ (4a/21), soydılar صُيدِلَر (4b/01); esen اَسَن (4b/04), üstine اوُستِنَه (4b/09).

4.2.1.3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

a) Metinde ki ve kim bağlama edatlarının, kendinden önce gelen kelimeyle birlikte yazılışında belli bir düzen bulunmamaktadır. Ki ve kim bağlama edatları metinde kendinden önce gelen kelimeyle hem bitişik hem de ayrı olarak yazılmıştır. Hatta çok az da olsa ki (كى) şeklinde de yazılmıştır: kim ki كِم كهِ (6b/08), iydüñ ki ايِدُك كهِ (6b/21),

dutardı-ki دُوتَارديكى (7a/10), kul kim قوُل كيم (6b/19), diler misin-ki دِلر مِسنكى (10b/07), dirdi-ki دِردیكه (7a/21), aşlımızdan ki اَصْلِمزدَن كهِ (7a/23).

b) İlgi hâli eki -nıñ/-niñ, -ıñ/-iñ genellikle nazal ne (ñ)'li yazılmakla birlikte çok nadir olarak nun (ن) ile de yazılmıştır: birisiniñ برسينك (2a/09), cānıñ جانك (15a/05), kalanın قلانڭ (13b/02).

c) Yükleme hâli eki nun (ن) ve ye (ى) harfiyle yazılmakla birlikte çok az da olsa hemze (ء) ile gösterildiği de olmuştur: donın دوُنن (11a/18), beynini بِينِنيِ (12a/15), surei سورهءِ (3a/24).

d) Metinde Farsça terkiplerin yazılışında belli bir düzen yoktur. Terkipleri göstermek için genellikle herhangi bir işaret kullanılmamakla beraber bazı terkipler hemze (ء) ile gösterilmiştir: kitāb-ı müsteṭāb كتاب مستطاب (2a/02), Vālide-yi ʻAtīḳ والدهء عتيق (2a/04). Bunların dışında bir örnekte ise esre ile gösterilmiştir: bār-ı Hüdā بَارِ خُداَ (14b/14).

e) Metinde "ile" edatı kendinden önce gelen kelimeyle hem bitişik hem de ayrı olarak yazılmıştır: bizimle بِزِمْله (3b/24), şarṭ ile ايله شرط (2a/04).

4.2.2. Ses Bilgisi

4.2.2.1. Ünlüler

4.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

4.2.2.1.1.1. e > é> i değişmesi

Eski Türkçede esasen e olan ve Türk dilinin daha sonraki dönemlerinde kapalı e (é) yahut i'ye dönüşen kök hece vokallerinin nasıl okunması gerektiği konusunda herhangi bir birlikten söz etmek mümkün değildir. W. Radloff başta olmak üzere bir grup Türkolog bu sesi, yazımına dikkat etmeksizin e şeklinde okurken başka Türkologlar kapalı e (é) veya i şeklinde okumayı tercih etmektedirler (Eckmann, 2014, s.84, akt. Turan). Metinde kapalı e (é)'lerin okunuşunda genellikle i'li şekli tercih edilmiştir. i şekli dışındakiler ise açık e ile gösterilmiştir ki bu kelimelerin sayısı çok azdır: esen اَسَن (4a/15), yegrek يَكرَك (3a/18), beg بَك (11a/06); gice كِجَه (13a/02), yire يِرَه (3b/15), dimek ديمك (2b/07), vir- -وِر (4a/13), işit- -اِشِت (11a/04).

4.2.2.1.1.2. o > u ve ö > ü değişmesi

Ünlülerin ince ve kalınlarını yan ve yöresindeki ünsüz yazılışlarından ayırt etmek mümkündür. Bilindiği gibi Arap harfleriyle a ve e; ı ve i; o, ö ve u, ü aynı yazılışlarla gösterilirler. Bu yüzden yanındaki ünsüzlerin de yardımıyla a ve e; ı ve i; o, u ile ö, ü birbirinden ayırt edilebilir, fakat o, u ile ö, ü birbirinden ayırmak için bir ölçümüz bulunmamaktadır. Oyan-, uyan- örneklerinde de olduğu gibi bu seslerle başlayan kelimeler iki şekilde de okunagelmiştir. (Akalın, 1989, s. 27). Bu metinde u ve ü'lü okunuşları tercih edilmiştir: yürüdi يوُرُدِي (11a/23), uyanu اوُيَانوُ (13a/07).

4.2.2.1.1.3. ı > u değişmesi

Metinde ı > u değişimine örnek teşkil eden kelimeler şunlardır: ḳuru < ḳurı قوري (13a/06), ḳuzu < ḳuzı قوُزِي (3b/27), ṭoġru < ṭoġrı طُغرِي (4b/20), oġul < oġıl اوُغِل (7a/06), okudular < oḳıdılar اوُقِدِلَر (8b/01).

4.2.2.1.1.4. i > ü değişmesi

Metinde i > ü değişmesine örnek olarak üstüne < üstine اوُستِنَه (4b/09), ötürü < ötüri اوُتوُرِي (3a/28) kelimeleri verilebilir.

4.2.2.1.1.5. u > ı ve ü > i değişmesi

Metinde u > ı değişimine örnek olarak kapı < ḳapu قپوُ (3a/15), altın < altun اَلتوُن (6b/25), satın < ṣatun صَتوُن (7a/03) kelimeleri verilebilir. ü > i değişimine ise bilgin < bilgüñ بِلكوك (5b/21), geri < girü كِرو (6a/14), inci < incü اِنجوُ (6b/26) kelimeleri metinde örnek teşkil etmektedir.

4.2.2.1.1.6. e >i değişmesi

Metinde e > i değişimine örnek olarak amtı>emti>imdi اِمدِي (10a/27) kelimesi verilebilir. Ünlülerin daralmasında (y) ünsüzü önemli bir etkiye sahiptir (Efendioğlu, İşcan, 2010, s.132). Metinde yene > yine sözcüğü buna örnektir. Bu örneklerin yanında Eski Türkçede olduğu gibi e ünlüsü değişmeyen, devam eden kelimeler de vardır (Korkmaz, 2013, s.91): eyü اَيوُ (13a/24).

4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirlerine uyması hadisesidir. Türkçede bir kelimede birbirine aykırı ünlüler bulunmaz; bir kelimenin ünlüleri arasında açık bir uygunluk göze çarpar (Ergin, 2006, s. 70). Türkçede kalınlık-incelik (Büyük Ünlü Uyumu) ve düzlük-yuvarlaklık uyumu (Küçük Ünlü Uyumu) olmak üzere iki tür ünlü uyumu vardır.

4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Bu uyumda, bir kelimedeki ünlüler birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Türkçede dördü kalın (a, ı, o, u) dördü ince (e, i, ö, ü) olmak üzere sekiz ünlü sesimiz vardır. Bu uyumda kalın ünlü ile başlayan bir kelime yine kalın ünlüyle devam eder, ince ünlüyle başlayan bir kelimede yine ince ünlüyle devam eder. Türkçe kelimeler temelde bu uyuma uyarlar. Zaman içerisinde kelimelerde meydana gelen bazı değişmeler veya tek şekilli diye ifade ettiğimiz eklerin bazı kelimelere gelmesi neticesinde Türkçe kelimelerin birkaçında bu uyuma aykırılık söz konusu olmuştur.

İncelediğimiz metinde kelimeler genel olarak bu uyuma tabidir: ana اَنَا (6a/11), ḳardaşlarıña قَرداَشلَريكه (3a/05), ellerimiz اللَريمِز (14a/16). Metinde bu uyuma aykırılık teşkil eden kelimeler –ken eki alan kelimelerdir. –ken eki sonradan ek haline gelmiş olup aslında iken kelimesi şeklinde idi (Ergin, 2006, s. 71). Ek tek şekilli olduğu için bünyesinde kalın ünlü barından kelimelere geldiğinde kalınlık-incelik uyumuna aykırılık ortaya çıkmaktadır. Metindeki çıkarken جِقاَركَن (12a/21) ve yudarken يوُدَرْكَن (5b/16) kelimeleri buna örnektir.

4.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bu uyum bir kelimedeki ünlülerin düzlük yuvarlaklık bakımından birbirine uymasıdır. Bu uyum Türkçenin her devrinde her sahada kelime bünyesinde kuvvetle hakim olan bir uyum değildir. Bu uyum ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendini hissettirmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde böyle bir uyum mevcut değildi. (Ergin, 2006, s. 72).

Metnimiz Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Hâliyle de düzlük yuvarlık bakımından ünlüler bir uyum içinde değildir. Metnimizde düzlük yuvarlaklık

uyumu bakımından eklerin köke tabiliğinde bir düzenden söz edilemez. Bu yönüyle metin döneminin özelliklerini göstermektedir: ṭanuḳ طاَنُق (8a/27), incü اِنجوُ (6b/26), eyü اَيوُ (6a/01), olınca اولِنجه (7a/07), butı بوُتيِ (8b/06), göricek كوُرِجَك (5b/19), bilürüz بِلوُرُز (4b/20), almadum اَلمَدُم (5a/11), suyıñ صوُيِك (4b/09), virelüm وبِره لُم (4b/13), oldı اولدِى (4b/27), yesün يَسوُنْ (4a/07), bizüm بِزُم (3a/19), gereklüsidür كركلوُسِدُر (3a/08), kendü كندُو (6a/06).

4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazen birbirleriyle doğrudan doğruya birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ilâve bir ses alır (Ergin, 2006, s. 51). Ses türemesi olarak adlandırılan bu olayda ortaya çıkan ses ünlü ise bu olaya ünlü türemesi denir.

Metinde ünlü türemesine bariz bir örnek yoktur. Genellikle Arapça kökenli kelimeler okunuşta Türkçeleştirildiğinde türeme ortaya çıkar: vaḳt>vaḳit وَقِت (8b/01). Bunun dışında ünlü türemesine örnek gösterilebilecek diğer bir kelime ise ‘acayibe kal- kelimesidir: ‘acayib>‘acayibe (kal-) عجاَيِبهَ (7b/28).

4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi

Türkiye Türkçesinde zayıf olan, vurgusuz olan hecelerin belli durumlarda düştüğü görülür. Bu durum Eski Anadolu Türkçesinde de geçerli olmuştur: oġlı اوغلى (2b/09), beñzüñ بَكزُك (7a/27), aşlımız اصْلِمِز (11b/22), göñline كوُكلِنَه (4a/10), şarar- -صَرَرْ (7b/01).

4.2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde bu kelimeler birleşirken ünlülerden biri aşınmaya uğrar ve düşer. Bu olay sonucu iki kelime ortak ünlü ile birleşir. Metinde tespit ettiğimiz örneklerden bazıları şunlardır: ne+oldı>noldı نوُلْدِ (5a/21), ne+eylersin>neylersin نَيلَرسِن (8b/09), ne+ideyin>nedeyin نَدَيِن (4b/03), ne+itmek>nitmek نِتمَك (5b/26), ne+içün>neçün نَجوُن (5b/19), şu+ol>şol شوُل (4a/23), bu+öyle>böyle بوُيلَه (7a/28).

4.2.2.2. Ünsüzler

Eski Anadolu Türkçesinde bugünkü yazı dilimizde bulunmayan ḫ ve ñ konsonantları görülmektedir. Bugüne göre, başka bir farklı durumu yoktur (Timurtaş, 1976, s. 341). Metinde Arap imlâsının etkisiyle ç sesi bir kelime (çeri) hariç c (ج) ile; p sesi ise bazen p (پ) bazen de b (ب) ile yazılmıştır.

4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Metinde karşımıza çıkan ünsüz değişmeleri aşağıdaki gibidir.

4.2.2.2.1.1. m > b değişmesi

Oğuzca (EAT), Eski Türk yazı dilinin belirgin bir özelliği olan sözcük başlarındaki b- > m- değişimi açısından genellikle b- yanındadır (Korkmaz, 2013, s. 57). Metnimiz bu özelliği belirgin bir şekilde yansıtmaktadır: munı > bunu (6a/07), men > ben (9a/04), min- > bin- (15a/09), miñ > biñ (6b/27). Metinde bu özelliğe aykırı olarak yer alan tek bir kelime vardır: men (7a/27).

4.2.2.2.1.2. b > v değişmesi

Eski Türkçenin Köktürk kolundaki ve belirli söz varlığındaki ön, iç ve son ses b'leri Eski Anadolu Türkçesinde bütünüyle v'ye dönüşmüş durumdadır (Korkmaz, 2013, s. 93). Metnimizde de b > v değişimi tam olarak gerçekleşmiş durumdadır: bar- > var- (3b/15), bar > var (8a/09), bir- > vir- (10a/17), yabız > yavuz (4a/11), eb > ev (7b/12), seb- > sev- (7a/27). Söz konusu değişim eklerde de görülmektedir. Ben ve biz zamirleri ekleşip b>v değişimine uğrayarak –vüz, -van halini almıştır: olavuz (4a/12), idinevüz (7a/06). Metnimizde –van ekini almış bir kelime yoktur.

4.2.2.2.1.3. t > d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında d- yok idi. Eski Anadolu Türkçesinde hem t- hem de d- bulunmaktadır (Akalın, 1989, s. 63). Metnimizde t ve d'nin değişmesi veya sabit olması karışık bir durum arz etmektedir. t > d değişimi daha çok ince sıradan kelimelerde meydana gelmiştir. Kalın sıradan kelimelerde değişmeme oranı daha fazladır: takı > daḫı (11a/02), ti- > di- (11b/20), tut- > dut- (13a/18), tükeli > dükeli (10b/25), türlü > dürlü (15a/19).

t'nin korunduğu kelimeler:

tıñ- (5a/26), ṭoġ- (2b/05), ṭoġrı (4b/20), ṭon (10a/17), ṭavar (3a/27).

4.2.2.2.1.4. ḳ > ġ değişmesi

Metinde karşılaşılan ḳ > ġ değişimine örnek kelimeler şunlardır: yarlıḳa- > yarlıġa- (10/05), altındaḳı > altındaġı (5b/25), yoḳ > yoġ (10b/18), coḳ > coġ (2b/21).

4.2.2.2.1.5. ġ/g > v değişmesi

ġ/g > v değişimine ait örnek metnimizde bir kelimede mevcuttur: ḳoġ > kov- (8b/17). Bunun dışında g/ġ'ler olduğu gibi korunmuştur: dög- (13b/02), koġa (4b/01), ögüt (10b/03).

4.2.2.2.1.6. ḳ > ḫ değişmesi

Bu değişim daha çok iç ve son seslerde mevcuttur. İlk seslerde ḳ'lar genellikle yerini muhafaza etmişlerdir: ḳanḳınız (6a/21). İlk seste tek bir kelimede bu değişime rastlanmıştır: ḳatun > ḫatun (7a/26).

Metinde söz konusu değişime örnek olarak şu kelimeler gösterilebilir: ṭaḳı > daḫı (3b/18), ḳoḳutdılar > ḳoḫutdılar (7b/14), yoḳsa > yoḫsa (9a/26).

4.2.2.2.1.7. d > y değişmesi

d > y değişimi, Türkçenin tarihi gelişme çizgisi üzerinde de XI.-XIII. yüzyıllar arasında tamamlanmış bir olay durumundadır (Korkmaz, 2013, s. 58). Metnimiz Eski Anadolu Türkçesi dönemi özelliklerini yansıtan bir metindir. Metnimizde d > y değişimi tamdır: eḍle- >eyle- (9b/12), aḍaḳ > ayaḳ (14b/13), beḍük > büyük (5b/17), koḍ- > koy- (14a/22), aḍruḳ > ayruḳ (6b/03), ḳuḍuġ > ḳuyuġ > ḳuyu (4a/28), eḍgü > eygü > eyü (6a/01).

4.2.2.2.1.8. k > g değişmesi

Oğuzcanın Eski Türkçe ve onun devamı sayılabilecek Karahanlı, Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinden ayrılan en önemli özelliklerinin başında söz başında bu değişiklik gelir. Oğuzca söz başındaki tonsuz damak ünsüzü /k-/ yı tonlulaştırarak /g-/

ye dönüştürmüştür (Akar, 2014, s. 11). Metnimizde de bu değişim tamdır: köñül > göñül (3b/07), köz > göz (2b/25), kel- > gel- (4a/02), küneş > güneş (4a/24), kör- > gör (13a/21), kerek > gerek (13a/28).

4.2.2.2.1.9. d > z̲ değişmesi

Bu değişime hem Türkçe hem de Farsça kökenli kelimelerde rastlamak mümkündür. Metnimizde bu değişime şu kelimeler örnek teşkil etmektedir: şād > şāz̲ (3b/27), yaḫud > yaḫuz̲ (4a/22), dīdār > dīz̲ār (11a/23), ılduz > ılz̲uz (4a/24), hod > hoz̲ (4b/20), ḫıdmet > ḫiz̲met (3b/18).

Bu değişimin temeli 13. yüzyıl Fars imlâsına dayanır. 13. yüzyılda Fars imlâsında uzun ünlülerden (ا, و, ى) sonra dal (د) gelirse bu dal (د) zel (ذ) şeklinde yazılıyordu, fakat harf yine dal (د) olarak okunuyordu. Bu kural Türkçe metinlere sirayet edince Türklerce görüldüğü gibi okunduğu için kelimelerin zel (ذ)'li varyantları da ortaya çıkmış ve günümüze kadar gelmiştir.

13. yüzyılda peltek ze (ذ)'li örneklere rastlanmıştır. Metnimizde görülmesi metnimizin dönemini yansıtan iyi bir örnek olduğunu göstermektedir.

Metinde bu imlâ özelliğinin tesiri ile olmalı ki bazı keskin z'li kelimeler zel (ذ) ile yazılmıştır: söz̲ (6a/05), z̲amân 7b/02), bulursavuz̲ (5b/03). Bu kelimeler metinde aynı zamanda keskin z'li şekilleriyle de yer almaktadır.

Peltek ze (ذ)'lerin bir kısmı y'ye dönüşmüştür: söz̲le- > söyle- (Oğuzcada). Peltek olduğundan y'leşme oldu. Peltekleşme örneklerini Türkmencede net bir şekilde görmekteyiz. Söz kelimesi Türkiye Türkçesinde isim hâlinde tamamen keskin z'ye döndü, fiilde ise tamamen y'leşti. Türkmencede peltek z'li şekil hâlâ yaşamaktadır.

Sadece imlâ problemi mi yoksa sese de yansıdı mı bilemediğimiz ve okumada da problem yarattığı için biz metinde zel (ذ)'li okuduk.

4.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

Metnimizde tespit ettiğimiz ünsüz düşmesi örnekleri aşağıdaki gibidir.

4.2.2.2.2.1. b düşmesi

Bütün Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi, metnimizde de bol- fiilindeki b- ve sub kelimesindeki –b sesi düşmüştür: bol- > ol- (3b/19), (4b/27), sub > su (4b/09).

4.2.2.2.2.2. r ve l düşmesi

Metnimizde berkle- > bekle- (11a/08), er-> -i (10b/03) kelimelerinde –r- sesi; oltur- > otur- (11a/26), keltür- > getür- (3b/05) kelimelerinde ise –l- sesi düşmüştür.

4.2.2.2.2.3. g düşmesi

Eski Anadolu Türkçesinde, birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan kalın ve ince g erimiştir (Ercilasun, 2008, s. 453): tirig >diri (3b/22), ḳapıġ > kapu (8a/12), asıġ > assı (7a/05), kamuġ > kamu (15b/18), açıg > acı (10b/20), katıg > katı (6a/22).

Bütün eklerin sonundaki –g'ler ile kelime yapma ve çekim ekleri başındaki –g-'ler de Eski Anadolu Türkçesinde tamamen düşmüştür: edgü > eyü (6a/01), korkgu > korku (5a/26), yalġan > yalan (9a/12), ilgerü > ilerü (3a/13), işlig > işlü (4a/12), başlıġ > başlu (13b/03), birgen > viren (12a/01).

4.2.2.2.2.4. y düşmesi

Metinde yılduz > ılduz (4a/24), yinçü > incü (6b/26) kelimelerinde söz konusu ünsüz düşmesi görülmektedir.

4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi

Metinde tespit ettiğimiz ünsüz türemesi örnekleri aşağıdaki gibidir.

4.2.2.2.3.1. y, s, n türemesi

Metinde iç seslerde -y-, -s-, -n- ünsüzlerinin türediği görülür. Türkçede diftong olmadığından, ünlüyle biten bir kelimeye ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde araya koruyucu ünsüzler girer: kanı+n+a (4b/16), karavaşı+n+ı (5b/12), kıymeti+n+i (5b/21), elleri+n+i (10a/22); valide+s+i (2b/19), biri+s+i (3b/20), ata+s+ı (4a/02); ni+y+e (14a/17), eyle-y-e (4b/04), di-y-e-y-im (5a/24), âyîne+y+e (5b/13), nesne+y+e (10b/15), deve+y+e (6a/08), bekle-y-en (11a/08).

Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra isim çekim eki geldiğinde de araya -n- ünsüzü girer: kapusı+n+da (3a/15), akçası+n+dan (5b/05).

i- fiilinin düşmesi sonucu, yerine -y- ünsüzü türemiştir: anlana-y-dı (3b/03).

4.2.2.2.3.2. r türemesi

Metinde -r- türemesine örnek olarak şu kelime yer almaktadır: sırrını (11a/06).

4.2.2.2.3.3. k türemesi

Metinde -k- türemesine örnek olarak şu kelime vardır: ḥaḳḳı (15b/02).

4.2.2.2.3.3. Ünsüz ikizlenmesi

Metinde ünsüz ikizlenmesine aṣıġ > aṣṣı "fayda, kâr" (7a/05) ve sücig > sücci "şarap" (11b/07) kelimeleri örnek teşkil eder.

4.2.2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimede bazan yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sesten birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir (Ergin, 2006, s. 52). Türkçe kelimelerde sedalı ve sedasız olarak birbirinin karşılığı olan konsonantlardan ancak aynı cinsten olanlar yan yana bulunabilirler (Ergin, 2006, s. 76). Dolayısıyla Türkçede ünlü uyumu gibi bir de ünsüz (konsonant) uyumu söz konusudur. Metnimiz ünsüz uyumu açısından incelendiğinde bu uyumun olmadığı görülür: bıraḳdılar (4b/02), eyitdi (6b/07), çıḳdı (6b/24), ḳalmışdı (6a/14), ḳaçdı (8a/17), ferişтehdür (10a/25).

4.2.2.2.5. Hece Düşmesi (Haploloji)

Metinlerimizde hece düşmesinin tek örneği tur- > dur- yardımcı fiilinin üçüncü teklik şahıs geniş zaman çekiminde zaman ekinin benzer iki hece yan yana geldiği için sonuncu hecenin düşmesidir (Akalın, 1989, s. 75). Metnimizde söz konusu ek -dur/-dür şekliyle karşımıza çıkmaktadır: sevgülüdür (10b/09), dürüstdür (8a/26), yokdur (9a/07), yırtıḳdur (9a/26), yalandur (9b/02).

4.2.3. Şekil Bilgisi

4.2.3.1. İsim

4.2.3.1.1. Çokluk Eki

Metnimizde çokluk eki Türkiye Türkçesindeki gibidir. İsimlerin sonuna +lar, +ler eki getirilerek yapılmıştır: ‘avratlar (11a/03), ayruḳlardan (11a/18), ḳuşlar (11b/09), ṭavarların (3a/27), kimesneler (3a/27), kişiler (3b/23), hīlelerin (8b/04).

4.2.3.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir (Ergin, 2006, s. 221).

Teklik 1. şahıs +m, +(ı,u)m, +(i,ü)m: İyelik teklik 1. şahıs ekleri hem düz hem de yuvarlak ara ünlülü olarak karşımıza çıkar. Hatta aynı kelimeye dahi hem düz hem de yuvarlak şekliyle geldiği örnekler vardır. Teklik 1. Şahıs iyelik ekleri düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir: ṣuçum (9a/07), dostum (9b/28), murādum (14a/28), ḳulum (14b/11), vezirüm (15a/23), gönlüm (3b/10); ḳumaşım (5b/02), ḳardaşlarım (6a/11), keremim (11a/21), vezirim (13b/08), atam (11b/21).

Teklik 2. şahıs +ñ, +(ı,u)ñ, +(i,ü)ñ: İyelik 2. Tekil şahıs ekleri de hem yuvarlak ara ünlülü hem de düz ünlülü olarak karşımıza çıkar: dinüñden (3a/17), gönlüñ (15a/07), habaruñ (12b/16), malıñ (15a/07), aṣṣıñ (12b/08).

Teklik 2. Şahıs iyelik ekleri de düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlı olmayan eklerdendir.

Teklik 3. şahıs +ı/+i, +sı/+si, (nadiren) +u/+ü: güni (14b/12), suresi (3a/14), atası (4a/02), sözi (7b/19), atı (15a/10); gönlü (6a/26).

Teklik 3. Şahıs iyelik ekleri de düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir.

Çokluk 1. şahıs +mız/+miz, +(ı, u)mız/+(i, ü)miz, +(ı, u)muz/+(i, ü)müz: Metnimizde hem düz hem de yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkmaktadır ve düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir: aṣlımız (11b/22), ellerimiz (14a/16), atamız (3b/17), habarımız (14a/16); üstümüzden (6a/22), ḳulımuzdur (5a/22).

Çokluk 2. şahıs +ñız/+ñiz, +(ı, u)ñız/+(i, ü)ñiz: Çokluk 2. Şahıs iyelik ekleri +ñız/+ñiz, +(ı, u)ñız/+(i, ü)niz şeklindedir, fakat nadir de olsa yuvarlak ünlüyle kullanıldığı da olmuştur: düşüñizden (11b/12), eliñizi (14a/10), günāhıñız (14b/17), kitabıñızda (3a/19); didügüñüz (4b/23). 2. Çokluk iyelik ekleri de düzlük yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir.

Çokluk 3. şahıs +ları/+leri: İyelik 3. çokluk şahıs eki +ları/+leri ekidir: ayaḳları (14b/13), atalarına (3b/24), elleri (10a/24). 3. Çokluk iyelik eklerinin yuvarlak şekli olmadığından düz ünlülere de yuvarlak ünlülere de düz şekliyle gelmektedir ve bu hâliyle düzlük yuvarlaklık uyumana bağlı olan eklerdendir.

4.2.3.1.3. İsimlerde Tamlama

Aralarında anlamca ilgi bulunan en az iki ismin meydana getirdiği kelime grubuna isim tamlaması adı verilir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre isim tamlamaları, belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır (Korkmaz, 2009, s. 270).

4.2.3.1.3.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Hem tamlayan hem de tamlananın ek aldığı belirtili isim tamlamaları, bir şeyin kime, neye ait olduğunu belirtir. Bu tür tamlamalarda tamlayan ilgi hâli eki alırken tamlanan iyelik eki alır (Turan, 2017, s. 24): birisiniñ ḫilāfı (2a/09), Yūsuf'uñ ḫāṭırı (6a/28), Zelīḫā'nuñ sarāyı (7a/07), senüñ ehliñe (8b/23), benüm ḳullarım (10a/02), sāḳīnuñ ökine (13a/12).

4.2.3.1.3.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Belirtisiz isim tamlamalarında belirtili isim tamlamasında olduğu gibi tamlayan ilgi hâli eki almazken tamlanan 3. teklik iyelik eki alır. Tamlayan ile tamlanan arasına herhangi bir unsur girmez. Metnimizdeki belirtisiz isim tamlamalarından bazı örnekler şunlardır: ölüm vaḳti (11a/12), 'İbri dili (2b711), ḳıyāmet güni (14b/12), Yūsuf sūresi (3a/13), kişi sözi (13b/07), Ḥażret-i Yūsuf atası (4a/01).

4.2.3.1.3.3. Zincirleme İsim Tamlamaları

Zincirleme ad tamlaması, bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır. Böylece, tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkmaktadır (Korkmaz, 2009, s. 275). Metnimizde zincirleme isim tamlaması az kullanılmıştır. Var olan tamlamaların çoğunda ise ilgi hâli eki yoktur: cān acısı heybeti (11b/20), Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu evi ḳapusında (3a/15), Zelīḫā’nuñ ve Yūsuf’uñ ṣūretlerin ikisin (7b/11, 7b/12).

4.2.3.1.4. İsim Çekimi Ekleri

İsimler kelime grupları ve cümleler içinde diğer kelimelerle münasebetleri sırasında, münasebetin cinsine göre çeşitli hâllerde bulunurlar. İsmin halleri ismin diğer kelimelerle münasebeti sırasında içinde bulunduğu durumlardır (Ergin, 2006, s. 226). Türkçede isimler girdikleri münasebetlere göre şu hâllerde bulunabilirler: yalın (nominatif) hâl, ilgi (genitif) hâli, yönelme/yaklaşma (datif) hâli, yükleme/belirtme (akkuzatif) hâli, bulunma (lokatif) hâli, uzaklaşma/çıkma (ablatif) hâli, eşitlik (ekvatif) hâli, yön gösterme (direktif) hâli, vasıta (instrumental) hâli.

4.2.3.1.4.1. Yalın (Nominatif) Hâl: eksiz

İsmin herhangi bir çekim eki almamış hâlidir. Eksiz hâldir. Metinde yalın hâlde olan kelimelerden bazıları şunlardır: ḳuyu (4b/08), taş (4b/08), ḳul (11b/26), ṣığır (13a/04), yigit (15a/13).

4.2.3.1.4.2. İlgi (Genitif) Hâli: +(n)Uñ, +(n)Iñ, +(I)m, +(U)m

Bu hâl, ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir. İlgi hâli ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tâbi bulunduğunu gösterir (Ergin, 2006, s. 228). İlgi hâli eki metnimizde +(n)Uñ, +(n)Iñ şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ekin düz şekli bir iki örnekte yer almaktadır: birisiniñ (2a/09), kesildügüniñ (10b/27). Birinci teklik ve birinci çokluk zamirlerinde ise ekimiz +Um, +Im’dür. Birinci teklik ve birinci çokluk şahıs zamirlerine gelen ilgi hâli eki de hem düz hem yuvarlak ünlülüdür, fakat düz şekilli olan örnekler yok denecek kadar azdır: bizimle (3b/24), benim (5b/04); bunuñ (15b/16), senüñ (3a/17), Zelīḫā’nuñ (7a/19),

ḳuyunuñ (5a/15), kimsenüñ (8b/23), benüm (5b/22), bizüm (6a/02), kesildügüniñ (10b/27).

4.2.3.1.4.3. Yönelme (Datif) Hâli: +a/+e, +ya/+ye

Metinde yönelme hâli ekleri +a/+e, +ya/+ye olarak karşımıza çıkmaktadır: deveye (6a/08), ata (6b/27), yire (7b/12), öñine (9a/01), araya (8b/19), saraya (9a/08), ṭāmuya (14b/15), kişiye (14b/05).

4.2.3.1.4.4. Yükleme (Akkuzatif) Hâli: +nı/+ni, +n, +ı/+i, +yı/+yi

Metinde dört türlü yükleme hâli ekine rastlanmıştır. +ı/+i, +yı/+yi yükleme hâli ekleri en çok kullanılan eklerdir. Metinde yükleme hâli eki almış örneklerden bazıları şunlardır: ‘ālemi (6a/19), ḳavmi (6a/20), sözi (8a/16); bunı (3a/20), anı (4a/08); gendüyi (6b/16), Yūsuf’ı (6a/04), ezāyı (15b/13); elin ayaġın (6a/25), barmaġın (8a/20).

4.2.3.1.4.5. Bulunma (Lokatif) Hâli: +da/+de

Eski Anadolu Türkçesinde bulunma hali eki -da/-de’dir. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra -nda/-nde olarak kullanılır. Bulunma hâli eki ünsüz uyumuna aykırıdır, tonsuzlaşmamıştır. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: sende (9a/13), vaktinde (11a/01), zamanda (15b/06), Ken‘ān’da (2b/08), ḳavlinde (2b/10), düşde (3a/02), içinde (3a/11).

4.2.3.1.4.6. Uzaklaşma (Ablatif) Hâli: +dan/+den ve +ndan/+nden

Uzaklaşma hâli eki +dan/+den şeklindedir. Üçüncü şahıs eklerinden sonra +ndan/+nden şeklinde karşımıza çıkar. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: öñden (2b/05), birinden (2b/09), dīnüñden (3a/17), Yūsuf’dan (2b/25), ḳurtdan (4b/14), aradan (5a/14), ḳorkudan (5a/16), kuldan (5a/27).

4.2.3.1.4.7. Eşitlik (Ekvatif) Ekleri: +ca/+ce

Bu hâl ismin eşitlik, benzerlik, gibilik ifade eden hâlidir (Ergin, 2006, s. 228). Eşitlik durumunu gösteren +CA, “gibi, kadar, göre” anlamları ile oldukça geniş bir kullanışa sahiptir (Korkmaz, 2013, s. 96). Metninde eşitlik halini örnekleyen bazı kelimeler

şunlardır: ardınca (8b/17), bunca (10b/14), fehvasınca (2a/12), dilince (15b/19), öñlerince (4a/18).

4.2.3.1.4.8. Yön (Direktif) Ekleri: +ra/+re, +arı/+eri, +aru/+erü, +ru/+rü

Yön gösterme ekleri metinde +ra/+re, +arı/+eri, +aru/+erü, +ru/+rü şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesinde +ArU olan ekin metnimizde düz ve yuvarlak hali bir arada bulunmaktadır: yuḳarı (5b/17), üzeri (6b/18); ilerü (3a/13). Metindeki diğer örnekler şunlardır: ṭaşra (8b/15), soñra (11a/02), girü (6a/14).

4.2.3.1.4.9. Vasıta (İnstrumental) Hâli Ekleri: +n, +ıla/+ile, +la/+le,

Vasıta hâli eki n, kalıplaşmış örnekler dışında kaybolmuş, yerini i-le'den ekleşen +(I)la almıştır (Ercilasun, 2008, s. 455). Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: anıñla (3b/10), donlarla (7a/11), Yūsuf'la (11b/12), şehvet-ile (14b/07), izzetile (15a/16), şarṭ ile (2a/04), başıyıla (13b/03), 'aybıyla (5a/28), ṭanṭanayla (11a/22).

4.2.3.1.4.10. Sebep Gösterme Hâli:+çün

İçün edatı, orta hece düşmesine uğrayarak ve eklendiği sözcüğe yanaşarak +çUn biçimiyle bir "sebep gösterme" eki durumuna gelmiştir (Korkmaz, 2013, s. 96). Metnin okunuşunda ekin ince hâli (çün'lü şekli) tercih edilmiştir. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: añun-çün (2b/04), Tañrı-çün (13a/17), yırtduġı-çün (10a/01).

4.2.3.1.5. Sayı İsimleri

Ḳıṣṣa-yı Ya'ḳūb 'Aleyhi's-selām'ın incelediğimiz kısmında karşımıza çıkan sayı isimleri şu şekildedir: bir (2b/05), iki (2b/11), üç (8b/25), beş (10a/09), altı (2b/21), yedi (2b/09), sekiz (14b/22), on (6b/12), on bir (3a/02), on iki (2b/11), on yedi (5b/04), on sekiz (14b/22), yigirmi (2b/12).

4.2.3.1.6. İsim Yapım Ekleri

Metnimizde tespit edebildiğimiz isimden isim ve fiilden isim yapma ekleri aşağıdaki gibidir.

4.2.3.1.6.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+An: Kategori eki olarak ‘çokluk’ yapar. Kalıplaşmış örneklerde görülür (Gülsevin, 2007, s.115). Metinde tek bir örnek vardır: oġlan (2b/05).

+CI: meslek adları veya bir alışkanlık hâline getiren adlar yapar (Korkmaz, 2013, s. 104). Bu ek işlek eklerdendir. Metnimizde şu kelimelerde vardır: zindāncı (13b/15), ḳıġırdıcı (6b/07), matbahcı (11b/01).

+dAş: metinde örnek gösterebileceğimiz tek bir kelime vardır: ḳarın+daş>ḳardaş (3b/21).

+cUGAz: Küçültme ve sevgi anlamı katar: ḳulcuġazı (6a/24).

+rAk: Metinde tek bir kelimede vardır: yegrek.

+lIk/lUk: İşlek eklerdendir. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: aylıḳ (8a/23), ṭanuḳlıḳ (8a/27), sulṭanlıḳ (8a/06), ḫıyānetlik (10a/05), ucuzluḳ (15b/20), ḳonuḳluḳ (10a/13), dostluḳ (14b/25). Bu ek metinde üç kelime (ḳonuḳluḳ, ucuzluḳ, dostluḳ) hariç yuvarlaktır. Bu kelimelerde yuvarlak yazılmasının özel bir durumu olmamakla birlikte müstensihin tercihinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

+lU: Ek yuvarlak ünlülüdür: işlü (4a/12), ṣuçlu (9a/25), sevgülü (10b/09), başlu (13b/03).

+sUz: Eski Anadolu Türkçesinde ekin sadece yuvarlak şekli olmasına rağmen metnimizde daha çok -yüzde altmış beş oranında- düz şekilli olarak kullanıldığı görülmektedir: gözsüz (4b/26), arsuz (12b/09), ṣuçsız (12a/22), günāhsız (14b/04), kıymetsiz (5b/22),.

4.2.3.1.6.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-mAk: Bütün fiil kök ve gövdelerine getirilebilen, mastar eki olarak da bilinen bu ek bugünkünden farksızdır: olmaḳ (4a/14), yırtmaḳ (9b/18), aġlamaḳ (12b/01), dimek (2b/07),öldürmek (3b/21), dilemek (6a/01).

-gU: Alet adları ile somut ve soyut adlar türetir (Korkmaz, 2013, s. 105). Metindeki sevgülü (10b/09) kelimesi örnektir.

-Ik, Uk: İşlek bir ektir. Metindeki örneklerlerden bazıları şunlardır: büyük (5b/17), ayruḳ (6b/03), açuḳ (8b/18), ḳonuḳ (10a/13), artuḳ (11b/18), ṭanuḳ (14a/18), yırtıḳ (9a/15), danışıḳ (4b/13).

-m: Metinde örnek tek bir kelime vardır: ölüm (10b/19).

-IcI: Fiilden bir işi maharetle ve itiyad hâlinde yapanı göstermek üzere sıfat yapar (Timurtaş, 1976. s. 349). Metindeki örnekler şunlardır: edici (9b/13), söyleyici (13a/20), buyurıcı (14b/05), ṣaklayıcı (14b/06), ḳıġırdıcı (6a/07).

-t: Bir örnekte vardır: ögütleyelüm (10b/03).

4.2.3.2. Sıfat

İsimleri çeşitli yönlerden belirten veya niteleyen sözcüklere sıfat denir. Sıfat isimle kaimdir. Temel olarak niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır.

4.2.3.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimleri şekil, nitelik, renk, durum v.s. yönlerden niteleyen sıfatlardır. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: yavuz işlü (4a/12), taze kan (4b/23), yavuz endişe (8b/24), dürlü dürlü donlar (10a/17), yetim hâl (4b/03).

4.2.3.2.2. Belirtme (Tayin) Sıfatları

Belirtme sıfatları ismi belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatları, belirtme şekillerine göre işaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları ve belirsizlik sıfatları olmak üzere dörde ayrılır.

4.2.3.2.2.1. İşaret Sıfatları

İsimleri işaret yoluyla belirten sıfatlardır. Metinde tespit edilen işaret sıfatları bu, şu, ol, o, şol, işbu şeklindedir: bu ḫabarı (3a/04), şu resme (11a/17), ol putlar (12a/01), o Yūsuf'u (13b/20), şol şarṭ (2a/04), işbu hışm (6a/25).

4.2.3.2.2.2. Sayı Sıfatları

İsimleri, sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Sayı sıfatları, işlevlerine göre asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, üleştirme sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları ve topluluk sayı sıfatları olmak üzere beşe ayrılır.

4.2.3.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metinde geçen asıl sayı sıfatları şunlardır: bir oġlan (2b/05), iki oġlı (2b/11), üç gün (2b/05), beş ‘avrat (12b/23), altı bin koyun (2b/21), yedi gün (4b/11), on sekiz yıl (14b/22), on yedi akça (6b/11), yüz yigirmi er (2b/11), on bir yılduz (3a/02), on bir oġlı (2b/12), bīñ ḳoyun (6b/28), altı bīñ ḳoyun (2b/21).

4.2.3.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Metnimizde sıra sayı sıfatına örnek teşkil edecek bir kelime yoktur.

4.2.3.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Metnimizde üleştirme sayı sıfatlarına örnek olarak bir kelimeye tesadüf edilmiştir: birer (10a/17), birer bıçak (10a/17).

4.2.3.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Kesir sayı sıfatlarının metnimizde örneği yoktur.

4.2.3.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Topluluk sayı sıfatlarının metnimizde örneği yoktur.

4.2.3.2.2.3. Soru Sıfatları

Soru sıfatlarının metnimizde örneği çok değildir. Metnimizdeki örneklerden bazıları şunlardır: ne ṣuç (4a/20), nice kişi (13b/09), ḳanḳı Tañrı (11b/16).

4.2.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri, varlıkları belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Metnimizdeki şu kelimeler, belirsizlik sıfatlarına örnektir: birkaç kulcağız (7a/14), dükeli begler (11a/06), bir gün (3a/15), her kişi (6a/04), çoḳ mal (7b/10), hīç nesne (11b/19).

4.2.3.3. Zarf

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir (Korkmaz, 2009, s. 451). Türkçede zarflar, işlevleri bakımından zaman zarfları, yer zarfları, miktar zarfları ve tarz (suret) zarfları olmak üzere dörde ayrılır (Turan, 2017, s. 33).

4.2.3.3.1. Zaman Zarfları

Metinde geçen belli başlı zaman zarfları şunlardır: imdi (11a/19), şimdi (5b/01), yarın (12a/11), kaçan (2b/22), bir niceler (8b/05), soñra (11a/02).

4.2.3.3.2. Yer Zarfları

Metinde geçen belli başlı yer zarfları şunlardır: anda (4b/02), kanda (5b/14), karşu (15a/11), girü (6a/14), ilerü (3a/13), aşaġa (6a/10), yuḳarı (5a/17), taşra (4a/17).

4.2.3.3.3. Miktar Zarfları

Sayıları çok değildir. Metnimizde geçen belli başlı miktar zarfları şunlardır: artuḳ (2b/12), az (6a/19), çok (7b/10), katı katı (6a/22), şol kadar (7a/17).

4.2.3.3.4. Tarz (Suret) Zarfları

Bunlar hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Hâl ve tavır ifade eden her isim nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanılabildiği için bu zarflar sayılmayacak kadar çoktur. Hâl ve tavır bildiren isimlerin yanında birçok isimler de eşitlik ve instrumental eki alarak nasıllık-nicelik zarfı durumuna geçerler. Bu zarfların daha çok kullanılan kısa adı hâl zarfları'dır (Ergin, 2006, s. 261).

Metinde bu zarfların sayıları diğerlerine göre çok fazladır. Metindeki örneklerden bazıları şunlardır: böyle (4a/21), ḫoş (6a/07), şöyle (14b/26), ṭoġrı (4b/22), tamam olınca (2a/07), şetāretle (4a/18), bilinmeyince (14a/03).

4.2.3.4. Zamir

Zamirler ismin yerini tutan kelimelerdir. Nesneleri temsil veya işaret yoluyla karşılarlar. Zamirler kendi içerisinde şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belirsizlik zamirleri ve bağlama zamirleri olmak üzere altı gruba ayrılırlar.

4.2.3.4.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Üçü teklik, üçü de çokluk olmak üzere altı şahıs zamiri vardır. Şahıs zamirlerinin, çekim eki aldıklarında, bünyesinde değişmeler olabilir.

I.Tekil Kişi Zamiri: ben (6a/08), men (7a/27), baña (8a/01), beni (8a/02), benüm (8b/09), benden (14a/03), bende (5b/01).

II. Tekil Kişi Zamiri: sen (3a/13), senüñ (3a/17), seni (4a/13), sende (9a/13), senden (9b/06), saña (7a/05).

III. Tekil Kişi Zamiri: ol (6b/20), o (13b/20), anı (13b/28), aña (7a/09), andan (7b/14), anda (5b/09).

I. Çokluk Kişi Zamiri: biz (5a/12), bize (7a/05), bizümle (4a/07), bizden (3b/18).

II. Çokluk Kişi Zamiri: siz (10a/26), size (4a/21), sizüñ (3a/19).

III. Çokluk Kişi Zamiri: anlaruñ (12b/25), anlara (14a/05), anlara (15b/28).

4.2.3.4.2. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir (Korkmaz, 2009, s. 414). Dönüşlülük zamirleri kendü, öz ve ikisinin birleşmesinden meydana gelen “kendüz”dür (Timurtaş, 1976, s. 357). Metnimizde k>g değişiminden ötürü kendi kelimesi gendi şeklinde okunmuştur. Metnimizdeki dönüşlülük zamiri örnekleri şunlardır: gendü

(6a/06), gendüden (8b/27), gendüzüme (9a/04), gendüyi (6b/16), ḫōẕ/ḥod (4b/20), özi (14a/24).

4.2.3.4.3. İşaret Zamirleri

İşaret yoluyla nesneleri karşılayan zamirlerdir. Metnimizde işaret zamiri olarak yer alan kelimelerden bazıları şunlardır: şol (3b/18), ol (2b/05), bu (5a/18), bunca (10b/14), bunlar (4a/22), buña (9b/21), anda (5b/09), aña (5b/09), anı (3a/23), anuñ-çün (10b/18), anuñ (8b/17), şunuñ (13b/23), anıñla (3b/03).

4.2.3.4.4. Soru Zamirleri

Kişi veya nesneleri soru şeklinde temsil eden zamirlerdir. Metnimizdeki örnekleri şu şekildedir: kim (4a/26), ne (5b/07), kanda (8b/06).

4.2.3.4.5. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri ve nesneleri belli belirsiz temsil eden zamirlerdir. Metnimizdeki örnekleri şu şekildedir: kimse (8a/13), birisi (11b/01), her biri (12b/25), cümle (11b/28), ayruk (12a/18), ġayrı (15b/23), kimesne (7a/17), her kim (15b/07), her ne (14a/20), bir niceler (15a/17), heb (10b/24), hiç kimse (13b/09).

4.2.3.4.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri; bir kelimeyi, bir kelime grubunu veya bir cümleyi başka bir kelimeye, kelime grubuna veya cümleye bağlayan ve aynı zamanda içinde "zamir" anlam ve işlevini de bulunduran bir zamir türüdür (Korkmaz, 2009, s. 449). Bağlama zamiri kim ve Farsçadan gelme ki'dir, kullanılışında bugünkünden farklı bir durum yoktur (Timurtaş, 1976, s. 358). Melik ṣordı-ki bu nice dildür (15a/20), Zelīḫā ṣandı kim Yūsuf boyun virdi (8a/14).

4.2.3.5. Edat

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir (Korkmaz, 2009, s. 1052).

Edatlar; ünlem edatları, bağlama edatları, son çekim edatları ve tekerrür edatları olmak üzere dört grupta incelenebilir.

4.2.3.5.1. Ünlem Edatları

Bunlar her türlü duygu ve heyecanı ifade etmek için kullanılan sözlerdir. Menşe ve yapı bakımından ya tabiat seslerini taklit suretiyle, yahut da hislerin yorumlanarak "ses" şeklinde terennümü neticesinde meydana gelmişlerdir. Bu bakımdan bir kısmı aşağı yukarı bütün dillerde müşterektir. Ancak mânâlı dil birliklerinin kalıplaşmak suretiyle teşkil ettikleri müstesna örnekler de vardır (Hacıeminoğlu, 1992, s. 293).

Kendi içinde beşe ayrılır:

4.2.3.5.1.1. Ünlemler

Āh (6a/17).

4.2.3.5.1.2. Seslenme Edatları

Ey (3a/01), ya (3b/08).

4.2.3.5.1.3. Gösterme Edatları

Tā (3b/17), uş (4b/04).

4.2.3.5.1.4. Sorma Edatları

Kanda (5b/14), mi (6b/02), nice (7b/04), niçün (8a/01), neden (13b/24), nite (4a/14), niye (14a/17)

4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları

Belī (13b/21), evet (13b/26).

4.2.3.5.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları, bir cümlede kelimeleri, kelime gruplarını birbirine bağlarlar. Metinde tespit edilen bağlama edatları şu şekildedir:

4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları

Ve (13b/19).

4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları

Veyāḫūd (2a/06).

4.2.3.5.2.3. Cümle Başı Edatları

Cümle başında bulunurlar. Cümleleri birbirine bağlarlar. İşlevlerine göre şu gruplarda inceleyebiliriz:

4.2.3.5.2.3.1. Fakat ifadesini taşıyanlar

Ammā (12a/13), velakin (14b/06).

4.2.3.5.2.3.2. Eğer ifadesini taşıyanlar

Eger (2a/09), (4a/11).

4.2.3.5.2.3.3. Çünkü ifadesi taşıyanlar

Zirā (4b/14), çünki (6b/28), çün (11b/23).

4.2.3.5.2.3.4. Netice ve izah ifade edenler

Belki (10a/04), meger (5a/14), öyle (6b/21), nitekim (10b/26), ya‘ni (3a/09).

4.2.3.5.2.4. Sona Gelen Edatlar

Bunlar dil birliklerinin, kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara, kelimelere, kelime gruplarına ve cümlelere bağlayan edatlardır (Ergin, 2006, s. 357). Daḫı (15a/07), ise (5a/08), kim (6a/04), bile (6a/27), degil (10a/27), ki (10b/04).

4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelere

çekim edatı denir. Bunlar, mutlaka bir isimden sonra gelmeleri ve ancak o isim sayesinde mânâ kazanmaları sebebi ile isim hâl eklerine çok benzerler (Hacıeminoğlu, 1992, s. 1). Son çekim edatları, kullanılışlarına ve fonksiyonlarına şu şekildedir:

4.2.3.5.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları

4.2.3.5.3.1.1. Yalın hâl ile birleşenler:

Diyü (11b/26).

4.2.3.5.3.1.2. Yönelme hâli ile birleşenler:

Karşu (8a/20).

4.2.3.5.3.1.3. Uzaklaşma hâli ile birleşenler:

Ötüri (8a/05), soñra (11b/05), girü (15b/17), yaña (9a/18), ġayrı (15b/23), öñden (2b/05), ṭaşra (4a/17).

4.2.3.5.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları

4.2.3.5.3.2.1. Vasıta ve beraberlik bildirenler

İle (2a/04), anıñla (3b/10), başıyıla (13b/03).

4.2.3.5.3.2.2. Sebep bildirenler

İçün (13b/01), ötüri (5b/18), diyü (10b/21).

4.2.3.5.3.2.3. Benzerlik bildirenler

Gibi (10a/28).

4.2.3.5.3.2.4. Başkalık bildirenler

Ġayrı (15b/23).

4.2.3.5.3.2.5. Miktar bildirenler

Kadar (4b/26), mertebe (7a/10).

4.2.3.5.3.2.6. Zaman bildirenler

Evvel (5b/24), soñra (7a/06), girü /15b/17), öñden (2a/05).

4.2.3.5.3.2.7. Yer ve yön bildirenler

Karşu (8a/20), yaña (9a/18).

4.2.3.5.4. Tekerrür Edatları

Metnimizde tesadüf ettiğimiz başlıca tekerrür edatları şunlardır: gine (5a/09), kerre (4a/14), kez (6a/16), yine (6a/05).

4.2.3.6. Fiil

4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

Metinde tespit edilen isimden fiil ve fiilden fiil yapma ekleri aşağıdaki gibidir.

4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+A-: beñz+e- (8b/26), oyn+a- (4b/18), dil+e- (5b/28), uġur+a- (6a/10), döş+e- (7b/13), yarlık+a- (10a/05).

+(A)r-: sarıġ+ar- (7a/27).

+dA-: al+da- (4a/23), iz+de>is+de- (5a/04).

+ı-: ḳa+ḳı- (6b/22).

+Ik-: göz+ük- (5b/17).

+lA-: aġır+la- (6b/02), tıñ+la- (11b/03), baş+la- (7a/24), iş+le- (6a/24), baġış+la- (9b/12), baġ+la- (2b/27), bek+le- (11a/08), giz+le- (11a/05), ögüt+le- (10b/03), köti+le- (11b/25), ‘aceb+le- (13a/30), besi+le->bes+le- (13b/18), söz+le->söy+le- (4b/20), ısmar+la- (5a/03).

+lAn-: +lA- ekinin -n- çatısı ile genişletilmiş şeklidir. Bu ekle yapılan fiillerin +lA’lı şekileri kullanılmaz (Gülsevin, 2007, s. 121): ġuṣṣalan- (13a/30).

+kır-: Ses taklitlerinden fiil yapar, çok işlek bir ek değildir: çaġ+ḳır->çaġ+(ı)r- (6b/19).

4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Metinde tespit ettiğimiz fiilden fiil yapma ekleri aşağıdaki gibidir:

-y-: ko-y- (8b/24).

-l-: yar-ı-l- (8a/19), kes-i-l- (10a/24), götür-i-l- (6b/01).

-n-: bul-u-n (15b/23), ol-u-n (2a/10), bil-i-n- (14a/03), gizle-n- (5a/23).

-ş-: ir-i-ş- (14b/28), segird-i-ş- (4b/18).

-Ur: art-ur- (12b/23), yet-ür- (5b/14), kaç-ur- (11a/11).

-dUr-: dol-dur- (15b/14), öl-dür- (3b/16), ṣat-dur- (5b/21), bil-dür- (5b/21), düz-dür- (6b/05), gey-dür- (6b/05), az-dur- (8b/04), dön-dür- (8a/11), üleş-dür- (12b/26).

-Ar-: çık-ar- (3b/22).

-t-: otur-t- (6b/18), ḳoŋ-u-t- (7b/14).

-k-: ḳorı-ḳ->ḳorḳ- (4a/09).

4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk, olumsuzluk eki -ma-/-me- ile yapılmaktadır: olmasun (9a/02), dutmadum (9a/05), uyduramaduñ (10a/28), unutma (12a/21), olman (14b/17).

Geniş zamanın olumsuzu -maz/-mez eki ile yapılmaktadır: inanmaz (4a/06), utanmaz (8b/12), çıkmazam (14a/02).

4.2.3.6.3. Fiil Çekimi

4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri

Fiillere şekil ve zaman ekinden sonra gelen şahıs ekleri, fiilin bildirdiği oluş, kılış ve durumun hangi şahıs tarafından yapıldığını gösteren eklerdir.

Şahıs ekleri, zamir kökenli, iyelik eki kökenli ve emir kipi çekimindeki şahıs ekleri olmak üzere üç tipte karşımıza çıkar. Metnimizde şahıs eklerinin kullanımı şu şekildedir:

4.2.3.6.3.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bu eklerin asılları şahıs zamiridir.

Teklik 1. Şahıs: -am/-em, -ın/-in: çıkmazam (14a/02), utanmaz mıyın (8b/12), olmazam (15a/24), bilürem (6a/08), incitmezem (15a/28).

Teklik 2. Şahıs: -sın/-sin: olasın (3b/12), dilersin (15b/03).

Teklik 3. Şahıs: eksiz: söyledi (15a/22), didi (4a/22).

Çokluk 1. Şahıs: -vuz/-vüz, -uz/-üz: girevüz (14b/16), bilürüz (4b/20), dururuz (5a/27), öldürevüz (5a/26).

Çokluk 2. Şahıs: -sız/-siz, -suz/-süz: virürsiz (15b/26), inanmazsuz (4b/20), dögersiz (4a/21).

Çokluk 3. Şahıs: -lar/-ler: geldiler (4b/16).

4.2.3.6.3.1.2. İyelik Eki Kökenli Şahıs Ekleri

Teklik 1. Şahıs: -m: gördim (3a/02), kocadum (15b/18), ḳulı olsam (15a/15).

Teklik 2. Şahıs: -ñ: olursañ (5a/25), didüñ (4a/24).

Teklik 3. Şahıs: eksiz: ṭınmadı (5a/26), aġladı (6a/11).

Çokluk 1. Şahıs: -k: segirdişdik (4b/18), eyledük (3a/10).

Çokluk 2. Şahıs: -ñız/-ñiz, -ñuz/-ñüz: virürseñiz (5b/05), eytdüñüz (4b/24).

Çokluk 3. Şahıs: -lar/-ler: bırakdılar (4b/02), sürdiler (4b/16).

4.2.3.6.3.1.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Emir ekleri aynı zamanda şekil ekleridir. Emirde her şahsın ayrı bir eki vardır. Bu yüzden şekil ekleri aynı zamanda şahıs eklerini de barındırır. Bu eklere emir kipi bölümünde değineceğiz.

4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Bu ekler bir şekil, bir zaman ifade ederler (Ergin, 2006, s. 288).

Şekil ve zaman ifade eden kalıplar "Bildirme ve Tasarlama (Dilek) Kipleri" olmak üzere iki başlık altında incelenir.

4.2.3.6.3.2.1. Bildirme Kipleri

4.2.3.6.3.2.1.1. Geniş Zaman

Geniş zaman, her zamanı içine alan, fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eden zamandır (Ergin, 2006, s. 291). Geniş zaman ekleri fiillerdeki oluş, kılış ve durumun geniş bir zamanda olduğunu veya olacağını bildiren eklerdir. Metinde geçen geniş zaman ekleri -r, -ar/-er, -ur/-ür şeklindedir: ye-r (13a/06), di-r-sin (6b/23), kork-ar-am (4a/09), sev-er-em (10b/11), çek-er (12a/23), gel-ür gör-ür (11a/13), vir-ür (10b/19), çağır-ur (6b/19).

Geniş zamanın olumsuzu -maz/-mez'dir: ye-mez (13b/17), inanmaz (4a/06).

4.2.3.6.3.2.1.2. Şimdiki Zaman

Şimdiki zamanı gösteren özel bir ek yoktur. Şimdiki zaman eki daha çok geniş zaman eki ile anlatılmıştır: sataruz (5b/03), gülersin (9a/21).

4.2.3.6.3.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

İşin, eylemin olup bittiğini; fiilin, failin gözü önünde yapılmış olduğunu gösterir. Metinde geçen görülen geçmiş zaman eki -dı/-di, -du/-dü ekleridir: gördi (5b/27), bıraḳdı (5b/28), düşdüm (6a/12), ḳaldum (6a/13).

4.2.3.6.3.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman, önceden yapılan, yapıldığını görmediğimiz fakat sonradan öğrendiğimiz hareketi anlatmak ve bildirmek için kullanılır. Metinde tespit ettiğimiz öğrenilen geçmiş zaman eki -mış/-miş'tir: yemiş (4b/19), gizlenmiş (5a/23), 'ahd itmişem (10a/05).

4.2.3.6.3.2.1.5. Gelecek Zaman

Gelecek zaman eki -ısar/-iser'dir. Fakat metnimizde bu ek ile çekimlenmiş bir fiil örneği bulunmamaktadır. Gelecek zamanın -sa+gerek şekliyle anlatıldığı bir örnek

vardır: olsa gerek (13a/19). –AcAk eki metinde gelecek zamandan ziyade sıfat-fiil veya zarf-fiil eki olarak kullanılmıştır: göricek (5b/19), görücek (14a/12). Bu kullanımlarda gelecek zaman anlamını güçlü bir şekilde taşıyan kelimeler de vardır: diyecek olursañ (5a/25).

4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri

Tasarlama kiplerinde, bildirme kiplerindeki gibi bildirme, haber verme biçiminde bir oluş ve kılış yoktur. Bu kipler, daha gerçekleşmemiş olan, ancak gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir (Korkmaz, 2009, s. 647).

4.2.3.6.3.2.2.1. Emir Kipi

Zaman anlamı taşımayan yalnızca şekil bildiren eklerdendir. Emir kipi ekleri aynı zamanda şahıs da ifade ederler. Emir kipi ekleri fiilin ifade ettiği hareketin emir ile yapılmasına işaret eder.

Teklik 1. şahıs eki: -ayın/-eyin: satın alayın (5b/01), nedeyin (4b/03).

Teklik 2. şahıs eki: eksiz, -gıl/-gil: gel (6a/25), öp (6a/26), añgıl (12a/22), tererrücin etgil (3b/27), sorgıl (5a/08).

Teklik 3. şahıs eki: -sun/-sün: gelsün (6b/08), çıḳsun (10b/02), girsün (11a/17).

Çokluk 1. şahıs eki: -alum/-elüm: varalum (3b/14), bıraġalum (3b/21), çıḳalum (4a/07), öldürelüm (3b/14).

Çokluk 2. şahıs eki: -ñ, -uñ/-üñ: gelüñ (3b/14), aluñ (5a/28), diñ (6b/22).

Çokluk 3. şahıs eki: -sunlar/-sünler: ḳorkmasunlar (10b/21).

4.2.3.6.3.2.2.2. Şart Kipi

Şart kipi eki günümüz Türkçesindeki şart kipi ekinden farksızdır. Metnimizde de şart kipi eki –se/-sa'dır. Şart kipi aynı zamanda dilek, istek anlamına da gelir.

Teklik 1. şahıs: -sa-m/-se-m: olsam (15a/15), cehd idersem (7b/07).

Teklik 2. şahıs: -sa-ñ/-se-ñ: dilerseñ (9a/25), kıyarsañ (7b/08).

Teklik 3. şahıs: -sa/-se: saklarsa (7b/20), gelse (11a/12).

Çokluk 1. şahıs: -sa-k/-se-k: Metnimizde örneği yoktur.

Çokluk 2. şahıs: -sa-ñız/-se-ñiz: virürseñiz (14a/22).

Çokluk 3. şahıs: -sa-lar: çıksalar (2b/22).

4.2.3.6.3.2.2.3. İstek Kipi

İstek kipi eki -a/-e şeklindedir. İstek kipinde fiil çekimi, fiil kök veya gövdelerine -a/-e ekinden sonra şahıs ekleri getirilerek yapılır.

Teklik 1. şahıs: -a-m/-e-m: bildürem (5b/21), bāḳī ḳılam (15a/07).

Teklik 2. şahıs: -a-sın/-e-sin: bulasın (15a/06), bilesin (9a/25).

Teklik 3. şahıs: -a/-e: ḳul ola (6a/03), gele (7a/23).

Çokluk 1. şahıs: -a-vuz/-e-vüz: olavuz (4a/12), öldürevüz (5a/26).

Çokluk 2. şahıs: -a-sız/-e-siz: ġafil olasız (4a/09), dögesiz yeyesiz (13b/04).

Çokluk 3. şahıs: -a-lar/-e-ler: duralar (14b/13), ḥisāb vireler (14b/13).

4.2.3.6.3.2.2.4. Gereklilik Kipi

Gereklilik için hususi bir ek yoktur, şart ekine gerek kelimesi eklenmek suretiyle yapılmaktadır (Timurtaş, 1976, s. 362). -mak mastar ekinden sonra gerek kelimesi getirilerek de gereklilik yapılabilir: nitmek gerek (5b/26),olsa gerek-idi (7b/20), olmak gerek (13b/08).

4.2.3.6.4. Cevherî Fiil ve Bildirme Ekleri

i- fiili Eski Türkçede er- şeklinde idi. Normal bir yardımcı fiil olan ve bütün kipleri bulunan er- fiilinin Batı Türkçesine geçerken r'si düşmüş, e>i değişmesi ile vokali de değişerek i- şekli ortaya çıkmıştır. Öte yandan fiilin çekim sahası da daralmış ve i- fiili Batı Türkçesinin başından beri dört çekim şekli içinde kullanılagelmiştir. Bildirme eklerinin birinci, ikinci şahısları er- fiilinin geniş zamanının ekleşmesinden doğmuştur. Üçüncü şahıslar ise başka bir fiilden gelirler. Bu fiil tur- > dur- fiilidir. (Ergin, 2006, s. 316).

i- fiili iki görev üstlenmiştir. Birincisi isimleri yüklem yapmak, ikincisi ise birleşik çekimli fiil oluşturmaktır. i- fiili metnimizin otuz yerinde isimleri yüklem yapma, elli yerinde ise birleşik fiil oluşturma göreviyle kullanılmıştır.

i- fiilinin metnimizdeki kullanım örnekleri şu şekildedir: var idi (2b/09), düzdürmiş idi (7a/14), yog-ıdı (10b/18), ilm iderdi (2b/25), kāfire imiş (9b/26), zindānda iken (13a/14), yırtuġısa (9a/27), getürürdi (12a/14), işitmişdi (8a/28), virürseñiz (14a/22), okurlardı /2b/16), sevmezlerdi (2b/27), gereklüsidür (3a/08), ḳandadur (4b/28), yokdur (5b/02).

4.2.3.6.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Birleşik fiil çekimi i- fiili ile yapılır. Birleşik çekim hikâye, rivâyet ve şart olmak üzere üç farklı şekilde yapılır. İncelediğimiz metinde tespit edilen birleşik çekim örnekleri şu şekildedir:

Hikâye Birleşik Çekim: ṣatardı (15b/24), ṣatdurmaya idi (12b/19), olmış idi (7a/09), bilürdi (15a/19).

Şart Birleşik Çekim: bagışlarsa (12b/06).

Rivâyet birleşik çekim örneğine metinde rastlanılmamıştır.

4.2.3.6.6. Fiillerde Soru

Metnimizde fiillerde soru -mı/-mi soru ekleriyle yapılmaktadır. Günümüzde yuvarlak şekli de olan ekin metnimizde sadece düz şekilli hâli mevcuttur: dimedüm mi (6b/02), virmez mi (7b/03), görmedi mi (7b/06), bilmez misin (9b/22), soyalım mı (11a/16), inanmaz mısın (4a/06).

4.2.3.6.7. Birleşik Fiiller

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğuna birleşik fiil denir. Bu işlevlerinden dolayı birleşik fiiller, "bir hareketi karşılayan birleşik fiiller" ve "bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller" olmak üzere iki grupta incelenebilir. (Karahan, 2008, s. 73). Biz de metnimizdeki birleşik fiilleri bu iki ana grupta inceleyeceğiz:

4.2.3.6.7.1. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Filler

4.2.3.6.7.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bu tip birleşik fiillerde "et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-" yardımcı fiilleri kullanılır. Asıl unsur olan isim başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, bir çekim görevi yaparak anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirir (Karahan, 2008, s. 73). Metnimizdeki örnekleri şu şekildedir:

İt- ile yapılanlar: āşikār it- (7a/24), kerem it- (13a/30), secde it- (4a/24), tevbe it- (8a/09).

Ol- ile yapılanlar: rüsvāy ol- (9b/08), şād ol- (8a/15), tanuk ol- (14a/18), yavaş ol- (14b/20).

Kıl- ile yapılanlar: bāki kıl- (15a/07), namāz kıl- (13b/16), nazargāh kıl- (15a/07).

Eyle- ile yapılanlar: tevbe eyle- (9b/12), teferrüc eyle- (3b/25), fikr eyle- (8a/11), hikāyet eyle- (3a/10).

4.2.3.6.7.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Yardımcı fiiller dışında asıl fiillerle de birleşik fiiller oluşabilir. Bu şekilde oluşan fiiller gerçek anlamından uzaklaşıp mecaz anlam ifade eder hâle gelir.

Dut- ile yapılanlar: ḥor dut- (5b/12), ḫoş dut- (6a/07), ṭufān dut- (6a/19).

Bağla- ile yapılanlar: giz baġla- (2b/26).

Buyur- ile yapılanlar: iş buyur- (6a/07).

Gör- ile yapılanlar: düş gör- (2b/28), lāyık gör- (7b/19), cefā gör- (9b/23).

Kal- ile yapılanlar: 'aciz kal- (7a/23), maḥrūm kal- (6a/13), esen kal- (4b/04).

Dile- ile yapılanlar: özür dile- (6a/28).

Vir- ile yapılanlar: cān vir- (15a/08), destūr vir- (3b/25).

4.2.3.6.7.2. Tasvir Fiilleri

Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Tasvir fiili, asıl fiile yeterlik, ihtimal, tezlik, yaklaşma vb. anlamlar

katar (Karahan, 2008, s. 77). Tasvir fiilleri; yeterlik (iktidar) fiili, tezlik fiili, süreklilik (devamlılık) fiili ve yaklaşma fiili olmak üzere dörde ayrılır.

4.2.3.6.7.2.1. Yeterlik (İktidar) Fiili

Yeterlik birleşik fiilin olumlusu, bil- yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Olumsuzu ise zarf-fiil ve u- iktidar fiilini ihtiva eden –a/-e ekine –ma/-me olumsuzluk eki getirilerek yapılır. Metnimizde yer alan örnekler şunlardır: kurtarabilür (12a/02), idemezüz (13a/11), idemez (13b/10), uyduramaduñ (10a/28).

4.2.3.6.7.2.2. Tezlik Fiili

Metnimizde tezlik birleşik fiili -ı/-i zarf-fiil eki ve vir- yardımcı fiili ile yapılmaktadır: alıvirmiş (7a/15), açıvirdi (8b/15), aydıvir (13a/23), eydivirdiler (11b/04).

4.2.3.6.7.2.3. Süreklilik (Devamlılık) Fiili

Metnimizde tespit ettiğimiz süreklilik birleşik fiili dur-, gel-, ko(y)- ve getür- yardımcı fiilleriyle yapılmıştır: bakadurdı (5b/09), alagetür (6a/26), çıkageldi (8a/20), asakodılar (12a/20).

4.2.3.6.7.2.4. Yaklaşma Fiili

Metnimizde yaklaşma birleşik fiili -a/-e zarf-fiil eki ve yaz- yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Metnimizdeki tek örneği şudur: olayazdı (6a/20).

4.2.3.6.8. Sıfat-Fiiller (Partisipler)

Sıfat-fiiller hem fiillerin hem de sıfatların özelliklerini içerirler. Bir yandan sıfat-fiiller, fiiller gibi, zaman ve hareket anlamını taşır. Diğer taraftan ise, isimler gibi, çokluk ekini, isim durum eklerini ve iyelik eklerini alır. Sıfat-fiiller, fiillerin geçici sıfat şekilleridir (Leontiç, 2017, s. 72).

Metnimizde tespit ettiğimiz sıfat-fiil örnekleri şu şekildedir:

-an/-en: uran (6a/23), dīvārda olan (7b/25), bekleyen (11a/08).

-dIk/-dUk: didigi (9b/27), oldıgı (14b/15), geldigi (2b/15), ḳorḳduḳları (10b/25).

-acak/-ecek: idecegüñ

4.2.3.6.9. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Gerundiumlar şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar (Ergin, 2006, s. 338). Fiillerin zarf şekilleridir, isim ve fiil çekimine giremezler.

Metnimizde tespit edilen zarf-fiil ekleri ve örnekleri şu şekildedir:

-a/-e: alagetür (6a/26), asakodılar (12a/20). Birleşik fiil yapmakta kullanılmıştır.

-ı/-i, -u/-ü: diyü (2b/06), açıvirdi (8b/15), alıvirmiş (7a/15). Genellikle birleşik fiil yapımında kullanılmıştır.

-ıp/-ip, -up/-üp: Bu ekin düz şekilli kullanımı yoktur, yuvarlak şekliyle kullanılmış, işlek bir ektir: dutup (7a/15), dönüp (7b/26), bakup (7b/26).

-ınca/-ince: olınca (2a/07), bilinmeyince (14a/03), gelince (4b/19).

-ken: yalnızca i- fiiline getirilen bir ektir: iterken (4b/05), yudarken (5b/16), giderken (6a/09), çıkarken (12a/21).

-ıcak/-icek: -ınca/-ince anlamını veren bir ektir: diyicek (14a/23), göricek (5b/19), bulıcak (15a/02).

-dukda/-dükde: işitdükde (12a/28), bilindükde (14a/26).

-dukça/-dükçe: metnimizde tek bir örneği vardır: geldükçe (7a/19).

4.3. Metin

Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhisselâm (vr. 1b-15b)

541

[2a] (1) Bu ḥaḳīr ü faḳīr ü pür-taḳṣīr es-seyyīd el-ḥāc ‘Abdü’l-ḳādirü’l-ma‘rūf (2) bā-mîr ḫ^{v}ace Kemānkeş el-Üsküdārī. Bu kitāb-ı (3) müsteṭābı mülkümden iḫrāc idüp Üsküdār’da vāḳı‘ (4) Vālide-yi ‘Atīḳ Cāmi‘ şerīfine şol şarṭ ile vaḳf (5) eyledim-ki ṭalebe-yi ‘ulūmdan her kime iḳtiżā iderse (6) rehn ḳoy veyāḫūd kefīl malı ile virilüp tā ḥāceti (7) tamām olınca ḥıfẓ idüp nişān içün kāgıdın (8) bükmeye ve cildin sökmeye ve uşāḳ[1] eline virmeye (9) ve tebdīl ü taġyīr itmeye eger şarṭlardan birisiniñ (10) ḫilāfı ẓuhūr iderse tażmīn oluna. (11) ‘‘فَمَن بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ[2]’’ (12) naẓm-ı kerīmi fehvāsınca eşim[3] olmayalar.

Sene: 1135

[1] Uşak: Çocuk
[2] Bakara -181. “Vasiyeti duyduktan sonra değiştiren olursa şüphe yok ki bu işin vebali, ancak değiştirenedir.”
[3] Metinde اثم şeklinde geçmektedir.

[2b] (1) **Ḳıṣṣa-yı Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām ma’a Yūsuf (‘a.m).** (2) Bi’smi’l-lāḥi’r-raḥmāni’r-raḥīm[4]. (3) Ḥażret-i Ya‘ḳūb Ḥażret-i İsḥāḳ’uñ oġlıdur. (4) Lūṭ’uñ ḳızından doġmışdur. Ya‘ḳūb diyü añun-çün didiler (5) kim andan öñden bir oġlan ṭoġdı. Ardınca ol (6) ṭoġdı. Aña Ya‘ḳūb diyü ad virdiler. ‘İbrī dilince Ya‘ḳūb (7) dimek Tañrı ḳulı dimek olur. Çün İsḥāḳ öldi. (8) Peyġamberlik[5] Ḥażret-i Ya‘ḳūb’a degdi. Ken‘ān’da olurdı. (9) Yedi ‘avrat[ı] var idi. Her birinden oġlı ve ḳızı oldı (10) ve bir niceler ḳavlinde İbrāhīm ehlinden gelene İsrā’il dirler (11) ‘İbrī dilince. Andan Ya‘ḳūb’uñ on iki oġlı vardı. (12) On iki oġlından ḳızından artuḳ yüz yigirmi er dünyāya (13) geldi. Ḥażret-i Ya‘ḳūb Ḥażret-i İbrāhīm sünnetin (14) dutardı, anuñ ṣuḥufun oḳurdı. Hem Ḥażret-i İbrāhīm (15) geldigi ḳavme[6] geldi idi. Ḥażret-i Ya‘ḳūb’uñ ḳamu oġlanlar[ı] (16) ‘ilm oḳurlardı. Dükelinden Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām (17) artuḳ oḳurdı. Ḥażret-i Ya‘ḳūb diledi-kim gendüden (18) ṣoñra peyġamberlik Ḥażret-i Yūsuf[a] dege çün Ḥażret-i (19) Yūsuf’uñ vālidesi merḥūm oldı. Ḥażret-i Ya‘ḳūb’uñ (20) şefā‘at[i] daḫı ġālib oldı. Ḥażret-i Ya‘ḳūb’uñ mālı (21) ve ḳoyunı coġdı. Her bir oġlı niyyetine altı biñ ḳoyun (22) itmişdi. Ḳaçan oġlanları ṭaşra ḳoyuna çıḳsalar (23) Ḥażret-i Yūsuf’u bile varmaġa ḳomazdı. Ḥażret-i Ya‘ḳūb (24) dā’īm Ḥażret-i Yūsuf’a ‘ilm ögredürdi. Ḳalan oġlanlar[ı] (25) yine daḫı ‘ilm iderdi. Dā’īmā gözin Ḥażret-i Yūsuf’dan (26) ayırmazdı. Bu ḳalan oġlanları Ḥażret-i Yūsuf’a giz (27) bağlayup sevmezlerdi. Tā ol vaḳitdeyken Ḥażret-i (28) Yūsuf ‘aleyhi’s-selām düş gördi geldi atas[ıña] **[3a]** (1) eytdi-ki: Ey baba إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا[7] (2) ben düşde gördim-ki on bir yılduz, ay ve güneş (3) baña baş ḳodular çün Ḥażret-i Yūsuf’dan Ḥażret-i (4) Ya‘ḳūb bu ḫabarı işitdi. رُؤْيَاكَ (5) لاَ تَقْصُصْ على إِخْوَتِكَ[8] yā Yūsuf bu düşi ḳardaşlarıña (6) dimeñ olmasun kim yā Yūsuf saña mekir ideler. Bu (7) sūre-yi Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā bizüm peyġamberimize viri-(8) bidi. Eytdi: Bu ḳıṣṣalaruñ gereklüsidür, didi. نَحْنُ[9] (9) نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ لْقَصَصِ ya‘ni yā Muḥammed (10) biz saña ḥikāyet eyledük ve ḥikāyetlerüñ yegregi بِمَا[10] (11) إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ

[4] Bismi’r-raḥmani’r-raḥīm, metinde bu şekilde geçmektedir.
[5] Metinde بيغمبرلك şeklindedir.
[6] Metinde “kavmen” şeklinde geçmektedir.
[7] Yûsuf Suresi-4. “Muhakkak ben on bir yıldız gördüm.” Ayetin tamamı: أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ (Yusuf (A.s., babasına şöyle demişti: “Babacığım, gerçekten ben on bir yıldız, güneş ve ay gördüm. Onları bana secde eder (vaziyette, durumda) gördüm.”) şeklindedir.
[8] Yûsuf -5. “…rüyanı kardeşlerine anlatma…”
[9] Yûsuf-3. “Sana en güzel kıssaları anlatıyoruz…”
[10] Yûsuf-3. *“...*şey ile bu Kur’ân’ı sana vahyettik…”

أَوْحَيْنَا işbu Ḳur’ān içinde. (12) وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ [11] **ya‘ni yā Muḥammed** (13) sen bundan ilerü ġāfildüñ. Bu ḥikāyetden Yūsuf (14) sūresi nāzil olduġunuñ sebebi bu idi- kim (15) bir gün Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu evi ḳapusında oturur- (16) dı. Cuhūdlar geldiler. Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu ḥażretleri- (17) yle mübāḥaṣe itdiler. Yā ‘Ömer, senüñ dīnüñden bizüm dīnimiz (18) yegrekdür ẕīrā ki ḥikāyetlerüñ yegregi Ḥażret-i Yūsuf’uñ (19) ḥikāyetidür. Bizüm kitābımızda var sizüñ kitābıñızda yoḳ. (20) Pes Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu bunı işidüp dur- (21) dı. **Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi vesellem ḥażretine** (22) geldi, ol Cuhūdlaruñ sözlerin eyitdi. Ḥażret-i (23) Ḥabibullah çün anı işidüp melūl oldı, andan (24) Ḥaḳ te‘ālā bu sūreyi virebidi[12]. Bir niceler dirler ol (25) vakit-ki **Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi vesellem Mekke’den** (26) Medine’ye geldi. Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi ve- (27) sellem ile çoḳ kimesneler bile geldiler, mālların ve ṭavar- (28) ların Mekke’de ḳodılar. Ol sebebden ötüri ol ḳavmüñ **[3b]** (1) ḫāṭırı melūl oldı. Eyitdiler: Yā Resūlullah, no- (2) laydı-kim Ḳur’ān’dan bize bir ḥikāyet olaydı; ḫāṭırımız (3) anıñla añlanaydı, didiler. Andan **Resūlullah ṣallallahu** (4) **‘aleyhi vesellem** du‘ā ḳıldı, andan **Ḥażret-i Cebrā’īl** geldi. (5) Bu sūreyi getürdi. Bir niceler dirler ki **Ḥażret-i ‘Āişe** (6) **raḍiyallahu ‘anhā Ḥażret-i Resūlullah ile** sefere gitdiler idi. (7) Andan Ḥażret-i ‘Āişe raḍiyallahu ‘anhānuñ göñülleri (8) ṭār oldı. Eyitdiler: Yā Resūlullah Ḥaḳ te‘ālā Ḳur’ān-ı (9) ‘aẓīmü’ş-şāndan bize bir ḥikāyet ve bir ḳıṣṣa viribise (10) anıñla göñlüm açıldı, didi. Andan ḥażrete bu sūreyi viribidi. (11) Yine söẕ başına gelelüm çün Ḥażret-i Ya‘ḳūb Ḥażret-i (12) Yūsuf’uñ düşin ta‘bīr ve te’vīl itdi. Peyġamber ola- (13) sın ve ‘ilm ehli olasın, didi. Çün bu ḫabarı ḳardaşları (14) işitdiler. Gelüñ varalum bir tedbīr idelüm; Yūsuf’ı öldüre- (15) lüm, didiler. Vardılar bir yire, dirilüp danışdılar. Eyitdi- (16) ler: اقْتُلُواْ يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ [13] öldürelüm, bir ḳuyuya bıra- (17) ġalım tā kim atamız yüzin görmez ola şefā‘ati bize dü- (18) şe ve daḫı atamıza şol ḳadar ḫiẕmet idelüm ki biz- (19) den rāżı olsun, dönelüm yine günāhımıza tevbe idelüm. (20) قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ لاَ تَقْتُلُواْ يُوسُفَ [14] birisi eydür: Diri-ile (21) ḳuyuya bıraġalum, bizden ḳardaş öldürmek gelmesün. (22) يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ [15] eger ölmeyüp diri çıkar- (23) sa bulan kişiler alalar, gideler bunı dānışup geldi- (24) ler. Atalarına eytdiler kim yā ata Yūsuf’ı

[11] Yûsuf-3. (Sana vahyettiğimiz bu Kur’ân ile en güzel kıssaları sana anlatıyoruz.) “Ve oysa sen, ondan önce elbette gâfillerdendin.”
[12] Virebidi(viribidi):göndermek.
[13] Yûsuf Suresi-9. “Yûsuf’u öldürün veya onu atın…”
[14] Yûsuf Suresi-10. “Onlardan (içlerinden) bir sözcü Yûsuf’u öldürmeyin, dedi.”
[15] Yûsuf Suresi-10. “Bir kısım yolcu kafilesi onu bulur.”

bugün bizimle ḳo, gelsün; (25) teferrüc eylesün, didiler. Ḥażret-i Ya‘ḳūb destūr virmedi. (26) Vardılar Yūsuf’a eytdiler: Biz bugün teferrüce giderüz. Bir gel, (27) āḫir ḳoyun ḳuzı ṣaḥrā teferrücin etgil, şāẕ feraḥ olasın. (28) Ḥażret-i Yūsuf eytdi: Göñlüm var, vāllā babam ḳomaz. Eytdiler: Yalvar **[4a]** (1) yaḳar ola ki destūr vire. Durdı, Ḥażret-i Yūsuf (2) atası ḳatına geldi. Ne ḳadar destūr diledi, Ḥażret-i (3) Ya‘ḳūb rāżı olmadı. Evet, meyli oldı çünki meyli (4) olduġun gördiler. Ḳardaşları eytdiler: Ey baba çün (5) Yūsuf’uñ ḫāṭırı oldı bizümle teferrüce varmaġa, **لاَ**[16] (6) **تَأْمَنَّا عَلَى** يُوسُفَ bize inanmaz mısın? أَرْسِلْهُ مَعَنَا[17] (7) virüp bizümle yazıya çıḳalum. Bizümle yesün, içsün, (8) āḫir biz anı ṣaḳlayıcıyuz. Andan Ḥażret-i Ya‘ḳūb eytdi: (9) Ḳorḳaram ġāfil olasız, Yūsuf’umı ḳurt yeye çün ḳurt (10) sözin bunlarıñ göñline bıraḳdı. قَالُواْ لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ[18] (11) eytdiler: Ey baba eger Yūsuf’ı ḳurt yerse biz bu ḳurtla ya- (12) vuz işlülerden olavuz. Andan Ḥażret-i Ya‘ḳūb, Ḥażret-i (13) Yūsuf’a destūr virdi. Eytdi: Yā Yūsuf, gel bir seni (14) ḳucayın ki nite olmaḳ var, daḫı bir kerre görmemi diyüp (15) Yūsuf’ı oġlanlarına ışmarladı. Ṣaġ esen Yūsuf’ı yine (16) getürüñ. Ol oġlanlar ölsün, didiler. فَلَمَّا ذَهَبُواْ بِهِ[19] (17) وَأَجْمَعُواْ ḳaçan Ken‘ān’dan ṭaşra çıḳdılar. İki ferseng (18) yol gitdiler. Öñlerince Yūsuf şeṭāretle[20] giderdi, ḳar- (19) daşları Yūsuf’uñ ardından yetdiler. Her birisi yer yerin (20) urdılar. Ḥażret-i Yūsuf aġladı. Eytdi: Ben ne suç itdim-ki (21) beni dögersiz, babam beni size böyle mi ışmarladı? Andan (22) utanuñ yāḫuẕ Tañrı’dan ḳorḳuñ, didi. Bunlar eytdiler: (23) Sen şol degil misin ki atamızı aldayın ki düşde (24) gördüm; ey güneş ılẕuzlar baña secde iderler, didüñ. (25) Ya‘ni sen dilersin-ki bizden yeg olasın. Biz seni (26) öldürelüm, görelüm seni kim ḳurtarur? **Pes**, Ḥażret-i (27) Yūsuf Yehūda[21]’nuñ ayaġına düşdi. Eytdi: Beni öldür- (28) meñ. Yehūda eytdi: Öldürmeñ diri-le ḳuyuya bıraġuñ, **[4b]** (1) didi. Derḥāl Ḥażret-i Yūsuf’ı ṣoydılar, ḳoġaya ḳoyup (2) ḳuyuya bıraḳdılar. Yūsuf ‘aleyhi’s-selām anda aġladı. (3) Eytdi: Nedeyin hīç kimse yoḳ kim babama yetīm ḥālimi (4) ḫabar eyleye. Ey baba esen ḳal, uş senden ayrıldım. (5) Ḳuyuya ṣarkıdup iterken ḳardaşı Şem‘ūn geldi, ipi (6) kesdi. Ya‘ni düşsün ölsün diyü. Ḥaḳ te‘ālā (7) celle ve ‘alā ḥażreti Cebrā’īl’e buyurdı: Tīz Yūsuf’ı dut, (8) nesnesi aġrımasun. Ol ḳuyu dibinde bir ṭaş var (9) idi. Tañrı emri ile ol ṣuyıñ üstine geldi.

[16] Yûsuf Suresi-11. “(Ey babamız) Yûsuf konusunda bize emniyet etmiyorsun.”
[17] Yûsuf Suresi-12. “Onu bizimle birlikte gönder.”
[18] Yûsuf Suresi-14. “Gerçekten onu bir kurt yerse… dediler.”
[19] Yûsuf Suresi-15. “Böylece hep beraber onu götürdüler.”
[20] Metinde şetâret(شطارت) kelimesi شتارت şeklinde geçmektedir.
[21] Hz. Yak’ub’un on iki oğlunun en büyüğü.

Ḥażret-i (10) Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selāmı (11) ol ṭaş üstine ḳoyup yedi gün Yūsuf ‘aleyhi’s- (12) selām ḳuyuda ḳaldı. Ba‘dehu ḳardaşları bir yire gelüp (13) dānışıḳ eyitdiler ki biz atamıza ne cevāb virelüm. Meger ḳurt (14) yedi diyelüm zīrā ki ḳurtdan ḳorḳardı. Vardılar bir oġla- (15) ġı boġazladılar. Ḥażret-i Yūsuf’uñ göñlegin ol oġlaġuñ (16) ḳanına sürdiler. Andan aġlaşu aġlaşu atalarına geldiler. (17) Eytdiler: Ey baba إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ [22] (18) مَتَاعِنَا biz oynamaġa vardıḳ, segirdişdik. Yūsuf’ı (19) dunumuz ḳatında ḳoduḳ, biz gelince Yūsuf’ı ḳurt yemiş. (20) Biz ḫōẕ bilürüz inanmazsuz egerçi-kim ṭoġrı söyle- (21) rüz. İllā uş göñlegi nişān diyüp öñine bıraḳdılar. (22) وَجَآؤُ عَلَىٰ قَمِيصِهِ [23] **çün** Ḥażret-i Ya‘kūb ol (23) tāze ḳanı gördi. Eytdi: Didügüñüz dürüst (24) degildür, bir işdür kim itdüñüz anı benden ayır- (25) maġı-çün. Ḥāliyā Tañrı’m yārī ḳıla, ol göñlegi aldı, (26) yüzine sürdi. Şol ḳadar aġladı-kim gözsüz (27) oldı. **Çün** Ḥażret-i Ya‘ḳūb Ḥażret-i Cebrā’īl’e su’āl (28) eyledi-kim Yūsuf ḳandadur? Eytdi: Yā Ya‘ḳūb, Tañrı **[5a]** (1) bile. Eytdi: Yā Cebrā’īl Yūsuf’ı Tañrı ṣaḳlaya, beni bu ġuṣṣaya (2) bıraḳmasa ḳādir idi. Āḫir Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām (3) eytdi: Yā Ya‘ḳūb Ḥaḳ te‘ālā aydur: Yūsuf’ı kime ış- (4) marladı ise yine andan istesün. Baña ışmar- (5) lamadı. Ḳardaşlarına ışmarladı, didi. Andan Ya‘ḳūb (6) ‘aleyhi’s-selām bildi-ki Ḥaḳ te‘ālā aña ‘itāb itdi. (7) Daḫı zārīlıġın[24] arturdı. Andan eytdi[25]: Yā Cebrā’īl (8) eger öldi ise cānın ‘Azrā’īl aldı. Ṣorġıl, (9) nedir? Ṭarfetü’l-‘ayn[26] içinde varup ṣorup gine (10) geldi. Aydur: Yā Ya‘ḳūb ṣordum ‘Azrā’īl’e. Ben Yūsuf’uñ (11) cānuñ almadum, didi. **Pes** Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām (12) ġuṣṣa içinde ḳaldı. Biz bu yaña Yūsuf ḥikāyetine gelelüm (13) çün ol vaktin-ki Yūsuf’ı ḳardaşları ḳuyuya bıraḳdılar, (14) gitdiler. Ol aradan meger bir kārbān geçerdi, gelüp ol (15) ḳuyunuñ kenārında ḳondılar, geldiler ki ṣu çıḳaralar, ḳoġa (16) ṣarḳıtdılar. **Yūsuf ‘aleyhi’s-selām** ḳoġaya girüp (17) yuḳarı çıḳdı çün kārbān ḳavmi anı görüp ‘ibretde (18) ḳaldılar. **–mā hazā illā beşara (ه”** مَا هَٰذَا بَشَرًا ه)[27] ādemī degil, bu perīdür. (19) Andan Ḥażret-i Yūsuf aydur: Ādem oġlanıyım. Nāgāh ḳar- (20) daşları tekrār Ḥażret-i Yūsuf’ı dileyü anda geldiler; göre- (21) ler, noldı nolmadı. Gördiler ki Yūsuf anlarıñla sö- (22) yleşür. Geldiler, eytdiler: Bu bizüm ḳulımuzdur bizden ḳaçdı (23) idi, gelüp bu ḳuyuda gizlenmiş. **Pes,** Yūsuf eytdi: (24) Ḳul degilin, diyeyim ṣandı. Şem‘ūn ‘İbrī dilince (25) eytdi: Eger ḳul degilin,

[22]Yûsuf Suresi-17. “ Muhakkak ki biz yarış yapmak için eşyamız yanında Yûsuf’u bıraktık, gittik.”
[23] Yûsuf Suresi-18. “Ve onun gömleğinin üzerinde getirdiler.”
[24] Metinde ذاريلغن şeklindedir.
[25] Metinde اتِدِى şeklindedir.
[26] Göz açıp kapayıncaya kadar.
[27] Yûsuf Suresi-31. “Bu bir beşer değildir.”

diyecek olursañ seni (26) öldürevüz, didiler. Ol ḳorḳudan hīç ṭınmadı. (27) Bu çıkaran kişiler eytdiler: Biz bu ḳuldan üşenüp du- (28) ruruz; ṣatalum, aluñ. Melik eytdi: Ḳamu ‘aybıyla baña **[5b]** (1) ṣatıñ, alayın vāllā şimdi bende naḳd aḳça māl (2) yoḳdur. Evet, ḳumaşım çoḳdur, ḳardaşları eytdi: (3) Her neye bulursavuẕ ṣataruz. Melik Daġr eytdi: (4) Benimle on yedi Mışır aḳçasından artıḳ aḳça (5) yoḳdur. Eger virürseñiz وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ ه[28] ḳardaşları (6) rāżı oldılar zīrā ḳıymetin bilmezlerdi. **Su’āl sebeb** (7) ne idi ki Ḥażret-i Yūsuf ḳul olmaġa? Cevāb sebeb (8) oldur ki bir gün Ḥażret-i Yūsuf bir ḳulun dögdi. (9) Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām anda baḳadururdı aña şefā- (10) ‘at itmedi. Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā eytdi: Yūsuf’ı bir ḳulluġa (11) bırakma-ki Ya‘ḳūb ḳulları ne çekdügin bile. Ḳalan ḫalā- (12) yıḳ daḫı ḳulı ve ḳarāvaşını ḥor dutmayalar. Bir sebeb daḫı bu- (13) dur ki Yūsuf bir gün āyineye baḳdı, gendü ṣūretin gör- (14) di. Eytdi: Eger ben ḳul olaydım baña bahā ḳanda yetüreler (15) idi, didi. Yūsuf ‘aleyhi’s-selām şol ḳadar ḫūb idi ki (16) nevḳatın ki ṭa‘ām yese yāḫūẕ ṣu içse yudarken (17) boġaẕında gözükürdi. Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā büyük (18) söẕinden ötüri Yūsuf’a ‘itāb itdi.[29] Eytdi: Yā (19) Yūsuf ṣūretiñi göricek neçün baña şükrin itmedüñ, (20) gendüzüñi behāya çıḳarduñ? ‘İzzetüm ḥaḳḳı-çün seni kullu- (21) ġa ṣatduram, ḳıymetiñi saña bildürem tā ‘ālemler bilgüñi (22) gendüzin gören benüm ḳatımda ḳıymetsizdür. Ḳıymeti oldur ki (23) anı ben idem. Bir daḫı sebeb budur ki Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā (24) Ḥażret-i Yūsuf’a pādişāhlıḳ virdi, serdi. Evvel ḳu- (25) lluġa bıraḳdı tā ki ḳullar ḳıymetin bile, eli altındaġı (26) kişilerüñ ḥālini bile, daḫı bunlara nitmek gerek bile. Bir sebeb (27) daḫı budur ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selām düşi gördi, pādi- (28) şāhlıḳ diledi. Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā anı ḳulluġa bıraḳdı. **[6a]** (1) Tā bileler ḳul pādişāhlıḳ dilemek eyü degildür. Bir sebeb (2) daḫı budur ki bir gün Yūsuf eytdi: Bizüm aṣlımızda ḳul (3) yoḳdur hem revā degildür ki bizüm aṣlımızda ḳul ola. Ḥaḳ (4) te‘ālā Yūsuf’ı ḳul itdi. Tā bileler kim her kişi aṣlından, (5) kökinden faḫr getürmeye. Biz yine söẕ başına gelelüm. (6) Melik Daġr Yūsuf’ı ṣatun aldı. Gendü ḳavmine ışmarladı-ki (7) zinhār bunı ḫoş dutuñ, hīç iş buyurmañ. (8) Ben bilürem bu kimdür. Vardılar Yūsuf’ı deveye bindür- (9) ler, gitdiler. Yūsuf ‘aleyhi’s-selām giderken anası (10) türbesine uġradı. Gendü gendüyi deveden aşaġa (11) bıraḳdı, aġladı. Eytdi: Yā ana ḳardaşlarım beni ḳulluġa (12) ṣatdılar. Uş ġarībliġa düşdüm, ziyāretiñden (13) maḥrūm ḳaldum diyüp türbesini ḳucdı. Kārbān (14) geçdi gitdi, bir kişi girü ḳalmışdı. Yūsuf’ı anda (15) gördi, ḳaḳıdı. Neçün girü ḳalduñ, didi. Meger yine (16)

[28] Yûsuf Suresi-20. “Ve onu bir fiyat ile sattılar.”
[29] Metinde ایتدی şeklinde geçmektedir.

ḳaçarsın diyü bir kez urdı. Yūsuf derdle (17) bir kere āh itdi. Ḥaḳ te‘ālā celle şāne ḫışm (18) idüp şol sā‘at bir bulut viribidi. Yıldı- (19) rım şaḳıyup ‘alemi ṭufān dutdı. Az ḳaldı-ki (20) kārbān ḳavmi helāk olayazdı. Kārbān ḳavmi (21) bir yere dirilüp eytdiler: Gelüñ, ḳanḳıñuz günāh itdi? (22) Ṭoġrı söyleñ bu ḳatı ḳatı gün üstümüzden (23) gide, didiler. Ol Yūsuf’ı uran eytdi: O günāhı[30] ben (24) işledüm, şol ‘İbrī ḳulcuġazı bir kez urdum. (25) İşbu ḫışm andandur. Eytdiler: Tīz gel, elin ayaġın (26) öp, göñlün alagetür. Ol kişi geldi, kārbān (27) ḳavmi daḫı bile Ḥażret-i Yūsuf’uñ elin ayaġın öpdi- (28) ler, ‘özür dilediler. Yūsuf’uñ ḫāṭırı açıldı. Derḥāl **[6b]** (1) yil sākin oldı, ol tūfān götürildi. Melik (2) bin Daġr eytdi: Ben size dimedüm mi-ki bunı aġırlañ, (3) ḫoş dutuñ diyü? Ayruḳ Yūsuf’a nesne dimediler, (4) iş buyurmadılar. Tā ki Mışır’a geldiler, Melik bin Daġr (5) Ḥażret-i Yūsuf’a bir oda düzdürdiler, donlar geydür- (6) di, mülūkāne ana ṭa‘āmlar tertīb itdiler. Vardı, (7) ḳıġırdıcılar ḳıġırdı. Eyitdi: Varuñ Mışır ḳav- (8) mine iydüñ, her kim ki eyü-ḫūb ḳul alur, baña gel- (9) sün, didi. Çün Yūsuf ‘aleyhi’s-selām bu ‘ibāreti (10) işitdi. Eyitdi: Bu kişi delü mi oldı? Bilmez mi-ki (11) beni on yedi aḳçaya ṣatun aldı ḳardaşlarum (12) arasından. Şimdi ḫōẕ ġarīb-bin beni on aḳça- (13) ya almayalar. Çün Yūsuf gendü ḳıymetin ḥor[31] gördi. (14) **Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā eytdi: Yā Yūsuf çün sen** (15) ḳıymetiñi ḥorṣıduñ. Bugün ḳıymetiñi coġa çıḳaran (16) ben olam, tā bileler ki gendüyi ḥor göre Tañrı te‘ālā (17) anı ‘azīz dutar. Andan Ḥażret-i Yūsuf’ı bir gümiş kür- (18) sī üzerine oturtdılar. Andan dellāllar çevireyürü- (19) yüp çaġırurlar ki eyü ḳul ḫūb ḳul kīm isterse (20) gelsün. Ḥażret-i Yūsuf ol dellālları ḳıġırdı. (21) Eytdi: Öyle dimeñ iydüñ ki bir ‘ayıblu, bir ġarīb (22) ḳul alur diñ. Dellāllar Ḥażret-i Yūsuf’ı ḳaḳıdı- (23) lar ki sen bunuñ gibi söẕ dirsin, seni kimse (24) almaz, didiler. **Çün** Ḥażret-i Yūsuf ẕiyāde ḳıymete çıḳdı: (25) Bīñ vaḳıyye altuna ve bīñ vaḳıyye gümüşe ve (26) bīñ ḳıymetlü ṭaşa ve bīñ vaḳıyye incüye ve bīñ (27) nāfe miske ve bīñ kemḫā ve bīñ deveye ve bīñ ata (28) ve bīñ ṣıġıra ve bīñ ḳoyuna. Çünki bu ḳadar behāya **[7a]** (1) Ḥażret-i Yūsuf’uñ çıḳdugın gördiler, eytdiler: Meger (2) bunı Velīd bin Reyyān ala, didiler. Maa’l-ḳıṣṣa Ve- (3) līd bin Reyyān ṣatun aldı, sarāya getürdi (4) ve ‘avratı Zelīḫā’ya eytdi: İşbu ḳulı ṣatun (5) aldum, uş saña ışmarladum, ola ki bize aṣsı (6) dege yāḫūẕ oġıl idinevüz, didi. Andan ṣoñra (7) yedi yıl Zelīḫā’nuñ sarāyında oldı. Tā bāliġ olınca (8) ol vaḳt-ki Zelīḫā Ḥażret-i Yūsuf’ı gördi idi. (9) Aña ‘āṣıḳ olmış idi. Ḥażret-i Yūsuf’ı ol (10) mertebe ḫoş dutardı-ki dürlü dürlü muraṣṣa‘ (11) donlarla Yūsuf’ı

[30] Metinde كاهى şeklinde eksik yazılmıştır.
[31] Kelimenin aslı خور şeklindedir. Metinde حور şeklinde geçmektedir.

bizerdi.[32] Ḥażret-i Yūsuf ṣanur- (12) dı-kim Ḥaḳ rıżāsı-çün ḫoş dutardı. Dā'im (13) Ḥażret-i Yūsuf'uñ işi bu idi-kim elinde altun (14) çevgān dutardı, Zelīḫā düzdürmiş idi ve bir- (15) ḳaç ḳulcuġazlar alıvirmiş idi. Dā'im dutup (16) otururdı, ayruḳ iş güç bilmezdi. Zelīḫā Yū- (17) suf'a şol ḳadar ḫıdmet iderdi kim hīç kimesne (18) Mevlā'sına itmezdi. Vāllā hergiz Ḥażret-ı Yūsuf (19) Zelīḫā'nuñ yüzine baḳduġı yoġdı. Gün geldükçe (20) Zelīḫā'nuñ 'aşḳı artup beñzi ṣarardı, düni (21) gün aġlardı. **Pes**, Zelīḫā Yūsuf'a dirdi-ki (22) benümle bir ol. Yūsuf dirdi-ki ḥāşā bizüm aṣlı- (23) mızdan ki ḥıyānet gele, dirdi. Zelīḫā 'āciz ḳaldı, (24) bu kez sevdügin āşikāre itmege başladı. **Ba'dehu** (25) bir 'avrat var idi, Zelīḫā ile āşinā idi. (26) Bir gün ṣordı-ki ey ḫātun saña noldı ki (27) beñzüñ ṣarardı, didi. Zelīḫā eytdi:[33] Yā men (28) 'āşıḳam, 'aşḳım Yūsuf'a düşdi. Anıñçün böyle **[7b]** (1) ṣarardum, didi. Ol 'avrat eytdi:[34] Şimdiki (2) ẕamānda senüñ gibi ḫūb, laṭīf kimesne yoḳdur, (3) ya'ni senüñ gibi kişiye boyun virmez mi, didi. (4) Zelīḫā eytdi:[35] Beni gördügi yoḳdur, nice boyun (5) virsün? Ol 'avrat eydür: Yedi yıldur bile (6) olur, yüziñi görmedi mi? Zelīḫā eytdi: Ne ḳadar cehd (7) idersem yüzüme baḳmaz,[36] didi. Ol 'avrat eytdi: (8) Eger sen māla ḳıyarsañ ben bir ḥīle idem, gore- (9) sen, yüziñe nice baḳar. Zelīḫā rāżı oldı. 'Avrata (10) çoḳ māl virdi. Ol 'avrat sarāylar yapdur- (11) dı. Dīvārınd[a] Zelīḫā'nuñ ve Yūsuf'uñ ṣūretlerin (12) ikisin bir yire yüzdiler. Ol ev içinde buyurdı, (13) gümüşden bir taḫt eyleyeler ve ibrişim ḥālılar dö- (14) şediler. Buḫūrlar ḳoḫutdılar, andan Ḥażret-i Yūsuf'ı (15) ol eve da'vet itdiler. Yūsuf ol eve girdi. (16) Eytdi: Ben bunuñ gibi sarāy gördügüm yoḳdur meger (17) ki bunda bir ḥīle vardur. Eger beni pāre pāre ider- (18) lerse ben ol işe rāżı olmazın. Ḥaḳ (19) te'ālā bu sözi Yūsuf'a lāyıḳ görmedi. Dimeñ (20) gerek-idi kim Tangrı ṣaḳlarsa benüm aña rıżām yoḳ- (21) dur. وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَآ لَوْلا[37] **endīşā** (22) **olundı** Yūsuf'a ve daḫı Zelīḫā ve Yūsuf ol (23) sarāya girdiler. Diledi kim Zelīḫā'ya baḳmaya.[38] İki (24) gözüni yuḳarı dutdı ve ol dīvārda olan (25) naḳşı gördi. Aşaġa baḳdı, yine anı gördi. (26) **Pes** dönüp Zelīḫā'ya baḳup eyitdi: Tamāmdur. (27) Zīrā Yūsuf yigitdür, benüm gibi gördügi yoḳdur. Yū- (28) suf 'aleyhi's-selām 'acāyibe ḳaldı Zelīḫā eytdi:

---

[32] Bezerdi.
[33] Metinde ايدِي şeklindedir.
[34] Metinde ايدِي şeklindedir.
[35] Metinde ايدِي şeklindedir.
[36] Metinde يَقمَز şeklindedir.
[37] Yūsuf Suresi-24. "Andolsun onu(kadın) arzuladı. Eğer olmasaydı onu(bayanı)…"
[38] Metinde يَقمَيَه şeklindedir.

[8a] (1) Yā Yūsuf niçün baña baḳmazsın?[39] Ḥażret-i Yūsuf (2) eytdi: Ḳorḳarın Tañrı'dan ki beni ḳıyāmet gününde (3) gözsüz ḳopara, didi. Döndi Zelīḫā eytdi: (4) Niçün benümle bir olmazsın? Yūsuf eytdi: İki (5) sebebden ötüri, biri Tañrı'mdan ḳorḳaram ve biri (6) begimdem. Zelīḫā eytdi: Aña aġu virem öle, sulṭā- (7) nlıḳ saña dege, didi. Ḥażret-i Yūsuf eytdi: Tañrı (8) saña 'aẕāb iderse ne dirsin? Zelīḫā eytdi: (9) Ġam var ise ṣadaḳa virem ve tevbe idem. (10) Tañrı 'afv ide çün Zelīḫā böyle didi, dö- (11) ndi bunı fikr eyledi-ki Yūsuf'ı kuçla baña dö- (12) ndürdüm diyüp ḳapuları bağladılar. Ḥażret-i Yūsuf (13) gördi bolay-kim ḳapuya kimse gele, bundan ḳurtulam, (14) dirdi. Zelīḫā ṣandı kim Yūsuf boyun virdi, (15) şāẕ oldı. Andan Yūsuf'uñ ḳulaġın bir ün (16) girdi kim yā Yūsuf ṣaḳın, çün bu söẕi (17) işidüp ḳaçdı. Bir niçeler ḳulaġına ün geldi (18) -kim peyġamberlikden adıñı yuyaram ve bir niçeler (19) ḳavlinde dīvār yarıldı. Andan Ya'ḳūb 'aleyhi's- (20) selām çıḳageldi. Yūsuf'a ḳarşu parmaġın (21) ışırdı. Eytdi: Yā Yūsuf Tañrı peyġamberi (22) böyle mi ider? Ve bir niceler ḳavlinde 'Azīz-i Mışır'uñ (23) bir ḳardaşı var idi yedi aylıḳ. Zelīḫā anda (24) dutā varmışdı. Ol yedi aylıḳ oġlan ça- (25) ġırdı ki yā Yūsuf Tañrı dostı ẕinā ider mi, (26) didi. Uş bu ḳul dürüstdür ẕīrā 'Azīz-i Mışır (27) ḳatında Ḥażret-i Yūsuf ol oġlandan ṭānuḳlıḳ (28) istedi, söyledügin işitmişdi. **Ḥikāyet [8b]** (1) **böyledür** ol vakit-ki Ḥażret-i Yūsuf'ı eve oḳıdılar. (2) Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alā Ḥażret-i Cebrā'īl'e eytdi: (3) Tīz iriş Yūsuf'a ḥīle itdiler, dostumı (4) aẕdurmaġa var, ol ḥīlelerin bāṭıl eyle. Geldi (5) Cebrā'īl, Ya'ḳūb ṣūretinde göründi ve bir niceler (6) ḳavlinde Zelīḫā'nuñ bir putı vardı. Ḳanda var- (7) sa duta varurdı. Zelīḫā yügürüp vardı. (8) Ol putı ortaya ḳodı. Yūsuf 'aleyhi's-selām (9) neylersin, didi. Zelīḫā eytdi: Ol put benüm Tañrı'm- (10) dur, didi. Andan utanurın, didi. Ḥażret-i Yūsuf (11) eytdi: Yā Zelīḫā sen hīç nesneden utanursın. (12) Ben Ḥaḳ Tañrı'dan utanmaz mıyın, didi. Ḳaçdı, Zelīḫā (13) ardına düşdi, yetdi, göñlegine yapışdı, (14) çekdi, yartdı. Ḥaḳ te'ālā ol yedi ḳapuyı Ḥażret-i (15) Yūsuf'a açıvirdi. Ol ḳapulardan Yūsuf ṭaşra (16) çıḳdı. Dülbendi başından düşdi, saçı (17) dağıldı. Zelīḫā Yūsuf'ı ḳova ardınca çıḳdı, anuñ (18) daḫı başı açuḳ. 'Azīz-i Mışrī daḫı seyrāndan (19) dönmişdi. Ol araya irüşü geldi, Zelīḫā (20) anı gördi, çaġırdı, eytdi: Bir ḳulı şol ḳadar (21) ḫoş dutarsın kim baña yapışdı ve ne gerekse (22) itmek istedi. مَا جَزَاء مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ قَالَتْ[40] (23) nedür cezāsı ol kişinüñ kim senüñ ehliñe (24) yavuz endişe idedün? Anı ẕindāna ḳoy (25) yāḫuẕ ḳatı 'aẕāb eyle. Zelīḫā üç söẕ söyle- (26) di ki biri birine

[39] Metinde يَقمَزسِن şeklinde yazılmıştır.
[40] Yûsuf Suresi-25. "(kadın) Senin ailene (kötülük yapmak) isteyen kimsenin cezası nedir? dedi."

beñzemez. Bir[i] ol ki günāhı (27) gendüden giderdi, biri ol ki Ḥażret-i Yūsuf'ı (28) öldüreler, didi. Ḳorḳdı ẕindānı 'Aziz-i **[9a]** (1) Mışır'uñ öñine bıraḳdı. Bir daḫı ol kim ẕindān (2) didügi-çün olmasun. Gümān eylediler diyüp (3) ḳatı 'aẕāb eylen, didi. **Pes,** 'Azīz-i Mışır (4) Yūsuf'a didi-kim ben seni gendüzüme emīn (5) itdüm, seni oġıl gibi dutdum, ḳul gibi dutmadum. (6) Benüm eylügüme 'ıvāz bu mıdur? Ḫānedānıma ḳaṣd ide- (7) sin. Ḥażret-i Yūsuf eytdi: Benüm suçum[41] yoḳdur, (8) didi. Zelīḫā ḥīle idüp beni sarāya ḳoydı. (9) Benümle bir ol, didi. Ben rāżı olmayup baña (10) yapışdı, andan ḳaçup çıḳdum. 'Azīz-i Mışrī fikre (11) vardı, eytdi: Gerçekdür ben bundan ḫıyānetliḳ (12) görmedüm, yalan sözin işitmedüm. 'Azīz eytdi: (13) yā Yūsuf ben bilmezem-ki ṣuç sende mi, yā Zelīḫa'da- (14) n mı? Evet uş senüñ ṣaçuñ dağılmış, beñzü- (15) ñ uçmış. Zelīḫā'nuñ yüzi yırtıḳ ağlar. Yūsuf (16) eytdi: Bu iş baña bühtāndur. 'Azīz-i Mışır eytdi: (17) Baña ṭanıġuñ var mı, didi. Ḥażret-i Yūsuf (18) ol yedi aylıḳ oġlandan yaña baḳdı, (19) eytdi: Ṣol oġlandan ṣoruñ, didi. 'Azīz (20) ḳaḳıdı, eytdi: İdecegüñ itdüñ, şimdi ṣaḳa- (21) lıma mı gülersin, didi. Yedi aylıḳ oġlan nice (22) söylesün, didi. Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alā ḥażreti- (23) nüñ ḳudreti ile ol beşikdeki oġlan (24) söyledi: Yā 'Azīz إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن قُبُلٍ[42][43] (25) eger dilerseñ ṣuçlu kimdür, bilesin. Yūsuf'uñ (26) göñlegin gör ki ardından mı yırtıḳdur yoḫsa (27) öñünden mi? Eger öñünden yırtuġısa Zelīḫā gerçekdür, (28) Yūsuf yalandur. وَ إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن دُبُرٍ [44] **[9b]** (1) فَكَذَبَتْ Eger göñlek yırtuġı ardından ise (2) Zelīḫā yalandur, Yūsuf gerçekdür. Andan 'Azīz-i Mışır (3) bu sözi işidüp Yūsuf'uñ göñlegin gördi (4) ki ardından yırtıḳdur. 'Azīz-i Mışır Zelīḫā'ya baḳdı, (5) eytdi: Yūsuf'uñ bunda ṣuçı yoḳ, mu'ayyen oldı (6) ki ṣuç sendendür. Buyurdı: Zelīḫā'yı ki öldüre- (7) ler. Ol oġlan eytdi: Yā 'Azīz böyle itmeñ 'akl (8) degildür. Eger böyle iderseñ rüsvāy olursın, (9) andan 'Azīz-i Mışır eytdi: أَعْرِضْ عَنْ هَذَا[45] geç (10) yā Yūsuf bu sözden döndi. Zelīḫā'ya eytdi: (11) لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ وَاسْتَغْفِرِي[46] (12) yā Zelīḫā saña daḫı ṣuçını bağışladum, tevbe eyle ki ḥaḳīkat (13) sen günāh edicilerdensin. Bunuñ üstüne bir (14) zamān geçdi. هِيَ رَاوَدَتْنِي عَن نَّفْسِي[47] Zelīḫā (15) yerindi. Ol söze derḥāl peyk Ḥażret-i Cebrā'- (16) īl geldi, eytdi: Yā Yūsuf Zelīḫā

[41] Kelimenin orijinali ص harfi ile yazılır.
[42] Metinde دُبُرٍ şeklinde yazılıdır.
[43] Yûsuf Suresi-26. " Eğer onun gömleği önden yırtıldı ise…"
[44] Yûsuf Suresi-27. "Ve eğer onun gömleği arkadan yırtıldı ise bu durumda o (kadın) yalan söyledi."
[45] Yûsuf Suresi-29. "Bundan yüz çevir…"
[46] Yûsuf Suresi-29. "Ve (sen) de (kadın) günahın için mağfiret dile. Muhakkak ki; sen, kasten günah işleyenlerden oldun."
[47] Yûsuf Suresi-26. "O (kadın) nefsimden beni elde etmek istedi…"

senüñ ‘aşḳuñ (17) da‘vīsin ider, sen anuñ perdesin yırtduñ, (18) dost dostuñ perdesin yırtmaḳ revā (19) degildür. Ḥażret-i Yūsuf bu söze ‘āciz ḳaldı, (20) eytdi: Yā Cebrā’īl evvel Zelīḫā itdi[48], günāhın (21) bilüp beni ‘azīze ısmarladı-ki buña ḳatı ‘aẕāb (22) eyleñ, ben günāhsız iken sen bilmez misin? Do- (23) s[t] oldur ki dostdan cefā göre, ḫabarda (24) şöyledür kim: Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā Yūsuf’a ‘itā- (25) b itdi-ki niçün Zelīḫā’nuñ perdesin yır- (26) tduñ? Zelīḫā çünki kāfire imiş, Ḥaḳ te‘ālā (27) ḥażretleri didigi olur kim bir kāfire ‘avrat (28) Yūsuf’a dostum didi. Yūsuf anuñ perdesin **[10a]** (1) yırtduġı-çün ben Yūsuf’a ‘itāb itdüm. Mü’minler (2) kim benüm ḳullarımdur, beni dost dutdılar, nite re- (3) vā görme-ki ḳıyāmet güninde maḥşere ḫalāyıḳ içinde (4) bunlaruñ perdesin yartmayam belki raḥmet idem, yar- (5) lıġayam. Yūsuf eytdi: ‘Ahd itmişem ki ḫıyānetlik (6) itmeyem ve yalan söylemeyem. Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām eytdi: (7) Yā Yūsuf cömerdliġi şol yedi aylıḳ oġlandan (8) ögrendüm, didi. Bu söz üstine üç ay geçdi, (9) vallā ḫabar ‘ālimlere fāş oldı. **Pes,** beş nefer ‘avrat (10) durup Zelīḫā’ya geldiler, eytdiler ki: Ne revādur ki (11) bir ḳuldan ötüri gendüzüñi rüsvāy idesin, (12) diyüp ol ‘avratlar Zelīḫā’ya serzenişler itdi- (13) ler. Zelīḫā daḫı varup ol ‘avratlara ḳonuḳluḳ (14) eyledi. Ol ‘avratları okudı. فَلَمَّا سَمِعَتْ[49] (15) her birine birer kürsī ḳodı gümüşden. بِمَكْرِ[50] (16) هِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ her birinüñ eline (17) birer bıçaḳ virdi. Yūsuf’a dürlü dürlü ṭonlar (18) gevirdi. وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ[51] eytdi: Yā Yūsuf (19) gel ṭaşra çıḳ, didi. Yūsuf ṭaşra çıḳdı. Ol (20) ‘avratlar Yūsuf (a.m)[ı] gördiler, ellerinde turuncı (21-22) keserlerken وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ [52] ellerini de (23) kesdiler, ḳan revān oldı. Bir zamāndan gördiler (24) kim elleri kesilmiş. Eytdiler: Ḥāşā kim bu ādem ola, (25) degildir! Bu illā ferişтehdür قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي[53]. (26) Zelīḫā eytdi: Siz beni melāmet idersiz bundan ötüri, (27) imdi sevmege lāyıḳ degil midür? Eytdiler: işbunuñ (28) gibi ṣūret eviñde durur, nite uyduramaduñ? Zelīḫā **[10b]** (1) eytdi: Ne ḳadar cehd itdüm, boyun virmedi. Ol ‘avra- (2) tlar eytdiler: Yā Zelīḫā buyur, yene Yūsuf ṭaşra çıḳ- (3) sun, bu ‘azīzi ögütleyelüm. Maḳṣūdları bu idi (4) ki Yūsuf’ı bir daḫı göreler. Zelīḫā Yūsuf’ı yine ḳıġırdı, (5) ṭaşra çıḳdı. Ol ‘avratlar Yūsuf’uñ çevresine (6) oturdılar. Niçin ḫātūnuñ sözin dutmazsın, didiler. (7) Diler misin-ki ḳaḳıya seni, zindāna ḳoya, didiler.

[48] Metinde اَيدّي şeklinde yazılmıştır.
[49] Yûsuf suresi-31. “Böylece işitti.(kadın)”
[50] Yûsuf suresi-31. “Dedikodu yaptıklarını onlara (kadınlara) gönderdi.”
[51] Yûsuf suresi-31. “Ve her birine verdi.”
[52] Yûsuf suresi-31. “Ve çık dedi onlara(kadınlara), o zaman onu gördüler (kadınlar), hayran kaldılar ve ellerini kestiler.”
[53] Yûsuf suresi-32. “İşte bu dedi (kadın).”

(8) [54] أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي[55] Yūsuf (a.m) eytdi: Baña (9) zindān sevgülüdür, ol işden ki yeltersiz(?). Andan (10) Yūsuf Allāhu te‘ālā ‘azze ve celle ḥażretine yalvardı ki (11) yā ilāhī ben zindānı severem, bunlaruñ ḥilesinde- (12) n ḳurtar. Ḳorḳaram-ki beni uyduralar, ben ḥażretiñde (13) ṣuçlu olam. **Ṣu’āl** ṣordılar ki ol ‘avratlar niçün (14) elin kesdiler. Zelīḫā bunca ‘āṣıḳ iken elin kesmedi. (15) **Cevāb** kişinüñ bir nesneye gözi ögrene, andan (16) ḳorḳmaz. Zelīḫā’nuñ daḫı gözi Yūsuf’a ögrenmişdi. (17) Andan ötüri kesmedi. Ol ‘avratlar Yūsuf’ı gördügi (18) yoġ-ıdı, anuñ-çün kesdiler. **Ḥaḳ te‘ālā ‘azze ve celle daḫı** (19) ölüm vaḳtinde ḳullarına ‘aẕāb ferişteleri virür (20) kim gözleri ögrensün, cān acısı heybetinden (21) ḳorḳmasunlar diyü ve daḫı sīn içinde Münkir ve Nekīr (22) veriyür kim ḳıyāmetde Ẕebānī’lerden ḳorḳmasunlar diyü. Mir’āc (23) gicesi Ḥaḳ te‘ālā ‘azze ve celle Muḥammedü’l-Muṣṭafā ṣallallahi ‘aleyhi (24) ve sellem ḥażretlerine ḳıyāmet ḳorḳularını hep ‘arż (25) itdürdi-kim dükeli ’ālem ḳorḳduḳları vaktin ol ḳor- (26) ḳmaya, ümmetine şefā‘at ide. **Nitekim ol** ‘avratlar Yūsuf’uñ (27) yüzin gördiler, elleri kesildügüniñ acısın duy- (28) madılar. Hem-cinān Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā gendü lüṭfundan **[11a]** (1) mü’minlere ölüm vaḳtinde gendü ḳudret yüzin gö- (2) stere, mü’min daḫı cān acısın duymaya. Andan ṣoñra (3) ol ‘avratlar ittifāḳ idüp dānışdılar ki Yūsuf’ı (4) alagetürevüz, didiler. Zelīḫā daḫı bunı işitdi, (5) ‘aceb ne dem-ki Yūsuf’ı gizleyem, didi. Vardılar, Ze- (6) līḫā’nuñ sırrını ‘Azīz-i Mışır’a ve dükeli beglere duyur- (7) dılar. ‘Azīz buyurdı.[56] Yūsuf (a.m)[ı] zindāna ḳoydılar. (8) Zindān bekleyen gördi-ki Yūsuf’uñ başında tāç, (9) egninde libāce... Eytdi: İşbunun giyesiyesin, ṣo- (10) yayın mı? Zelīḫā eytdi: Ḳo dursun, ben bunı (11) zindāna getürmedüm belki ayruḳlardan ḳaçurdum. (12) Ḳaçan çün **beşāret** mü’mine ölüm vaḳti gelse ‘Azrā’- (13) īl ‘aleyhi’s-selām gelür, görür: İmān tāçı başında, (14) İslām ṭonı egninde, ṭā‘at kemeri belinde, ‘ibādet (15) na‘leyni ayaġında. Aña müvekkil olan ferişteler aydurlar: (16) İlahunā, bu kişiden ḫil‘atları ṣoyalım mı? Ḫiṭāb-i ‘izzet (17) irişür ki ḳoñ şu resme sīne girsün. Zelīḫā (18) Yūsuf’uñ donın ṣoydurmadı. Ben anı ayruḳlardan (19) ḳaçurdum, didi. İmdi ben daḫı ol mü’mine ḫışm (20) idüp yine ḳoymazın, şeyṭāndan ḳaçurdum. Ḥāşā (21) benüm keremimden ki virdügüm ḫil‘atları yine aluñ, diyem. (22) Belki ḳıyāmet güninde ‘aẕametiñ ṭanṭanayla sinden (23) ḳoparam, dīẕārım gösterem. Andan Zelīḫā yürüdi. (24) Zindānı süpürdiler, ḥālılar

[54] Metinde تدعون (tede’ûne) olarak yazılmıştır.
[55] Yûsuf suresi-33. “Beni çağırdıkları şeyden daha sevimlidir.”
[56] Metinde بيوزدي şeklinde geçmektedir.

döşediler, gümişden (25) bir kürsī ḳodılar. Yūsuf (a.m) ol kürsī üzerinde (26) oturdı. أَحَدُ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانَ[57] (27) هُمَآ ol vaḳt-ki Yūsuf'ı zindāna getürdiler. Yūsuf'la (28) iki yigidi bile getürdilerdi. Velīd bin Reyyān'uñ **[11b]** (1) birisi sāḳīşiydi ve biri maṭbaḫcısı idi. (2) Ḫışm idüp zindāna buyurmışdı, geldiler Yūsuf'la (3) oturdılar, 'aklın ve ṭā'atin Müslimānlıġın ṭıñladılar (4) ve gendülerüñ ḥikāyetlerin Yūsuf'a eydivirdiler. (5) Üç günden şoñra قَالَ أَحَدُهُمَآ إِنِّي أَرَانِي[58] ol (6) birisi eydür: Yā Yūsuf düşin gördüm. Gördüm-ki üz- (7) üm ṣıḳaram, sücci[59] iderüm. Ol birisi daḫı eydür: (8) Ben daḫı gördüm ben daḫı başımda seleyile itmek[60] (9) götürürem, ḳuşlar gelürler ol itmekden yerler. قَالَ[61] (10) الآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي ḫabar vir (11) bu düşümüzden نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ[62] Yūsuf eytdi: (12) Siz daḫı ṭa'ām yemedüñüz, ola düşüñizden size (13) ḫabar virem. Bu düşin ta'bīrin baña Tañrı'm ögretdi. (14) Yūsuf gördi ki bunlar 'āḳil kişilerdür, diledi-ki (15) bunları imāna da'vet ide, mühlet dilediler düşlerin (16) ta'bīr itmege. Andan bunlar eytdiler: Ḳanḳı Tañrı'ya ṭapar- (17) sın? Yūsuf 'aleyhi's-selām eytdi: Ol Tañrı'ya ṭaparam (18) ki andan artuḳ Tañrı yoḳdur. Bunlar eytdiler: Bu putlar (19) ne nesnedür? Yūsuf (a.m) eytdi: Hīç nesne degildür. (20) Tañrılıġa yaramaz, didi. Bunlar eytdiler: Sen ne dīne ṭapar- (21) sın? Yūsuf (a.m) eytdi: Atam dīnine ṭaparam. Eytdiler: Atañ (22) kimdür? Eytdi: Ya'ḳūb peyġamberdür. Bizüm aşlımız (23) hep peyġamberlerdür. Bunlar eytdiler: Çün peyġamber oġlu- (24) sın, niçün ḳulluġa düşdüñ günāhsız? Yūsuf (25) eytdi: Ḳardaşlarım beni kötilediler, atamdan ayırdı- (26) lar, ḳul diyü ṣatdılar. Bunlar eytdiler: Bu putlardan al, (27) götürelim mi? Yūsuf eytdi: Siz 'āḳillersiz görüñ çoḳ (28) Tañrı mı yegdür, bir Tañrı mı yegdür? Yiri gögi cümle 'āleme **[12a]** (1) rızḳın viren ol bir Tañrı'dur. Ol putlar ṭapar- (2) saz gendülerin baltadan çekiçden ḳurtarabilür (3) mi? Gendin ḳurtarmaġa ḳādir degil, āḫir ne aşı- (4) sı dege. Bunlar eytdiler: Biz nidelüm, Tañrı ḳulunuñ (5) birin ṭoġrı yola gidenlerden ḳıldı ve birin egri (6) yola gidenlerden ḳıldı. إِلاَّ **[63]**أَمَرَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ[64] (7) إِيَّاهُ Yūsuf (a.m) buyurdı-ki Tañrı'dan artuġa (8) ṭapmañ. Bunlar eytdi: Biz ol putlardan bizār (9) olduḳ, Yūsuf dīnine döndük, didiler. Andan (10) Yūsuf (a.m) bunlara düşlerin ta'bīr itdi. (11) Ol bir giz kim sücci ṣıḳardı yarın çıkara-

[57] Yûsuf suresi-36. "Ve onunla beraber iki genç erkek zindane girdi. Onlardan biri…"
[58] Yûsuf suresi-36. "Onlardan biri muhakkak ki ben kendimi görüyorum, dedi.
[59] Kelimenin aslı "süci"dir. Ünsüz ikizleşmesi ile sücci olmuştur.
[60] Ekmek.
[61] Yûsuf suresi-36. "Diğeri gerçekten ben kendimi görüyorum, başım üstünde taşıyorum, dedi."
[62] Yûsuf suresi-36. "Onun yorumunu bize haber ver."
[63] Metinde وتَعْبُدُ şeklindedir.
[64] Yûsuf suresi-40. "Ondan başkasına kulluk etmemenizi emretti"

(12) lar zindāndan yine sāḳīliḳ vireler, يَا صَاحِبَيِ[65] (13) السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا[66] ammā ol bir giz ba- (14) şında itmek[67] getürürdi, ḳuşlar yerdi yarın (15) çıḳaralar, aşaḳoyalar, gelüp ḳuşlar beynini yeyeler. (16) Ol kişi-ki bu düşi gördi, eydi: Ben (17) düş görmedim, didi. Yūsuf (a.m) eytdi: (18) Çün söylendi ayruḳ çāre yoḳ çün **pes** (19) yarındası oldı. Geldiler, ol iki kişiyi (20) çıḳardılar. Birin aşaḳodılar ve birin yine şaḳılıḳ (21) virdiler, çıḳarken Yūsuf eytdi: Beni unutma (22) pādişāh ḳatında añġıl ki bir şuçsız kişiyi zi- (23) ndān çeker digil, dimişdi. İblis ol sā- (24) ḳīye anı unutdurdı, bunuñ üstine çoḳ (25) zamān geçdi. Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alā eytdi: Yā Yūsuf (26) Deyyān'ı ḳoduñ, Reyyān'dan ḫalāṣ istedüñ. Va'de (27) eytdüm-ki yedi yıl zindān çekesin, didi. Yūsuf (28) bunı işitdükde çoḳ zamān aġladı. Andan Cebrā'īl **[12b]** (1) 'aleyhi's-selām eytdi: Yā Yūsuf bu aġlamaḳ Ḫālıḳ'ı (2) ḳoyup maḫlūḳdan yārī istemediyin gerekdi, (3) ḥükm böyle oldı-kim yedi yıl bunda ḳalasın. (4) Andan Yūsuf'a Cebrā'il 'aleyhi's-selām eytdi: (5) Yedi yıl zindān çeküp yazıġımu Ḥaḳ te'ālā (6) bağışlarsa rāżıyım, didi. Cebrā'īl 'aleyhi'- (7) s-selām eytdi: Yā Yūsuf ġuṣṣayıma ki bu zindā- (8) n senüñ aṣṣıñdur. Yūsuf eytdi: Yā Cebrā'īl bu (9) zindān arsuz yeridür, bunda nite gelürsin? (10) Cebrā'īl eytdi: Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alā yeri aru- (11) dup durur, andan Yūsuf eytdi: Yā Cebrā'īl (12) Tañrı'm beni nite zindāna ḳoydı? Cebrā'īl eytdi: (13) Sen gendüziñi zindāna lāyıḳ gördüñ, baña (14) zindān yegdür didüñ. Ol yavuz işden (15) ki siz yeltersiz(?) didüñ. Gendüziñi Allah'a ışmar- (16) lamaduñ. Yūsuf eytdi: Yā Cebrā'īl atamdan ḫabaruñ (17) var mı? Cebrā'īl eytdi: Aġlamadan gözsüz oldı. (18) Yūsuf eytdi: Yā Cebrā'īl Tañrı te'ālā ḳādir idi-ki (19) beni ḳulluġa ṣatdurmaya idi ve atam aġlamaya idi, (20) taḳdīri niçün böyle idi? Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alā (21) ḥażreti dilemedi-kim Ya'ḳūb gendüden artuġı seve. (22) Bunuñ üstüne yedi yıl geçdi Zelīḫā dā'im aġladı, (23) günden güne 'aşḳı arturdı ve ol beş 'avrat (24) daḫı Yūsuf'ı sevmişlerdi, dürlü dürlü ṭa'ām[ı] Yūsuf'a (25) her biri virürlerdi, anlaruñ ṭa'āmın Yūsuf yemezdi, (26) zindān ḳavmine üleşdürürdi. Gendüsi dā'imā namāza (27) meşġūl idi ve hem düş 'ilmin Cebrā'īl zindānda (28) Yūsuf'a ögretdi idi **çün Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alānuñ [13a]** (1) **va'desi** tamām oldı ḥükm oldı-ki Yūsuf (2) zindāndan çıka. Bir gice Velīd bin Reyyān (3-4) düş gördi. **أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي**[68] ya'ni yedi semūz ṣıġır (5) ve yedi arıḳ öküzi yediler ve daḫı yedi (6) baş

[65] Yûsuf suresi-41. "Ey zindan arkadaşlarım, fakat onlardan biri…"
[66] Ayette كَمَا şeklindedir.
[67] Ekmek.
[68] Yûsuf suresi-43. "Ve dedi hükümdar: Muhakkak ben yedi tane semiz inekler görüyorum."

ḳurı buġdayı yer **çün** düşünden[69] (7) uyanu geldi, vezirlerin cem‘i itdi: Siz ‘āḳil (8) kişilersiz gelüñ işbu resme düş gördüm, (9) benüm bu düşümi ta‘bīr eyleñ, didi. Eytdiler: Yā pā- (10) dişāh bu düş yüze gülmekdür, biz yüze gülmek (11) ta‘bīr idemezüz, didiler. Dükeli ol düşüñ (12) ta‘bīrinden ‘āciz ḳaldılar, nāgāh sāḳınuñ ökine (13) Yūsuf geldi. Sāḳa düş gördügin zindānda (14) iken Yūsuf buyurduġın Velīd bin Reyyān’a didi. (15) İmdi bu düşüñ ta‘bīrin getürivireyim, (16) didi. Sāḳa Yūsuf ḳatına geldi, Yūsuf’dan (17) çoḳ ‘özürler diledi. Eytdi Tañrı-çün ma‘ẕūr (18) dut, unutmışam. Yūsuf eytdi: Ol senden (19) degil, Tañrı ḥükmi böyledür. Böyle olsa gerek-idi. (20) Sāḳa eytdi: Ey ṭoġrı söyleyici kişi Melik bin (21) Reyyān düş görmiş kim yedi baş yaş (22) buġday, yedi baş ḳurı buġdayı yer. İmdi (23) bu düşüñ ta‘bīrin bāña aydıvir, Melik bāña küyer. (24) **Pes,** Yūsuf (a.m) eytdi yedi yıl taḫıl eyü ola, (25) andan ṣoñra yedi yıl daḫı ḳıẕlıḳ[70] ola, taḫıl eküp (26) bitmeye **çün** sāḳa bu ḫabarı işitdi. Geldi, Melik’e (27) didi. Andan Melik eytdi: Ey sāḳı var, ṣor ol (28) yigide anuñ çāresi nedür. Ol yedi yılda nitmek gerek? (29) Sāḳī yene geldi eytdi: Yā Yūsuf Melik ol ta‘bīr itdügüñ (30) ‘acebledi ve hem ġuṣṣalandı, eytdi-ki var ṣor kerem itsün, **[13b]** (1) disün ol yedi yıl içün nitmek gerek. **Pes,** Yūsuf eytdi: (2) Bu yedi yıl içün size yetesi dögüñ, ḳalanın (3) başıyıla ḳoñ, tā ḳıẕlıḳ olunca ol başlu buġdayı (4) dögesiz, yeyesiz ve daḫı her dürlü yenürden (5) ve ṭatludan her birinden bir anbār eyleñ. Döndi (6) sāḳı, geldi Melik’e didi ne kim buyurdı. Andan (7) Melik eytdi: İşbu söz ‘āḳil kişi sözidür, (8) ol benüm vezīrim olmaḳ gerek. Sāḳıye ṣordı ki (9) nice kişidür. Sāḳı eytdi: Bir ḫūb yigitdür, hiç (10) kimse anı vaṣf idemez. ‘Azīz-i Mıṣır ḳulıdur ki (11) Melik bin Daġr’dan ṣatun aldı idi. Melik, (12) ṣordı-ki niçün zindāna ḳoydılar. Sāḳı eytdi: (13) Ol yigit aydur, benüm ṣuçum yoḳdur ve hem ben ḳul (14) degilem, ḳardaşlarım beni kötülediler, ṣatdılar. Melik (15) buyur[d]ı, zindāncı ḳıġırdılar, ṣordılar ki ol kişi (16) nice kişidür. Eytdi: Bir yigitdür dā’imā namāz ḳılar, (17) ne kim getürürler yemez dervīşlere virür. Hem peyġamber (18) aṣlı imiş. Melik ṣordı-ki anı kim besler. Eytdi: (19) Zelīḫa’dan ve beş ‘avratdan daḫı nesne gelür. Melik (20) eytdi: O Yūsuf’ı zindāna Zeliḫa’dan ötüri mi (21) bıraḳdılar, didi. Zindāncı belī, didi. Andan Melik (22) kişi virib[i]di. Zelīḫa’nuñ erin ḳıġırdı, eytdi: (23) Yā ‘Aziz-i Mıṣır, ṣunuñ gibi kişi-ki vaṣf ider- (24) ler. Neden ötüri zindāna ḳoyduñ? ‘Aziz eytdi: (25) Anı ben Melik Daġr’dan ṣatun aldum, oġul gibi (26) dutdum kim bāña yavuzlıġı degmeye. Evet, zindāna (27) ḳodum, bilmezem-ki ṣuçı

[69] Metinde دوُسُندنْ şeklinde geçmektedir.
[70] Kıtlık.

var mı yoḳ mı. Andan Melik (28) buyurdı: Varuñ anı getürüñ. Geldiler, eytdiler: Yā Yūsuf, **[14a]** (1) Melik seni oḳur. Yūsuf eytdi: Varuñ Melik'e ayduru- (2) ñ ki ben zindāndan çıḳmazam, tā benüm ṣuçsızluġum (3) bilinmeyince, didi. 'Azīz'üñ benden gümānı gitmeyince (4) eger dilerse kim benüm ṣuçum yoġduġın bile. Ol (5) beş 'avrat-kim ellerin kesdiler, anları ḳıġırsun, (6) ṣorsun. Yūsuf ḫabarın gelüp Melik'e didiler. (7) **Pes,** buyurdılar ki ol beş 'avratı getürdiler, (8) Zelīḫā'yı bile. **فَلَمَّا جَاءهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ**[71] (9) **إِلَى رَبِّكَ** yine kişi Yūsuf'a geldi. Yūsuf (10) eytdi: Melik ṣorsun ki ne geldi[72] size ki eliñizi (11) kesdiñiz? فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللاَّتِي [73] Melik (12) ol 'avratlara ṣordı-ki niçün Yūsuf'ı görücek (13) gendü elleriñizi doġradıñız, niçün turuncı kes- (14) mediñiz, didi. Ol 'avratlar eytdiler: Biz anuñ gibi (15) ādem oġlanı gördügümüz yoḳ çün anı gördük (16) 'aḳlımız gidüp ellerimiz kesmişüz, ḫabarımız yoḳ. (17) Çün Zelīḫā bunı işitdi, iş neye oldu- (18) ġın bildi. Andan Zelīḫā eytdi: Yā Melik ṭānuḳ ol, (19) vaḳtin gerek ki nigār ideler. Uş ben iḳrār (20) iderem-ki ben her ne itdümse itdüm, Yūsuf'uñ (21) ṣuçı yoḳdur, 'Azīz'e daḫı ben eytdüm-ki anı zindāna (22) ḳoy, ṣunuñ 'aşḳına her ne cezā virürseñiz (23) baña revādur. **Pes,** Zelīḫā böyle diyicek ḫalāyıġuñ (24) özi göynüdi, 'Azīz'üñ başı aşaġa oldı. (25) Andan Melik kişi virib[i]di, geldiler, eytdiler: Yā Yūsuf (26) ṣuçuñ yoġuduġı bilindükde 'Azīz ḫacīl[74] oldı. (27) Yūsuf eytdi: ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ [75] ben[im] ṣu- (28) çum yoġıdı didügümden murādum ol degildi-kim **[14b]** (1) 'Azīz ḫacīl ola, ġarażım o idi-kim bile ben aña (2) ḫıyānetlik itmedüm, ol Cebrā'il ḫāżırdı. Yūsuf (3) didi-ki ben günāhsızun, وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي[76] (4) Yūsuf aġladı. Eytdi: Ben gendü nefsim günāh- (5) sız itdüm[77] kim nefs kişiye yavuz buyurıcıdur, (6) velakin Ḥaḳ te'ālā ṣaḳlayıcıdur. **Nükte,** Zelīḫā'nuñ (7) 'aşḳı evvel şehvetileydi ve gendü günāhın Yūsuf'a (8) bıraḳdı. Her ḳaçan-kim Yūsuf ṣuçsız idi, illā Zelīḫā' (9) nuñ 'aşḳı ḫaḳīḳate döndi. Eytdi: günāhı ben (10) itdüm[78], Yūsuf'uñ ṣuçı yoḳdur. **Pes,** Ḥaḳ te'ālā (11) celle ve 'alā didügi olur-ki ey ḳulum benüm dos[t]luġum (12) senüñle ḫaḳīḳatdür çün ḳıyāmet güni ola, ḫalāyıḳlar (13) ayaḳları üzerine duralar, ḥisāb vireler ve günāh- (14) ların 'aẓīm çoḳ göreler. İdeler ey bār-ı Ḫüdā'ya (15) bu 'ameller ki biz işledük, lāyıḳ oldıġı ṭāmuya (16)

---

[71] Yûsuf suresi-50. "Böylece ona elçi geldi; efendine dön, dedi."
[72] Metinde نَكِلدِي şeklinde geçmektedir.
[73] Yûsuf suresi-50. " O zaman ona sor, nedir ellerini kesen o kadınların durumu?"
[74] Hacil(خجيل): utanmak. Metinde حجيل şeklindedir.
[75] Yûsuf suresi-52. "Bu bilmesi içindir, muhakkak ben ona ihanet etmedim." Ayet metinde ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي أَخُنْهُ şeklindedir.
[76] Yûsuf suresi-53. "Ve nefsimi temize çıkaram."
[77] Metinde اَيتَدُمْ şeklinde yazılmıştır.
[78] Metinde اَيتَدُمْ şeklinde yazılmıştır.

girevüz. **Ḥaḳ teʻālā celle ve ʻalā** ide, yā ḳulum nev'mīd (17) olmañ, günāhıñız baġışladum zīrā ol günāhları (18) benüm ḥükmümi yıġduñız.[79] **Çün** Zelīḫā gendü günāhın (19) iḳrār itdi. ʻAzīz-i Mıṣır yā Zelīḫā sen benden yavaş (20) ol diyüp Zelīḫā'yı gendü oyına göndürdi. ʻAzīz-i (21) Mıṣır gendü oyına ḳomadı, andan Zelīḫā gendü (22) oyına varup on sekiz yıl aġladı, oturdı. (23) Yūsuf ʻaşḳından mālını üleşdürür idi, ʻā- (24) ḳıbet yine **Ḥaḳ teʻālā** Yūsuf'ı arardı. **Nükte,** her (25) kim-ki dos[t]luḳ daʻvī eylese andan behā dileyeler, (26) şöyle ki Yūsuf'ı severin diyü Yaʻḳūb peyġamber (27) daʻvī itdi, behā dilediler, gözün virdi, lācerem (28) yene Yūsuf'a irişdi, girü gözün buldı. Zelīḫā **[15a]** (1) daḫı Yūsuf'ı sevdi, behā dilediler, tenin mālın göz- (2) in aldılar, Yūsuf'ı virdiler, Yūsuf'ı bulıcaḳ gözin (3) malın yene virdiler. **Ḥaḳ teʻālā celle ve ʻalā buyurdı-** (4) **lar: Ey** mü'minler çün beni sevmegi daʻvī idüp gö- (5) ñlüñi ʻaşḳıma vir, cānıñı ʻAzrā'īl'e vir, malıñı miskīnlere (6) vir, teniñi ṭāʻatime vir, tā ki beni bulasın. Fānī (7) teniñi bāḳī ḳılam, göñlüñi naẓargāhım ḳılam, daḫı mālıñ (8) içün uçmaġum virem, cān virdügüñ içün (9) dīẕārım[80] gösterem. **Pes,** Melik gendü bindügi (10) atı ve çoḳ donlar Yūsuf'a virdi. Vardılar, zindā- (11) ndan çıḳardılar, durdı, Melik ḳarşu vardı, (12) üstine niṣārlar itdi. **Pes,** Melik ʻAzīz'e baḳdı. (13) Eyitdi: Bu yigit peyġamber aşlıdur, didi. İmdi (14) gel, bu yigidi[81] baña vir, didi. ʻAzīz eytdi: Ben (15) Melik'üñ ḳulı olsam ol kimüñ olur, didi. Bende (16) āzād olasun, didi. Andan Yūsuf'ı ki ʻizzetile (17) getürdiler. Bir niceler Yūsuf'ı görüp delü oldılar, bir (18) kürsī ḳodılar, Yūsuf oturdı. Yūsuf (a.m) ḳırḳ (19) dürlü dil bilürdi. ʻİbrī dilince Melik'e duʻā ḳıldı. (20) Melik ṣordı-ki bu nice dildür. Yūsuf eytdi: ʻİbr- (21) ī'dür? **قَالَ**[82] **إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مِكِينٌ أَمِينٌ** **فَلَمَّا كَلَّمَهُ**[83] (22) çün Melik söyledi, eytdi: Yā Yūsuf bugün benüm ḳatımda (23) senden ʻazīz kimse yoḳdur, sen benüm vezīrüm ol, (24) didi. Yūsuf (a.m) eytdi: Olmazam, didi. Melik (25) eytdi: Niçün? Yūsuf eytdi: āḫireti dünyāya ṣat- (26) mazam, didi. Melik eytdi: ḥācibim ol. Yūsuf (27) eytdi: Gerekmez. Melik eytdi: Niçün? Yūsuf eytdi: (28) Tañrı ḳullarıñ incitmezem, didi. Melik eytdi: Ṣubāşı **[15b]** (1) ol, didi. Yūsuf eytdi: Revā degildür, ʻAzīz'üñ (2) benüm üzerimde çoḳ ḥaḳḳı vardur, ol yine ṣubā- (3) şılıġında olsun. Melik eytdi: Yā benden ne diler- (4) sin? Yūsuf Melik'e eytdi: Baña il

[79] Metinde بغادكز şeklinde geçmektedir.
[80] Dīdār.
[81] Metinde بكيتدي şeklinde yazılmıştır.
[82] **قَالَ** Kelimesi metinde yazılmamıştır.
[83] Yûsuf suresi-54. "…olduğu zaman onunla konuştu: Muhakkak sen bugün bizim yanımızda yüksek mevki sahibi, eminsin (dedi)"

vilāyet anbār- (5) lıġın vir, anı başaram, o zaḥmetden ḳurtaram (6) ve ‘adil idem. Ol zamānda ‘ādet şöyle (7) idi-kim her kim taḫıl ekse yarusın Melik alur- (8) dı, ri’āyāya güç olurdı. **قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى** [84] (9) **خَزَآئِنِ الأَرْضِ** Yūsuf ri’āyāyı bir zamān (10) baña ışmarla, didi. Melik eytdi: Virdüm diyüp (11) Yūsuf’a ḫil‘āt baġışladı. Melik buyurdı. Yūsuf (12) (a.m) ol ri’āyāyı ḫoş dutdı, tā ki geldiler Melik’e (13) Yūsuf’dan ezāyı eytdiler. Yūsuf (a.m) yaşdan ḳuru- (14) dan anbārları doldurdı. Melik Yūsuf’ı bir laḥẓa (15) ḳomazdı, günde üç kez varurdı çünki üç yıl (16) bunuñ üstine geçdi. ‘Azīz öldi, Yūsuf (17) çeri başı oldı. Melik eytdi: Ben şimden girü (18) ḳocadum, ḳamu işim sen gör. Vardı ḫazine leş- (19) keri. Her birisi Yūsuf’uñ elinde oldı, ol yedi (20) yıl ucuzluk yıl geçdi. Yūsuf şol ḳadar taḫıl (21) yaġdı-kim ḥisāba gelmez. Dā’imā Melik evine varurdı (22) ve dā’imā ri’āyāya ṣadaḳa üleşdürürdi zīrā (23) ki taḫıl bulunmazdı. Yūsuf (a.m)’dan ġayrı bulunmaz- (24) dı. Ṣatardı, ṭaşra vilāyetlerden gelürlerdi, (25) taḫıl alurlardı. Mışır ḳavmi Ḥażret-i Yūsuf’a eytdi- (26) ler: Niçün virürsiz? Yūsuf eytdi: Çoḳ söylemeñ (27) ben işi ‘āmme-i mü’mininler ḥaḳḳında itdüm, nice ola (28) kim anlara virmeyem. Her kim gelse ṣatardı, şol **[16a]** (1) ḳadar māl cem‘ etdi ki ḥisāba gelmezdi.

[84] Yûsuf suresi-55. “Bu yerin hazineleri üzerine beni (sorumlu) kıl dedi.”

4.4. Açıklamalı Dizin

Sıra: a b c ç d e é f g ğ h ı i j k l m n ñ o
ö p r s ş t u ü v w y z

‘acāyib (<Ar. ‘acā’ib) Çok tuhaf, anlaşılmaz, şaşılacak şey.
‘a.+e ḳal- 7b/28
[=1]
‘aceb Ar. Tuhaf, acayip, şaşılacak.
‘a. 11a/05
[=1]
‘aceble- Şaşmak, hayret etmek.
‘a.-di 13a/30
[=1]
acı Sıkıntı, dert, keder, elem.
a.+sı 10b/20
a.+sın 10b/27, 11a/02
[=3]
‘āciz (<Ar. ‘acz) Gücü yetmeme durumu, güçsüzlük.
‘ā. 9b/19
‘ā. ḳal- 7a/23, 13a/12
[=3]
aç- (Bir şeyi) Kapalı durumdan açık duruma getirmek.
a.-ı vir- 8b/15
[=1]
açıl- Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek, rahatlamak.
a.-dı 3b/10, 6a/28
[=2]
açuḳ (E.T. açuk<aç-mak) Kapalı, örtülü, bağlı durumda olmayan, açılmış.
a. 8b/18
[=1]
ad Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.
a.+ıñı 8a/18
a. vir- 2b/06
[=2]
ādem Ar. İnsan, beşer, kişi.
ā. 5a/19, 14a/15
ā.+ī 5a/18
ā. ol- 10a/24
[=4]
‘ādet Ar. Töre, alışkanlık, huy.
‘ā. 15b/06
[=1]
‘ādil Ar. Doğruluk gösteren, adaletle iş gören.
‘ā. it- 15b/06
[=1]
‘afv Ar. Suçunu bağışlama, özür dileme.
‘a. it- 8a/10
[=1]
ağırla- Konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak.
a.-ñı 6b/02
[=1]
ağla- Acı, keder, pişmanlık ve bazen da sevinçten göz yaşı dökmek.
a.-dı 4a/20, 4b/02, 4b/26, 6a/11, 12a/28, 12b/22, 14b/04, 14b/22
a.-madan 12b/17
a.-mak 12b/01
a.-maya idi 12b/19
a.-r 9a/15
a.-rdı 7a/21
[=13]
ağlaş- Birlikte, karşılıklı ağlamak.
a.-u (ağlaşu ağlaşu) 4b/16
[=1]
ağrı- Vücudun bir yeri ağrılı durumda olmak.

a.-masun 4b/08
[=1]
aġu Zehir.
a. 8a/06
[=1]
āh Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke,özlem vb. duygular anlatan söz.
ā. it- 6a/17
[=1]
‘ahd Ar. Söz verme, and, yemin.
ā. it- 10a/05
[=1]
āḫīr Ar. Sonra, daha sonra, sonunda.
ā. 3b/27, 4a/08, 5a/02, 12a/03
[=4]
āḫiret Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya, bekā âlemi.
ā.+i 15a/25
[=1]
‘Ā’işe Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’in zevcesi.
‘Ā. (Ḥażret-i ‘Ā’işe raḍiyallahu ‘anhā) 3b/05, 3b/07
[=2]
akçe Selçuklular ve Osmanlılarda para birimi olarak kullanılan gümüş sikke.
a. 5b/01, 5b/04
a.+sından 5b/04
a.+ya 6b/11, 6b/12
[=5]
‘āḳıbet Ar. Son, nihâyet, encam.
‘a. 14b/23
[=1]
‘aḳıl (<Ar. ‘aḳl) Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.
‘a. 9b/07
‘a.+ımız (‘aḳlımız) 14a/16
‘a.+ın (‘aḳlın) 11b/03
[=3]
‘āḳil Akıllı, zeki kimse.
‘ā. 11b/14, 13a/07, 13b/07
‘ā.+lersiz 11b/27
[=4]
al- 1. (Herhangi bir şeyi) Tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak.
a.-() 11b/26
a.-alar 3b/23
a.-dı 4b/25
a.-uñ 11a/21
2. Kazanmak, hoş etmek.
a.-a 6a/26, 7a/02
a.-a getür- 11a/04
3. Para karşılığında temin etmek, satın almak.
a.-ayın 5b/01
a.-dı idi 6a/06, 6b/11, 7a/03, 13b/11
a.-dılar 15a/02
a.-dum 7a/05, 13b/25
a.-ı vir- 7a/15
a.-mayalar 6b/13
a.-maz 6b/24
a.-uñ 5a/28
a.-ur 6b/08, 6b/22
a.-urlar idi 15b/25
4. Öldürmek.
a.-dı 5a/08
a.-madum 5a/11
5. (Bir şeyi) Kullanmak veya gerekeni yapmak üzere yanında bulundurmak.
a.-ur idi 15b/07
[=25]
satun al- 6a/06, 6b/11, 7a/03, 7a/05, 13b/11, 13b/25
[=7]
‘alā Ar. Üstün, güçlü.
‘a. (sūre-yi Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 3a/07
‘a.+nuñ (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 12b/28
[=2]
alda- E.T. Aldatmak, kandırmak.
a.-yın 4a/23
[=1]
‘ālem Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat, evren, yeryüzü, dünya.
‘ā. 10b/25
‘ā.+e 11b/28
‘ā.+i 6a/19

‘ā.+ler 5b/21
[=4]

‘aleyhi (Ar. ‘aleyh-‘aleyhā, alā edatının zamirle birleştiği zamanki şekli) Aleyhinde, onun ḥaḳkında, onun üzerine.
‘a. (Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem) 3a/25, 3a/26, 3b/04
‘a. (Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem ḥażretine) 3a/21
[=4]

‘aleyhi’s-selām Ar. Selam onun üzerine olsun.
‘a. 2b/01, 12b/01, 12b/04, 12b/06
‘a. (‘Azra’il ‘aleyhi’s-selām) 11a/13
‘a. (Cebra’il ‘aleyhi’s-selām) 4b/10, 5a/02, 10a/06, 12b/01, 12b/04, 12b/06
‘a. (Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām) 2b/16, 2b/28
‘a. (Ya‘kūb ‘aleyhi’s-selām) 5a/06, 5a/11, 5b/09, 8a/19
‘a. (Yūsuf ‘aleyhi’s-selām) 4b/02, 4b/10, 4b/11, 5a/16, 5b/15, 5b/27, 6a/09, 6b/09, 7b/28, 8b/08, 10b/08, 11a/25, 11b/17, 11b/19, 11b/21, 12a/07, 12a/10, 12a/17
‘a.+ı (Ḥażret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām) 4b/10, 10a/20
‘a.+ı (Yūsuf ‘aleyhi’s-selām) 11a/07
[=38]

‘ālim Ar. İlim sâhibi olan (kimse), bilici, bilen.
‘ā.+lere 10a/09
[=1]

Allah Ar. Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ.
A.+a 12b/15
A.+u (Allahu te’ālā ‘azze ve celle ḥażretine) 10b/10
[=2]

alt Korunmuş durumda olma, himâyesi altında bulunma.
a.+ındaġı 5b/25
[=1]

altı Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.
a. biñ 2b/21
[=1]

altun (<E.T. altın<altun) Parlak sarı renkte, kolay işlenebilen, değerli paslanmaz maden.
a. 7a/13
a.+a 6b/25
[=2]

‘amel Ar. Bir maksatla yapılan iş, eylem.
‘a.+ler 14b/15
[=1]

ammā Bunun yanında, bununla birlikte” anlamında bir hükmü kuvvetlendirir.
a. 12a/13
[=1]

‘āmme (<Ar. ‘āmm < umûm) herkese ait, kamu.
‘ā.+i (‘āmme-i mü’minin) 15b/27
[=1]

ana Çocuk doğurmuş olan ya da anne yerine konarak kendisine saygı gösterilen yaşça büyük kadın.
a. 6a/11
a.+sı 6a/09
[=2]

anbār Far. İçine erzak ve eşyâ konan büyük yerli sandık veya bir binânın bu işe ayrılan bölümü.
a. eyle- 13b/05
a.+ları 15b/14
[=2]

anbārlıḳ Tahılların mahafaza edildiği yer.
a.+ın (anbārlıġın) 15b/04
[=1]

‘anhā Ondan (İşaret zamiri-Kadınlar için)
‘a.+(Ḥażret-i ‘Ā’işe raḍiyallahu ‘anhā) 3b/06
‘a.+nuñ (Ḥażret-i ‘Ā’işe raḍiyallahu ‘anhā) 3b/07
[=2]

‘anhu Ondan (İşaret zamiri-Erkekler için)
‘a. (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu) 3a/15, 3a/20

‘a. (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu ḥażretleri) 3a/16
[=3]

añlan- Öğrenilmek, bilinmek.
a.-a-ıdı 3b/03
[=1]

añ- Adını söylemek, zikretmek.
a.-ġıl 12a/22
[=1]

ara 1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, aralık, boşluk, mesafe.
a.+dan 5a/14
2. İçinde, arasında.
a.+sından 6b/12
3. Esna, sıra, vakit.
a.+ya 8b/19
[=3]

ara- İlgi gösterip meşgul olmak.
a.-r idi 14b/24
[=1]

art Arka, peş.
a.+ına (ardına) 8b/13
a.+ınca (ardınca) 2b/05, 8b/17
a.+ından (ardından) 4a/19, 9b/01, 9b/04
a.+ından mı (ardından mı) 9a/26
[=7]

arıḳ Zayıf, güçsüz, çelimsiz.
a. 13a/05
[=1]

arsuz Utanma ve sıkılma duygusu olmayan, utanmaz, hayâsız, yüzsüz (kimse).
a. 12b/09
[=1]

art- Şiddetlenmek, fazlalaşmak, daha etkili duruma gelmek.
a.-up 7a/20
[=1]

artıḳ Fazla. Bk. **artuḳ.**
a. 5b/04
[=1]

artuḳ 1. Fazla
a. 2b/12, 2b/17,
2. -den başka, gayri
a. 11b/18
a.+a (artuġa) 12a/07
a.+ı (artuġı) 12b/21
[=5]

artur- Fazlalaştırmak.
a.-dı 5a/07, 12b/23
[=2]

arut- Temizlemek, kirliliğini gidermek.
a.-up (arudup) 12b/10
[=1]

‘arż Saygı ile anlatma, ifâde etme, bildirme.
a. it- 10b/24
[=1]

as- Bir şeyi yüksek bir yere iliştirip sarkıtmak.
a.-a ḳodılar 12a/20
a.-a koyalar 12a/15
[=2]

aṣı E.T. Bk. **aṣṣı.**
a.+sı 12a/03
[=1]

aṣıl Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebde, menşe.
a.+ı imiş (aṣlı imiş) 13b/18
a.+ıdur (aṣlıdur) 15a/13
a.+ımız (aṣlımız) 11b/22
a.+ımızda (aṣlımızda) 6a/02, 6a/03
a.+ımızdan (aṣlımızdan) 7a/22
a.+ından (aṣlından) 6a/04
[=7]

aṣṣı (E.T. aṣıġ >aṣṣı) Fayda, kâr, menfaat.
a. 7a/05
a.+ñdur 12b/08
[=2]

aşaġa (E.T. aşak+a>aşaġa) Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı. Karşıtı: Yukarı.
a. 6a/10, 7b/25
[=2]

‘āşıḳ Ar. Bir şeye veya bir kimseye karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun.
‘ā. 10b/14
‘ā.+am 7a/28
‘ā. ol- 7a/09
[=3]

āşiḳār Far. Açık, meydanda, gözle görülebilen, belli, ayan, vâzıh, bâriz.
ʻā.+e it- 7a/24
[=1]

āşinā Far. Bildik, tanıdık (kimse).
ā. idi 7a/25
[=1]

ʻaşḳ Ar. Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet.
ʻa.+ı 7a/20, 12b/23, 14b/07, 14b/09
ʻa.+ım 7a/28
ʻa.+ıma 15a/05
ʻa.+ına 14a/22
ʻa.+ından 14b/23
ʻa.+uñ 9b/16
[=9]

at Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.
a.+ı 15a/10
[=1]

ata E.T. Baba,cet.
a. 3b/23, 6b/27
a.+larına 3b/24, 4b/16
a.+m 11b/21, 12b/19
a.+mdan 11b/25, 12b/16
a.+mız 3b/17
a.+mıza 3b/18, 4b/13
a.+mızı 4a/23
a.+n 11b/21
a.+sı 4a/02
a.+sıña 2b/28
[=15]

ʻavrat (<Ar. ʻavret'in çoğulu) Kadın.
ʻa. 7a/25, 7b/01, 7b/05, 7b/07, 7b/10, 9b/27, 10a/09, 12b/23, 14a/05
ʻa.+a 7b/09
ʻa.+dan 13b/19
ʻa.+ı 2b/09, 7a/04, 14a/07
ʻa.+lar 10a/12, 10a/20, 10b/01, 10b/05, 10b/13, 10b/17, 10b/26, 11a/03, 14a/14
ʻa.+lara 10a/13, 14a/12
ʻa.+ları 10a/14
[=26]

ay 1. Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyâmızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah.
a. 3a/02
2. Başlangıç kabul edilen herhangi bir tarihten itibaren yaklaşık olarak 30 günlük zaman parçası.
a. 10a/08
[=2]

ay- Demek, söylemek.
a.-dur 5a/03, 5a/10, 5a/19, 13b/13
[=4]

ayaḳ Vücudun, bacaktan ayak bileği ile ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı.
a.+ın (ayaġın) 6a/25, 6a/27
a.+ına (ayaġına) 4a/27
a.+ında (ayaġında) 11a/15
a.+ları 14b/13
[=5]

ʻayb Kusur.
ʻa.+ıyla 5a/28
[=1]

ʻayıblu Kusurlu.
ʻa. 6b/21
[=1]

ayır- Birbirinden uzaklaştırmak.
a.-dılar 11b/25
a.-maġı-çün 4b/24
a.-mazdı 2b/26
[=3]

āyīne Far. Karşısındaki şeylerin görüntüsünü aksettiren, özellikle insanların kendilerini görmek için kullandıkları, arkası sırlanmış cam veya madenden levha, gözgü, ayna.
ā.+ye 5b/13
[=1]

aylıḳ Bir ay süreli, bir ayda olan, yapılan veya bir ay süren.
a. 8a/23, 8a/24, 9a/18, 9a/21, 10a/07
[=5]

ayrıl- Bir şey veya bir kimseden uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek.
a.-dım 4b/04

[=1]

ayruḳ Artık, bundan sonra.
a. 6b/03, 7a/16, 12a/18
a.+lardan 11a/11, 11a/18
[=5]

ayt- Demek, söylemek.
a.-ı vir- 13a/23
a.-urlar (aydur) 11a/15
a.-uruñ (ayduruñ) 14a/01
[=3]

az (Mesâfe ve zaman için) Kısa.
a. 6a/19
[=1]

‘aẕāb Ar. Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç.
‘a. 10b/19
‘a. eyle- 8b/25, 9a/03, 9b/21
‘a. it- 8a/08
[=5]

āzād Far. Serbest bırakma, serbestlik.
ā. ol- 15a/16
[=1]

‘aẕamet Büyüklük, ululuk, yücelik, celâl.
‘a.+iñ 11a/22
[=1]

azdur- Baştan çıkarmak, doğru yoldan çıkmasına sebep olmak, ayartmak.
a.-maġa 8b/04
[=1]

‘aẕīm Ar. Büyük, yüce, çok ileri.
‘a. 14b/14
[=1]

‘azīz Ar. Saygı duyulan, hürmet edilen, sevgili, hükümdar.
‘a. 9a/12, 9a/19, 9a/24, 9b/07, 11a/07, 13b/24, 14a/26, 14b/01, 15a/14, 15a/23, 15b/16
‘a. dut- 6b/17
‘a.+e 9b/21, 14a/21, 15a/12
‘a.+i 10b/03
‘a.+i (‘azīz-i Mışır) 8a/22, 8a/26, 8b/18, 8b/28, 9a/03, 9a/16, 9b/02, 9b/04, 9b/09, 11a/06, 13b/10, 13b/23, 14b/19, 14b/20
‘a.+i (‘azīz-i Mışrī) 9a/10
‘a.+üñ 14a/03, 14a/24, 15b/01
[=34]

‘Azrā’īl Ar. Dört büyük melekten, Allah’ın emriyle insanların canını almakla görevlendirilmiş olanı, ölüm meleği.
‘a. 5a/08
‘a.+e 5a/10, 15a/05
[=3]
‘a. (‘Azrā’īl ‘aleyhi’s-selām) 11a/12
[=1]

‘azze ve celle Ar. Aziz ve Celâl olsun, oldu. (meâlinde, Cenab-ı Ḥaḳ kın isminden sonra hürmet maksadı ile söylenir.)
‘a. (Allahu te‘ālā ‘azze ve celle ḥażreti) 10b/10
‘a.+(Ḥaḳ te‘ālā ‘azze ve celle) 10b/18, 10b/23
[=3]

B

baba Bir çocuğun dünyâya gelmesine sebep olan erkek, çocuk sâhibi adam, peder.
b. 3a/01, 4a/04, 4a/11, 4b/04, 4b/17
b.+m 3b/28, 4a/21
b.+ma 4b/03
[=8]

ba‘dehu Ondan sonra, daha sonra.
b. 4b/12, 7a/24
[=2]

bağışla- 1. Vermek, ihsan etmek, bahşetmek.
b.-dı 15b/11
2. Cezâ vermemek, affetmek.
b.-dum 9b/12, 14b/17
b.-r ise 12b/06
[=4]

bağla- 1. Kapatmak.
b.-dılar 8a/12
2. Sır tutmak, kin beslemek.
b.-yup 2b/27
[=2]
giz bağla- 2b/27
[=1]

bahā (<Far. behā) Değer, kıymet, fiyat.
b. 5b/14
[=1]

baḳ- Bakışı bir şey üzerine çevirmek.
b.-a dur- 5b/09
b.-ar 7b/09
b.-dı 5b/13, 7b/25, 9a/18, 9b/04, 15a/12
b.-duġı 7a/19
b.-maya 7b/23
b.-maz 7b/07
b.-mazsın 8a/01
b.-up 7b/26
[=12]

bāḳī Ar. Ebedî, ölümsüz, kalımlı.
b. ḳıl- 15a/07
[=1]

bāliġ Ar. Bülûğa eren, döl verme çağına gelmiş olan, ergin.
b. ol- 7a/o7
[=1]

balta Odun yarmaya, ağaç kesmeye ve yontmaya yarayan, ağaç saplı, demirden kesici âlet, nacak.
b.+dan 12a/02
[=1]

bā-mīr Emir ile.
b. (ḥaḳīr ü faḳīr ü pür-taḳṣīr es-seyyīd el-ḥāc ‘Abdü’l-ḳādirü’l-ma’rūf bā-mīr ḫᵛace Kemānkeş el-Üsküdārī) 2a/02
[=1]

bār Far. Yük, zahmet, sıkıntı, eziyet.
b.+ı (bār-ı Ḫüdā) 14b/14
[=1]

baş 1. Bir şeyin en üst kısmı, tepe, zirve.
b. 13a/06, 13a/21, 13a/22
b.+ıyıla 13b/03
[=3]

2. İnsan vücûdunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücûdunun en ön kısmı, kafa, ser.
b.+ı 8b/18
b.+ı (başı aşaġa ol-) 14a/24
b.+ında 11b/08

3. Aynı işi yapan, aynı meslekte bulunan kimseler içinde mevki ve rütbece diğerlerinden önde olan veya âmir durumunda bulunan (kimse).
b.+ı (çeri başı) 15b/17
b.+ında 11a/08, 11a/13, 12a/13
b.+ından 8b/16

4. Bir şeyin başladığı yer, baş tarafı.
b.+ına (söz başı) 3b/11, 6a/05

5. Mec. Bir şey uğruna ölümü göze almak.
b. ḳo- 3a/03
[=12]

başar- Bir işi istenilen şekilde sonuçlandırmak, muvaffak olmak, üstesinden gelmek.
b.-am 15b/05
[=1]

başla- Belirmek, görünmek.
b.-dı 7a/24
[=1]

başlu Başı olan, çıkıntılı bir tepe kısmı bulunan.
b. 13b/03
[=1]

bāṭıl Ar. Geçersiz, hükümsüz, boş.
b. eyle- 8b/04
[=1]

beg Efendi, sâhip.
b.+imdem 8a/06
b.+lere 11a/06
[=2]

behā Far. Değer, kıymet, bedel, pahâ.
b. 14b/25, 14b/27, 15a/01
b.+ya 5b/20, 6b/28
[=5]

bekle- Bekçilik etmek, yanında bulunup gözlemek, korumak, muhâfaza etmek.
b.-yen 11a/08
[=1]

bel İnsan vücûdunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer.
b.+inde 11a/14
[=1]

belgü E.T. Alâmet, nişan.

b.+ñi 5b/21
[=1]

beli Far. Evet.
b. 13b/21
[=1]

belki (<Ar. bel + Far. ki) Olabilir ki, muhtemel olarak, hatta, bile.
b. 10a/04, 11a/11, 11a/22
[=3]

ben Teklik birinci kişiyi gösteren söz.
b. 3a/02, 4a/20, 5a/10, 5b/14, 5b/23, 6a/08, 6a/23, 6b/02, 6b/16, 7b/08, 7b/16, 7b/18, 8b/12, 9a/04, 9a/09, 9a/11, 9a/13, 9b/21, 9b/22, 10a/01, 10b/11, 10b/12, 11a/10, 11a/18, 11a/19, 11b/08, 11b/08, 12a/16, 13b/13, 13b/25, 14a/02, 14a/19, 14a/20, 14a/21, 14b/01, 14b/03, 14b/04, 14b/09, 15a/14, 15a/15, 15b/17, 15b/27
b. baña 3a/03, 4a/24, 5a/04, 5a/28, 5b/14, 5b/19, 6b/08, 8a/01, 8a/11, 8b/21, 9a/09, 9a/16, 9a/17, 10b/08, 11b/13, 12b/13, 13a/23, 13a/23, 13b/26, 14a/23, 15a/14, 15b/04, 15b/10
b.+de 5b/01
b.+den 4b/24, 14a/03, 14b/19, 15b/03
b.+i 4a/21, 4a/21, 4a/27, 5a/01, 6a/11, 6b/11, 6b/12, 7b/04, 7b/17, 8a/02, 9a/08, 9b/21, 10a/02, 10a/26, 10b/12, 11b/25, 12a/21, 12b/12, 12b/19, 13b/14, 15a/04, 15a/06
b.+im 14a/27
b.+imle 5b/04
b.+üm 5b/22, 7b/20, 7b/27, 8b/09, 9a/06, 9a/07, 10a/02, 11a/21, 13a/09, 13b/08, 13b/13, 14a/02, 14a/04, 14b/11, 14b/18, 15a/22, 15a/23, 15b/02
b.+ümle 7a/22, 8a/04, 9a/09
[=115]

beñiz (<E.T. mengiz) Yüz, yüzün rengi.
b.+i (beñzi) 7a/20
b.+üñ (beñzüñ) 7a/27, 9a/14
[=3]

beñze- (İki kimse veya şey arasında) Birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak.
b.-mez 8b/26
[=1]

besle- Yedirip içirmek, karnını doyurmak.
b.-r 13b/18
[=1]

beş Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.
b. 10a/09, 12b/23, 13b/19, 14a/05, 14a/07
[=5]

beşara Ar. İnsan, beşer.
b. 5a/18
[=1]

beşāret (<Ar. Bişâret) Müjde, iyi haber.
b. 11a/12
[=1]

beşik Bebeklerin içine yatırılıp uyutulduğu, tahta veya demirden yapılmış, ayaklı bir çeşit küçük sallanır karyola.
b.+deki 9a/23
[=1]

beyin Sinir sisteminin merkezi durumunda olup kafa tasının içinde yer alan, yumuşakça, beyazımsı, üç tabakadan meydana gelmiş, kalın bir zarla örtülü organ, dimağ.
b.+ini (beynini) 12a/15
[=1]

bıçaḳ Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç.
b. 10a/17
[=1]

bıraḳ- 1. Koymak, atmak.
b.-alım (bıraġalım) 3b/16
b.-alum (bıraġalum) 3b/21
b.-dı 14b/08
b.-dılar 4b/02, 4b/21, 5a/13, 13b/21
b.-uñ (bıraġuñ) 4a/28
2. Düşürmek, koyuvermek.
b.-dı 4a/10, 6a/11, 9a/01
3. (Bir şeyi bir kimse veya belli bir maksat için) Ayırmak.

b.-dı 5b/25, 5b/28,
b.-ma 5b/11
b.-masa 5a/02
[=15]

bil- 1. Anlamak, anlaşılmak, gerçeğine erişmek, idrak etmek.
b.-di 5a/06, 14a/18
b.-e 5b/11, 5b/25, 5b/26, 14a/04, 14b/01
b.-eler 6a/01, 6a/04, 6b/16
b.-esin 9a/25
b.-inmeyince 14a/03
b.-mez mi 6b/10
b.-mez misin 9b/22
b.-üp 9b/21
2. Bir işin ehli olmak, o işi yapmaya alışmış bulunmak.
b.-mezdi 7a/16
3. Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmâtı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak.
b.-e 5a/01
b.-mezem 9a/13, 13b/27
b.-ür idi 15a/19
b.-ürem 6a/08
4.Değerlendirmek, takdir etmek.
b.-mezlerdi 5b/06
5. Tanımak.
b.-ürüz 4b/20
6.Bir şeye yeteneği olmak, başarmak, muktedir olmak.
b. kurtara bil- 12a/02
[=24]

bildür- Herhangi bir konuda bilgi veya haber vermek.
b.-em 5b/21
[=1]

bile Birlikte, bir arada, beraber.
b. 2b/23, 3a/27, 6a/27, 7b/05, 11a/28, 14a/08
[=6]

bilgü Bk. belgü
b.+ñi 5b/21
[=1]

bilin- Öğrenilmek.
b.-dükde 14a/26
b.-meyince 14a/03
[=2]

bin- (Binek hayvanları için) Sürmek.
b.-dügi 15a/09
[=1]

bindür- (Birini bir şey üzerine) Çıkarmak, çıkarıp oturtmak.
b.-ler 6a/08
[=1]

biñ Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı.
b. 6b/25, 6b/25, 6b/26, 6b/26, 6b/26, 6b/27, 6b/27, 6b/27, 6b/28, 6b/28
b. (altı biñ) 2b/21
[=11]

bir 1.Birlikte, beraber.
b. 8a/04, 9a/09
b. ol- 7a/22, 8a/04
2. Bir kere, bir defa
b. 3b/26
[=5]
3. Bir sayısı kadar olan, tek.
b. 2b/05, 2b/10, 4a/13, 4a/14, 4b/08, 5b/08, 5b/12, 5b/23, 5b/26, 6a/01, 6a/14, 6a/16, 6a/17, 6a/18, 6a/24, 6b/05, 6b/17, 7b/12, 7b/13, 8a/23, 8b/06, 8b/20, 8b/26, 9a/01, 9b/27, 10a/11, 10b/04, 11a/25, 11b/28, 12a/01, 12a/11, 12a/13, 13b/05, 13b/09, 13b/16, 15a/17, 15b/14
b. (on bir) 3a/02
[=38]
4. (Zamir) Bilinen, fakat adı söylenmeyen bir kimse, varlık, şey.
b. (her bir) 2b/21
b.+i 8a/05, 8a/05, 8b/26, 8b/26, 8b/27, 11b/01
b.+i (her bir) 12b/25
b.+in 12a/05, 12a/05, 12a/20, 12a/20
b.+ine 8b/26
b.+ine (her bir) 10a/15
b.+inden (her bir) 2b/09
b.+inden (her bir) 13b/05
b.+inüñ (her bir) 10a/16
b.+isi 3b/20, 11b/01, 11b/06, 11b/07, 15b/19
b.+isi (her bir) 4a/19
b.+isinüñ 2a/09
[=23]

5. Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir.
b. 3a/15, 3a/24, 3b/02, 3b/05, 3b/09, 3b/09, 3b/14, 3b/15, 3b/16, 4b/12, 4b/14, 4b/24, 5a/14, 5b/08, 5b/10, 5b/13, 6a/02, 6a/21, 6b/21, 6b/21, 7a/25, 7a/26, 7b/08, 7b/17, 8a/15, 8a/17, 8a/18, 8a/22, 8b/05, 9b/13, 10a/23, 10b/15,12a/22, 13a/02, 15a/17, 15b/09
b. kaç 7a/14
[=36]

birer Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tâne anlamına gelen üleştirme şekli.
b. 10a/15, 10a/17
[=2]

bismi'l-lahi'r-raḥmāni'r-raḥīm Ar. Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.
b. 2b/02
[=1]

bit- (Tohum için) Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek.
b.-meye 13a/26
[=1]

biz 1. Çoğul birinci şahsı gösterir.
b. 3b/26, 4a/08, 4a/11, 4a/25, 4b/13, 4b/18, 4b/19, 4b/20, 5a/27, 12a/04, 12a/08, 13a/10, 14a/14, 14b/15
b.+den 3b/18, 3b/21,
b.+e 3b/17, 4a/06, 7a/05
b.+üm 5a/22,
b.+ümle 4a/05, 4a/07, 4a/07, 3b/24,
2. Hükümdarlar, devlet başkanları ve büyükler kendilerinden bahsederken ben sözü yerine kullanırlar.
b. 3a/10, 5a/12, 6a/05,
b.+den 4a/25, 5a/22
3. İçinde bulunulan, mensup olunan âile, cemiyet, millet vb.
b.+e 3b/02, 3b/09,
b.+üm 3a/07, 3a/17, 3a/19, 6a/02, 6a/03, 7a/22, 11b/22
[=38]

bīzār Far. Bıkmış, usanmış, bezmiş.
b. ol- 12a/08
[=1]

bize- (E.T. <bediz+e > bedze- > beze- >) Süslemek, donatmak, tezyin etmek.
b.-di 7a/11
[=1]

boğaz Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.
b.+ında 5b/17
[=1]

boğazla- Eti yenecek hayvanı boğazını keserek öldürmek.
b.-dılar 4b/15
[=1]

bolay Madem, mademki.
b. kim 8a/13
[=1]

boyun Mec. Buyruk altına girmek.
b. vir- 7b/03, 7b/04, 8a/14, 10b/01
[=4]

böyle Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda ve sıfatta bulunan.
b. 7a/28, 8a/10, 13a/19, 14a/23
b.+dür 8b/01, 13a/19
b. idi 12b/20
b. it- 9b/07, 9b/08
b. mi 4a/21
b. mi it- 8a/22
b. ol- 12b/03
[=12]

bu 1. Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz; işaret sıfatı.
b. 2a/01, 2a/02, 2b/26, 3a/04, 3a/05, 3a/06, 3a/08, 3a/13, 3a/24, 3b/05, 3b/10, 3b/13, 4a/11, 5a/01, 5a/12, 5a/23, 5a/27, 5a/27, 6a/22, 6b/09, 6b/10, 7a/24, 7b/19, 8a/16, 8a/26, 9a/16, 9b/03, 9b/10, 9b/19, 10a/08, 10b/03, 11a/16, 11b/11, 11b/13, 11b/18, 11b/26, 12a/16, 12b/07 12b/08, 13a/09, 13a/10, 13a/15, 13a/23, 13a/26, 13b/02, 14b/15, 15a/13, 15a/14, 15a/20

b. (iş bu) 3a/11
[=50]
2. En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz; işaret zamiri.
b. 5a/18, 5a/22, 6a/08, 6b/28, 10a/24, 10a/25, 12b/01
b.+dur 5b/12, 5b/23, 5b/27, 6a/02
b. idi 7a/13, 10b/03
b. idi-kim 3a/14
b. mıdur 9a/06
b.+nca 10b/14
b.+nda 7b/17, 9b/05, 12b/03, 12b/09
b.+ndan 3a/13, 8a/13, 9a/11, 10a/26
b.+nı 3a/20, 3b/23, 6a/07, 6b/02, 7a/02, 8a/11, 11a/04, 11a/10, 12a/28, 14a/17
b.+nlar 4a/22, 11b/14, 11b/16, 11b/18, 11b/20, 11b/23, 11b/26, 12a/04, 12a/08
b.+nlara 5b/26, 12a/10
b.+nları 11b/15
b.+nlarıñ 4a/10
b.+nlaruñ 10a/04, 10b/11
b.+nuñ 6b/23, 7b/16, 9b/13, 12a/24, 12b/22, 15b/16
b.+ña 9b/21
[=56]

buġday Taneleri un ve ekmek yapımında kullanılan ve insanın başlıca gıdasını teşkil eden bitki.
b. 13a/22
b.+ı 13a/06, 13a/22, 13b/03
[=4]

bugün İçinde bulunulan gün.
b. 3b/24, 3b/26, 6b/15, 15a/22
[=4]

buḫūr (Far. buḫūr < Ar. baḫūr) Özellikle dînî törenlerde kokusu için yakılan ve tüterek yanınca etrâfa güzel bir koku yayan öd ağacı, amber, günlük gibi maddeler, tütsü.
b.+lar 7b/14
[=1]

bul- 1. (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak.
b.-an 3b/23
2. Erişmek, ulaşmak, varmak.
b.-asın 15a/06
3. (Kaybedilen bir şeyi) Tekrar elde etmek, kavuşmak.
b.-dı (gözün bul-) 14b/28
b.-ıcaḳ 15a/02
4. Sağlamak, tedârik etmek, temin etmek.
b.-ursavuz 5b/03
[=5]

bulun- Sağlanmak, tedârik ve temin edilmek.
b.-maz idi 15b/23, 15b/23
[=2]

bulut Gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı kütlesi.
b. 6a/18
[=1]

buyur- 1. Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.
b.-() 10b/02
b.-dı 4b/07, 11a/07, 13b/06, 13b/15, 13b/28, 15b/11
b.-dılar 14a/07, 15a/03
b.-duġın 13a/14
b.-madılar 6b/04
b.-mañ 6a/07
b.-mışdı 11b/02
2. Demek, söylemek.
b.-dı 9b/06, 12a/07
3. (Saygılı ifâdede) Gelmek, gitmek, girmek.
b.-dı 7b/12
[=16]
iş buyur- 6a/07, 6b/04
[=2]

buyurıcı Emredici.
b.+dur 14b/05
[=1]

bühtān Ar. Bir kimseyi yapmadığı bir şeyi yapmış olmakla itham etme, iftirâ.
b.+dur 9a/16

[=1]

bük- Kıvırmak, burmak.

b.-meye 2a/08

[=1]

büyük Mec. Nitelikleri bakımından başkalarından ayırt edilecek kadar üstün, değerli, seçkin, mümtaz.

b. 5b/17

[=1]

C

cāmi‘ Ar. Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları yer.

c. (Vālide-yi ‘Atiḳ Cāmi‘ Şerif) 2a/04

[=1]

cān Far. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık.

c. 10b/20, 11a/02

c.+ın 5a/08

c.+ıñı 15a/05

c.+uñ 5a/11

c. vir- 15a/08

[=6]

Cebrā’īl Dört büyük melekten biri, Allah’ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek, Cibril.

c. 5a/01, 5a/07, 8b/05, 9b/20, 12b/08, 12b/10, 12b/11, 12b/12, 12b/16, 12b/17, 12b/18, 12b/27, 14b/02

c. (Ḥażret-i Cebrā’īl) 3b/04, 9b/15

c. (Ḥażret-i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām) 4b/10

c.+e 4b/07

c.+e (Ḥażret-i Cebrā’īl) 4b/27, 8b/02

[=19]

c. (Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām) 5a/02, 10a/06, 12a/28, 12b/04, 12b/06

[=5]

cefā Ar. Eziyet, sıkıntı, ezâ, cevr.

c. 9b/23

[=1]

cehd Ar. Çalışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma.

c. it- 7b/06, 10b/01

[=2]

celle Ar. Allah lafzından sonra kullanılan ve “şânı, celâli yüce olsun” anlamına gelen Celle şânuhû, Celle celâluhû gibi klişeleşmiş duâ cümlelerinde geçer.

c. (Ḥaḳ te’ālā celle şa̲ne) 6a/17

c. (Ḥaḳ te’ālā celle ve ‘alā) 5b/10, 5b/17, 5b/23, 5b/28, 6b/14, 8b/02, 9b/24, 10b/28, 12a/25, 12b/10, 12b/28, 14b/11, 14b/16, 15a/03

c. (sūre-yi ḥaḳ te’ālā celle ve ‘alā) 3a/07

c. (Ḥaḳ te’ālā celle ve ‘alā ḥażreti) 4b/07, 9a/22, 12b/20

[=19]

cem‘ Ar. Bütün, hep, cümle.

c.13a/07

[=1]

cevāb Ar. Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifâde yoluyle verilen karşılık, yanıt.

c. 5b/07, 10b/15

c. vir- 4b/13

[=3]

cezā’ Ar. Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık.

c. 14a/22

c.+sı 8b/23

[=2]

cild Ar. Mukavvadan yapılıp üstüne deri, bez, plastik veya kâğıt kaplanan ve yıpranmaması için dikilmek veya yapıştırılmak sûretiyle kitabın üzerine geçirilen kap.

c.+in 2a/08

[=1]

coġ (<T.T. çoḳ) Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde.

c.+ıdı 2b/21

[=1]

cömerdlik Cömert olma durumu, ahilik, semahat, mürüvvet.
c.+i (cömerdliği) 10a/07
[=1]
Cuhūd Ar. Yahûdi, çıfıt.
c.+lar 3a/16
c.+laruñ 3a/22
[=2]
cümle Ar. Bütün, hep, tüm.
c. 11b/28
[=1]

Ç

çağır- Seslenmek, bağırmak.
ç.-dı 8a/24, 8b/20
ç.-urlar 6b/19
[=3]
çāre Far. İstenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol.
ç. 12a/18
ç.+si 13a/28
[=2]
çek- 1. Kuvvetle tutup asılmak.
ç.-di 8b/14
2. Sıkıntı ve üzüntü duyarak yaşamak, ıztırap içinde olmak.
ç.-dügin 5b/11
3. Hapis yatmak, ceza yemek.
ç.-er 12a/23
ç.-esin 12a/27
ç.-üp 12b/05
[=5]
çekiç Bir şeyi çakmak veya dövmek için kullanılan, tahta saplı mâdenden el âleti.
ç.+den 12a/02
[=1]
çeri Asker.
ç. başı 15b/17
[=1]
çevireyürü- Etrafında dolandırmak, gezdirmek.
ç.-yüp 6b/18
[=1]
çevgān Far. Değnek, ucu eğri sopa.
ç. 7a/14
[=1]
çevre Bir şeyin yakını, dolayı, etraf.
ç.+sine 10b/05
[=1]
çıḳ- 1. (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.
ç.-() 10a/19
ç.-a 13a/02
ç.-alum 4a/07
ç.-ar iken 12a/21
ç.-aralar 5a/15,
ç.-arsa 3b/22
ç.-dı 5a/17, 8b/16, 8b/17, 10a/19, 10b/05
ç.-dum 9a/10
ç.-sun 10b/02
ç.-mazam 14a/02
ç.-salar 2b/22
2. Beklenmeyen bir zamanda gelivermek.
ç.-a gel- 8a/20
4. Değeri artmak, kıymetini yükseltmek.
ç.-dı 6b/24,
ç.-duġın 7a/01
3. (Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden) Vakti gelince ayrılmak.
ç.-aralar 12a/11, 12a/15
ç.-dılar 4a/17
[=21]
çıḳar- 1. (Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak.
ç.-dılar 12a/20, 15a/11
ç. -an 5a/27
2. Değeri artmak
ç.-duñ 5b/20
ç. -an 6b/15
[=5]
çoḳ Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde.
ç. 3a/27, 7b/10, 11b/27, 12a/24, 12a/28, 13a/17, 14b/14, 15a/10, 15b/02, 15b/26
ç.+a (coġa) 6b/15
ç.+dur 5b/02

[=12]

çün Far. edat. Çünkü, mademki.
ç. 2b/07, 2b/18, 3a/03, 3a/23, 3b/11, 3b/13, 4a/04, 4a/09, 4b/22, 4b/27, 5a/13, 5a/17, 6b/09, 6b/13, 6b/14, 6b/24, 8a/10, 8a/16, 11a/12, 11b/23, 12a/18, 12a/18, 12b/28, 13a/06, 13a/26, 14a/15, 14a/17, 14b/12, 14b/18, 15a/04, 15a/22
[=31]

çünki Far. edat. Çünkü.
ç. 4a/03, 6b/28, 9b/26, 15b/15
[=4]

D

dağıl- Düzgünlüğü, intizâmı bozulmak, toplu ve düzenli durumdan çıkmak, karışık bir hal almak.
d.-dı 8b/17
d.-mış 9a/14
[=2]

Dağr Özel isim.
d. (Melik bin Dağr) 6b/02, 6b/04
d. (Melik Dağr) 5b/03, 6a/06
[=4]

dahı "Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de" anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.
d. 2b/20, 2b/25, 3b/18, 4a/14, 5a/07, 5b/12, 5b/12, 5b/23, 5b/26, 5b/27, 6a/02, 6a/27, 7b/22, 8b/18, 8b/18, 9a/01, 9b/12, 10a/13, 10b/04, 10b/16, 10b/18, 10b/21, 11a/02, 11a/04, 11a/19, 11b/07, 11b/08, 11b/08, 11b/12, 12b/24, 13a/05, 13a/25, 13b/04, 13b/19, 14a/21, 15a/01, 15a/07
[=37]

dā'im Ar. Devamlı, sürekli.
d. 2b/24, 7a/12, 7a/15, 12b/22
[=4]

dā'imā Ar. Her vakit, her zaman, devamlı olarak.
d. 2b/25, 12b/26, 13b/16, 15b/21, 15b/22
[=5]

danış- Bir konu hakkında birine fikir sormak, baş vurup görüşünü almak, tavsiyesini öğrenmek, istişâre etmek.
d.-dılar 3b/15, 11a/03
d.-up 3b/23
[=3]

danışıḳ Bir husus üzerinde karşılıklı konuşup fikir alış verişinde bulunma, istişâre, meşveret, müzâkere.
d. 4b/13
[=1]

da'vet Ar. Çağırma, gelmesini isteme, çağrı.
d. it- 7b/15, 11b/15
[=2]

da'vī Mücadele.
d. eyle- 14b/25
d. it- 14b/27, 15a/04
d.+sin 9b/17
[=4]

de Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimeden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, "dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta" vb. mânâlara gelen, kelimeden ayrı yazılan takı.
d. 10a/22, 15a/15
[=2]

deg- 1. Varmak, ulaşmak, bir yere veya birine vâsıl olmak.
d.-di 2b/08
d.-e 2b/18, 8a/07
d.-meye 13b/26
2. Karşılığında yapılan, katlanılan veya göze alınan şeye lâyık olmak, o değerde bulunmak.
d.-e 7a/06, 12a/04
[=6]

degil Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarına olumsuzluk kavramı vererek

birbirine bağlayan veya yüklemin olumsuz çekimini sağlayan kelime.
d. 5a/18, 12a/03, 13a/19
d.+di 14a/28
d.+dir 10a/25
d.+dür 4b/24, 6a/01, 6a/03, 9b/08, 9b/19, 11b/19, 15b/01
d.+em 13b/14
d. midür 10a/27
d. misin 4a/23
d.+in 5a/24, 5a/25
[=17]

dellāl Ar. Tellâl kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli.
d.+lar 6b/18, 6b/22
d.+ları 6b/20
[=3]

delü Sözlerinde ve hareketlerinde pervâsız, aklını yerinde ve gereği gibi kullanmayan, davranışları taşkın ve aşırı (kimse), çılgın.
d. mi 6b/10
d. ol- 15a/17
[=2]

dem Far. An, zaman.
d. 11a/05
[=1]

derd Far. İnsana ızdırap veren her türlü hâl, sıkıntı, zorluk, üzüntü.
d.+le 6a/16
[=1]

derḥâl Far. O anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin, süratle.
d. 4b/01, 6a/28, 9b/15
[=3]

dervīş Tarîkata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Ḥaḳ yolunda yürüyüp nefsini ıslâh eden, varlık iddiâsından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarîkat müntesibi.
d.+lere 13b/17
[=1]

destūr İzin, ruhsat, müsâade.
d. dile- 4a/02
d. vir- 3b/25, 4a/01, 4a/13
[=4]

deve Geviş getiren memelilerden, sırtı bir veya iki hörgüçlü, eti yenip sütü içilen, bacakları ve boynu çok uzun yük ve binek hayvanı.
d.+den 6a/10
d.+ye 6a/08, 6b/27
[=3]

deyyān Kulun fiiline göre hak ettiği cezâ veya mükâfâtı hakkıyle veren.
d.+ı 12a/26
[=1]

di- (1) Anlamına gelmek, ad koymak.
d.-mek 2b/07
d.-mek ol- 2b/07
d.-rler 2b/10
[=3]

di-(2) Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek, demek.
d.-di 3a/08, 3b/10, 3b/13, 4a/22, 4b/01, 5a/05, 5a/11, 5b/15, 6a/15, 6b/09, 7a/06, 7a/27, 7b/01, 7b/03, 7b/07, 8a/03, 8a/07, 8a/10, 8a/26, 8b/09, 8b/10, 8b/10, 8b/12, 8b/28, 9a/03, 9a/04, 9a/08, 9a/09, 9a/17, 9a/19, 9a/21, 9a/22, 9b/27, 9b/28, 10a/08, 10a/19, 11a/05, 11a/19, 11b/20, 12a/17, 12a/27, 12b/06, 13a/09, 13a/14, 13a/16, 13a/27, 13b/06, 13b/21, 13b/21, 14a/03, 14a/14, 14b/03, 15a/13, 15a/14, 15a/15, 15a/16, 15a/24, 15a/24, 15a/26, 15a/28, 15b/01, 15b/10
d.-diler 2b/04, 3b/03, 3b/15, 3b/25, 4a/16, 5a/26, 6a/23, 6b/24, 7a/02, 10b/06, 10b/07, 11a/04, 12a/09, 13a/11, 14a/06
d.-dügi 14b/11
d.-dügi-çün 9a/02
d.-dügümden 14a/28
d.-dügüñüz 4b/23
d.-düñ 4a/24, 12b/14, 12b/15
d.-mediler 6b/03
d.-medüm mi 6b/02
d.-meñ 3a/06, 6b/21, 7b/19
d.-miş idi 12a/23

d.-ñ 6b/22
d.-rdi 7a/21, 7a/22, 7a/23, 8a/14
d.-rler 3a/24, 3b/05
d.-rsin 6b/23, 8a/08
d.-sün 13b/01
d.-yecek 5a/25
d.-yelüm 4b/14
d.-yem 11a/21
d.-yeyim 5a/24
d.-yicek 14a/23
d.-yü 2b/04, 2b/06, 4b/06, 6a/16, 6b/03, 10b/21, 10b/22, 11b/26, 14b/26
d.-yüp 4a/14, 4b/21, 6a/13, 8a/12, 9a/02, 10a/12, 14b/20, 15b/10
[=122]

dīdār Far. Yüz, güzel yüz, çehre.
d.+ım 11a/23, 15a/09
[=2]

digil Bk. **Değil.**
d. 12a/23
[=1]

dil Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan.
d. 15a/19
d.+dür 15a/20
d.+ince (İbrī dili) 2b/06, 2b/11, 5a/24, 15a/19
[=6]

dile- Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temennî etmek, niyaz etmek, arzu etmek, talep etmek.
d.-di 2b/17, 4a/02, 5b/28, 7b/23, 11b/14, 13a/17
d.-diler 6a/28, 11b/15, 14b/27, 15a/01
d.-medi 12b/21
d.-mek 6a/01
d.-r ise 14a/04
d.-r misin 10b/07
d.-rseñ 9a/25
d.-rsin 4a/25, 15b/03
d.-yeler 14b/25
d.-yü 5a/20
[=19]
destūr dile- 4a/02
‘özür dile- 6a/28
[=2]

dīn Ar. İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütününü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu, inanç, iman.
d.+e 11b/20
d.+ine 11b/21, 12a/09
d.+imiz 3a/17
d.+üñden 3a/17
[=5]

dip Çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü.
d.+inde (dibinde) 4b/08
[=1]

diri Canlı, yaşamakta olan, sağ.
d. 3b/22
[=1]

diri-le Canlı olarak, sağ olarak.
d. 3b/20, 4a/28
[=2]

diril- Toplanmak, bir araya gelmek
d.-üp 3b/15, 6a/21
[=2]

dīvār Far. Bir binânın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.
d. 8a/19
d.+da 7b/24
d.+ında 7b/11
[=3]

diyü 1. Ad vererek, adlandırarak
d. 2b/04, 2b/06,
2. Biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar, diyerek.

d. 4b/06, 6a/16, 6b/03, 10b/21, 10b/22, 11b/26, 14b/26
[=9]

doġ- Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyâya gelmek, tevellüt etmek.
d.-mışdur 2b/04
[=1]

doġra- (Bir şeyi) Keserek parçalamak, parça parça kesmek.
d.-dıñız 14a/13
[=1]

doldur- (Boş bir şeyi) Dolu hâle getirmek, dolmasını sağlamak, imlâ etmek.
d.-dı 15b/14
[=1]

don Elbise, kıyafet.
d.+ın 11a/18
d.+lar 6b/05, 15a/10
d.+larla 7a/11
[=4]

dost (<Far. düst) Birini riyasız ve samimi duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse.
d. 9b/18, 9b/22, 10a/02
d.+dan 9b/23
d.+ı 8a/25
d.+um 9b/28
d.+umı 8b/03
d.+uñ 9b/18
[=8]

dostluḳ Birine veya bir şeye karşı duyulan riyâsız, samîmî ve güvenilir sevgi, böyle bir sevgi duyma, dost olma durumu.
d. 14b/25
d.+um (dostluġum) 14b/11
[=2]

dög- 1. (Birine canını acıtmak maksadıyle) Üst üste vurmak, dayak atmak, darbetmek.
d.-di 5b/08
d.-ersiz 4a/21
2. (Ufalamak, ezmek, parçalamak, karıştırmak, temizlemek, bastırmak, sıkıştırmak vb. maksatlarla) Bir şeyin üzerine arka arkaya vurmak.
d.-esiz 13b/04
d.-üñ 13b/02
[=4]

dön- 1. Kendini olduğu yerde çevirmek, bir tarafa doğru yönelmek, bakmak, tekrarlamak.
d.-di 8a/03, 8a/10, 13b/05
d.-üp 7b/26
2. Vazgeçmek.
d.-di 9b/10
d.-elüm 3b/19
3. Başka bir şey hâlini almak, dönüşmek, inkılâp etmek.
d.-di 14b/09
4. (Bıraktığı bir inanç, fikir veya hâli) Tekrar benimsemek, ona rücû etmek.
d.-dük 12a/09
5. (Bir yerden) gelmek.
d.-mişdi 8b/19
[=9]

döndür- (Bir şeyi kendi mihveri veya başka bir şey etrâfında) Hareket ettirmek.
d.-düm 8a/11
[=1]

döşe- Bir şeyi bir yere sermek, yaymak.
d.-diler 7b/13, 11a/24
[=2]

du‘ā’ Ar. Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah’a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.
d. ḳıl- 3b/04, 15a/19
[=2]

dun (i. dun<tun) Semt, uzak yer, taraf, köşe bucak.
d.+umuz 4b/19
[=1]

dur- 1. Dikilmek, ayakta beklemek.
d.-alar 14b/13
2. Üzerinde düşünmek, incelemek.
d.-dı 3a/20, 4a/01, 15a/11
3. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak.

d.-sun 11a/10
4. Karar kılmak.
d.-up 10a/10
5. Oturmak, kalmak, ikāmet etmek.
d.-ur 10a/28
6. Süreklilik işlevinde yarı tasvirî fiiller yapar.
d.-ur 12b/11
d.-urdı 5b/09
d.-uruz 5a/27
[=10]
baḳa dur- 5b/09
[=1]

dut- 1. Korumak, kollamak, destek olmak.
d.-() 4b/07,
2. Kabul etmek, saymak.
d.-() 13a/18
d.-dum 9a/05, 13b/26
d.-madum 9a/05
3. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.
d.-a var- 8a/23, 8b/07
d.-ardı 7a/14
4. Durumda kalmasını sağlamak, … halde bulundurmak.
d.-ar 6b/17
d.-ardı 7a/10, 7a/12
d.-arsın 8b/21
d.-dı 7b/24, 15b/12
d.-dılar 10a/02
d.-mayalar 5b/12
d.-mazsın 10b/06
d.-uñ 6a/07, 6b/03
5. Yerine getirmek, uygulamak.
d.-ardı 2b/14
d.-up 7a/15
6. Doldurmak, istîlâ etmek, duyulacak veya görülecek şekilde etrâfı kaplamak.
d.-dı 6a/19
[=22]
ʿazīz dut- 6b/17
ṭufān dut- 6a/19
maʿẕūr dut- 13a/18
ḥor dut- 5b/12
ḫoş dut- 6a/07, 6b/03, 7a/10, 7a/12, 15b/12
[=9]

duy- (Dokunma, koklama ve tatma duyularından biriyle sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık, tatlılık, acılık, ağırlık, hafiflik vb. nitelikleri) Hissetmek.
d.-madılar 10b/27
d.-maya 11a/02
[=2]

duyur- Duyulmasına, yayılmasına sebep olmak, îlân ve ifşâ etmek.
d.-dılar 11a/06
[=1]

dükeli Hep, cümle, hepsi, bütün, herkes.
d. 10b/25, 11a/06, 13a/11
d.+nden 2b/16
[=4]

dülbent (dülbent < Far. dulbend) Pamuk ipliğinden dokunmuş, çok yumuşak, çok seyrek ve ince bezden yapılmış baş örtüsü.
d.+i (dülbendi) 8b/16
[=1]

dün (E.T<tün) Gece.
d.+i 7a/20
[=1]

dünyā Ar. İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan.
d.+ya 2b/12, 15a/25
[=2]

dürlü Çeşitli, muhtelif, cins.
d. 7a/10, 7a/10, 10a/17, 10a/17, 12b/24, 12b/24, 13b/04, 15a/19
[=8]

dürüst Far. Doğruluktan ayrılmayan, özü sözü bir, mert, doğru.
d. 4b/23
d.+dür 8a/26
[=2]

düş Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler, rüyâ.
d. 12a/17, 12b/27, 13a/03, 13a/10
d.+de 3a/02, 4a/23
d. gör- 2b/28, 13a/08, 13a/13, 13a/21
d.+i 3a/05, 5b/27, 12a/16
d.+in 3b/12, 11b/06, 11b/13,

d.+lerin 11b/15, 12a/10
d.+ümi 13a/09
d.+ümüzden 11b/11
d.+ün 13a/11
d.+ünden 13a/06
d.+üñ 13a/15, 13a/23
d.+üñizden 11b/12
[=25]

düş- 1. Yalvarmak.
d.-di 4a/27,
2. (Bir şeye karşı) Büyük düşkünlük, aşırı ilgi veya sevgi duymak, müptelâ olmak.
d.-di 7a/28
3. Peşinden gitmek, kovalamak.
d.-di 8b/13
4. (Kendi ağırlığının etkisiyle) Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek.
d.-di 8b/16
d.-sün 4b/06
5. … Duruma gelmek, … olmak.
d.-düm 6a/12
d.-düñ 11b/24
6. Payına isâbet etmek.
d.-e 3b/17
[=8]

düz- Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.
d.-dürdiler 6b/05
[=1]

düzdür- Düzme işini yaptırmak.
d.-miş idi 7a/14
[=1]

E

edici Yapan, eden, işleyen.
e.+lerdensin (günah edici) 9b/13
[=1]

eger Far. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, eğer, şayet.
e. 2a/09, 3b/22, 4a/11, 5a/08, 5a/25, 5b/05, 5b/14, 7b/08, 7b/17, 9a/25, 9a/27, 9b/01, 9b/08, 14a/04
[=14]

egin (E.T.egin–eyin<eg-mek “eğmek”) Sırt, arka.
e.+inde (egninde) 11a/09, 11a/14
[=2]

egri Mec. Hakka veya aslına uygun olmayan, yanlış, hatâlı.
e. 12a/05
[=1]

egerçi Her ne kadar, … ise de, gerçi.
e. kim 4b/20
[=1]

ehil 1. Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse.
e.+i (ilm ehli) 3b/13
2. Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemâat.
e.+inden (İbrāhīm ehli) 2b/10
e.+iñe (ehliñe) 8b/23
[=3]

ek- Toprağa tohum atmak veya gömmek.
e.-se 15b/07
e.-üp 13a/25
[=2]

ekmek Unun su ile yoğrulmasından elde edilen hamurun fırın, saç veya tandırda pişirilmesiyle yapılan ve insanın başlıca gıdâsı olan yiyecek.
e. 11b/08, 12a/14
e.+den 11b/09
[=3]

el(I) 1. Güç, kudret, tasarruf, tesir.
e.+i 5b/25
e.+inde 15b/19
2. Kolun, bilek mafsalından îtibâren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.
e.+in 6a/25, 6a/27, 10b/14, 10b/14
e.+inde 7a/13
e.+ine 2a/08, 10a/16

e.+inizi 14a/10
e.+leri 10a/24, 10b/27
e.+lerimiz 14a/16
e.+lerin 14a/05
e.+lerinde 10a/20
e.+lerini 10a/22
e.+leriñizi 14a/13
[=17]

el(II) (<Ar. harf-i târif el-) Arapçada isimleri mârife yapan (belirli duruma getiren) bir ön ektir.
e. (ḥaḳir ü fakir ü pür-taḳṣīr es-seyyīd el-ḥāc 'Abdü'l-ḳādirü'l-ma'rūf bā-mīr ḫ^{v}ace Kemānkeş el-Üsküdārī) 2a/01, 2a/02
[=2]

emīn Güvenilir, inanılır, îtimat edilir (kimse), inak.
e. it- 9a/04
[=1]

emir Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.
e.+i (emri) 4b/09
[=1]

endīşā Far. Kaygı, tasa, gam, keder.(Bk. **Endişe**)
e. ol- 7b/21
[=1]

endīşe Far. Düşünce.
e. 8b/24
[=1]

er Erkek.
e. 2b/12
e.+in 13b/22
[=2]

esen Sağ sâlim, âfiyette, sıhhatte, selâmette, sıhhatli, sâlim.
e. (saġ esen) 4a/15
e. kal- 4b/04
[=2]

esīm Günahkar, suçlu.
e. ol- 2a/12
[=1]

et- Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.
e.-icilerdensin (edicilerdensin) 9b/13
e. āh it- 6a/17
[=2]

ev Bir âilenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanılan, ikāmet edilen yer, konut, mesken, hâne, ikametgâh.
e. 7b/12
e.+e 7b/15, 7b/15, 8b/01
e.+i 3a/15
e.+ine 15b/21
e.+iñde 10a/28
[=7]

evet Bir söze cevap teşkil etmediği halde "doğru, tabiî, tabiatiyle" anlamında ifâdeye kuvvet katmak için kullanılır.
e. 4a/03, 5b/02, 9a/14, 13b/26
[=4]

evvel İlk önce, ilk olarak.
e. 5b/24, 9b/20, 14b/07
[=3]

ey Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.
e. 3a/01, 4a/04, 4a/11, 4a/24, 4b/04, 4b/17, 7a/26, 13a/20, 13a/27, 14b/11, 14b/14, 15a/04
[=12]

ey- Bk. Eytmek.
e.-di 12a/16
e.-dür 3b/20, 7b/05
e.-lesün 3b/25
[=4]

eyit- Bk. Eytmek.
e.-di 3a/22, 6b/07, 6b/10, 7b/26, 15a/13
e.-diler 3b/01, 3b/08, 3b/15, 4b/13
[=9]

eyle- "Etmek, yapmak" anlamında yardımcı fiil.
e.-() 8b/04, 8b/25, 9b/12
e.-di 4b/28, 10a/14
e.-diler 9a/02
e.-dim 2a/05, 8a/11

e.-dük 3a/10
e.-ñ 9a/03, 9b/22, 13a/09, 13b/05
e.-se 14b/25
e.-ye 4b/04
e.-yeler 7b/13
[=16]
anbār eyle- 13b/05
‘azāb eyle- 8b/25, 9a/03, 9b/22
bāṭıl eyle- 8b/04
dāvī eyle- 14b/25
fikr eyle- 8a/11
gümān eyle- 9a/02
ḫabar eyle- 4b/04
hikāyet eyle- 3a/10
su’āl eyle- 4b/28
ta‘bīr eyle- 13a/09
teferrüc eyle- 3b/25
tevbe eyle- 9b/12
vaḳf eyle- 2a/05
[=15]
eylük İyilik, iyi olma durumu, iyi olan şeyin niteliği.
e.+üme (eylügüme) 9a/06
[=1]
eyt- Söylemek, demek, anlatmak.
e.-di 3a/01, 3a/08, 3b/28, 4a/08, 4a/13, 4a/20, 4a/27, 4a/28, 4b/03, 4b/23, 4b/28, 5a/01, 5a/03, 5a/07, 5a/23, 5a/25, 5a/28, 5b/02, 5b/03, 5b/10, 5b/14, 5b/18, 5b/18, 6a/02, 6a/11, 6a/23, 6b/02, 6b/14, 6b/21, 7a/04, 7b/01, 7b/06, 7b/07, 7b/16, 7b/28, 8a/02, 8a/03, 8a/04, 8a/06, 8a/07, 8a/08, 8a/21, 8b/02, 8b/09, 8b/11, 8b/20, 9a/07, 9a/11, 9a/12, 9a/16, 9a/16, 9a/19, 9a/20, 9b/05, 9b/07, 9b/09, 9b/10, 9b/16, 9b/20, 10a/05, 10a/06, 10a/18, 10a/26, 10b/01, 10b/08, 11a/09, 11a/10, 11b/11, 11b/17, 11b/19, 11b/21, 11b/22, 11b/25, 11b/27, 12a/08, 12a/17, 12a/21, 12a/25, 12b/01, 12b/04, 12b/07, 12b/08, 12b/10, 12b/11, 12b/12, 12b/16, 12b/17, 12b/18, 13a/17, 13a/18, 13a/20, 13a/24, 13a/27, 13a/29, 13a/30, 13b/01, 13b/07, 13b/09, 13b/12, 13b/16, 13b/18, 13b/20, 13b/22, 13b/24, 14a/01, 14a/10, 14a/18, 14a/27, 14b/04, 14b/09, 15a/14, 15a/20, 15a/22, 15a/24, 15a/25, 15a/25, 15a/26, 15a/27, 15a/27, 15a/27, 15a/28, 15b/01, 15b/03, 15b/04, 15b/10, 15b/17, 15b/26
e.-diler 3b/24, 3b/26, 3b/28, 4a/04, 4a/11, 4a/22, 4b/17, 5a/22, 5a/27, 6a/21, 6a/25, 10a/10, 10a/24, 10a/27, 10b/02, 11b/16, 11b/18, 11b/20, 11b/21, 11b/23, 11b/26, 12a/04, 13a/09, 13b/28, 14a/14, 14a/25, 15b/13, 15b/25
e.-düm 12a/27, 14a/21,
e.-i (eydi) 11b/04
e.-ür (eydür) 11b/06, 11b/07
e.-i vir- (eydi vir-) 11b/04
[=159]
‘itāb eyt- 5b/18
[=1]
eyü İyi.
e. 6a/01, 6b/19, 13a/24
[=3]
eyü-ḫūb İyi, güzel, hoş.
e. 6b/08
[=1]
ezā Ar. Üzme, sıkıntı verme, üzgü.
e.+yı 15b/13
[=1]

F

faḫr Ar. Övünme, iftihar, gururlanma.
f. getir- 6a/05
[=1]
fānī Ar. Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan.
f. 15a/06
[=1]
fāş Far. Meydana çıkmış, açığa vurulmuş, duyulmuş.
f. ol- 10a/09
[=1]
feḥvā Gereğince, … sözü gereğince.
f.+sınca 2a/12
[=1]
ferāḫ Far. İç açan, aydınlık.
f. ol- 3b/27

[=1]

ferişteh Far. Melek.
f.+dür 10a/25
f.+ler 11a/15
f.+leri 10b/19
[=3]

ferseng Far. 3 millik uzaklık ölçüsü, fersah.
f. (iki ferseng) 4a/17
[=1]

fikir Ar. Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün.
f.+e (fikre) 9a/10
f. eyle- (fikr eyle-) 8a/11
[=2]

G

ġāfil Ar. Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basîretsiz, aymaz.
ġ.+düñ 3a/13
ġ. ol- 4a/09
[=2]

ġālib Ar. Üstün gelmek, baskın çıkmak.
ġ. ol- 2b/20
[=1]

ġam Ar. Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.
ġ. 8a/09
[=1]

ġaraż Ar. Gāye, maksat, istek, arzu.
ġ.+ım 14b/01
[=1]

ġarīb Kimsesiz, zavallı, bîçâre (kimse).
ġ. 6b/21
ġ.+bīn (-bīn< Far. "gören, görücü") 6b/12
[=2]

ġarīblik Ar. Gurbet elde olma durumu, yabancılık.
ġ.+a (ġarībliġa) 6a/12
[=1]

ġayrı Ar. Başka.
ġ. 15b/23
[=1]

geç- 1. Vazgeçmek, bırakmak, üstünde durmayıp atlamak.
g. -() 9b/09
2. Belli bir yönde belli bir yol tâkip etmek, gelip geçmek.
g.-di 6a/14
g.-erdi 5a/14
3. Zaman aşmak, geride bırakmak.
g.-di 9b/14, 10a/08, 12a/25, 12b/22, 15b/16, 15b/20
[=9]

gel- 1. Bir yere gitmek.
g.-() 3b/26, 4a/13, 10a/19
g.-sün 3b/24
g.-üñ 3b/14
2. Bir yerden bir yere doğru yol almak, varmak, ulaşmak.
g.-() 6a/25
g.-di 2b/28, 3a/22, 3a/26, 3b/04, 4a/02, 4b/05, 5a/10, 6a/26, 8a/17, 8a/20, 8b/04, 8b/19, 9b/16, 13a/16, 13a/26, 13a/29, 13b/06, 14a/09, 14a/10
g.-diler 3a/16, 3a/27, 3b/23, 4b/16, 5a/15, 5a/20, 5a/22, 6b/04, 10a/10, 11b/02, 12a/19, 13b/28, 14a/25, 15b/12
g.-dükçe 7a/19
g.-e 8a/13
g.-ince 4b/19
g.-se 11a/12, 15b/28
g.-sün 6b/08, 6b/20
g.-üñ 6a/21, 13a/08
g.-üp 4b/12, 5a/14, 5a/23, 12a/15, 14a/06
g.-ür 11a/13, 13b/19
g.-ürler 11b/09
g.-ürler idi 15b/24
g. çıka gel- 8a/20
3. Uymak, uygun olmak.
g.-() 15a/14
4. Doğmak, yaşamak, dünyâya gelmek.
g.-di 2b/13
g.-ene 2b/10
5. Dönmek, yer değiştirmek.
g.-di 4b/09
g.-elüm 3b/11, 5a/12, 6a/05

6. Aklına düşmek, hatırlamak, düşünmek.
g.-di 13a/13
g.-mez 15b/21
g.-ürsin 12b/09
7. Varit olmak, vasıl olmak.
g.-di idi 2b/15
g.-digi 2b/15
8. (Geçmişten bugüne) Varlığını devam ettirmek, intikal etmek.
g.-e 7a/23
9. Çıkmak, sâdır olmak, sudur etmek.
g.-mesün 3b/21
[=72]

gendi Bk. **gendü.**
g.+n 12a/03
[=1]

gendü Kişinin öz varlığı, zâtı.
g. 5b/13, 6a/06, 6a/10, 6b/13, 10b/28, 11a/01, 14a/13, 14b/04, 14b/07, 14b/18, 14b/20, 14b/21, 14b/21, 15a/09
g.+den 2b/17, 8b/27, 12b/21
g.+lerin 12a/02
g.+lerüñ 11b/04
g.+si 12b/26
g.+yi 6a/10, 6b/16
g.+zin 5b/22
g.+ziñi 12b/13, 12b/15
g.+züme 9a/04
g.+züñi 5b/20, 10a/11
[=28]

gerçek Aslı olan, uydurma olmayan, doğru, sahih.
g.+dür 9a/11, 9a/27, 9b/02
[=3]

gerek 1. Varlığına ihtiyaç duyulan, yapılması, edinilmesi îcap eden (şey).
g. 5b/26, 13a/28, 13b/01, 14a/19
2. Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey), lâzım.
g. 13b/08
g.+di 12b/02
g.+idi 7b/20, 13a/19
g.+se 8b/21
[=9]

gerek- Gerekli olmak, lâzım gelmek, îcap etmek, iktizâ etmek.
g.-mez 15a/27
[=1]

gereklü Lüzumlu olan, ihtiyaç duyulan, lâzım.
g.+sidür 3a/08
[=1]

getür- 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek.
g.-di 3b/05, 7a/03
g.-diler 11a/27, 14a/07, 15a/17
g.-dilerdi 11a/28
g.-medüm 11a/11
g.-üñ 4a/16, 13b/28
g.-ür idi 12a/14
2. İleri sürmek, ortaya atmak, yorumlamak.
g.-i vir- (getüri vir-) 13a/15
3. Vermek, sunmak, ikram etmek.
g.-ürler 13b/17
4. (Yardımcı fiil olarak) … etmesini sağlamak, … durumuna gelmesine sebep olmak.
g.-() 6a/26
g.-evüz 11a/04
g.-meye 6a/05
[=15]
faḫr getür- 6a/05
[=1]

gevir- Giydirmek.
g.-di 10a/18
[=1]

geydür- Giyme işini yaptırmak.
g.-di 6b/05
[=1]

gibi Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen.
g. 6b/23, 7b/02, 7b/03, 7b/16, 7b/27, 9a/05, 9a/05, 10a/28, 13b/23, 13b/25, 14a/14
[=11]

gice Gece.
g. 13a/02
g.+si 10b/23

[=2]
gine Yine, tekrar.
g. 5a/09
[=1]
gir- 1. (Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek.
g.-di 7b/15
g.-diler 7b/23
g.-sün 11a/17
2. Gelmek, ulaşmak, işitmek.
g.-di 8a/16
3. (Bir şey, bir şeyin içine) Sığmak.
g.-üp 5a/16
4. İçinde yer almak, dâhil olmak.
g.-evüz 14b/16
[=6]
girü 1. (E.T. kirü > girü > geri) Arkada bulunan taraf, arka taraf.
g. 6a/14, 6a/15, 15b/17
2. Tekrar, yine.
g. 14b/28
[=4]
git- 1. (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesâfe kat edip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak.
g.-di 6a/14
g.-diler 4a/18, 5a/14, 6a/09
g.-diler idi 3b/06
g.-eler (gideler) 3b/23
g.-erdi (giderdi) 4a/18
g.-erken (giderken) 6a/09
g.-erüz (giderüz) 3b/26
2. Sona ermek, def etmek, bitmek.
g.-e (gide) 6a/23
g.-erdi 8b/27
g.-meyince 14a/03
3. Yönelmek, meyletmek, rağbet etmek.
g.-enlerden (gidenlerden) 12a/05, 12a/06
4. Kaybetmek.
g.-üp (gidüp) 14a/16
[=15]
giyesiye- Giymek, giymek istemek.
g.-sin 11a/09
[=1]
giz Sır, gizem.
g. 12a/11, 12a/13
[=2]
giz bağla- 2b/26
[=1]
gizle- Saklamak.
g.-yem 11a/05
[=1]
gizlen- Kendi kendini gizlemek, görünmeyecek şekilde saklanmak.
g.-miş 5a/23
[=1]
gök Bütün gök cisimlerini içine alan sonsuz boşluk, uzay, fezâ.
g.+i (gögi) 11b/28
[=1]
göndür- Yöneltmek, döndürmek, söylemek.
g.-di 14b/20
[=1]
gönlek Gömlek.
g. 9b/01
g.+i (gönlegi) 4b/21, 4b/25
g.+in (gönlegin) 4b/15, 9a/26, 9b/03
g.+ine (gönlegine) 8b/13
[=7]
gönül İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil.
g.+ine (gönline) 4a/10
g.+leri 3b/07
g.+üm (gönlüm) 3b/10, 3b/28
g.+ün (gönlün) 6a/26
g.+üñi (gönlüñi) 15a/04, 15a/07
[=7]
gör- 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek.
g.() 9a/26
g.-di 4b/23, 5b/13, 6a/15, 7b/25, 7b/25, 8a/13, 8b/20, 9b/03, 11a/08,
g.-di idi 7a/08
g.-diler 5a/21, 10a/20, 10a/23, 10b/27

g.-dügi 7b/04, 10b/17
g.-dügüm 7b/16
g.-dügümüz 14a/15
g.-dük 14a/15
g.-eler 5a/20, 10b/04, 14b/14
g.-icek 5b/19
g.-medi mi 7b/06
g.-memi 4a/14
g.-mez 3b/17
g.-ücek 14a/12
g.-üp 5a/17, 15a/17
g.-ür 11a/13
2. Anlamak, idrak etmek, bilmek.
g.-di 11b/14,
g.-diler 4a/04, 7a/01,
g.-dügi 7b/27,
g.-elüm 4a/26
g.-esen 7b/08
g.-üñ 11b/27
3. Yapmak, halletmek.
g. 15b/18
4. Düşünmek.
g.-en 5b/22
5. … ile karşılaşmak, (iyi durumlar için) erişmek, nâil olmak, (kötü durumlar için) kendisine yapılmak, mâruz kalmak, dûçar olmak.
g.-dim-ki 3a/02
g.-dügin 13a/13
g.-düm 4a/24, 11b/06, 11b/06, 11b/08, 13a/08
g.-düñ 12b/13
g.-e 6b/16, 9b/23
g.-me 10a/03
g.-medi 7b/19
g.-medim 12a/17
g.-medüm 9a/12
g.-miş 13a/21
[=55]
cefā gör- 9b/23
düş gör- 2b/28, 5b/27, 12a/16, 13a/03 13a/08, 13a/13, 13a/21
ḫor gör- 6b/13, 6b/16
lāyıḳ gör- 7b/19
revā gör- 10a/03
[=12]

görün- Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek, zuhur etmek.
g.-di 8b/05
[=1]
göster- Ortaya koymak, zahir olmak, görünmesini sağlamak.
g.-e 11a/01
g.-em 11a/23, 15a/09
[=3]
götür-1. (Bulunulan yerden daha uzak bir yere) Taşımak, ulaştırmak, iletmek.
g.-elim mi 11b/27
2. Üzerinde taşımak, yanında bulundurmak.
g.-ürem 11b/09
[=2]
götüril- Götürmek işi yapılmak, geçmek.
g.-di 6b/01
[=1]
göynü- Yanmak.
g.-di 14a/24
[=1]
göz İnsanda ve hayvanda görme organı.
g.+i 10b/15, 10b/16
g.+in 2b/25, 15a/01, 15a/02
g.+leri 10b/20
g.+ün bul- 14b/28
g.+ün vir- 14b/27
g.+üni 7b/24
[=9]
gözsüz Gözleri görmeyen (kimse), âmâ.
g. 4b/26, 8a/03, 12b/17
[=3]
gözük- Görünmek.
g.-ürdi 5b/17
[=1]
ġuṣṣa Ar. Gam, keder, hüzün, tasa.
ġ. 5a/12
ġ.+ya 5a/01
[=2]
ġuṣṣalan- Tasalanmak, dertlenmek.
ġ.-dı 13a/30
[=1]
ġuṣṣayı- Üzülmek, kederlenmek.
ġ.-ma 12b/07
[=1]

güç 1. Uğraş, iş.
g. 7a/16
2. Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor, müşkül, çetin.
g. ol- 15b/08
[=2]
gül- 1. (Biriyle, bir şeyle) alay etmek, eğlenmek.
g.-ersin 9a/21
2. Aldatıcı olmak, belirsiz olmak.
g.-mek 13a/10
g.-mekdür 13a/10
[=3]
gümān Far. Zan, şüphe.
g. eyle- 9a/02
g.+ı 14a/03
[=2]
gümiş Bk. **Gümüş.**
g. 6b/17
g.+den 11a/24
[=2]
gümüş Ziynet ve kıymetli süs eşyâsı îmâline yarayan, kendine has beyaz renkte olan metal element.
g.+den 7b/13, 10a/15
g.+e 6b/25
[=3]
gün Dünyânın kendi yörüngesi etrâfında bir defa dönmesinden ibâret 24 saatlik zaman parçası.
g. 3a/15, 4b/11, 5b/08, 5b/13, 6a/02, 6a/22, 7a/19, 7a/21, 7a/26
g.+de 15b/15
g.+den 11b/05, 12b/23
g.+e 12b/23
g.+i 14b/12
g.+inde 10a/03, 11a/22
g.+ünde 8a/02
[=17]
günāh Far. Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet.
g. edici 9b/13
g.+ı 6a/23, 8b/26, 14b/09
g.+ımıza 3b/19
g.+ın 9b/20, 14b/07, 14b/18
g.+ıñız 14b/17
g. it- 6a/21
g.+ları 14b/17
g.+ların 14b/13
[=12]
günāhsız Günâhı, suçu olmayan, mâsum, kabâhatsiz, bîgünah.
g. 11b/24, 14b/04
g. iken 9b/22
g.+un 14b/03
[=4]
güneş Dünya ve diğer gezegenlerin etrâfında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayâtın devâmı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı.
g. 3a/02, 4a/24
[=2]

H

ḫabar Ar. Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.
ḫ. 10a/09
ḫ.+da 9b/23
ḫ. eyle- 4b/04
ḫ.+ı 3a/04, 3b/13, 13a/26
ḫ.+ımız 14a/16
ḫ.+ın 14a/06
ḫ.+uñ 12b/16
ḫ. vir- 11b/10, 11b/13
[=11]
Ḫabībullah Ar. Allah'ın çok sevdiği kulu.
Ḫ. (Ḫażret-i Ḫabībullah) 3a/23
[=1]
ḫ^{v}ace Far. Hoca, muallim.
ḫ.2a/02
[=1]
ḫācet Ar. Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç.
ḫ.+i 2a/06
[=1]
ḫācib Ar. Eskiden Osmanlı İmparatorluğu zamanında Devlet Reisinin en yakın me'muru. Vezirler veya âmirler.
ḫ.+im 15a/26
[=1]

ḥacīl Ar. Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp utanmış, mahçup olmuş (kimse).
ḥ. ol- 14a/26, 14b/01
[=2]

Ḥaḳ 1. (< Ar. Ḥaḳḳ) Allah, Tanrı, Huda.
ḥ. 7a/12
ḥ. (sūre-yi Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 3a/07
ḥ. (Ḥaḳ Tañrı) 8b/12
ḥ. (Ḥaḳ te‘ālā) 3a/24, 3b/08, 5a/03, 5a/06, 6a/03, 7b/18, 8b/14, 12b/05, 14b/06, 14b/24
ḥ. (Ḥaḳ te‘ālā ‘azze ve celle) 10b/18, 10b/23
ḥ (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 5b/10, 5b/17, 5b/23, 5b/28, 6b/14, 8b/02, 9b/24, 10b/28, 12a/25, 12b/10, 12b/28, 14b/10, 14b/16, 15a/03
ḥ. (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā ḥażreti) 4b/06, 9a/22, 12b/20
ḥ. (Ḥaḳ te‘ālā ḥażretleri) 9b/26
ḥ. (Ḥaḳ te‘ālā celle şāne) 6a/17
2. Verilmiş emekten doğan manevi yetki.
ḥ.+ı (ḥaḳḳı) 15b/02
ḥ.+ı-çün (ḥaḳḳı-çün) 5b/20
[=36]

ḥaḳḳında İlgili olarak, üzerine.
ḥ. 15b/27
[=1]

ḥaḳīḳat Ar. Asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl.
ḥ. 9b/12
ḥ.+dür 14b/12
ḥ.+e 14b/09
[=3]

ḥāl Ar. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.
ḥ.+imi 4b/03
ḥ.+ini 5b/26
[=2]

ḫalāṣ Ar. Kurtulma, kurtuluş.
ḫ. 12a/26
[=1]

ḫalāyıḳ Ar. Cariye, hizmetçi, insanlar.
ḫ. 5b/11, 10a/03
ḫ.+lar 14b/12
ḫ.+uñ (ḫalāyıġuñ) 14a/23
[=4]

ḥalı Yere veya mobilya üzerine serilmek, duvara süs olarak gerilmek üzere yün veya iplikten dokunmuş kısa tüylü yaygı.
ḥ.+lar 7b/13, 11a/24
[=2]

Ḫālıḳ Ar. Yaratan, Allah.
Ḫ.+ı 12b/01
[=1]

ḥāliyā (Ar. ḥāli) Şimdiki zamanda, şimdiki halde, şimdi.
ḥ. 4b/25
[=1]

ḫānedān Far. Köklü, asil ve büyük âile, târihteki tanınmış bir kimseye dayanan soy.
ḫ.+ıma 9a/06
[=1]

ḥāşā Ar. Bir kimsenin kabul edemeyeceği, mümkün görmediği bir şeyden bahsederken “asla, kat’iyen, hiçbir şekilde” anlamında kullandığı ret sözü.
ḥ. 7a/22, 10a/24, 11a/20
[=3]

ḫāṭır Ar. Gönül, duygu, his.
ḫ.+ı 3b/01, 6a/28
ḫ.+ı ol- 4a/05
ḫ.+ımız 3b/02
[=4]

ḫātūn Far. Kadın.
ḫ. 7a/26
ḫ.+uñ 10b/06
[=2]

haẕā Ar. “Bu, şu, o” anlamında olup Türkçede kalıplaşmış bâzı Arapça kullanılışların içinde geçer.
h. 5a/18
[=1]

ḥāżır Ar. Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.
ḥ.+dı 14b/02
[=1]

ḫazīne Ar. Devlet malı, devlet parası ve bunların saklandığı yer.
ḫ. 15b/18
[=1]

ḫażret Ar. Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan.
ḫ.+e 3b/10
ḫ.+i (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā ḫażreti) 4b/07, 12b/21
ḫ.+i (Ḥażret-i Ḥabībullah) 3a/22
ḫ.+i ‘Ā’işe raḍiyallāhu ‘anha 3b/05
ḫ.+i ‘Ā’işe raḍiyallāhu ‘anhanuñ 3b/07
ḫ.+i Cebrā’īl 3b/04, 4b/27, 8b/02, 9b/15
ḫ.+i Cebrā’īl ‘aleyhi’s-selām 4b/09
ḫ.+i İbrāhīm 2b/13, 2b/14
h.+i ‘Ömer raḍiyallāhu ‘anhu 3a/15, 3a/20
ḫ.+i ‘Ömer raḍiyallāhu ‘anhu ḫażretleriyle 3a/16
ḫ.+i Resūlullāh 3b/06
ḫ.+i Ya‘ḳūb 2b/03, 2b/08, 2b/13, 2b/17, 2b/19, 2b/23, 3a/03, 3b/11, 3b/25, 4a/02, 4a/08, 4a/12, 4b/22, 4b/27
ḫ.+i Ya‘ḳūbuñ ḳamu oġlanlar 2b/15
ḫ.+i Ya‘ḳūbuñ malı ve ḳoyunı 2b/20
ḫ.+i Yūsuf 2b/18, 2b/18, 2b/23, 2b/24, 2b/25, 2b/26, 3a/03, 3a/18, 3b/11, 3b/28, 4a/01, 4a/12, 4a/20, 4a/26, 4b/01, 4b/10, 4b/15, 5a/19, 5a/20, 5b/07, 5b/08, 5b/24, 6a/27, 6b/05, 6b/17, 6b/20, 6b/22, 6b/24, 7a/01, 7a/08, 7a/09, 7a/11, 7a/13, 7a/18, 7b/14, 8a/01, 8a/07, 8a/12, 8a/27, 8b/01, 8b/10, 8b/14, 8b/27, 9a/07, 9a/17, 9b/19, 15b/25
ḫ.+i Yūsuf ‘aleyhi’s-selām 2b/16, 2b/27
ḫ.+ine (Allāhu te‘ālā ‘azze ve celle ḫażreti) 10b/10
ḫ.+ine (Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḫażretine) 3a/21
ḫ.+iñde 10b/12
ḫ.+İsḥaḳ 2b/03
ḫ.+leri (Ḥaḳ te‘ālā ḫażretleri) 9b/27
ḫ.+leriyle (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallāhu ‘anhu hazretleri) 3a/16
ḫ.+nüñ (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā ḫażreti) 9a/22
[=89]

helāk Ar. Yok olmak, mahvolmak,
h. ol- 6a/20
[=1]

hem Far. Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zaten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir.
h. 2b/14, 6a/03, 12b/27, 13a/30, 13b/13, 13b/17
[=6]

hem-cinān Aynı cennet, aynı yer.
h. 10b/28
[=1]

hep Bütün, hep, daim.
h. 10b/24, 11b/23
[=2]

her Far. Önüne geldiği ismin benzerlerini "teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı" anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.
h. 5b/03, 6a/04, 13b/04, 14a/20, 14a/22, 14b/08, 15b/19
h. bir 2b/09, 2b/21, 10a/15, 10a/16, 12b/25
h. biri 4a/19, 13b/05
h. kim 2a/05, 6b/08, 14b/24, 15b/07, 15b/28
[=19]

hergiz Far. Asla, katiyyen.
h. 7a/18
[=1]

heybet Ar. İnsanda korku ve saygı duygusu uyandıran etkili görünüş, ululuk, azamet.
h.+inden 10b/20
[=1]

ḫıdmet Bk. **Ḫizmet.**
ḫ. it- 7a/17
[=1]

ḫıfẓ Ar. Ezberleme.
ḫ. it- 2a/07
[=1]

ḫışm Far. Öfke, kızgınlık, gazap.
ḫ. 6a/25
ḫ. it- 6a/17, 11a/19, 11b/02
[=4]

ḫıyānet Ar. Sonuna kadar bağlı olması gereken bir şeye karşı kendisinden beklenen sadâkati göstermeme, güveni kötüye kullanma, ihmal ve hîlekârlık göstererek sözünü ve ahdini tutmama, ihânet etme.
ḫ. 7a/23
[=1]

ḫıyānetlik Hıyanet etme durumu.
ḫ. 9a/11
ḫ. it- 10a/05, 14b/02
[=3]

hīç Far. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla.
h. 5a/26, 6a/07, 8b/11, 11b/19
h. kimse 4b/03, 13b/09
h. kimesne 7a/17
[=7]

ḥikāyet Ar. Sırasıyle ve etraflıca anlatılan olay:hikâye.
ḥ. 3b/02, 3b/09, 8a/28
ḥ.+den 3a/13
ḥ. eyle- 3a/10
ḥ.+idür 3a/19
ḥ.+ine 5a/12
ḥ.+lerin 11b/04
ḥ.+lerüñ 3a/10, 3a/18
[=10]

ḫilāf Ar. Ters, aykırı.
ḫ.+ı 2a/10
[=1]

ḫil‘at Ar. Pâdişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.
ḫ. 15b/11
ḫ.+ları 11a/16, 11a/21
[=3]

ḥīle Ar. Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyle yapılan tertip, düzen.
ḥ. 7b/17
ḥ. it- 7b/08, 8b/03, 9a/08
ḥ.+lerin 8b/04
ḥ.+sinden 10b/11
[=6]

ḥisāb Ar. 1. Bilinen veya kabul edilen sayı ve değerler üzerinde matematik işlemlerin yapılması işi
ḥ.+a 15b/21
2. Alınan şeylerin veya yapılan masrafın tutarı.
ḥ. vir- 14b/13
[=2]

ḫiṭāb Ar. Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.
ḫ.+ı ‘izzet 11a/16
[=1]

ḥiẕmet (Ar. ḫidmet) Birinin işini görme, başkalarına âit yapılması gereken günlük işleri yapma
ḥ. it- 3b/18
[=1]

ḫōẕ Far. Kendi, bizzat, hod.
ḫ. 4b/20, 6b/12
[=2]

ḫōr (Far. ḫār > ḫōr) Değersiz, bayağı, hakir.
ḫ. dut- 5b/12
ḫ. gör- 6b/13, 6b/16
[=3]

ḫōrsı- Hor görmek, değersiz görmek.
ḫ.-duñ 6b/15
[=1]

ḫoş Far. Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.
ḫ. dut- 6a/07, 6b/03, 7a/10, 7a/12, 8b/21, 15b/12
[=6]

ḫūb Far. Güzel, hoş, iyi.
ḫ. 6b/19, 7b/02, 13b/09
ḫ.+idi 5b/15
[=4]

Ḫüdā (Far. ḫudā) Allah, Tanrı, CenâbıḤaḳ .
ḫ.+ya (bār-ı Ḫüdā) 14b/14
[=1]

ḥükm Ar. Emir, buyruk, karar.
ḥ. 12b/03
ḥ.+i 13a/19
ḥ. ol- 13a/01

ḫ.+ümi 14b/18
[=4]

I

ılẕuz Işıklı ve sâbit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri, yıldız.
ı.+lar 4a/24
[=1]

ışır- Dişler arasına alıp sıkmak, dişlemek.
ı.-dı 8a/21
[=1]

ışmarla- Birinin veya bir şeyin korunmasını yâhut bakılmasını birine bırakmak, emânet etmek, tevdî etmek.
ı.-() 15b/10
ı.-dı 4a/15, 4a/21, 5a/03, 5a/05, 6a/06, 9b/21
ı.-dum 7a/05
ı.-madı 5a/04
ı.-maduñ 12b/15
[=10]

‘ıvāz Ar. Bedel, karşılık.
ı. 9a/06
[=1]

İ

i(1)- Aslı Eski Türkçede ermek iken irmek>imek olarak değişen ve kökü eriyip bugün sadece “Şu veya bu durumda bulunmak” anlamındaki idi, imiş, ise, iken şekilleri kullanılan, eklendiği isimlere yargı görevi yükleyen fiil, ek fiil, cevher fiil.
i.-di 2b/09, 3a/14, 4b/09, 5a/02, 5b/07, 5b/15, 7a/13, 7a/25, 7a/25, 8a/23, 10b/03, 11b/01, 12b/18, 12b/20, 12b/27, 13a/19, 14a/28, 14b/01, 14b/02, 14b/08, 15b/18
i.-di (ıdı) 2b/21, 10b/18
i.-di-kim 15b/07
i.-ken 9b/22, 10b/14, 13a/14
i.-miş 9b/26, 13b/18
i.-se (ısa) 9a/27
[=30]

i(2)- Türkçenin ana yardımcı fiili olarak fiillerin birleşik çekimini yapan ek fiildir.
i.-ar idi 15b/24, 15b/28
i.-ar iken 12a/21
i.-ay ıdı 3b/03
i.-di 5a/23, 5b/15
i.-di idi 2b/15, 7a/08, 12b/28
i.-diler idi 3b/06
i.-düm ise 14a/20
i.-er idi 2b/25
i.-erdi idi 8b/27
i.-irler idi 12b/25
i.-maya idi 12b/19
i.-maya idi 12b/19
i.-maz idi 2b/26, 15b/15, 15b/23, 15b/23
i.-mezler idi 2b/27
i.-mışdı idi 8a/24
i.-miş idi 2b/22, 7a/09, 7a/14, 7a/15, 11b/02, 12a/23
i.-mişdi idi 8a/28
i.-mişler idi 12b/24
i.-mişdi idi 8b/19
i.-r idi 2b/17, 12a/14, 14b/24, 15a/19
i.-r ise 12b/06, 14a/04
i.-rlar idi 2b/16
i.-ur idi 15b/07, 15b/08, 15b/15, 15b/22
i.-urdı ıdı 3a/15
i.-urlar idi 15b/25
i.-ür iseñiz 14a/22
i.-ür idi 14b/23
i.-ür idi 12a/14, 12b/26, 15b/22
i.-ürler idi 15b/24
[=50]

‘ibādet Ar. İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah’a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.
‘i. 11a/14
[=1]

‘ibāret Ar. Anlatımı meydana getiren bir veya birkaç cümlelik söz dizileri, konuşma.
‘i.+i 6b/09
[=1]
İblīs Ar. Şeytan.
İ. 12a/23
[=1]
İbrāhīm İbr. Kur’ān-ı Kerim’de bildirilen peygamberlerdendir.
İ. (Ḥażret-i İbrāhim) 2b/13, 2b/14
İ. ehli 2b/10
[=3]
‘ibret Ar. Acâyip, şaşılacak kadar tuhaf kimse veya şey.
i.+de 5a/17
[=1]
‘İbri Ar. İbrânîler’den, Yahûdi kavminden olan kimse.
‘i. 6a/24
‘i. dili 2b/06, 2b/11, 5a/24, 15a/19
‘i.+dür 15a/20
[=6]

ibrişim Far. Kalınca bükülmüş ipek iplik.
i. 7b/13
[=1]
iç 1. Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil.
i.+inde 5a/09, 5a/12, 7b/12, 10b/21
i.+inde (Ḳur’ān içinde) 3a/11
2. (İnsan veya nesnelerin meydana getirdiği topluluklarda) Ara.
i.+inde 10a/03
[=6]
iç- Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i.-se 5b/16
i.-sün 4a/07
[=2]
içün 1. Amaç bildirir; maksadıyle, amacıyle, gayesiyle.
i. 2a/07
2. -e ayrılmış, -e özgü, -e has, -e mahsus
i. 13b/01, 13b/02
3. Karşılık olarak, karşılığında.
i. 15a/08, 15a/08
[=5]

idin- Bk. **İtin-**
i.-evüz 7a/06
[=1]
oğıl idin- 7a/06
[=1]
iḫrāc Ar. Çıkarma, dışarıya atma.
i. it- 2a/03
[=1]
iki Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı.
i. 7b/23, 8a/04, 11a/28, 12a/19
i. (on iki) 2b/12
i. ferseng 4a/17
i.+sin 7b/12
[=7]
iḳrār Ar. Gizlemeyip açıklama, îtiraf etme.
i. it- 14a/19, 14b/19
[=2]
iḳtiżā’ Ar. Gerekme, gerektirme, lüzum.
i. it- 2a/05
[=1]
il Ülke, yurt, memleket, diyar.
i. 15b/04
[=1]
İlah Ar. Allah, Tanrı.
i.+i 10b/11
i.+una 11a/16
[=2]
ile Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz, edat.
i. 2a/04, 3a/27, 3b/06, 3b/20, 4b/09, 7a/25, 9a/23, 11a/22, 11a/27, 11b/02, 11b/08, 13b/03, 14b/07, 14b/12, 15a/16
[=15]
ilerü Önceden, evvel.
i. 3a/13
[=1]
illā Ar. 1. Bilhassa, hele, özellikle.
i. 4b/21, 14b/08
2. Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille.
i. 10a/25
3. …den başka, olumsuzluk ifadesi.

i. 5a/18
[=4]

‘ilm Ar. 1. Okumakla elde edilen nazarî bilgi.
‘i. 2b/16, 2b/24
‘i. ehli 3b/13
‘i. it- 2b/25
2. Bilme, biliş.
‘i.+in 12b/27
[=5]

īmān Ar. Allah’a inanma, dînî inanç.
ī. 11a/13
ī.+a 11b/15
[=2]

imdi Şimdi.
i. 10a/27, 11a/19, 13a/15, 13a/22, 15a/13
[=5]

inan- Güvenilir bulmak, güvenmek, îtimat etmek.
i.-maz mısın 4a/06
i.-mazsuz 4b/20
[=2]

incit- Gönlünü kırmak, gücendirip üzülmesine sebep olmak.
i.-mezem 15a/28
[=1]

incü İstiridye gibi bazı kavkılı deniz hayvanlarının içerisinde oluşan, değerli, küçük, sert, sedef renginde süs tanesi, inci.
i.+ye 6b/26
[=1]

ip Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim, iplik.
i.+i 4b/05
[=1]

iriş- 1. Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak.
i.-() 8b/03
i.-ü 8b/19
2. İlişmek, ulaşmak.
i.-di 14b/28
3. Vasıflanmak, ulaşmak.
i.-ür 11a/17
[=3]

ise Olunca, olursa, olsa da, -ince, -diği için, -diği vakit.
i. 5a/04, 5a/08, 8a/09, 9b/01
i.+ñiz 14a/22
[=5]

İsḥaḳ İbr. Kutsal kitaplarda adı geçen İbrani peygamberi.
i. 2b/07
i.+uñ (Ḥażret-i İsḥaḳ) 2b/03
[=2]

İslām Ar. Allah’ın Kur’an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık.
i. 11a/14
[=1]

İsrā’īl Ar. Hz. Yakup'un (a.s.) lâkabı olup sonradan bütün o soydan gelenlere Benî İsrail denmiştir. İsrailoğulları, Yahudiler.
i. 2b/10
[=1]

iste- 1. (Bir şeyin yapılmasını veya kendine verilmesini) Dilemek, talep etmek.
i.-di 8a/28,
i.-düñ 12a/26
i.-mediyin 12b/02
i.-sün 5a/04
i.-rse 6b/19
2. (Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek.
i.-di 8b/22
[=6]

iş 1. Günlük hayâta âit her türlü faâliyet, meşguliyet.
i. 7a/16,
i. buyur- 6a/07, 6b/04
i.+im 15b/18
i.+i 7a/13
2. Bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun.
i. 9a/16, 14a/17
i.+den 10b/09, 12b/14
3. Davranış, hareket, fiil.
i.+dür 4b/24
i.+e 7b/18

4. Bir maksatla yapılan faâliyet, çalışma, amel.
i.+i 15b/27
[=13]
işbu(1) İşte bu, bu. İşaret sıfatı.
i. 3a/11, 6a/25, 7a/04, 13a/08, 13b/07
[=5]
işbu(2) İşte bu, bu. İşaret zamiri.
i.+nun 10a/27
i.+nuñ 11a/09
[=2]
işit- Kulak yoluyla duymak, öğrenmek, haber almak.
i.-di 3a/04, 6b/10, 11a/04, 13a/26, 14a/17
i.-diler 3b/14
i.-dükde 12a/28
i.-medüm 9a/12
i.-mişdi 8a/28
i.-üp (işidüp) 3a/20, 3a/23, 8a/17, 9b/03
[=13]
işle- Yapmak.
i.-dük 14b/15
i.-düm 6a/24
[=2]
işlü Davranış, hareket, fiil.
i.+lerden ol-(yavuz işlülerden ol-) 4a/12
[=1]
it(I)- Bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek.
i.-erken 4b/05
[=1]
it(II)- 1. Yapmak, işlemek.
i.-di 9b/20
i.-dümse 14a/20
i.-düñüz 4b/24
i.-erüm (iderüm) 11b/07
i.-mezdi 7a/18
2. Değerinde olmak.
i.-mişdi 2b/22
3. Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil.
i.-di 3b/12, 5a/06, 6a/04, 6a/17, 6a/21, 7a/27, 7b/04, 9b/25, 12a/10, 13a/07, 14b/19, 14b/27, 15a/12
i.-diler 3a/17, 6b/06, 7b/15, 8b/03, 10a/12
i.-dim 4a/20
i.-dügüñ 13a/29
i.-düm 9a/05, 10a/01, 10b/01, 14a/20, 14b/05, 14b/10, 15b/27
i.-düñ 9a/20
i.-dürdi 10b/25
i.-e (ide) 8a/10, 10b/26, 11b/15, 14b/16
i.-ecegüñ 9a/20
i.-edün (idedün) 8b/24
i.-eler (ideler) 3a/06, 14a/19, 14b/14
i.-elüm (idelüm) 3b/14, 3b/18, 3b/19
i.-em (idem) 5b/23, 7b/08, 8a/09, 10a/04, 15b/06
i.-emez (idemez) 13b/10
i.-emezüz (idemezüz) 13a/11
i.-er (ider) 8a/22, 9b/17
i.-er mi (ider) 8a/25
i.-erdi (iderdi) 2b/25, 7a/17
i.-erem (iderem) 14a/20
i.-erler (ideler) 13b/23
i.-erler (iderler) 4a/24
i.-erlerse (iderlerse) 7b/17
i.-erse (iderse) 2a/05, 2a/10, 8a/08
i.-ersem (idersem) 7b/07
i.-erseñ (iderseñ) 9b/08
i.-ersiz (idersiz) 10a/26
i.-esin (idesin) 9a/06, 10a/11
i.-gil 3b/27
i.-medi 5b/10
i.-medüm 14b/02
i.-medüñ 5b/19
i.-mege 7a/24, 11b/16
i.-mek 8b/22
i.-meñ 9b/07
i.-meye 2a/09
i.-meyem 10a/06
i.-mişem 10a/05
i.-sün 13a/30
i.-üp 2a/07

i.-üp (idüp) 2a/03, 6a/18, 9a/08, 11a/03, 11a/20, 11b/02, 15a/04 [=92]
‘adīl it- 15b/06
‘afv it- 8a/10
āh it- 6a/17
‘ahd it- 10a/05
‘arż it- 10b/25
āşikār it- 7a/24
‘aẕāb it- 8a/08
böyle it- 9b/07
böyle mi it- 8a/22
cehd it- 7b/07, 10b/01
da‘vet it- 7b/15, 11b/15
da‘vī it- 14b/27, 15a/04
emīn it- 9a/05
günāh it- 6a/21
ḥıfẓ it- 2a/07
ḫışm it- 6a/18, 11a/20, 11b/02
ḫıyānetlik it- 10a/06, 14b/02
hīle it- 7b/08, 8b/03
ḫizmet it- 3b/18
iḫrāc it- 2a/03
iḳrār it- 14b/19
iḳtiżā’ it- 2a/05
‘ilm it- 2b/25
ī‘tāb it- 5a/06, 9b/25, 10a/01
ittifāḳ it- 11a/03
ḳaṣd it- 9a/06
kerem it- 13a/30
ḳul it- 6a/04
mekir it- 3a/06
melāmet it- 10a/26
mübāḥaṣe it- 3a/17
nigār it- 14a/19
niṣārlar it- 15a/12
raḥmet it- 10a/04
rüsvāy it- 10a/11
secde it- 4a/24
serzeniş it- 10a/12
şuç it- 4a/20
şefā‘at it- 5b/10, 10b/26
ta‘bīr it- 11b/16, 12a/10, 13a/11, 13a/29
ta‘bīr ve te’vīl it- 3b/12
tebdīl ü taġyīr it- 2a/09
tedbīr it- 3b/14
teferrüc it- 3b/27
tevbe it- 8a/09
vaṣf it- 13b/10, 13b/23
zinā it- 8a/25
ẓuhūr it- 2a/10
[=62]
‘itāb Ar. Azarlama, paylama.
‘i. it- 5a/06, 5b/18, 9b/24, 10a/01 [=4]
itin- (idin-) (Kendi arzusuyle) … Olarak kabul etmek, … yerine koymak.
i.-evüz 7a/06 [=1]
oġıl itin- (idin-) 7a/06 [=1]
iyd- Bk. Eytmek.
i.+üñ 6b/08, 6b/21 [=2]
‘izzet Ar. Büyüklük, yücelik, ululuk.
‘i. (ḫiṭāb-ı ‘izzet) 11a/16
‘i.+ile 15a/16
‘i.+üm 5b/20 [=3]

K

ḳaç Soru ifâde etmeyen cümlelerde kullanıldığı zaman “birçok” anlamında belirsizlik anlatır.
ḳ. (birḳaç) 7a/14 [=1]
ḳaç- (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.
ḳ.-arsın 6a/16
ḳ.-dı 8a/17, 8b/12
ḳ.-dı idi 5a/22
ḳ.-up 9a/10 [=5]
ḳaçan E.T. Ne vakit, ne zaman ki.
ḳ. 2b/22, 4a/17, 11a/12, 14b/08 [=4]
ḳaçur- Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak.
ḳ.-dum 11a/11, 11a/19, 11a/20 [=3]
ḳadar Ar. Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde

veya büyüklüğünde olduğunu anlatır.
ḳ. 3b/18, 4b/26, 5b/15, 6b/28, 7a/17, 7b/06, 8b/20, 10b/01, 15b/20
ḳ. (ne ḳadar) 4a/02
[=10]

ḳādir Ar. Kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne mâlik olan (kimse), muktedir.
ḳ. 12a/03
ḳ. idi 5a/02, 12b/18
[=3]

kāfire Ar. Günâhkâr, inanmayan, doğruluktan uzakta olan kadın.
k. 9b/27
k.+imiş 9b/26
[=2]

kāġıd Far. Hamur haline getirilmiş bitki maddelerindeki çok ince liflerin keçeleştirilmesi sūretiyle imal edilen, yazı yazmak, kitap basmak, sarmak, kaplamak gibi birçok işte kullanılan ince yaprak.
k.+ın 2a/07
[=1]

ḳaḳı- Kızmak, darılmak, öfkelenmek.
ḳ.-dı 6a/15, 9a/20
ḳ.-dılar 6b/22
ḳ.-ya 10b/07
[=4]

ḳal- 1. Var durumda olmak, mevcut bulunmak .
ḳ.-an 2b/26, 5b/11
ḳ.-an oġlanlar 2b/24
ḳ.-anın 13b/02
2. Yaşamak.
ḳ.-asın 12b/03
ḳ.-dı 4b/12,
3. –de, … içinde olmak, … durumda olmak.
ḳ.-dı 5a/12, 7a/23, 7b/28, 9b/19
ḳ.-dılar 5a/18, 13a/12
ḳ.-dum 6a/13
4. (Zaman, yer, miktar bildiren kelimelerden sonra kullanıldığında) Bunların tamamlanmasına belirtilen kadar zaman, yer, miktar bulunduğunu anlatır
ḳ.-dı 6a/19,
6. Geride olmak.
ḳ.-duñ 6a/15
ḳ.-mışdı 6a/14
[=17]
‘acāyib ḳal- 7b/28
‘aciz ḳal- 7a/23
maḥrūm ḳal- 6a/13
esen ḳal- 4b/04
[=4]

ḳamu (E.T. kamuġ) Bütün, hep, herkes.
ḳ. 5a/28, 15b/18
ḳ. (Ḥażret-i Ya‘ḳūb’uñ ḳamu oġlanlar) 2b/15
[=3]

ḳan Vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.
ḳ.+ı 4b/23
ḳ.+ına 4b/16
ḳ. revān ol- 10a/23
[=4]

ḳanda E.T. Nerede, nereye.
ḳ. 8b/06
ḳ.+da 5b/14
ḳ.+dur 4b/28
[=3]

ḳankı E.T. Hangi.
ḳ. 11b/16
ḳ.+ñuz 6a/21
[=2]

ḳapu (<E.T. ḳapıġ) Giriş çıkışı sağlamak için bir yere yerleştirilen, tahta yâhut demirden iki veya tek kanatlı açılır kapanır düzen.
ḳ.+lardan 8b/15
ḳ.+ları 8a/12
ḳ.+sında 3a/15
ḳ.+ya 8a/13
ḳ.+yı 8b/14
[=5]

ḳaravaş (E.T. kara baş) Câriye, halayık.
ḳ.+ını 5b/12
[=1]

kārbān Far. Kervan.

ḳ. 5a/14, 5a/17, 6a/13, 6a/20, 6a/20, 6a/26
[=6]

ḳardaş (E.T. karındaş < karın+daş > kardaş) Aynı anne babadan doğmuş veya yalnız anneleri ya da babaları aynı olan kimselerin birbirine göre durumu.
ḳ. 3b/21
ḳ.+ı 4b/05, 8a/23
ḳ.+ları 3b/13, 4a/04, 4a/18, 4b/12, 5a/13, 5a/20, 5b/02, 5b/05
ḳ.+larım 6a/11, 11b/25, 13b/14
ḳ.+larına 5a/05
ḳ.+larıña 3a/05
ḳ.+larum 6b/11
[=17]

ḳarşu 1. Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi, e..doğru.
ḳ. 8a/20,
2. Karşı olma, istememe, cephe alma.
ḳ. 15a/11
[=2]

ḳaṣd Ar. Birine karşı bilerek kötü davranma, kötü niyet.
ḳ. it- 9a/06
[=1]

ḳat Huzur, yan, ön, alan, yer.
ḳ.+ımda 5b/22, 15a/22
ḳ.+ına 4a/02, 13a/16
ḳ.+ında 4b/19, 8a/27, 12a/22
[=7]

ḳatı Haşin, sert, kırıcı, acı, kötü.
ḳ. 6a/22, 6a/22, 8b/25, 9a/03, 9b/21
[=5]

ḳavil Ar. Söz, kelâm, görüş, nazar.
ḳ.+inde (ḳavlinde) 2b/10, 8a/19, 8a/22, 8b/06
[=4]

ḳavim Ar. Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.
ḳ.+e (ḳavme) 2b/15
ḳ.+i (ḳavmi) 5a/17, 6a/20, 6a/20, 6a/27, 15b/25
ḳ.+ine (ḳavmine) 6a/06, 6b/07, 12b/26
ḳ.+üñ (ḳavmüñ) 3a/28
[=10]

kefīl Ar. Bir kimsenin borcunu ödememesi durumunda ödemeyi veya yapması gereken şeyi yerine getirmediği takdirde yapmayı üzerine alan kimse.
k. malı 2a/06
[=1]

Kemānkeş Kişi unvanı, lakap.
k. 2a/02
[=1]

kemer Far. Bele bir kere dolandıktan sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı, kuşak.
k.+i 11a/14
[=1]

kemḫā Far. Düz veya desenli dokunan makbul eski bir ipek kumaş çeşidi, havsız kadife.
k. 6b/27
[=1]

Ken‘ān İbr. Hazreti Yakup'un ülkesi, Filistin.
k.+da 2b/08
k.+dan 4a/17
[=2]

kenār Far. Bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka.
k.+ında 5a/15
[=1]

kere Ar. Defa, kez, sefer.
k. 6a/17
[=1]

kerem Ar. Lutuf, iyilik, merhamet, ihsan.
k.+imden 11a/21
k. it 13a/30
[=2]

kerīm Ar. Ulu, büyük, şerefli, aziz.
k.+i (naẓm-ı kerīm) 2a/12
[=1]

kerre Ar. Bk. **Kere.**
k. 4a/14
[=1]

kes- 1. Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak.

k.-di 4b/06
2. Kesici bir araçla yaralamak.
k.-diler 10a/23, 10b/14, 10b/18, 14a/05
k.-diñiz 14a/11
k.-medi 10b/14, 10b/17
k.-mişüz 14a/16
3. Parçalara ayırmak, bölmek, doğramak.
k.-erlerken 10a/22
k.-mediñiz 14a/13
[=10]
kesil- (Bir organ veya şey) Kesici bir âlet kullanılırken istenmeden zedelenmek, yarılmak.
k.-düğünüñ 10b/27
k.-miş 10a/24
[=2]
kez Defa, kere, sefer.
k. 6a/16, 6a/24, 7a/24, 15b/15
[=4]
ḳıġır- Seslenmek, çağırmak.
ḳ.-dı 6b/07, 6b/20, 10b/04, 13b/22
ḳ.-dılar 13b/15
ḳ.-sun 14a/05
[=6]
ḳıġırdıcı Seslenici, davet edici.
ḳ.+lar 6b/07
[=1]
ḳıl- Etmek, eylemek, yapmak.
ḳ.-a 4b/25
ḳ.-am 15a/07, 15a/07
ḳ.-ar 13b/16
ḳ.-dı 3b/04, 12a/05, 12a/06, 15a/19
[=8]
bākī ḳıl- 15a/07
du‘ā ḳıl- 3b/04, 15a/19
namāz ḳıl- 13b/16
naẓargāh ḳıl- 15a/07
yāri ḳıl- 4b/25
[=6]
ḳırḳ Otuz dokuzdan sonra, kırk birden önce gelen sayının adı.
ḳ. 15a/18
[=1]
ḳıṣṣa Ar. Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet.
ḳ. 3b/09
ḳ.+ı Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām maa Yūsuf 2b/01
ḳ.+laruñ 3a/08
[=3]
ḳıy- Mec. Acımadan vermek, esirgememek, feda etme.
ḳ.-arsañ 7b/08
[=1]
ḳıyāmet Ar. Tek tanrılı dinlerin inanışına göre dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacağı zaman, hesap günü, kıyamet günü, mahşer günü.
ḳ. 8a/02, 10a/03, 10b/24, 11a/22, 14b/12
ḳ.+de 10b/22
[=6]
ḳıymet Ar. Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer.
ḳ.+e 6b/24
ḳ.+i 5b/22
ḳ.+in 5b/06, 5b/25, 6b/13
ḳ.+iñi 5b/21, 6b/15, 6b/15
[=8]
ḳıymetlü Maddî kıymeti yüksek olan, değerli, zîkıymet.
ḳ. 6b/26
[=1]
ḳıymetsiz Bir değer taşımayan, maddî veya mânevî bir kıymeti olmayan.
ḳ.+dür 5b/22
[=1]
ḳız Dişi cinsten olan evlât.
ḳ.+ı 2b/09
ḳ.+ından 2b/04, 2b/12
[=3]
ḳıẕlıḳ Kuraklık vb. sebeplerle ürün yetişmemesinden ve yiyecek maddelerinin azlığından ileri gelen sıkıntı ve açlık, kıtlık.
ḳ. 13a/25, 13b/03
[=2]
ki Far. İki cümleyi sebep, sonuç ve çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle haline getirir.

k. 2a/05, 3b/05, 3b/18, 4a/01, 4a/14, 4a/20, 4a/23, 4a/23, 4a/25, 4b/13, 4b/14, 5a/06, 5a/13, 5a/15, 5a/21, 5b/07, 5b/08, 5b/11, 5b/13, 5b/15, 5b/16, 5b/22, 5b/23, 5b/25, 5b/27, 6a/02, 6a/03, 6a/06, 6a/19, 6b/02, 6b/04, 6b/08, 6b/10, 6b/16, 6b/19, 6b/21, 6b/23, 7a/05, 7a/08, 7a/10, 7a/21, 7a/22, 7a/23, 7a/26, 7a/26, 7b/17, 8a/02, 8a/11, 8a/25, 8b/01, 8b/26, 8b/26, 8b/27, 9a/13, 9a/26, 9b/04, 9b/06, 9b/06, 9b/12, 9b/21, 9b/23, 9b/25, 9b/27, 10a/03, 10a/05, 10a/10, 10/a/10, 10b/04, 10b/07, 10b/09, 10b/10, 10b/12, 10b/13, 11a/03, 11a/05, 11a/08, 11a/17, 11a/21, 11a/27, 11b/06, 11b/14, 11b/14, 11b/18, 12a/07, 12a/16, 12a/22, 12a/27, 12b/07, 12b/15, 12b/18, 13a/01, 13a/30, 13b/08, 13b/10, 13b/12, 13b/15, 13b/18, 13b/23, 13b/27, 14a/02, 14a/07, 14a/10, 14a/10, 14a/12, 14a/19, 14a/20, 14a/21, 14b/03, 14b/11, 14b/15, 14b/25, 14b/26, 15a/06, 15a/16, 15b/12, 15b/23
[=116]

kim(I) Zm. Hangi kişi? anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz.
k. 4a/26, 4b/03, 6b/19, 13b/18
k.+dür 6a/08, 9a/25, 11b/22
k.+e 5a/03
k.+e (her kim) 2a/05
k. (her kim) 6b/08, 14b/25, 15b/07, 15b/28
k.+üñ 15a/15
[=14]

kim(II) Bağ. Ki.
k. 2b/05, 2b/17, 3a/06, 3b/17, 3b/24, 4b/26, 4b/28, 6a/04, 7a/12, 7a/13, 7a/17, 7b/20, 7b/23, 8a/14, 8a/16, 8a/18, 8b/21, 8b/23, 9a/01, 9a/04, 9b/24, 9b/27, 10a/02, 10a/24, 10a/24, 10b/20, 10b/22, 10b/25, 12a/11, 12b/03, 12b/21, 13a/21, 13b/06, 13b/17, 13b/26, 14a/04, 14a/05, 14a/28, 14b/01, 14b/05, 14b/08, 15b/28
k. (bolay-kim) 8a/13
k. (bu idi-kim) 3a/14
k. (eğerçi-kim) 4b/20
k. (nolaydı-kim) 3b/02
k. (yağdı-kim) 15b/21
[=47]

kimesne Kimse.
k. 7a/17, 7b/02
k.+ler 3a/27
[=3]

kimse Zm. Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi.
k. 6b/23, 8a/13, 15a/23
k. (hiç kimse) 4b/03, 13b/10
k. (hiç kimesne) 7a/17
[=6]

kişi İnsan, kimse, şahıs.
k. 6a/04, 6a/14, 6a/26, 6b/10, 12a/16, 13a/20, 13b/07, 13b/15, 13b/22, 13b/23, 14a/09, 14a/25
k.+den 11a/16
k.+dür 13b/09, 13b/16
k.+ler 3b/23, 5a/27
k.+lerdür 11b/14
k.+lersiz 13a/08
k.+lerüñ 5b/26
k.+nüñ 8b/23, 10b/15
k.+ye 7b/03, 14b/05
k.+yi 12a/19, 12a/22
[=26]

kitāb 1. Herhangi bir konuda yazılmış eser.
k.+ı müsteṭāb 2a/02
2. Allah tarafından vahiy yoluyle peygamberlere indirilen Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an.
k.+ımızda 3a/19
k.+ıñızda 3a/19
[=3]

ḳo- Bırakmak, koymak.
ḳ.-() 3b/24, 11a/10
ḳ.-dı 8b/08, 10a/15
ḳ.-dılar 3a/28, 11a/25, 15a/18
ḳ.-duk 4b/19
ḳ.-dular 3a/03
ḳ.-dum 13b/27

ḳ.-duñ 12a/26
ḳ.-madı 14b/21
ḳ.-maz 3b/28
ḳ.-maz idi 15b/15
ḳ.-mazdı 2b/23
ḳ.-ñ 11a/17, 13b/03
[=17]

ḳoca- Yaşlanmak.
ḳ.-dum 15b/18
[=1]

ḳoġa E.T. Her türlü nesneyi ve özellikle sıvıları taşımaya, bir yerden su çekmeye yarayan üstünden kulplu kap, kova.
ḳ. 5a/15
ḳ.+ya 4b/01, 5a/16
[=3]

ḳoḫut- Bir koku sindirmek.
ḳ.-dılar 7b/14
[=1]

ḳon- Yolculuk sırasında bir yerde konaklamak.
ḳ.-dılar 5a/15
[=1]

ḳonuḳluḳ Konuk olma durumu, misafirlik.
ḳ. 10a/13
[=1]

ḳopar- Haşretmek.
ḳ.-a 8a/03
ḳ.-am 11a/23
[=2]

ḳorḳ- 1. Kaygı duymak, endişe etmek.
ḳ.-aram 4a/09, 10b/12
ḳ.-ardı 4b/14
2. Çekinmek, sakınmak, saygı duymak.
ḳ.-aram 8a/05
ḳ.-arın 8a/02
ḳ.-uñ 4a/22
3. Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak.
ḳ.-dı 8b/28
ḳ.-dukları 10b/25
ḳ.-masunlar 10b/21, 10b/22
ḳ.-maya 10b/25
ḳ.-maz 10b/16
[=12]

ḳorḳu Bir tehlike veya tehlike ihtimâli karşısında duyulan ürkütücü duygu.
ḳ.+dan 5a/26
ḳ.+larını 10b/24
[=2]

ḳov- Arkasına düşmek, tâkip etmek, kovalamak, izlemek.
ḳ.-a 8b/17
[=1]

ḳoy- 1. Tutmak, esir etmek.
ḳ.-() 2a/06, 8b/24, 14a/22
ḳ.-a 10b/07
ḳ.-dı 9a/08, 12b/12
ḳ.-dılar 11a/07, 13b/12
ḳ.-duñ 13b/24
2. Bırakmak, terketmek.
ḳ.-mazın 11a/20
ḳ.-up 12b/02
3. (Bir yere) Bırakmak, yerleştirmek.
ḳ.-up 4b/01, 4b/11
[=13]
rehn ḳoy- 2a/06
[=1]

ḳoyun Geviş getirenlerden, eti, sütü ve yapağısından faydalanılan, memeli, evcil hayvan
ḳ. 2b/21, 3b/27
ḳ.+a 2b/22, 6b/28
ḳ.+ı (Ḥażret-i Ya‘ḳūb’uñ malı ve ḳoyunı) 2b/21
[=5]

kök Kaynak, köken.
k.+inden 6a/05
[=1]

kötile- Bk. **Kötülemek.**
k.-diler 11b/25
[=1]

kötüle- Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söylemek.
k.-diler 13b/14
[=1]

kuc- E.T. Kucaklamak, sarmak.
k.-dı 6a/13
k.-ayın 4a/14
[=2]

kuçla- Kucaklamak, sarmak.
k. 8a/11
[=1]

ḳudret Ar. Allah'ın her şeye kādir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecellî eden sıfatı, kâinatta zâhir olan gücü.
ḳ. 11a/01
ḳ.+i 9a/23
[=2]

ḳul 1. Köle
ḳ. 5a/24, 5a/25, 6a/01, 6a/02, 6a/03, 6b/08, 6b/19, 6b/19, 6b/22, 8a/26, 9a/05, 11b/26, 13b/13
ḳ.+cuġazı 6a/24
ḳ.+cuġazlar 7a/15
ḳ.+dan 5a/27, 10a/11
ḳ.+ı 5b/12, 7a/04, 8b/20
ḳ.+ı ol- 15a/15
ḳ.+ıdur 13b/10
ḳ.+ımuzdur 5a/22
ḳ. it- 6a/04
ḳ. ol- 5b/07, 5b/14
ḳ.+un 5b/08
2. Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd.
ḳ.+ı (Tañrı kulı) 2b/07
ḳ.+lar 5b/25
ḳ.+ları 5b/11
ḳ.+larımdur 10a/02
ḳ.+larına 10b/19
ḳ.+larıñ 15a/28
ḳ.+um 14b/16, 14b/11
ḳ.+unuñ (Tañrı ḳulu) 12a/04
[=36]

ḳulaḳ Başın iki yanında bulunan işitme organı.
ḳ.+ın (ḳulaġın) 8a/15
ḳ.+ına (ḳulaġına) 8a/17
[=2]

ḳulluḳ Kölelik.
ḳ.+a (ḳulluġa) 5b/10, 5b/20, 5b/25, 5b/28, 6a/11, 11b/24, 12b/19
[=7]

ḳumāş Ar. İpek, yün, pamuk vb. malzemeden makine veya tezgâhlarda dokunmuş her türlü dokuma.
ḳ.+ım 5b/02
[=1]

Ḳur'ān Ar. Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslâm dîninin temel kitabı, kelâm-ı kadim, Kur'ân-ı Kerim.
ḳ. 3a/11
ḳ.+dan 3b/02
ḳ.+ı 'azimü'ş-şān 3b/08
[=3]

ḳurı E.T. Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş, kuru.
ḳ. 13a/06, 13a/22
[=2]

ḳurt Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan.
ḳ. 4a/09, 4a/09, 4a/11, 4b/13, 4b/19
ḳ.+dan 4b/14
ḳ.+la 4a/11
[=7]

ḳurtar- 1. Kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı, nesneyi bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek.
ḳ.-() 10b/12
ḳ.-a bil- 12a/02
ḳ.-a bilir mi 12a/03
ḳ.-maġa 12a/03
ḳ.-ur 4a/26
2. Üzerinden kaldırmak, o halden arındırmak.
ḳ.-am 15b/05
[=6]

ḳurtul- (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak.
ḳ.-am 8a/13
[=1]

ḳuru Daha sonra yenmek veya kullanılmak için kurutulmuş.
ḳ.+dan 15b/13
[=1]

ḳuş Yumurtlayan omurgalılardan gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücûdu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.

ḳ.+lar 11b/09, 12a/14, 12a/15
[=3]

ḳuyu Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindir biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur.
ḳ. 4b/08
ḳ.+da 4b/12, 5a/23
ḳ.+nuñ 5a/15
ḳ.+ya 3b/16, 3b/21, 4a/28, 4b/02, 4b/05, 5a/13
[=10]

ḳuzı Koyun yavrusu.
ḳ. 3b/27
[=1]

kürsī Ar. Kāide, ayaklık.
k. 6b/17, 10a/15, 11a/25, 11a/25, 15a/18
[=5]

küy- Gözlemek, beklemek.
k.-er 13a/23
[=1]

L

lācerem Ar. Şüphesiz, besbelli, elbette.
l. 14b/27
[=1]

laḥẓa Ar. Zamânın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an.
l. 15b/14
[=1]

laṭīf Ar. Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak.
l. 7b/02
[=1]

lāyıḳ Ar. Uygun, yaraşır, münasip.
l. 10a/27, 12b/13
l. gör- 7b/19
l. ol- 14b/15
[=4]

leşker Far. Asker.
l.+i 15b/18
[=1]

libāce Far. Elbise.
l. 11a/09
[=1]

Lūṭ Ar. Hz. İbrahim'in yeğeni olan peygamberin adı.
l.+uñ 2b/04
[=1]

lüṭuf Ar. Bağış, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik.
l.+undan (lüṭfundan) 10b/28
[=1]

M

mā Ar. Değil, olumsuzluk bildirir.
m. 5a/18
[=1]

ma'a Ar. Edat. "İle, birlikte, berâber" gibi mânâlarla daha çok Arapça kelimelerin başına gelerek zarf fonksiyonunda kelimeler yapar.
m. (ḳıṣṣa-ı Ya'ḳūb' aleyhi's-selām ma'a Yūsuf) 2b/01
[=1]

maa'l-ḳıṣṣa Ar. Kıssayla, hikâye ile birlikte.
m. 7a/02
[=1]

maḫlūḳ Ar. Yaratılmış şey, insan, hayvan, yaratık.
m.+dan 12b/02
[=1]

maḥrūm Ar. İyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz.
m. ḳal 6a/13
[=1]

maḥşer Ar. Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer.
m.+e 10a/03
[=1]

maḳṣūd Ar. İstenilen şey, amaç, gāye, maksat.
m.+ları 10b/03
[=1]

māl Ar. Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve

gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet.
m. 5b/01, 7b/10
m.+a 7b/08
m.+ı (Ḥażret-i Ya‘ḳūb’uñ mālı ve ḳoyunı) 2b/20
m.+ı ile (kefil mālı) 2a/06
m.+ın 15a/01, 15a/03, 15a/07
m.+ını 14b/23
m.+ıñı 15a/05
m.+ların 3a/27
[=11]

maṭbaḫcı Mutfakçı, aşçı.
m.+sı idi 11b/01
[=1]

ma‘ẕūr Ar. Mâzereti olan, özrü bulunan, özürlü.
m. dut- 13a/17
[=1]

Medīne Ar. Peygamber şehri, Medîne.
m.+ye 3a/26
[=1]

Meger Far. Meğerse, oysa, oysaki; fakat, yalnız.
m. 4b/13, 5a/14, 6a/15, 7a/01, 7b/16
[=5]

mekir Bela, şeytan, çirkin.
m.+it- 3a/06
[=1]

Mekke Arabistan’da Hz. Muhammed’in doğduğu ve içinde Müslümanların kıblesi olan Kâbe’nin bulunduğu şehrin adı.
m.+de 3a/28
m.+den 3a/25
[=2]

melāmet Ar. Azarlama, kınama, yerme, ayıplama, serzeniş.
m. it- 10a/26
[=1]

Melik Ar. Hükümdar, pâdişah, hâkan.
m. 5a/28, 13a/20, 13a/23, 13a/27, 13a/29, 13b/07, 13b/11, 13b/14, 13b/18, 13b/19, 13b/21, 13b/27, 14a/01, 14a/10, 14a/11, 14a/18, 14a/25, 15a/09, 15a/11, 15a/12, 15a/20, 15a/22, 15a/24, 15a/26, 15a/27, 15a/28, 15b/03, 15b/07, 15b/10, 15b/11, 15b/14, 15b/17, 15b/21
m.+e 13a/26, 13b/06, 14a/01, 14a/06, 15a/19, 15b/04, 15b/12
m.+üñ 15a/15
[=41]

Melik bin Daġr Özel isim.
m. 6b/01, 6b/04
m.+dan (Melik bin Daġr) 13b/11
[=3]

Melik Daġr özel isim.
m. 5b/03, 6a/06
m.+dan (Melik Daġr) 13b/25
[=3]

melūl Ar. Hüzünlü, üzgün.
m. ol- 3a/23, 3b/01
[=2]

men Şahıs zamiri, ben.
m. 7a/27
[=1]

merḥūm Ar. Ölmüş, rahmetli.
m. ol- 2b/19
[=1]

mertebe Ar. (Bu, şu, o kelimeleriyle) Miktar, kadar, ölçü.
m. 7a/10
[=1]

meşġūl Ar. Bir şeyle uğraşan, bir iş yapmakta olan.
m. idi 12b/27
[=1]

Mevlā Ar. Kâinâtın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah.
m.+sına 7a/18
[=1]

meyil Ar. Mec. Bir kimse veya şeye diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi gösterme, temâyül.
m.+i (meyli) 4a/03
m.+i ol- 4a/03, 4a/03
[=3]

Mıṣır Ar. Mısır ülkesi.
m. 5b/04, 6b/07, 15b/25
m. (‘Azīz-i Mıṣır) 8a/26, 9a/03, 9a/16, 9b/02, 9b/04, 9b/09, 13b/10, 13b/23, 14b/19, 14b/21
m.+a 6b/04
m.+a (‘Azīz-i Mıṣır) 11a/06

m.+ı (‘Azīz-i Mışır) 8b/18
m.+i (‘Aziz-i Mışrī) 9a/10
m.+uñ (‘Azīz-i Mışır) 8a/22, 9a/01
[=19]

mi‘rāc Ar. Hz. Muhammet'in göğe yükselmesi.
m. 10b/22
[=1]

misk Ar. Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde.
m.+e 6b/27
[=1]

miskīn Ar. Dînen zekât verilecek derecede yoksul, aciz, muhtaç (kimse).
m.+lere 15a/05
[=1]

mu‘ayyen Ar. Belli, belirli.
m. ol- 9b/05
[=1]

Muḥammed Ar. Övülmeye değer olan, en güzel huylara sâhip kimse [Peygamberlerin sonuncusu ve en büyüğü olan İslâm peygamberinin adıdır].
m. 3a/09, 3a/12
m. (Muḥammedü’l-Muṣṭafā ṣallallāhi ‘aleyhi ve sellem ḥażretlerine) 10b/23
[=3]

murād Ar. Anlaşılan, anlatılmak istenen şey, maksat, meram, niyet.
m.+um 14a/28
[=1]

muraṣṣa‘ Ar. İnci, elmas, yâkut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş.
m. 7a/10
[=1]

Muṣṭafā Ar. Hz. Muhammed’in hem sıfatı hem ismi olarak kullanılmıştır.
m. (Muḥammedü’l-Mustafā ṣallallāhi ‘aleyhi ve sellem ḥażretlerine) 10b/23
[=1]

mübāḥaṣe Ar. İlmî, fikrî, edebî bir konu üzerinde tartışma, münâzara.
m. it- 3a/17
[=1]

mühlet Ar. Bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için verilen belirli süre, vâde, mehil.
m. dile- 11b/15
[=1]

mülk Ar. (Birine ait) taşınır veya taşınmaz malların tümü.
m.+ümden 2a/03
[=1]

mülūkāne Ar. hükümdar gibi, hükümdara yakışacak yolda.
m. 6b/06
[=1]

mü’min (<Ar. **emn**) İnanan, inançlı, imanlı, mutekit.
m. 11a/02
m.+e 11a/12, 11a/19
m.+ler 10a/01, 15a/04
m.+lere 11a/01
m.+ler (‘āmme-i mü’minīn) 15b/27
[=7]

Münkir (<Ar. munker) İnsanı ölümünden sonra sorguya çeken iki melekten biri.
m. 10b/21
[=1]

Müslimānlıḳ (<Ar. selâmet’ten) Hz. Muhammed'in yaydığı İslam dini, İslam, İslamlık, İslamiyet, Hak dini.
m.+ın (müslimānlığın) 11b/03
[=1]

müsteṭāb (Ar. istiṭābe’den) Hoşa giden, beğenilen, iyi, güzel.
m.+ı (kitāb-ı müsteṭāb) 2a/03
[=1]

müvekkil (Ar. tevkil’den) Birini vekil tâyin eden, dâvâsını vekil aracılığı ile tâkip ettiren kimse.
m. ol- 11a/15
[=1]

N

nāfe Far. Misk âhûsu denen bir ceylân türünün göbeğindeki, içi misk denilen güzel koku ile dolu kese.
n. 6b/27
[=1]

nāgāh Far. Ansızın, birdenbire, nâgehan.
n. 5a/19, 13a/12
[=2]

naḳd Ar. Elde bulunan geçerli para, akçe.
n. 5b/01
[=1]

naḳış Ar. Duvar, tavan vb. yerlere süslemek maksadıyla yapılan şekil veya resim.
n.+ı (naḳşı) 7b/25
[=1]

na'leyn Ar. Bir çift ayakkabı, nalın.
n.+i 11a/15
[=1]

namāz (Far. nemāz) İslâm dînince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet.
n.+a 12b/26
n. ḳıl- 13b/16
[=2]

naẓargāh Ar. Bakılan yer. Nazar edilen yer.
n.+ım ḳıl- 15a/07
[=1]

nāzil (Ar. nuzūl'dan) (İlâhî kitaplar) Peygamberlere bildirilmek.
n. ol- 3a/14
[=1]

naẓm Ar. (Kur'ân için) Metin.
n.+ı Kerīm 2a/12
[=1]

ne 1. Sf. Hangi, nasıl, ne şekilde, ne kadar?
n. 4a/20, 4b/13, 10a/10, 11a/05, 11b/19, 11b/20, 12a/03, 14a/22
n. kadar 4a/02, 7b/06, 10b/01
2. Zm. Hangi, nasıl, ne şekilde, ne kadar?
n. 5b/07, 5b/11, 8a/08, 8b/21, 13b/06, 13b/17, 14a/10, 14a/20, 15b/03
n.+dir 5a/09
n.+dür 8b/23, 13a/28
n. eylersin (neylersin) 8b/09
n. idelüm (nidelim) 12a/04
n. itmek (nitmek) 13a/28, 13b/01
n. olaydı-kim (nolaydı-kim) 3b/02
n.+ye 5b/03
[=29]

neçün Niçin? Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye?
n. 5b/19, 6a/15
[=2]

neden Niçin, hangi sebeple, niye?
n. 13b/24
[=1]

nefer Ar. Kişi, kimse, fert, şahıs.
n. 10a/09
[=1]

nefis (<Ar. nefs) Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.
n. (nefs) 14b/05
n.+im (nefsim) 14b/04
[=2]

Nekīr Ar. İnsanları ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri.
n. 10b/21
[=1]

nesne 1. (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir şey.
n. 6b/03
n.+den 8b/11
n.+si 4b/08
2. Belli bir ağırlığı, maddesi ve hacmi olan her türlü cansız varlık, şey.
n. 11b/19, 13b/19
n.+dür 11b/19
n.+ye 10b/15
[=7]

net- (Bir şey) Yapmak, etmek.
n.-eyin (nedeyin) 4b/03
[=1]

nevkār Far. Yetenekli, akıllı, zeki.
n.+ın 5b/16
[=1]

nevmīd Far. Ümitsiz, meyus.
n. ol- 14b/16
[=1]
neye Niçin, nasıl.
n. 14a/17
[=1]
nice 1. Nasıl.
n. 7b/04, 7b/09, 9a/21, 13b/09, 13b/16, 15a/20, 15b/27
2. Çok, pek çok, birçok.
n.+ler 2b/10, 3a/24, 3b/05, 8a/17, 8a/18, 8a/22, 8b/05, 15a/17
[=15]
niçin Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyle kullanılan "neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü?" anlamında soru zarfı.
n. 10b/06
[=1]
niçün Bk. Niçin.
n. 8a/01, 8a/04, 9b/25, 10b/13, 11b/24, 12b/20, 13b/12, 14a/12, 14a/13, 15a/25, 15a/27, 15b/26
[=12]
nigār Far. Güzel, hoş, süslü, resim gibi güzel sevgili.
n. it- 14a/19
[=1]
niṣār Ar. Saçma, saçılma, serpme, serpilme.
n.+lar it- 15a/12
[=1]
niṣān Far. İşâret, belirti, iz, alâmet.
n. 4b/21
n. içün 2a/07
[=2]
nit- Ne etmek, ne yapmak.
n.-mek 5b/26
[=1]
nite Nasıl, niçin.
n. 10a/02, 10a/28, 12b/09, 12b/12
n. ol- 4a/14
[=5]
nitekim Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için "gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi" anlamlarında kullanılan bağlaç.
n. 10b/26
[=1]
niyyet Ar. Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat.
n.+ine 2b/21
[=1]
nol- Ne olmak.
n.-dı 5a/21, 7a/26
n.-madı 5a/21
[=3]
nükte Ar. Söz, yazı, resim vb.nde ilk bakışta herkesin göremediği, ancak dikkat edilince çıkarılabilen ince anlam.
n. 14b/06, 14b/24
[=2]

O

o 1. En uzakta olan kimse veya şeyi işâret yoluyle belirtir, işâret sıfatı.
o. 13b/20, 15b/05
[=2]
2. İşâret zamiri olarak yerini tuttuğu en uzaktaki kimse veya şeyi gösterir.
o.+idi 14b/01
[=1]
oda Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz.
o. 6b/05
[=1]
oġıl Bk. oġul.
oġlaḳ Keçi yavrusu.
o.+ı (oġlaġı) 4b/14
o.+uñ (oġlaġuñ) 4b/15
[=2]
oġlan 1. Erkek çocuk.
o. 2b/05, 8a/24, 9a/21, 9a/23, 9b/07
o.+dan 8a/27, 9a/18, 9a/19, 10a/07
o.+lar 2b/24, 4a/16
o.+ları 2b/15, 2b/22, 2b/24, 2b/26
o.+larına 4a/15

2. Yetişkin erkek, delikanlı.
o.+ı 14a/15
o.+ıyım 5a/19
[=18]

oġul Erkek evlat.
o. 9a/05, 13b/25
o.+ı (oġlı) 2b/09, 2b/21
o.+ı (Ya'ḳūb'uñ on iki oġlı) 2b/11
o.+ıdur (oġlıdur) 2b/03
o.+ından (oġlından) 2b/12
o. idin- 7a/06
o.+usın (oġlusın) 11b/23
[=9]

oku- 1. Bir yere çağırmak, davet etmek, okuntu göndermek.
o.-dı 10a/14
o.-dılar 8b/01
o.-r 14a/01
2. Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek
o.-rdı 2b/14, 2b/17
3. Öğrenim görmek, tahsil yapmak
o.-rlardı 2b/16
[=6]

ol(1) Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz, işaret sıfatı.
o. 2b/27, 3a/22, 3a/24, 3a/28, 3a/28, 4a/16, 4b/08, 4b/09, 4b/11, 4b/15, 4b/22, 4b/25, 5a/13, 5a/14, 5a/14, 5a/26, 6a/23, 6a/26, 6b/01, 6b/20, 7a/08, 7a/09, 7b/01, 7b/05, 7b/07, 7b/10, 7b/12, 7b/15, 7b/15, 7b/18, 7b/22, 7b/24, 8a/24, 8a/27, 8b/01, 8b/04, 8b/08, 8b/09, 8b/14, 8b/15, 8b/19, 8b/23, 8b/26, 9a/18, 9a/23, 9b/07, 9b/15, 10a/12, 10a/13, 10a/14, 10a/19, 10b/01, 10b/05, 10b/09, 10b/13, 10b/17, 10b/26, 11a/03, 11a/19, 11a/25, 11a/27, 11b/05, 11b/07, 11b/09, 11b/17, 12a/01, 12a/01, 12a/08, 12a/16, 12a/19, 12a/23, 12b/14, 12b/23, 13a/11, 13a/27, 13a/28, 13b/01, 13b/03, 13b/13, 13b/15, 14a/04, 14a/07, 14a/12, 14a/14, 14b/02, 14b/17, 15b/06, 15b/12, 15b/19
[=89]

ol(2) Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz, işaret ve teklik 3. şahıs zamiri.
o. 2b/05, 8b/26, 8b/27, 9a/01, 10b/25, 12a/11, 12a/13, 13a/18, 13a/29, 13b/08, 14a/28, 15a/15, 15b/02
o.+ana 6b/06
o.+añа 5b/09
o.+anda 4b/02, 5a/20, 5b/09, 6a/14, 8a/23
o.+andan 2b/05, 2b/11, 3a/23, 3b/03, 3b/04, 3b/07, 3b/10, 4a/08, 4a/12, 4a/21, 4b/16, 5a/04, 5a/05, 5a/07, 5a/19, 6b/17, 6b/18, 7a/06, 7b/14, 8a/15, 8a/19, 8b/10, 9a/10, 9b/02, 9b/09, 10b/09, 10b/15, 10b/17, 11a/02, 11a/23, 11b/16, 11b/18, 12a/09, 12a/28, 12b/04, 12b/11, 13a/25, 13a/27, 13b/06, 13b/21, 13b/27, 14a/18, 14a/25, 14b/21, 14b/25, 15a/16
o.+andandur 6a/25
o.+anı 3a/23, 4a/08, 4b/24, 5a/17, 5b/23, 5b/28, 6b/17, 7b/25, 8b/20, 8b/24, 11a/18, 12a/24, 13b/10, 13b/18, 13b/25, 13b/28, 14a/15, 14a/21, 15b/05
o.+anıñ-çün 7a/28
o.+anıñla 3b/03, 3b/10
o.+anlaruñ 12b/25
o.+anlara 15b/28
o.+anları 14a/05
o.+anlarıñla 5a/21
o.+anuñ 2b/14, 8b/17, 9b/17, 9b/28, 13a/28, 14a/14
o.+anuñ-çün 10b/18
o.+añа 2b/06, 5a/06, 7a/09, 7b/20, 8a/06, 11a/15, 14b/01
o.+añun-çün 2b/04
o.+dur 9b/23, 5b/08, 5b/22
[=110]

ol- 1. Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur.
o.-a 3b/17
o.-ursañ 5a/25

2. Olabilir ki, belki, ihtimal.
o.-a 4a/01, 7a/05, 11b/12
o.-ur 9b/27
3. Gerçekleşmek veya yapılmak.
o.-asın 3b/12, 3b/13
4.İsim-fiillerden sonra anlamı kuvvetlendirmek, değişik bir ifâde sağlamak için bir üslûp özelliği olarak kullanılır.
o.-masun 3a/06
o.-ur 2b/07
5. Dünyaya gelmek, doğmak.
o.-dı 2b/09
6. Yaşamak, hayat sürmek, bulunmak.
o.-urdı 2b/08
o.-ur 7b/06,
7. Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak, durumunda olmak.
o.-() 7a/22, 9a/09, 14a/18, 14b/20, 15a/23, 15a/26, 15b/01
o.-a 6a/03, 10a/24, 13a/24, 13a/25, 14b/01, 15b/27
o.-am 6b/16, 10b/13
o.-an 11a/15
o.-asın 3b/27, 4a/25
o.-asız 4a/09
o.-asun 15a/16
o.-avuz 4a/12
o.-a yaz- 6a/20
o.-aydı(nolaydı-kim) 3b/02
o.-aydım 5b/14
o.-dı 2b/19, 2b/20, 3a/23, 3b/01, 3b/08, 4a/03, 4a/05, 4b/27, 6b/01, 6b/10, 7a/o7, 7b/09, 8a/15, 9b/05, 10a/09, 10a/23, 12a/19, 12b/03, 12b/17, 13a/01, 13a/01, 14a/24, 14a/26, 15b/17, 15b/19
o.-dığı 14b/15
o.-dılar 5b/06, 15a/17
o.-duġın 14a/17, 4a/04
o.-duġunuñ 3a/14
o.-duḳ 12a/09
o.-madı 4a/03
o.-maġa 5b/07
o.-maḳ 13b/08, 4a/14
o.-mañ 14b/17
o.-masun 9a/02
o.-mayalar 2a/12
o.-mayup 9a/09
o.-mazam 15a/24
o.-mazın 7b/18
o.-mazsın 8a/04
o.-mış idi 7a/09
o.-sa 13a/19
o.-sam 15a/15
o.-sun 3b/19, 15b/03
o.-una 2a/10
o.-undı 7b/22
o.-ur idi 15b/08
o.-ursın 9b/08
8. Gelip çatmak, yaklaşmak
o.-a 14b/12
o.-ınca 2a/07, 7a/o7, 13b/03
9. Bulunmak, var olmak.
o.-an 7b/24
10. Gerçekleşmek.
o.-ur 14b/11,
11. (Bir şeye) Sâhip olmak.
o.-ur 15a/15
[=98]
ʻādem ol- 10a/24
ʻāşıḳ ol- 7a/09
āzād ol- 15a/16
bāliġ ol- 7a/o7
baş aşaġa ol- 14a/24
bir ol- 7a/22, 8a/04
bīzār ol- 12a/09
böyle ol- 12b/03
delü ol- 15a/17
dimek ol- 2b/07
endīşā ol- 7b/21
esīm ol- 2a/12
fāş ol- 10a/09
ġāfil ol- 4a/09
ġālib ol- 2b/20
güç ol- 15b/08
ḥacīl ol- 14a/26, 14b/01
ḥāṭırı ol- 4a/05
helāk ol- 6a/20
ḥükm ol- 13a/01
ḳan revān ol- 10a/23
ḳul ol- 5b/07, 5b/14
ḳulı ol- 15a/15
lāyıḳ ol- 14b/15
melūl ol- 3a/23, 3b/01

merḥūm ol- 2b/19
meyli ol- 4a/03, 4a/04
mu‘ayyen ol- 9b/05
müvekkil ol- 11a/15
nāzil ol- 3a/14
nevmīd ol- 14b/17
rāżı ol- 3b/19, 4a/03, 5b/06, 7b/09, 7b/18, 9a/09
rüsvāy ol- 9b/08
sākin ol- 6b/01
şuçlu ol- 10b/13
şād feraḥ ol- 3b/27
şād ol- 8a/15
tamām ol- 2a/07, 13a/01
tanuk ol- 14a/18
tār ol- 3b/08
tażmīn ol- 2a/10
yārendesi ol- 12a/19
yavaş ol- 14b/20
yavuz işlü ol- 4a/12
yeg ol- 4a/25
[=56]

on Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı.
o. 6b/12
o. bir 3a/02
o. iki 2b/12
o. iki (Ya‘ḳūb’uñ on iki oġlı) 2b/11
o. sekiz 14b/22
o. yedi 5b/04, 6b/11
[=7]

orta Herkesin görebileceği yer.
o.+ya 8b/08
[=1]

otur- 1. Vücûdun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek.
o.-dı 11a/26, 15a/18
o.-dılar 10b/06, 11b/03
o.-urdı 3a/15, 7a/16
2. Beklemek, durmak
o.-dı 14b/22
[=7]

oturt- Oturmasına izin vermek, oturmasını sağlamak veya oturmaya zorlamak.
o.-dılar 6b/18
[=1]

oy Tercih, düşünce, fikir.
o.+ına 14b/20, 14b/21, 14b/22
[=3]

oyna- Eğlenmek, oyalanmak maksadıyle bir şeyle meşgul olmak.
o.-maġa 4b/18
[=1]

Ö

ögren-1. Bellemek.
ö.-düm 10a/08
2. Bir şeye alışmak, bir şeyi alışkanlık durumuna getirmek.
ö.-e 10b/15
ö.-mişdi 10b/16
ö.-sün 10b/20
[=4]

ögret- Bir konu hakkında bilgi sâhibi etmek.
ö.-di 11b/13
ö.-di idi 12b/28
ö.-ürdi (ögredürdi) 2b/24
[=3]

ögütle- Birine bir şeyi yapmasını veya yapmamasını söylemek, tavsiye etmek.
ö.-yelüm 10b/03
[=1]

ök Akıl.
ö.+ine 13a/12
[=1]

öküz Çift sürmekte, kağnı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır.
ö.+i 13a/05
[=1]

öl- Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek
ö.-di 2b/07, 5a/08, 15b/16
ö.-e 8a/06
ö.-meyüp 3b/22
ö.-sün 4a/16, 4b/06
[=6]

öldür- Bir canlının hayatına son vermek.
ö.-eler 8b/28, 9b/06
ö.-elüm 3b/14, 3b/16, 4a/26

ö.-evüz 5a/26
ö.-mek 3b/21
ö.-meñ 4a/27, 4a/28
[=9]
ölüm Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat.
ö. 10b/19, 11a/01, 11a/12
[=3]
‘Ömer Ar. İkinci halife.
‘ö. 3a/17
‘ö. (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu) 3a/15, 3a/20
‘ö. (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu ḥażretleri) 3a/16
[=4]
öñ 1. Önce, mukaddem, evvel.
ö.+den 2b/05
2. Bir kimsenin ilerisi, karşı, huzur.
ö.+ine 4b/21, 9a/01
ö.+lerince 4a/18
3. Vücudun, ortasından geçen çizginin yüzden yana gösterdiği yön; gövdenin, göğsün bulunduğu yüzeyi ve yön
ö.+ünden 9a/27
ö.+ünden mi 9a/27
[=6]
öp- Sevgi ve saygısını göstermek üzere dudaklarını bir şeye değdirmek.
ö. 6a/26
ö.-diler 6a/27
[=2]
ötüri Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden, dolayı, naşi.
ö. 3a/28, 5b/18, 8a/05, 10a/11, 10a/26, 10b/17, 13b/24
ö. mi 13b/20
[=8]
öyle O yolda, o biçimde, o tarzda.
ö. 6b/21
[=1]
öz Bir kimsenin kendi mânevî varlığı, zâtı, kendisi.
ö.+i 14a/24
[=1]
‘özür (<Ar. ‘uzr) Yanlış bir davranışın elde olmadan veya mecbur kalındığı için yapıldığını bildirmek ve hoş görülmesini istemek üzere öne sürülen sebep, mâzeret.
‘ö. dile- 6a/28
‘ö.+ler dile- 13a/17
[=2]

P

pādişāh (<Far. pād-şāh <şāh-ı pād) Büyük hükümdar.
p. 12a/22, 13a/09
[=2]
pādişāhlıḳ Pâdişah olma durumu, saltanat, hükümdarlık.
p. 5b/24, 5b/27, 6a/01
[=3]
pāre Far. Parça.
p. 7b/17, 7b/17
[=2]
parmaḳ İnsanın ve bâzı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri, parmak.
p.+ın (parmaġın) 8a/20
[=1]
perde Far. Mec. Utanma duygusu, ar, hayâ.
p.+sin 9b/17, 9b/18, 9b/25, 9b/28, 10a/04
[=5]
perī Far. Mec. Güzel insan, güzel kimse.
p.+dür 5a/18
[=1]
pes Far. Sonra, ondan sonra, ardınca, müteakiben, nihayet.
p. 3a/20, 4a/26, 5a/11, 5a/23, 7a/21, 7b/26, 9a/03, 10a/09, 12a/18, 13a/24, 13b/01, 14a/07, 14a/23, 14b/10, 15a/09, 15a/12
[=16]
peyġamber (<Far. peyġam+ber) Allah tarafından emirlerini kullarına

bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul.
p. 3b/12, 11b/23, 13b/17, 14b/26, 15a/13
p.+dür 11b/22
p.+i 8a/21
p.+imize 3a/07
p.+lerdür 11b/23
[=9]

peyġamberlik Peygamber olma durumu, yalvaçlık, nübüvvet.
p. 2b/08, 2b/18
p.+den 8a/18
[=3]

peyk Far. Haber ve mektup taşıyan kimse, haberci.
p. 9b/15
[=1]

put Far. Eski dinlerde, kendisine tapınılan bir ilâhı veya ilâhların bâzı niteliklerini temsil etmek üzere yapılmış resim ve heykel.
p. 8b/09
p.+ı 8b/06, 8b/08
p.+lar 11b/18, 12a/01
p.+lardan 11b/26, 12a/08
[=7]

pür-taḳṣīr (Far.-Ar.) Kusur, kabahat, suç.
p. (ḥaḳīr ü faḳīr pür-taḳṣīr es-seyyīd el-ḥāc ‘Abdü’l-ḳādirü’l-ma’rūf bi-emîr ḫᵛace Kemānkeş el-Üsküdārī)
[=1]

R

raḍiyallahu Ar. Din büyüklerinden bahsederken “Allah râzı olsun” anlamında kullanılan duâ sözü.
r. (Ḥażret-i ‘Ā’işe raḍiyallahu ‘anhā) 3b/06, 3b/07
r. (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu) 3a/15, 3a/20
r. (Ḥażret-i ‘Ömer raḍiyallahu ‘anhu ḥażretleri) 3a/16
[=5]

raḥmet Ar. Allah’ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi.
r. it- 10a/04
[=1]

rāżı (<Ar. rıżā) Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden, hoşnut olan.
r. ol- 3b/19, 4a/03, 5b/06, 7b/09, 7b/18, 9a/09
r.+yım 12b/06
[=7]

rehn Ar. Bir borç karşılığında, borç ödenince geri alınmak şartıyle temînat olarak borçlunun alacaklıya bıraktığı, borcun tamâmını karşılayacak değerdeki kıymetli eşyâ, mal vb.
r. ḳoy- 2a/06
[=1]

resim (<Ar. resm) Tarz, şekil, biçim, tasvir, timsal.
r.+e (resme) 11a/17, 13a/08
[=2]

Resūlullah Ar. Peygamber, nebî [Özellikle Hz. Muhammed için kullanılır].
r. 3b/01, 3b/08
r. (Ḥażret-i Resūlullah) 3b/06
r. (ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem)3a/25, 3a/26, 3b/03
r. (ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem ḥażretine) 3a/21
[=7]

revā Far. Yakışır, yerinde, uygun.
r. 6a/03, 9b/18, 15b/01
r.+dur 10a/10, 14a/23
r. gör- 10a/02
[=6]

Reyyān Hazret-i Yusuf döneminde Mısır meliki olan kişi.
r. (Mālik bin Reyyān) 13a/20, 13a/21
r.+dan 12a/26
[=3]

rıżā’ Ar. Hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk, istek.
r.+m 7b/20
r.+sı-çün 7a/12
[=2]

rızıḳ Ar. Allah tarafından herkese takdir edilen nîmet.
r.+ın (rızḳın) 12a/01
[=1]
ri‘āyā Ar. Bir hükümdarın yönetimi altında bulunan ve vergi veren halk.
r.+i 15b/09, 15b/12
r.+ya 15b/08, 15b/22
[=4]
rüsvāy Far. Kötülükle şöhret bulmuş, rezil, kepâze kimse.
r. it- 10a/11
r. ol- 9b/08
[=2]

S

sā‘at Ar. Vakit, zaman.
s. 6a/18
[=1]
şaç Başı kaplayan kıllar.
ş.+ı 8b/16
ş.+uñ 9a/14
[=2]
ṣadaḳa Ar. Karşılık beklenmeden sâdece Allah rızâsı için fakirlere verilen para, mal vb.
ṣ. 15b/22
ṣ. vir- 8a/09
[=2]
ṣaġ Sıhhatli, sağlam, sağlıklı.
s. esen 4a/15
[=1]
ṣaḥrā' Ar. Kasaba, köy vb. meskûn yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova.
ṣ. 3b/27
[=1]
saḳā Ar. Su taşıyıcı, hizmetli.
s. 13a/13, 13a/16, 13a/20, 13a/26
[=4]
ṣaḳal Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü.
ṣ.+ıma mı 9a/20
[=1]
sāḳī Ar. Su dağıtan kimse, hizmetli.
s. 13a/27, 13a/29, 13b/06, 13b/09, 13b/12
s.+nuñ 13a/12
s.+siydi 11b/01
s.+ye 12a/23, 13b/08
[=9]
ṣaḳın- Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek.
ṣ. 8a/16
[=1]
ṣāḳīlıḳ Sâkî olma durumu.
ṣ. 12a/12, 12a/20
[=2]
sākin Ar. Yerinde duran, hareketsiz.
s. ol- 6b/01
[=1]
ṣaḳla- Muhafaza etmek, sakınmak, himaye etmek, korumak, esirgemek.
ṣ.-rsa 7b/20
ṣ.-ya 5a/01
[=2]
ṣaḳlayıcı Koruyucu, muhafaza edici.
ṣ.+dur 14b/06
ṣ.+yuz 4a/08
[=2]
ṣallallahu Ar. "Allah ona salat ve selam etsin" (Hz. Muhammed’in ismi anılınca) manasında.
ṣ. (Muḥammedü’l-Muṣṭafā ṣallallahi ‘aleyhi ve sellem ḥażretlerine) 10b/23
ṣ. (Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem) 3a/25, 3a/26, 3b/03
ṣ. (Resūlullah ṣallallahu ‘aleyhi ve sellem ḥażretine) 3a/21
[=5]
ṣan- Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin zihninde kurduğu gibi olduğuna inanmak, öyle olabileceğini düşünmek, zannetmek.
ṣ.-dı 5a/24, 8a/14
ṣ.-urdı 7a/11
[=3]
ṣarar- Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek, solmak.
ṣ.-dı 7a/20, 7a/27

ş.-dum 7b/01
[=3]
sarāy Far. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı.
s. 7b/16
s.+a 7a/03, 7b/23, 9a/08
s.+ında 7a/o7
s.+lar 7b/10
[=6]
şarḳıt- (Bir şeyin) Yukarıdan aşağı doğru sarkmasını sağlamak.
ş.-dılar 5a/16
ş.-up (şarḳıdup) 4b/05
[=2]
şat- Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.
ş.-alum 5a/28
ş.-ar idi 15b/24, 15b/28
ş.-aruz 5b/03
ş.-dılar 6a/12, 11b/26, 13b/14
ş.-ıñ 5b/01
ş.-mazam 15a/25
[=9]
şatdur- Satma işini yaptırmak veya satma zorunda bırakmak.
ş.-am 5b/21
ş.-maya idi 12b/19
[=2]
şatun E.T. Satmak: satın.
ş. al- 6a/06, 6b/11, 7a/03, 7a/04, 13b/11, 13b/25
[=6]
sebeb Ar. Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey.
s. 5b/06, 5b/07, 5b/12, 5b/23, 5b/26, 6a/01
s.+den 3a/28, 8a/05
s.+i 3a/14
[=9]
secde Ar. Genellikle namaz kılarken alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.
s. it- 4a/24
[=1]
sefer Ar. Yolculuk, seyahat.
s.+e 3b/06
[=1]
segirdiş- Koşuşmak, hızlıca gitmek.
s.-dik 4b/18
[=1]
sekiz Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.
s. (on sekiz) 14b/22
[=1]
sele Ar. Yayvan sepet.
s.+yile 11b/08
[=1]
semuz Semiz, besili, etli.
s. 13a/04
[=1]
sen Teklik ikinci kişiyi gösteren söz.
s. 3a/13, 4a/23, 4a/25, 6b/14, 6b/23, 7b/08, 8b/11, 9b/13, 9b/17, 9b/22, 11b/20, 12b/13, 14b/19, 15a/23, 15b/18
s.+de mi 9a/13
s.+den 4b/04, 13a/18, 15a/23
s.+dendür 9b/06
s.+i 4a/13, 4a/25, 4a/26, 5a/25, 5b/20, 6b/23, 9a/04, 9a/05, 10b/07, 14a/01
s. saña 3a/06, 3a/10, 5b/21, 7a/05, 7a/26, 8a/07, 8a/08, 9b/12
s.+üñ 3a/17, 7b/02, 7b/03, 8b/23, 9a/14, 9b/16, 12b/08
s.+üñ ile 14b/12
[=46]
sene Ar. Yıl.
s. 2a/13
[=1]
ser Far. Başkan, önder, reis.
s.+idi 5b/24
[=1]
serzeniş Far. Başa kakma, sitem, takaza, yakınma.
s.+ler it- 10a/12
[=1]
sev- 1. Birine sevgiyle bağlanmak, gönül vermek.
s.-di 15a/01
s.-dügin 7a/24
s.-mege 10a/27
s.-mişler idi 12b/24

2. Sevgi ve bağlılık duymak.
s.-e 12b/21
s.-erin 14b/26
s.-megi 15a/04
3. Yerini, şartlarını uygun bulmak.
s.-erem 10b/11
4. (Bir şey birinin) Çok hoşuna gitmek, (onu) beğenmek, (ondan) hoşlanmak.
s.-mezlerdi 2b/27
[=9]

sevgülü Sevgi duyulan, kendisine sevgi beslenen.
s.+dür 10b/09
[=1]

seyrān Ar. Gezip dolaşma, gezme, gezinti.
s.+dan 8b/18
[=1]

şıġır Geviş getirenlerden, boynuzlu büyükbaş, evcil hayvanların genel adı.
ş. 13a/04
ş.+a 6b/28
[=2]

şıḳ- Basınçla suyunu, yağını, sıvı kısmını çıkarıp akıtmak.
s.-aram 11b/07
s.-ardı 12a/11
[=2]

sır (<Ar. sırr) Varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey.
s.+ını (sırrını) 11a/06
[=1]

sin (Çin. ts'in) Mezar, kabir.
s. 10b/21
s.+den 11a/22
s.+e 11a/17
[=3]

siz Çoğul ikinci şahsı gösterir.
s. 10a/26, 11b/12, 11b/27, 12b/15, 13a/07
s.+e 4a/21, 6b/02, 11b/12, 13b/02, 14a/10
s.+üñ 3a/19
[=11]

şoñra Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı.
ş. 2b/18, 7a/06, 11a/02, 11b/05, 13a/25
[=5]

şor- Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek.
ş.-() 13a/27, 13a/30
ş.-dı 7a/26, 13b/08, 13b/12, 13b/18, 14a/12
ş.-dı-ki 15a/20
ş.-dılar 10b/13, 13b/15
ş.-dum 5a/10
ş.-ġıl 5a/08
ş.-sun 14a/06, 14a/10
ş.-uñ 9a/19
ş.-up 5a/09
[=16]

şoy- Birinin giysilerini çıkarmak.
ş.-alım mı 11a/16
ş.-ayın mı 11a/09
ş.-dılar 4b/01
[=3]

şoydur- Soyma işini yaptırmak.
ş.-madı 11a/18
[=1]

sök- Bozmak.
s.-meye 2a/08
[=1]

söyle- Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.
s.-di 8b/25, 9a/24, 15a/22
s.-dügin 8a/28
s.-men 15b/26
s.-meyem 10a/06
s.-ñ 6a/22
s.-rüz 4b/20
s.-sün 9a/22
[=9]

söylen- Söyleme işi yapılmak.
s.-di 12a/18
[=1]

söyleş- Karşılıklı konuşmak, hasbihâl etmek, sohbet etmek.
s.-ür 5a/21
[=1]

söyleyici Anlatan, konuşan.
s. 13a/20

[=1]

söz Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelam, laf, kavil.
s. 10a/08, 13b/07
s.+den 9b/10
s.+e 9b/15, 9b/19
s.+i 7b/19, 9b/03
s.+idür 13b/07
s.+in 4a/10, 9a/12, 10b/06
s.+lerin 3a/22
[=12]

söẕ Bk. **söz.**
s. 6b/23, 8b/25
s. başı 3b/11, 6a/05
s.+i 8a/16
s.+inden 5b/18
[=6]

şu Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab.
ş. 5a/15, 5b/16
ş.+yıñ 4b/09
[=3]

su'āl Ar. Sorulan şey, soru.
s. 5b/06, 10b/13
s. eyle- 4b/27
[=3]

şubaşı Şehirlerde kadıların emrinde bulunan, belediye ve güvenlik işleriyle görevli zabıta memurlarının başı.
ş. 15a/28
[=1]

şubaşılıḳ Subaşı olma durumu, subaşı hizmeti.
ş.+ında (şubaşılığında) 15b/02
[=1]

şuç Bir toplumda haksız sayılıp, yazılı-yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırımlara bağlanan davranış ve eylem.
ş. 9a/13, 9b/06
ş.+ı 9b/05, 13b/27, 14a/21, 14b/10
ş.+ıñı 9b/12
ş. it- 4a/20
ş.+um 9a/07, 13b/13, 14a/04, 14a/27
ş.+uñ 14a/26
[=13]

şuçlu Suç işlemiş, suçu olan (kimse), kabahatli, mücrim.
ş. 9a/25
ş. ol- 10b/13
[=2]

şuçsız Suçu olmayan, suç işlememiş olan, masum.
ş. 12a/22
ş. idi 14b/08
[=2]

şuçsızluḳ Suçsuz veya günahsız olma durumu, mâsûmiyet.
ş.+um (şuçsızluġum) 14a/02
[=1]

şuḥuf (Ar. ṣaḥife'nin çoğul şekli) Allah'ın Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerim isimleriyle bilinen dört büyük kitaptan başka bâzı peygamberlere gönderdiği vahiyleri ihtivâ eden sahîfeler, risâleler.
ş.+un 2b/14
[=1]

sulṭānlıḳ Sultan olma durumu, padişahlık, saltanat.
s. 8a/06
[=1]

sūre Ar. Kur'an'ın yüz on dört bölümünden her biri.
s.+i 3a/24, 3b/05, 3b/10
s. (sūre-yi Ḥaḳ te'ālā celle ve 'alā) 3a/07
s.+si (Yūsuf sūresi) 3a/14
[=5]

ṣūret Ar. 1. Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.
ṣ. 10a/28
ṣ.+inde 8b/05
2. Yüz, çehre, surat.
ṣ.+in 5b/13
ṣ.+iñi 5b/19
3. Resim, tasvir.
ṣ.+lerin 7b/11
[=5]

sücci (<E.T. sūçig) Tatlı olan şey, şarap.
s. 11b/07, 12a/11
[=2]

sünnet Ar. Tutulan, benimsenen yol, âdet.
s.+in 2b/13
[=1]
süpür- Bir yer veya şeyin) Üzerindeki toz, toprak ve çörçöp gibi şeyleri süpürge ile temizlemek.
s.-diler 11a/24
[=1]
sür- Değdirmek, dokundurmak.
s.-di 4b/26
s.-diler 4b/16
[=2]

Ş

şaḳı- Çakmak, yüksek ses çıkarmak.
ş.-yup 6a/19
[=1]
şāne Ar. "Şanı yüce olsun" manasında Allah lafzının geçtiği yerde zikredilen bir saygı ifadesi.
ş. (Ḥaḳ te'ālā celle şāne) 6a/17
[=1]
şart Ar. Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul.
ş. ile 2a/04
ş.+lardan 2a/09
[=2]
şāẕ Far. Sevinçli, memnun, mesrur, şād.
ş. 3b/27
ş. ol- 8a/15
[=2]
şefā'at Ar. Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.
ş.+i 2b/20, 3b/17
ş. it- 5b/09, 10b/26
[=4]
şehvet Ar. Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları güçlü cinsel istek, kösnü.
ş.+ileydi 14b/07
[=1]
Şem'ūn Hz. Yakup'un on iki oğlundan biri.
ş. 4b/05, 5a/24
[=2]
şerīf Ar. Kutsal, şerefli.
ş.+ine (Vālide-i 'Atīḳ Cāmi'-i şerīf) 2a/04
[=1]
şeṭāret Ar. Sevinç, neşe, şenlik.
ş.+le 4a/18
[=1]
şeyṭān Ar. Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, İblis.
ş.+dan 11a/20
[=1]
şimden Şimdiden.
ş. 15b/17
[=1]
şimdi İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda.
ş. 5b/01, 6b/12, 9a/20
[=3]
şimdiki Şu anki devirde.
ş. 7b/01
[=1]
şol(1) Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz, işaret sıfatı, şu.
ş. 2a/04, 6a/18, 6a/24, 9a/19, 10a/07, 15b/28
[=6]
şol(2) Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz, işaret zamiri, şu.
ş. 3b/18, 4a/23, 4b/26, 5b/15, 7a/17, 8b/20, 15b/20
[=7]
şöyle Şuna benzer, şunun gibi.
ş. 14b/26
ş.+dür 9b/24
ş.+idi-kim 15b/06
[=3]
şu(1) Çok uzakta olmayan kimse veya şeyi işâret yoluyle belirtir, sıfat.
ş. 11a/17
[=1]

şu(2) Yerini tuttuğu uzaktaki kimse veya şeyi gösterir, zamir.
ş.+nuñ 13b/23, 14a/22
[=2]

şükür Ar. Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme.
ş.+in (şükrin) 5b/19
[=1]

T

tā Far. Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar.
t. 2a/06, 2b/27, 3b/17, 5b/21, 5b/25, 6a/01, 6a/04, 6b/04, 6b/16, 7a/o7, 13b/03, 14a/02, 15a/06, 15b/12
[=14]

ṭa'ām Ar. Yemek, yiyecek.
ṭ. 5b/16, 11b/12
ṭ.+ı 12b/24
ṭ.+ın 12b/25
ṭ.+lar 6b/06
[=5]

ṭā'at Ar. Allah'ın buyruklarını yerine getirme, ibadet etme, takva.
ṭ. 11a/14
ṭ.+ime 15a/06
ṭ.+in 11b/03
[=3]

ta'bīr Ar. Rüya yorma, yorumlama.
t. 3b/12
t. eyle- 13a/09
t.+in 11b/13, 13a/15, 13a/23
t.+inden 13a/12
t. it- 11b/16, 12a/10, 13a/11, 13a/29
[=10]

tāç Far. Soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık.
t. 11a/08
t.+ı 11a/13
[=2]

taġyīr Ar. Değiştirme, başka şekle sokma, bozma.
t. (tebdīl ü taġyīr it-) 2a/09
[=1]

taḥıl Ar. İnsan ve hayvan besini olarak kullanılan buğday, arpa, yulaf, mısır, çavdar vb. tâneli bitkilerin ortak adı, hububat.
t. 13a/24, 13a/25, 15b/07, 15b/20, 15b/23, 15b/25
[=6]

taḫt Far. Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk.
t. 7b/13
[=1]

taḳdīr Ar. Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezelî karar, alın yazısı, kader.
t.+i 12b/20
[=1]

ṭalebe Ar. Tâlipler, istekliler.
t. (ṭalebe-yi 'ulūm) 2a/05
[=1]

tamām Ar. 1. Hoş karşılanmayan bir şeyi bildiren cümlelerden önce memnûniyetsizlik anlatır.
t.+dur 7b/26
2. Bitmiş, tamamlanmış.
t. ol- 2a/07, 13a/01
[=3]

ṭamu Cehennem.
ṭ.+ya 14b/15
[=1]

tangrı Bk. **Tañrı.**
t. 7b/20
[=1]

ṭanṭana Ar. Göz alıcı ve gösterişli olma, debdebe, şâşaa, görkem.
ṭ.+yla 11a/22
[=1]

ṭanuḳ Bir kimse veya şeyi, bir olayı gözüyle gören ve gördüğünü, bildiğini anlatan kimse, şâhit.
ṭ. ol- 14a/18
ṭ.+uñ (ṭanuġuñ) 9a/17
[=2]

ṭanuḳlıḳ Tanık olma durumu, şâhitlik, şahâdet.
ṭ. 8a/27

[=1]

Tañrı Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Yaradan, Allah, Rab, İlah, Mevla, Halik, Hüda, Hu, Oğan.
t. 2b/07, 4b/09, 4b/28, 5a/01, 8a/07, 8a/10, 8a/21, 8a/25, 11b/18, 13a/19, 15a/28
t.+çün 13a/17
t.+dan 4a/22, 8a/02, 12a/07
t.+dan (Ḥaḳ Tañrı) 8b/12
t.+dur 12a/01
t. ḳulu 12a/04, 2b/07
t.+m 4b/25, 11b/13, 12b/12
t.+mdan 8a/05
t.+mdur 8b/09
t. mı 11b/28, 11b/28
t. te‘ālā 6b/16, 12b/18
t.+ya 11b/16, 11b/17
[=30]

Tañrılıḳ Tanrı’ya has nitelik, ilâhlık, ulûhiyet.
t.+a (Tañrılıġa) 11b/20
[=1]

tap- Tanrı olarak tanımak, kulluk etmek, tapmak.
t.-aram 11b/17, 11b/21
t.-arsaz 12a/01
t.-arsın 11b/16, 11b/20
t.-mañ 12a/08
[=6]

tār Sıkıntılı.
t. ol- 3b/08
[=1]

ṭarfetü’l-‘ayn Ar. Göz açıp kapayıncaya kadar.
ṭ. 5a/09
[=1]

ṭaş 1. Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.
ṭ. 4b/08, 4b/11
2. Mücevherlerde kullanılan değerli veya taklit ufak sert cisim.
ṭ.+a 6b/26
[=3]

taşra 1. Bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi, dışarlık.
t. 2b/22, 4a/17, 15b/24
2. Dışarı.
t. 8b/15, 10a/19, 10a/19, 10b/02, 10b/05,
[=8]

tatlu Şeker tadında olan, içinde şeker bulunan, tadı hoş olan, ağıza hoş gelen.
t.+dan 13b/05
[=1]

ṭavar Koyun sürüsü.
ṭ.+ların 3a/27
[=1]

tāze Far. İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan.
t. 4b/23
[=1]

taẕmīn Ar. Sebep olunan zarar ve ziyânı ödeme.
t. ol- 2a/10
[=1]

te‘ālā Ar. “Şânı yüce olsun” anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.
t. (Allahu te‘ālā ‘azze ve celle ḥażreti) 10b/10
t. (Ḥaḳ te‘ālā) 3a/24, 3b/08, 5a/03, 5a/06, 6a/04, 7b/19, 8b/14, 12b/05, 14b/06, 14b/24
t. (Ḥaḳ te‘ālā ‘azze ve celle) 10b/18, 10b/23
t. (Ḥaḳ te‘ālā celle şāne) 6a/17
t. (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 5b/10, 5b/17, 5b/23, 5b/28, 6b/14, 8b/02, 9b/24, 10b/28, 12a/25, 12b/10, 12b/28, 14b/10, 14b/16, 15a/03
t. (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā ḥażreti) 4b/06, 9a/22, 12b/20
t. (Ḥaḳ te‘ālā ḥażretleri) 9b/26
t. (sūre-i Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 3a/07
t. (Tañrı te‘ālā) 6b/16, 12b/18
[=35]

tebdīl Ar. Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma.

t. (tebdil ü taġyīr it-) 2a/09
[=1]

tedbīr Ar. Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem.
t. it- 3b/14
[=1]

teferrüc Ar. Eğlenmek için yapılan gezinti.
t.+e 3b/26
t.+e var- 4a/05
t. eyle- 3b/25
t.+in it- 3b/27
[=4]

tekrār Ar. Aynı olay, iş yâhut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi.
t. 5a/20
[=1]

ten Far. Vücut.
t.+in 15a/01
t.+iñi 15a/06, 15a/07
[=3]

tertīb Ar. Düzenleme, hazırlama.
t. 6b/06
[=1]

tevbe Ar. İşlediği bir hatâdan, suç veya günahtan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme.
t. eyle- 9b/12
t. it- 3b/19, 8a/09
[=3]

te'vīl Ar. Bir sözü veya davranışı görünür anlamından başka bir anlamda kabul etme,yorumlama.
t. it- 3b/12
[=1]

ṭın- Ses çıkarmak, bir şey söylemek.
ṭ.-madı 5a/26
[=1]

ṭıñla- Söylemek, ses vermek.
ṭ.-dılar 11b/03
[=1]

tiz Tez, çabuk.
t. 4b/07, 6a/25, 8b/03
[=3]

ṭoġ- Dünyaya gelmek, doğmak.
ṭ.-dı 2b/05, 2b/06
[=2]

ṭoġrı Yalan veya yanlış olmayan, gerçeğe uygun, gerçek, doğru.
ṭ. 4b/20, 6a/22, 12a/05, 13a/20
[=4]

ṭon Elbise, giysi, don.
ṭ.+ı 11a/14
ṭ.+lar 10a/17
[=2]

ṭūfān Ar. Çok şiddetli yağmur ve fırtına.
ṭ. 6b/01
ṭ. dut- 6a/19
[=2]

turunc Far. Turunçgillerden, bütün Akdeniz ülkelerinde yetişen, kışın yaprağını dökmeyen bir ağacın portakala benzeyen, suyu acımtırak meyvesi.
t.+ı 10a/20, 14a/13
[=2]

türbe Ar. Genellikle içinde büyük bir kimse gömülü olduğu, ziyâretgâh hâline getirilen mezar, ziyâret edilen mezar.
t.+sine 6a/10
t.+sini 6a/13
[=2]

U

ucuzluḳ Ucuz olma durumu, bolluk.
u. 15b/20
[=1]

uç- (Renk ve beniz için) Solmak.
u.-mış 9a/15
[=1]

uçmaḳ Cennet.
u.+um (uçmaġum) 15a/08
[=1]

uġra- Bir yerin yanından veya içinden geçmek.
u.-dı 6a/10
[=1]

'ulūm İlimler.
'u.+dan (ṭalebe-yi 'ulūm) 2a/05
[=1]

unut- Aklında kalmamak, hatırlamamak.
u.-ma 12a/21

u.-mışam 13a/18
[=2]

unutdur- Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak.
u.-dı 12a/24
[=1]

ur- Darbe indirmek.
u.-an 6a/23
u.-dı 6a/16
u.-dılar 4a/20
u.-dum 6a/24
[=3]

uş İşte, şimdi.
u. 4b/04, 4b/21, 6a/12, 7a/05, 8a/26, 9a/14, 14a/19
[=7]

uşāḳ Çocuk.
u. 2a/08
[=1]

utan- (Saygı, edep, çekinme vb. duyguların etkisiyle) Ölçülü hareket etmek, bir şeyi yapmaktan kaçınmak, çekinmek, hayâ etmek.
u.-maz mıyın 8b/12
u.-uñ 4a/22
u.-urın 8b/10
u.-ursın 8b/11
[=4]

uyanugel- uyanmak, uyanıp, uyanarak.
u.-di 13a/07
[=1]

uydur- Yalan söylemek, düzmece lâflar etmek, kandırmak.
u.-alar 10b/12
u.-amaduñ 10a/28
[=2]

Ü

üç İkiden sonra gelen sayının adı.
ü. 8b/25, 10a/08, 11b/05, 15b/15, 15b/15
[=5]

üleşdür- Paylara, hisselere bölmek, paylaştırmak, bölüştürmek, dağıtmak, tevzî etmek.
ü.-ür idi 12b/26, 14b/23, 15b/22
[=3]

ümmet Ar. Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk.
ü.+ine 10b/26
[=1]

ün Yüksek ses, ses.
ü. 8a/15, 8a/17
[=2]

Üsküdār İstanbul iline bağlı ilçelerden biri.
ü.+da 2a/03
[=1]

üst 1. –den sonra, üzerine.
ü.+ine 10a/08, 12a/24, 15a/12, 15b/16
ü.+üne 9b/13, 12b/22
2. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi. Karşıtı: ALT.
ü.+ine 4b/09, 4b/11
3. Üzeri.
ü.+ümüzden 6a/22
[=9]

üşen- Çekinmek, korkmak.
ü.-üp 5a/27
[=1]

üzeri 1. Varlık, kimlik.
ü.+nde 15b/02
2. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı
ü.+nde 11a/25
ü.+ne 6b/18
3. Üstünde.
ü.+ne 14b/13
[=4]

üzüm Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.
ü. 11b/06
[=1]

V

va‘de Ar. Bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi için tanınan zaman, mühlet, mehil.
v. 12a/26
v.+si 13a/01

[=2]
vaḳf Ar. Bir şeyin tamâmını bir amaca adamak, vermek, hasretmek.
v. eyle- 2a/04
[=1]
vāḳı‘ (<Ar. vuḳu‘) Vuku bulan, oluşan, düşen.
v. 2a/03
[=1]
vaḳıyye (Ar. vuḳiyye) 400 dirhemlik Osmanlı ağırlık ölçüsü, okka.
v. 6b/25, 6b/25, 6b/26
[=3]
vaḳit (<Ar. vaḳt) Zaman, an.
v. 8b/01
v. (vaḳt) 7a/08, 11a/27
v. (vaḳit-ki) 3a/25
v.+i (vaḳti) 11a/12
v.+in (vaḳtin) 5a/13, 10b/25, 14a/19
v.+inde (vaḳtinde) 10b/19, 11a/01
v.+deyken 2b/27
[=11]
vālide Ar. Anne.
v.+si 2b/19
[=1]
Vālide-yi ‘Atiḳ Üsküdar’da bir semt ve bu semtin ismini alan cami.
v. (Vālide-yi ‘Atiḳ Cāmi‘ şerifi) 2a/04
[=1]
vāllā (Ar. Va’llāhi “Allah’a yemin olsun ki” sözünden va’llāh) halk ağzı. Vallâhi.
v. 3b/28, 5b/01, 7a/18, 10a/09
[=4]
var 1. Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı.
v. 3a/19, 3b/28, 4a/14, 8a/09
v. mı 9a/17, 12b/17, 13b/27
[=7]
2. Sahiplik bildiren olumlu ad cümleleri kuran bir söz.
v.+dı 2b/11, 8b/06
v.+dur 7b/17, 15b/02
v. idi 2b/09, 4b/08, 7a/25, 8a/23, 15b/18
v.+sa 8b/06
[=10]
var- 1. Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak, gitmek.
v.-() 8b/04, 13a/27, 13a/30
v.-dı 6b/06, 9a/11, 15a/11
v.-dıḳ 4b/18
v.-dılar 3b/15, 3b/26, 4b/14, 6a/08, 11a/05, 15a/10
v.-maġa 2b/23, 4a/05
v.-uñ 6b/07, 13b/28, 14a/01
v.-up 5a/09, 10a/13, 14b/22
v.-ur idi 15b/15, 15b/21
2. Belli bir sona dayanmak
v.-alum 3b/14
3. Bir hal içinde olmak.
v.-mışdı (duta var-) 8a/24
v.-urdı (duta var-) 8b/07
[=26]
teferrüce var- 4a/05
duta var- 8a/24, 8b/07
[=3]
vaṣf Ar. 1. Niteliklerini sayarak târif etme.
v. it- 13b/10
2. Övme.
v. it- 13b/23
[=2]
ve Ar. İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz.
v. 2a/01, 2a/08, 2a/08, 2a/09, 2a/09, 2b/09, 2b/10, 2b/21, 3a/02, 3a/07, 3a/10, 3a/27, 3b/09, 3b/12, 3b/13, 3b/18, 5b/12, 6b/25, 6b/25, 6b/26, 6b/26, 6b/27, 6b/27, 6b/27, 6b/28, 6b/28, 7a/04, 7a/14, 7b/11, 7b/13, 7b/22, 7b/22, 7b/24, 8a/05, 8a/09, 8a/18, 8a/22, 8b/05, 8b/21, 10a/06, 10b/21, 10b/21, 11a/06, 11b/01, 11b/03, 11b/04, 12a/05, 12a/20, 12b/19, 12b/23, 12b/27, 13a/05, 13a/05, 13a/30, 13b/04, 13b/05, 13b/13, 13b/19, 14b/07, 14b/13, 15a/10, 15b/06, 15b/22
v. (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā) 5b/10, 5b/17, 5b/23, 5b/28, 6b/14
v. (Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā ḥażreti) 4b/07

v. (Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem) 3a/25, 3a/26, 3b/03
v. (Resūlullāh ṣallallāhu ‘aleyhi ve sellem ḥażretine) 3a/21
v.+yāḫud 2a/06
[=74]
velakin Ar. Lâkin, fakat.
v. 14b/06
[=1]
Velid bin Reyyān Amâlika kavminin son meliki.
v. 7a/02, 7a/03, 13a/02
v.+a 13a/14
v.+uñ 11a/28
[=5]
ver- Göndermek, eriştirmek.
v.-iyür 10b/22
[=1]
vezīr Ar. Osmanlı Devleti’nde askerî ve idârî yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru, vezirlik rütbesine sâhip kimse.
v.+im 13b/08
v.+lerin 13a/07
v.+üm 15a/23
[=3]
vilāyet Ar. Diyar, ülke, memleket.
v. 15b/04
v.+lerden 15b/24
[=2]
vir- 1. Göndermek, eriştirmek, iletmek.
v.-() 11b/10
v.-em 11b/13
v.-ür 10b/19
2. Bağışlamak, bırakmak, izin vermek
v.-() 15a/05, 15a/05, 15a/06, 15a/06, 15a/14, 15b/05
v.-diler 15a/02, 15a/03
v.-dügüñ (cān vir-) 15a/08
v.-düm 15b/10
v.-em 8a/09, 15a/08
3. (Bir hâli bir kimse veya yerde) Hâkim kılmak, hâsıl etmek, yapabilir olmak.
v.-di 4a/13, 5b/24
v.-diler 12a/21
v.-e 4a/01
v.-eler 12a/12
v.-medi 3b/25
v.-en 12a/01
v.-üp 4a/07
v.-ür iseñiz 14a/22
4. Sahip olmasını sağlamak.
v.-di 7b/10,
v.-dügüm 11a/21
5. Göstermek,
v.-di 8a/14,
v.-medi 10b/01
v.-mez mi 7b/03
v.-sün 7b/05
6.Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek.
v.-di 10a/17
v.-meye 2a/08
v.-meyem 15b/28
7. Hediye etmek.
v.-di 15a/10
v.-ilüp 2a/06
v.-ürsiz 15b/26
8. Kaybetmek.
v.-di (gözün vir-) 14b/27
9. (Ad, soyadı, unvan, lakap, sıfat vb. kelimelerle) Koymak, izâfe etmek.
v.-diler 2b/06
10. Ödemek, bildirmek.
v.-eler 14b/13
v.-elüm 4b/13
11. Katmak.
v.-em 8a/06
12. İkram etmek.
v.-ür 13b/17
v.-ürler idi 12b/25
13. Satmak.
v.-ürseñiz 5b/05
14. Kök veya gövdeleri sonuna -ı (-i, -u, -ü) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek tezlik bildiren birleşik fiiller oluşturur.
v.-di 8b/15
v.-diler 11b/04
v.-eyim 13a/15
v.-miş idi 7a/15
[=48]

açı vir- 8b/15
ad vir- 2b/06
alı vir- 7a/15
aydı vir- 13a/23
boyun vir- 7b/03, 7b/05, 8a/14, 10b/01
cān vir- 15a/08
cevāb vir- 4b/13
destūr vir- 3b/25, 4a/01, 4a/13
eydi vir- 11b/04
getüri vir- 13a/15
ḫabar vir- 11b/10, 11b/13
ḥisāb vir- 14b/13
ṣadaḳa vir- 8a/09
[=18]

virebi- Göndermek, irsâl etmek.
v.-di 3a/07, 3a/24, 3b/10, 6a/18, 13b/22, 14a/25
v.-se 3b/09
[=7]

viribi- Bk. Virebi-

Y

yā Ar. Ey, hey anlamlarında bir seslenme sözü.
y. 3a/05, 3a/06, 3a/09, 3a/12, 3a/17, 3b/01, 3b/08, 3b/24, 4a/13, 4b/28, 5a/01, 5a/03, 5a/07, 5a/10, 5b/18, 6a/11, 6b/14, 7a/27, 8a/01, 8a/16, 8a/21, 8a/25, 8b/11, 9a/13, 9a/13, 9a/24, 9b/07, 9b/10, 9b/12, 9b/16, 9b/20, 10a/07, 10a/18, 10b/02, 10b/11, 11b/06, 12a/25, 12b/01, 12b/07, 12b/08, 12b/11, 12b/16, 12b/18, 13a/09, 13a/29, 13b/23, 13b/28, 14a/18, 14a/25, 14b/16, 14b/19, 15a/22, 15b/03
[=53]

yapdur- Yapı olarak kurdurmak, inşâ ettirmek, yaptırmak.
y.-dı 7b/10
[=1]

yaġ- Çok miktarda, arka arkaya gelmek.
y.-dı-kim 15b/21
[=1]

yāḫuẕ Ar. Veya.
y. 4a/22, 5b/16, 7a/06, 8b/25
y. (veyāḫud) 2a/06
[=5]

yaḳar- İçi yana yana yalvarmak, ısrarla istemek.
y. (yalvar yaḳar) 4a/01
[=1]

Ya‘ḳūb Hazret-i Yûsuf’un babası, hazret-i İshak’ın oğlu olan Yakup peygamber.
y. 2b/06, 2b/20, 4b/28, 5a/03, 5a/10, 5b/11, 8b/05, 11b/22, 12b/21, 14b/26
y. (Ḥażret-i Ya‘ḳūb) 2b/03, 2b/13, 2b/17, 2b/23, 3a/04, 3b/11, 3b/25, 4a/03, 4a/08, 4a/12, 4b/22, 4b/27
y. (ḳıssṣa-yı Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām ma‘a Yūsuf) 2b/01
y.+a (Ḥażret-i Ya‘ḳūb) 2b/08
y. diyü 2b/04, 2b/06
y.+uñ (Ḥażret-i Ya‘ḳūb) 2b/15, 2b/19
y.+uñ (Ya‘ḳūb) 2b/11
y. (Ya‘ḳūb ‘aleyhi’s-selām) 5a/05, 5a/11, 5b/09, 8a/19
[=33]

yalan 1. Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kıtır.
y. 9a/12, 10a/06
2. Yalancı.
y.+dur 9a/28, 9b/02
[=4]

yalvar- Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.
y.-dı 10b/10
y. (yalvar yaḳar)3b/28
[=2]

ya‘nī Ar. Anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce “Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki” anlamında kullanılır.
y. 3a/09, 3a/12, 4a/25, 4b/06, 7b/03, 13a/04
[=6]

yañ Taraf.
y.+a 5a/12, 9a/18
[=2]

yapış- Mec. Rahatsız edecek şekilde peşini bırakmamak, musallat olmak.
y.-dı 8b/13, 8b/21, 9a/10
[=3]
yār Far. Sevgili, dost.
y.+ī 12b/02
y.+ī ḳıl- 4b/25
[=2]
yara- Uygun olmak.
y.-maz 11b/20
[=1]
yarıl- Ortadan ayrılmak.
y.-dı 8a/19
[=1]
yarın Bugünden sonra gelecek ilk gün içinde.
y. 12a/11, 12a/14
[=2]
yarındası Ertesi gün, bir gün sonra.
y. 12a/19
[=1]
yarlıġa- Birinin suçunu bağışlamak, mağfiret etmek.
y.-yam 10a/04
[=1]
yart- Yırtnak, parçalamak.
y.-dı 8b/14
y.-mayam 10a/04
[=2]
yaru Bir şeyin yarımı kadar olan, yarım olan.
y.+sın 15b/07
[=1]
yaş Islak, nemli. Karşıtı: Kuru.
y. 13a/21
y.+dan 15b/13
[=2]
yavaş Hızlı olmayan.
y. ol- 14b/19
[=1]
yavuz Kötü, fena.
y. 8b/24, 12b/14, 14b/05
y. işlülerden ol- 4a/11
[=4]
yavuzlıḳ Kötülük, fenalık.
y.+ı (yavuzlıġı) 13b/26
[=1]
yaz- e ekiyle yapılmış zarf–fiillerden sonra kullanıldığında yanlış bir harekete, tehlikeli bir duruma yaklaşıldığını bildirir; az kaldı ki.
y.-dı 6a/20
[=1]
ola yaz- 6a/20
[=1]
yazı Ova, düzlük.
y.+ya 4a/07
[=1]
yazıḳ Herkesi üzebilecek şey, günah.
y.+ımu (yazıġumu) 12b/05
[=1]
ye- 1. Ağızda çiğneyerek yutmak.
y.-di 4b/14
y.-diler 13a/05
y.-medüñüz 11b/12
y.-mez 13b/17
y.-mezdi 12b/25
y.-miş 4b/19
y.-r 13a/06, 13a/22
y.-r idi 12a/14
y.-rler 11b/09
y.-rse 4a/11
y.-se 5b/16
y.-ye 4a/09
y.-yeler 12a/15
y.-yesiz 13b/04
2. Yenecek bir şeyle karnını doyurmak.
y.-sün 4a/07
[=16]
yedi Altıdan sonra gelen sayının adı.
y. 2b/09, 4b/11, 7a/o7, 7b/05, 8a/23, 8a/24, 8b/14, 9a/18, 9a/21, 10a/07, 12a/27, 12b/03, 12b/05, 12b/22, 13a/04, 13a/05, 13a/05, 13a/21, 13a/22, 13a/24, 13a/25, 13a/28, 13b/01, 13b/02, 15b/19
y. (on yedi) 5b/04, 6b/11
[=27]
yeg Bir başkasından daha çok beğenilip tercih edilen, üstün görülen, müreccah, evla.
y.+dür 11b/28, 11b/28, 12b/14
y. ol- 4a/25
[=4]

yegrek Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.
y.+dür 3a/18
y.+i (yegregi) 3a/10, 3a/18
[=3]
Yehūdā Hazret-i Yakup'un oğullarının en büyüğü.
y. 4a/28
y.+nuñ 4a/27
[=2]
yelte- Teşvik etmek, kışkırtmak, harekete geçirmek.
y.-rsiz 10b/09, 12b/15
[=2]
yene Bk. **yine.**
y. 10b/02, 13a/29, 14b/28, 15a/03
[=4]
yenür Yiyecek, ekmek.
y.+den 13b/04
[=1]
yer 1. Vücûdun herhangi bir bölümü.
y. 4a/19
y.+in 4a/19
2. Mevki, mekân, mahal.
y.+e 6a/21
y.+idür 12b/09
3. Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal.
y.+e 7b/12
4. Güneş sisteminde yer alan, insanların üzerinde yaşadıkları gezegen, dünya.
y.+i 11b/28, 12b/10
[=8]
yerin- Üzülmek, esef etme.
y.-di 9b/15
[=1]
yet- 1. Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak.
y.-di 8b/13
y.-diler 4a/19
2. Yetişecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek.
y.-esi 13b/02
[=3]
yetīm Ar. Babasız, yalnız.
y. 4b/03
[=1]
yetür- Değer biçmek.
y.-eler idi 5b/14
[=1]
yığ- Engellemek.
y.-aduñız 14b/18
[=1]
yıl Dünyânın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene, sâl.
y. 7a/o7, 12a/27, 12b/03, 12b/05, 12b/22, 13a/24, 13a/25, 13b/01, 13b/02, 14b/22, 15b/15, 15b/20, 15b/20
y.+da 13a/28
y.+dur 7b/05
[=15]
yıldırım Bulutlarda toplanan elektriğin kuvvetli bir ışık yayarak gümbürtülü bir şekilde yere boşalması olayı.
y. 6a/18
[=1]
yılduz Işıklı ve sâbit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri, yıldız.
y. 3a/02
[=1]
yırt- Parçalamak, iffet duvarını yıkmak.
y.-duġı-çün 10a/01
y.-duñ 9b/17, 9b/25
y.-maḳ 9b/18
[=4]
yırtıḳ Yırtılma sonucu oluşmuş yarık, yırtılmış olan.
y. 9a/15
y.+dur 9a/26, 9b/04
[=3]
yırtuḳ Bk. yırtık.
y.+ı (yırtığı) 9b/01
y.+ısa (yırtığısa) 9a/27
[=2]
yigirmi On dokuzdan sonra gelen sayının adı.
y. (yüz yigirmi) 2b/12
[=1]
yigit Delikanlı, genç erkek.
y. 13b/13, 15a/13

y.+dür 7b/27, 13b/09, 13b/16
y.+e (yigide) 13a/28
y.+i (yigidi) 11a/28, 15a/14
[=8]
yil Rüzgar, yel.
y. 6b/01
[=1]
yine Yeniden, bir daha, tekrar, gene.
y. 2b/25, 3b/11, 3b/19, 4a/15, 5a/04, 6a/05, 6a/15, 7b/25, 10b/04, 11a/20, 11a/21, 12a/12, 12a/20, 14a/09, 14b/24, 15b/02
[=16]
yir Mevki, mekân, mahal. Bk. **yer.**
y.+e 3b/15, 4b/12
[=2]
yoġ Bk. **yoḳ.**
y.+dı 7a/19
y.+duġın 14a/04
y.+ıdı 10b/18, 14a/28
y.+uduġı 14a/26
[=5]
yoḫsa "Aksi takdirde" anlamında kullanılan bir söz.
y. 9a/26
[=1]
yoḳ Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı.
y. 3a/19, 4b/03, 9b/05, 12a/18, 14a/15, 14a/16
y.+dur 5b/02, 5b/05, 6a/03, 7b/02, 7b/04, 7b/16, 7b/20, 7b/27, 9a/07, 11b/18, 13b/13, 14a/21, 14b/10, 15a/23
y. mı 13b/27
[=21]
yol 1. Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah.
y. 4a/18
2. Tutum, davranış biçimi.
y.+a 12a/05, 12a/06
[=3]
yu- Yıkamak, pak eylemek.
y.-yaram 8a/18
[=1]
yuḳarı Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yâhut bu tarafta bulunan şey.
y. 5a/17, 7b/24
[=2]
Yūsuf İsrailoğullarından Hazret-i Yakup'un oğlu olup, kardeşleri tarafından kuyuya atılan ve oradan geçen kervancıların bulması üzerine Mısır'da köle diye satılan, efendisinin karısı Zeliha'nın sevgisine karşılık vermediği için zindana atılan ve Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı yorması üzerine zindandan çıkıp Mısır'a hükümdar olan ünlü peygamber.
y. 3a/05, 3a/06, 4a/13, 4a/18, 4b/28, 5a/12, 5a/21, 5a/23, 5b/13, 5b/19, 6a/02, 6a/16, 6b/13, 6b/14, 7a/22, 7b/15, 7b/22, 7b/27, 8a/01, 8a/04, 8a/14, 8a/16, 8a/21, 8a/25, 8b/15, 9a/13, 9a/15, 9a/28, 9b/02, 9b/10, 9b/16, 9b/28, 10a/05, 10a/07, 10a/18, 10a/19, 10b/02, 10b/10, 11b/06, 11b/11, 11b/14, 11b/24, 11b/27, 12a/09, 12a/21, 12a/25, 12a/27, 12b/01, 12b/07, 12b/08, 12b/11, 12b/16, 12b/18, 12b/25, 13a/01, 13a/13, 13a/14, 13a/16, 13a/18, 13a/29, 13b/01, 13b/28, 14a/01, 14a/06, 14a/09, 14a/25, 14a/27, 14b/02, 14b/04, 14b/08, 14b/23, 15a/18, 15a/20, 15a/22, 15a/25, 15a/26, 15a/27, 15b/01, 15b/04, 15b/09, 15b/16, 15b/20, 15b/26
y. (Ḥażret-i Yūsuf) 2b/18, 3b/28, 4a/01, 4a/20, 4a/27, 5a/19, 5b/07, 5b/08, 6b/20, 6b/24, 7a/11, 7a/18, 8a/01, 8a/07, 8a/12, 8a/27, 8b/10, 9a/07, 9a/17, 9b/19
y. (Ḥażret-i Yūsuf 'aleyhi's-selām) 2b/16, 2b/28, 4b/10
y. (Ḳıṣṣa-yı Ya'ḳūb 'aleyhi's-selām ma'a Yūsuf) 2b/01
y.+a 3b/26, 5b/18, 6b/03, 7a/16, 7a/21, 7a/28, 7b/19, 7b/22, 8a/20, 8b/03, 9a/04, 9b/24, 9b/28,

10a/01, 10a/17, 10b/16, 11b/04, 12b/04, 12b/24, 12b/28, 14a/09, 14b/07, 14b/28, 15a/10, 15b/11
y.+a (Ḥażret-i Yūsuf) 2b/24, 2b/26, 4a/13, 5b/24, 6b/05, 8b/15, 15b/25
y.+dan 13a/16, 15b/13, 15b/23
y.+dan (Ḥażret-i Yūsuf) 2b/25, 3a/03
y.+ı 3b/14, 3b/24, 4a/11, 4a/15, 4a/15, 4b/07, 4b/18, 4b/19, 5a/01, 5a/03, 5a/13, 5b/10, 6a/04, 6a/06, 6a/08, 6a/14, 6a/23, 7a/11, 8a/11, 8b/17, 10b/04, 10b/04, 10b/17, 11a/03, 11a/05, 11a/27, 12b/24, 13b/20, 14a/12, 14b/24, 14b/26, 15a/01, 15a/02, 15a/02, 15a/16, 15a/17, 15b/14
y.+ı (Ḥażret-i Yūsuf) 4b/01, 5a/20, 6b/17, 6b/22, 7a/08, 7a/09, 7b/14, 8b/01, 8b/27
y.+ı (Yūsuf ‘aleyhi’s-selām) 11a/07
y.+la 11a/27, 11b/02
y. sūresi 3a/13
y.+u (Ḥażret-i Yūsuf) 2b/23
y.+umı 4a/09
y.+uñ 4a/05, 4a/19, 5a/10, 6a/28, 7b/11, 8a/15, 9a/25, 9b/03, 9b/05, 10b/05, 10b/26, 11a/08, 11a/18, 14a/20, 14b/10, 15b/19
y.+uñ (Ḥażret-i Yūsuf) 2b/19, 3a/18, 3b/12, 4b/15, 6a/27, 7a/01, 7a/13
y. (Yūsuf ‘aleyhi’s-selām) 4b/02, 4b/11, 5a/16, 5b/15, 5b/27, 6a/09, 6b/09, 7b/27, 8b/08, 10a/20, 10b/08, 11a/25, 11b/17, 11b/19, 11b/21, 12a/07, 12a/10, 12a/17, 13a/24, 15a/18, 15a/24, 15b/11, 15b/13
[=242]

yut- Ağızda olan bir şeyi boğazdan aşağı indirmek.
y.-arken (yudarken) 5b/16
[=1]

yügür- Koşmak, hızlı gitmek.
y.-üp 8b/07
[=1]

yürü- Adım atarak ilerlemek, gitmek.
y.-di 11a/23
[=1]

yüz(1) 1. Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat.
y.+e gülmek 13a/10, 13a/10
y.+i 9a/15
y.+in 3b/17, 10b/27
y.+ine 4b/26, 7a/19
y.+iñe 7b/09
y.+iñi 7b/06
y.+üme 7b/07
2. Yan, taraf.
y.+in 11a/01
[=11]

yüz(2) Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.
y. yigirmi 2b/12
[=1]

yüz- Resmetmek, çizmek.
y.-diler 7b/12
[=1]

Z

zaḥmet Ar. Güçlük.
z.+den 15b/05
[=1]

zamān 1. Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.
z. 9b/14, 12a/25, 12a/28, 15b/09
z.+dan 10a/23
2. Dönem, devir.
z.+da 7b/02, 15b/06
[=7]

zārī Far. Ağlama, inleme.
z.+lığın 5a/07
[=1]

Zebānī Ar. Cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek, cehennem bekçisi.
z.+lerden 10b/22
[=1]

Zelīḫa Ar. Hazret-i Yusuf’a âşık olan Mısırlı kadın, Züleyhâ.
z. 7a/08, 7a/14, 7a/16, 7a/21, 7a/23, 7a/25, 7a/27, 7b/04, 7b/06, 7b/09, 7b/22, 7b/28, 8a/03, 8a/06, 8a/08, 8a/10, 8a/14, 8a/23, 8b/07, 8b/09,

8b/11, 8b/12, 8b/17, 8b/19, 8b/25, 9a/08, 9a/27, 9b/02, 9b/12, 9b/14, 9b/16, 9b/20, 9b/26, 10a/13, 10a/26, 10a/28, 10b/02, 10b/04, 10b/14, 11a/04, 11a/10, 11a/17, 11a/23, 12b/22, 14a/17, 14a/18, 14a/23, 14b/18, 14b/19, 14b/21, 14b/28

z.+dan 9a/13, 13b/19, 13b/20

z.+nuñ 7a/19, 7a/20, 7a/o7, 7b/11, 8b/06, 9a/15, 9b/25, 10b/16, 11a/05, 13b/22, 14b/06, 14b/08

z.+ya 7a/04, 7b/23, 7b/26, 9b/04, 9b/10, 10a/10, 10a/12

z.+yı 9b/06, 14a/08, 14b/20

[=76]

Ẕelīḫa Bk. Zelīḫa.

zinā' Ar. Evlilik bağı ile bağlı olmayan kadınla erkek arasındaki cinsel ilişki, nikâhsız birleşme.

z. it- 8a/25

[=1]

zindān Far. İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer.

z. 9a/01, 10b/09, 11a/08, 12a/22, 12a/27, 12b/05, 12b/07, 12b/09, 12b/14, 12b/26

z.+a 8b/24, 10b/07, 11a/07, 11a/11, 11a/27, 11b/02, 12b/12, 12b/13, 13b/12, 13b/20, 13b/24, 13b/26, 14a/21

z.+da 12b/27

z.+da iken 13a/13

z.+dan 12a/12, 13a/02, 14a/02, 15a/10

z.+ı 8b/28, 10b/11, 11a/24

[=32]

zindāncı Zindan bekçisi.

z. 13b/15, 13b/21

[=2]

zinhār Far. Sakın, aman, asla.

z. 6a/07

[=1]

zīrā Far. Çünkü, şundan dolayı.

z. 4b/14, 5b/06, 7b/27, 8a/26, 14b/17, 15b/22

z. ki 3a/18

[=7]

ziyāde Ar. Fazla, çok.

z. 6b/24

[=1]

ziyāret Ar. Bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.

z.+iñden 6a/12

[=1]

ẓuhūr Ar. Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.

z. it- 2a/10

[=1]

4.5. Tıpkıbasım

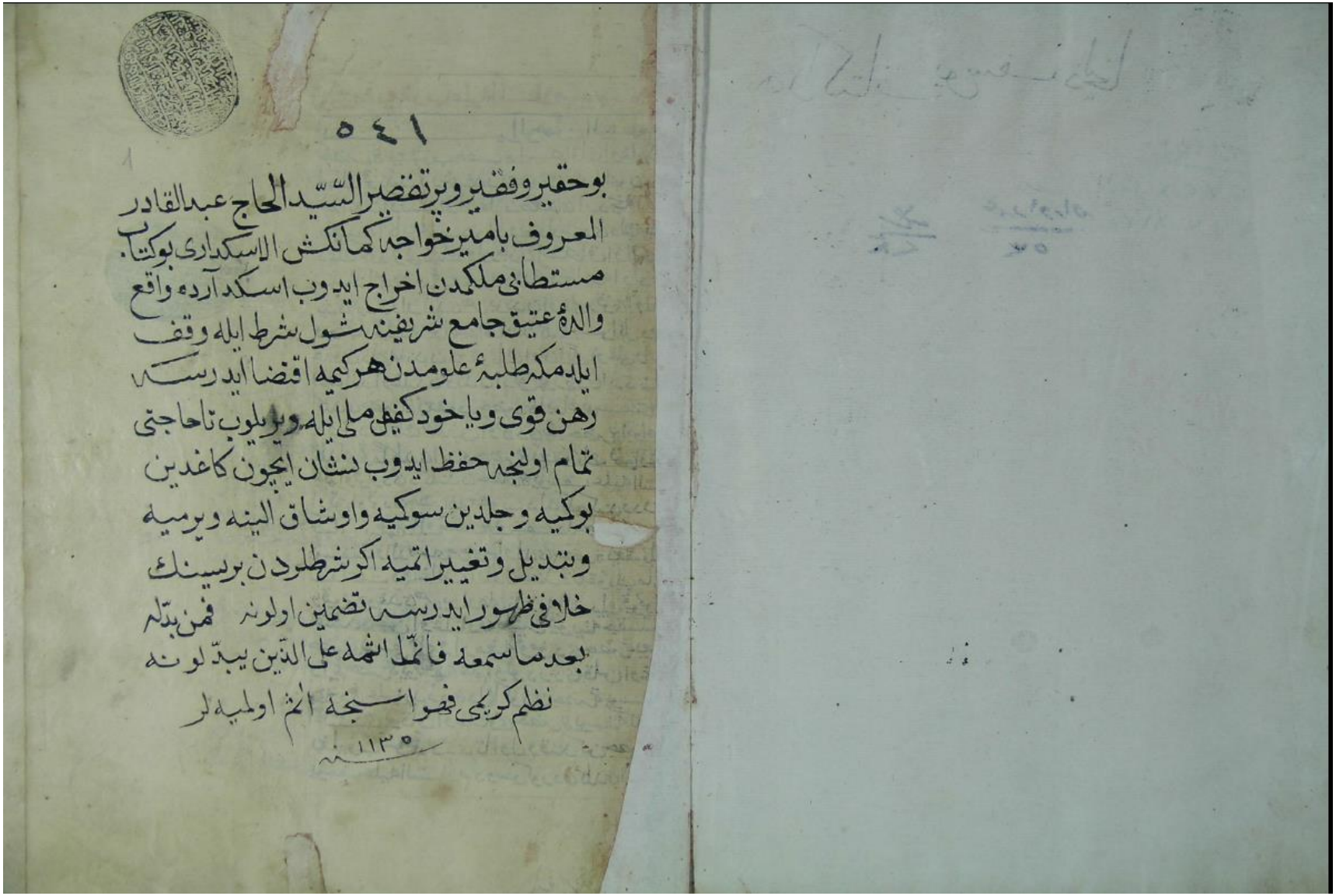

٥٤١

بوحقیر وفقیر و پرتقصیر السّید الحاج عبدالقادر
المعروف بامیرخواجه کمانکش الاسکداری بوکتاب
مستطابی ملکمدن اخراج ایدوب اسکدار ده واقع
والدهٔ عتیق جامع شریفنه شول شرط ایله وقف
ایلدمکه طلبهٔ علومدن هرکیمه اقتضا ایدرسه
رهن قوی ویا خود کفیل ملی ایله ویریلوب تاحاجتی
تمام اولنجه حفظ ایدوب نشان ایچون کاغدین
بوکیه وجلدین سوکیه واوشاق الینه ویرمیه
وتبدیل وتغییر اتمیه اکر شرطلردن برسینك
خلافی ظهور ایدرسه تضمین اولونه فمن بدّله
بعد ما سمعه فانّما اثمه علی الذین یبدّلونه
نظم کریمی فحوا سنجه اثم اولمیه لر

١١٣٥

قصة يعقوب عليه السلام مع يوسف

بسم الرحمن الرحيم

حضرة يعقوب حضرة اسحاقك اوغليدر
لوطك قوندن دوغمشدر يعقوب ديو انكون ددلر
كماندن اوكدن بر اوغلان طغدى ارد نجه اول
طغدى اكا يعقوب ديو آد ويرد لوعبرى دلنجه يعقوب
ديمك تكرى قولى ديمك اولوجون اسحاق اولدى
بيغمبر لك حضرة يعقوبه دكدى كنعاندة اولوردى
يدى عورتى وار ايدى هر بوندن اوغلى وقزى اولدى
وبر نجاو قولنده ابراهيم اهلندن كلنه اسرائل ديلر
عبرى دلنجه اندن يعقوبك اون ايكى اوغلى وارددى
اون ايكى اوغلندن قوندن ارتق يوز يكرمى اردنيايه
كلدى حضرة يعقوب حضرة ابراهيم سكسنين
دوتردى اناك صحفين اوقردى هم حضرة ابراهيم
كلدكى قوما كلدى ايدى حضرة يعقوبك قمواوغلنلر
علم اوقولردى دكلندن حضرة يوسف عليه السلام
ارتق اوقردى حضرة يعقوب دلديلم كندودن
صكره بيغمبر لك حضرة يوسف دله جون حضرة
يوسفك والده سى مرحوم اولدى حضرة يعقوبك
شفاعتدن غالب اولدى حضرة يعقوبك مالى
وقيونى جوغلدى هر برى اوغلى نلرينه التى بيك قيوندن
اغشدى قمن اوغلنلرى طشره قيوينه جقسنلر
حضرة يوسفى يله وارمغه قومزدى حضرة يعقوب
دائم حضرة يوسفه علم اوكردردى قلن اوغلنلر
بينه دخى علم ايدردى دائما كوزن حضرة يوسفدن
آيرمزدى بوقلن اوغلنلرى حضرة يوسفه كين
بغلييوب سومزلردى تا اول وقتدكن حضرة
يوسف عليه السلام دوشكوردى كلدى اتاسه

ايتد

ايتديكى اى بيا انى رايت احد عشر كوكبا
بن دوشيده كوردكله اوت بويلدز آى وكشى
بكا باش قودلر جون حضرت يوسفدن حضرة
يعقوب يوخبرى اشتدى لا تقصص رؤياك
على اخوتك يا يوسف بودوشى قودشكر يله
ديمك اولمسون كم يا يوسف سكا مكر ايده لر يو
سوره حق تعالى جل وعلا بزم بيغمبر مزه ويرر
يدى ايتدى بو قصه لرك كركاوسيدر ددى نحن
نقص عليك احسن القصص يعنى يا محمد
بز سكا حكايت ايلدك وحكايتلرك يكركى بما
اوحينا اليك هذا القرآن وان كنت من قبله لمن الغافلين يعنى يا محمد
سن بوندن ايلرو غافلدك بوحكايتدن يوسف
سوره سى نازل اولدوغنك سبيبى بو ايدى بكيم
بوكون حضرة عمر رضى الله عنه اوى قيوسنده اوتوررر
دى جهود لر كلدى لر حضرة عمر رضى الله عنه حضرتلرى
يله مباحثه ايتدلر عمر سنك دينكدن بزم دينمز
يكرلدر ذيرا كى حكايتلرك يكركى حضرة يوسفك
حكايتيدر بزم كتابمز ده وارسزك كتابكزده يوق
پس حضرة عمر رضى الله عنه بونى ايشدنب دور
دى رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتنه
كلدى اول جهود لرك سوزلرين ايتدى حضرة
حبيب الله جون آنى ايشدنب مأمول اولدى ايتدن
حق تعالى يوسوره ويرتدى بو خبر ديلر اول
وقتكى رسول الله صلى الله عليه وسلم مدينه
مدينه كلدى رسول الله صلى الله عليه و
سلم ايله جوق مسلمان يله كلدلر ما للرين وطوار
لرين مكه ده قودلر اول سبيدن اولردى اول قومك

خاطری ملول اولدی ایتدی لو یا رسول الله نو
لیدیکم قرآندن بزه بر حکایت اولیدی خاطرجمع
انکله اکلنیدی دیدی لو آندن رسول الله صلی الله
علیه وسلم دعا قلدی آندن حضرة جبرائیل کلدی
یوسورة کتوردی بوبخاری دیولوکه حضرة عایشه
رضی الله عنها حضرة رسول الله ایله سفره کیدیلر ایدی
آندن حضرة عایشه رضی الله عنها تک کوکلتوی
طار اولدی ایتدی لو یا رسول الله حق تعالی قرآن
عظیم الشانده بزه بو حکایت وبو قصه دیر بسه
انکله کوکلم اجلیدی دیدی آندن حضرة یوسورة ویریله
بنه سوز یاشسه کلم جون حضرة یعقوب حضرت
یوسفك دوشن تعبیر و تاویل ایتدی بیغمبر اولمه
سن وعلم اهلی اولمه سن دیدی جون بوخبری قوردشلری
اشتدی لر کلك وار لم یوقدیه رک یوسفی اولدر
لم دیدیلر واردیلر بویوه دریلب دانیشدیلر ایتدیلر
لر اقتلوا یوسف اوطرحوه اولدورلم یوقویه بوا
غلم تاکم اتا مزیوزینی کورمسون اوله شفاعتی بزه دو
شه ودخی اتا مزه شول قدر حزمت ایده لم که بز
دن راضی اولسون دیو نلم بنه کناهمزه توبه ایده لم
قال قائل منهم لا تقتلوا یوسف بوسسی ایدردیرله
قیویه یوا غلم بزدن قوردشی اولدرمك کلمسون
یلتقطه بعض السیارة اکر اولیوب دیدی جفاکار
سه بولان کیشیلر اکر کیده لر بونی دانشوب کلدی
لر تا لابنه ایتدیلر کیم یا آتا یوسفی بوکون بزمله قویمکسون
تفرج ایلسون دیدیلر حضرة یعقوب دستور ویرمدی
واتدیلر یوسفه ایتدیلر یزبوکون تفرجه کیده رز بوکل
آخر قیون قوزی صحرا تفرجین اتکل شاذ قوح اولاسق
حضرة یوسف ایتدی کوکلم وار دراکه یا بم قوزی ایتدیلر بلوار

یغز اولکه

یقز اولکه دستور ویره دوردی حضرة یوسف
اتاسی قتنه کلدی نقدر دستور دیدی حضرة
یعقوب راضی اولمدی اوت صیلی اولدی جونکه میلی
اولدوغین کوردیلر دشلری ایتدیلر ای بابه جون
یوسفك خاطری اولدی بزمله تفرجه وارمغه لا
تامتاعلی یوسف بزه اتامزسین ارسله معنا
ویرب بزمله یارزیه جقالم بزمله یسون اجسون
آخر بزاتی صقلار بجیوز آندن حضرة یعقوب ایتدی
قورقرم غافل اولاسز یوسفی قورت یه جون قوردت
سوزدن بونلرك کوکلنه یرقدی قالوا لئن اکله الذیب
ایتدیلر ای بابا کرچه یوسفی قورت یسه بز بوقدر تله یا
وز اشلولردن اولاوز آندن حضرة یعقوب حضرة
یوسفه دستور ویردی ایتدی یا یوسف کل یوسفی
قوجایین که بنته اولمق وارزخی بوکوزه کورمی دیوب
یوسفی اوغلنلر بنه اصمر لدی صاغ آسن یوسفی بنه
کتورك اول اوغلنلر اولسون دیدیلر فلما ذهبوا به
واجمعوا ان یجعلوه فی غیابت الجب حقدلر ایلی قوسنه
یلکتدیلر اوکارنجه یوسف نشتارتله کدردی قو
دشلری یوسفك ارزیدن بیتدیلر هر بیسی یوبرین
اوزره حضرة یوسف اغلدی ایتدی بن نه سوچ ایتدم له
بنی دوکرسن یا یم بنی سیزه بوبلی اصمر لدی آندن
او تانك دیاخوذ تاکریدن قورقدی دیدی یونا ایتدیلر
سن شول دکلسین که اتامزی الدایکه دشمنه
کوردم ای کوشش الذئب نوبکا سجده ایدردیدیك
یعنی سن دوسنه بزدن یك اولاسین بوسنی
اولدورلم کورلم سنی که قورتاردیسی حضرت
یوسف یهود انك ایاغنه دشدی ایتدی بنی اولدر
مك یهود ا ایتدی اولدرمك دیرله قویویه بواغلك

دیدی درحال حضرت یوسفی ضویدلر قوغابه قیوب
قیویه بو اقدلر یوسف علیه السلام اندن اغلدی
ایتدی ای ندین هیچ لمسه یوق کم بابایم بنم حالمی
خبر ایلیه ای بابا آسن قل اوشبو سندن ایرلدم
قیویه ص قدب ایتوکن قرداشی شمعون کلدی ایکی
کیسدی یعنی دوشسون اولسون دیو حق تعالی
جل وعلا حضرتی جبرائیله بیوردی تیز یوسفی دوت
تسلیسی اغز مسون اول قیودیبنده بوطاشن وار
ایدی تکری امری ایله اول صویك اوستینه کلدی حضرت
جبرائیل علیه السلام حضرت یوسف علیه السلامی
اول طاشی اوستینه قیوب یدی کون یوسف علیه
السلام قیویه قلدی بعده قرداشلری بو یره کلب
دانشیق ایتدیلر که بو اتامزه جواب ویره لم دیو قورقه
یدی دیلم زیرا که قورقدن قورقری وار دیلر بو اغلا
غی بوعزلدیا حضرت یوسفك کوکله کن اول اوغلك غك
قابنه سوزدیلر اندن اغلشوب اغلشوا تا لرینه کلدیلر
ایتدیلر ای بابه اتا ذهبنا نستبق وترکنا یوسف عند
متاعنا بزاویبنغه وارد ق سکردشدك یوسفی
دومن قتنده قوردق بزکلفه یوسفی قورت یمش
بوحوذ بلورز انا غمز سن اکوجیکم طغری سوبیله
دزاکه اوشبو کوکلکی نشان دیوب اوکینه بوقدیلر
ه وجاؤا علی قمیصه جون حضرت یعقوب اول
تانه قانی کوردی ایتدی دیدیلر کوکزدرسث
دکلدر بو اشدردکم ایتدکوزاتی مندن ایر
مغیبون حالیا تکرمر یاری قلا اول کوکلکی الدی
یوزته سوزدی شوله قدر اغلدیلکم کوزسوز
اولدی جون حضرت یعقوب حضرت جبرائیله سؤال
ایلدیلکم یوسف قنده در ایتدی یا یعقوب تکری

بله

بله ایتدی یا جبرائیل یوسفی تکری صقلیه بنی یوغصیه
بوقمصه قادر ایدی اخو جبرائیل علیه السلام
ایتدی یا یعقوب حق تعالی ایدر یوسفی کیمسه اصی
مولدی ایسه یینه اندن استسقون بکا اضمر
ملدی قرداشلرینه اصمر لدی دیدی اندن یعقوب
علیه السلام بلدیکه حق تعالی اکا عتاب ایتدی
دخی ذاریلغین ازتدی اندن اندی یا جبرائیل
اکی اولدی ایسه جانن عزرائیل الدی صورغل
نه درطرفة العین ایجنده وارب صورب کینه
کلدی ایدر یا یعقوب صوردم عزرائیله بن یوسفك
جانن المدم دیدی یعقوب علیه السلام
غصه احمنده قلدی بزیوبکا یوسف حکایتینه کلملم
جون اول وقتنکه یوسفی قرداشلری قیویه بوقدیلر
کیتدیلر اول اردن مکر بوکا زیان کچردی کلوب اول
قیویك کنارنده قوندیلر کلدیلر که صوجقیاریلر قوغا
صاز قتدیلر یوسف علیه السلام قوغابه کیروب
بولقاری جقدی جون کازیان قومی ایچی کوردیلر عجوزه
قلدیلر ه ماهذا الا بشر ه ادمی دکل بو پریدر
اندن حضرت یوسف ایدر ادم اوغلی یم ناکاه قر
داشلری تکرار حضرت یوسفی دیبو اندیه کلدیلر کوره
لر تولدی تولمدی کوردیلر که یوسف انلر کله سو
یلشور کلدیلر ایتدیلر بو بزم قولمن دربزدن قاچدی
ایدی کلوب بوقیوده کیلمتدی یعنی یوسف ایتدی
قول دکلدر دیه یم صاندی شمعون عبری دلیقه
ایتدی اکی قول دکلدر دیجك اولورسك سنی
اولدوره وردیدیلر اول قویو قدن هیچ طمدی
بوجفادن کیتدیلر ایتدیلر بزبوقولدن اوشبو دو
دورزصتالم الك ملك ایتدی قاموغبیبیله بکا

صاتك الاين والاشمدي بنده نقد اقچه مال
يوقدر اوت قوماشم چوقدر قردشلري ايتدي
هر نيه بولور سوذ صتارز ملك دغر ايتدي
بنمله اون يدي مصر اقچسندن ارتق اقچه
يوقدر اكر ويرر سكز ه وشروه بثمن قردشلري
راضي اولدلر زيرا قيمتين بلمزلردي سؤال سبب
نه ايدكه حضرة يوسف قول اولمغه جواب سبب
اولدركه بركون حضرة يوسف بر قولن دوكدي
يعقوب عليه السلام انده بقادوردي اكا شفا
عت ايتمدي حق تعالى جل وعلا ايتدي يوسفي بر قوللوغه
براقمكه يعقوب قوللري نه چكدوكن يله قلان خلا
يق دخي قولي وقراوشني حوردوتميلر بر سبب دخي بو
دركه يوسف بركون اينيه يقدي كندو صورتن كور
دي ايتدي اكر بن قول اوليدم بكا بها قنده يتورلر
ايدي ددي يوسف عليه السلام شولقدر خوب ايدكه
نوقتن كه طعام يسه ياخود صو اچسه يودركن
بوغاذنده كوزو كوردي حق تعالى جل وعلا اول بويك
سوذندن اوتري يوسفه عتاب ايتدي ايتدي يا
يوسف صورتكي كوريجك نيچون باكه شكرن اتمدك
كندو زكي بهايه چقردك عزتم حقيچون سني قوللو
غه صتدورم قيمتكي سكا بلدورم تا عالملر بلكركي
كندو زن كورن بنم قتمده قيمتسز در قيمتي اولدركه
اني بن ايدم بر دخي سبب بودركه حق تعالى جل وعلا
حضرة يوسفه پادشاهلق ويري سردي اول قو
للوغه برقدي تاكه قوللر قيمتين بله الى التندنجي
كشيلرك حالني بله دخي بونلره تمك كرك بله بر سبب
دخي بودركه يوسف عليه السلام دشي كوردي پاد
شاهلق دلدي حق تعالى جل وعلا اني قوللغه برقدي

تابلكر

5

تابلكر قول پادشاهلق ديلمك ايو دكلدر بر سبب
دخي بودركه بركون يوسف ايتدي بزم اصلمزده قول
يوقدر هم روا دكلدركه بزم اصلمزده قول اوله حق
تعالى يوسفي قول اتدي تابلكر كيم هر كشي اصلندن
كوكندن فخر كتورميه بزينه سوذ باشنه كللم
ملك دغر يوسفي صاتون الدي كندو قومنه اصمرلديكه
زنهار بوني خوش دوتك هيچ ايش بيورمك
بن بيلورم بوكيم در واردلر يوسفي دويه بندر
لر كتدلر يوسف عليه السلام كدركن اناسي
نور بسنه اوغردي كندو كندوي دودن اشغه
برقدي اغلدي ايتدي يا انا قردشلرم بني قوللوغه
صتدلر اوش غريبلغه دوشدم زيارتكدن
محروم قلدم ديوب نور بسني قوجدي كاربان
كچدي كتدي بر كشي كرو قلمشدي يوسفي انده
كوردي قاقدي نيچون كرو قلدك ددي مكرينه
قچرسن ديو بركز اوردي يوسف دردله
بر كره آه ايتدي حق تعالى جل شانه خشم
ايدوب شول ساعت بر بولت ويريدي يلد
يرم شاقيوب عالمي طوفان دوتدي اذ قلديكي
كاربان قومي هلاك اوله يازدي كاربان قومي
بر يره دير يلوب ايتدلر كلك قنقيكز كناه ايتدي
طغري سويلك بوقتي قتي كون اوستمزدن
كيده ددلر اول يوسفي اورن ايتدي اوكاهي بن
اشلدم شول عبري قولجوغزي بركز اوردم
اشبو خشم اندن در ايتدلر تيز كل الن ايلغن
اوب كوكلن اله كتور اول كشي كلدي كاربان
قومي دخي بله حضرة يوسفك الن ايلغن اوبدلر
لر عزر دلرلر يوسفك خاطري اچلدي درحال

ىل ساكن اولدى اول طوفان كوتولدى ملك
بن دعر ابتدى بن سيزه دىمك ميكه بوبنى اغرلك
حوش دوتك دىيو ايوق يوسفه نسبته دىمكدر
ايشى يوق مدلوناكه مصره كلدكده ملك بن دعر
حضرة يوسفه بر اوده دوتدردوتوكيدى
دى ملوكانه اكاطعام اوتوتيب ابتدكده ايدى
قيخر دىيجكده قيخر دى ابتدى دادك مصر قو
مته ايدك هركمكه ايوحوب قول الوركا كل
سون دىدى جون يوسف عليه السلام يوعبارتى
ايشتدى ابتدى بوكشيى دلومى اولدى بلمن ملكه
بنى اون يدى اغيه صالوبن الدى قودشلرم
ادايسيندن شمدى حوذ غريب بن بنى اون اغه
يه المياكوجون يوسف كندو قيمتين حوركوردى
حق تعالى جل وعلا ابتدى يا يوسف جون سن
قيمتلى حورصدك بوكون قيمتلى حوغه حقدن
بن اولمز تاباكه كندوى حوركوره تاكى تعالى
انى غزيز دوتر اندن حضرة يوسفى بوكومشى كور
سى اوزدينه اوتوردقدن صكره اندن دلاله كرجوره يور
يوب جاغرركه ايوقول حوب قول كيم ايستوسه
كلسون حضرة يوسف اول دلاله كرى قيخر دى
ابتدى اويله دىمك ايدك كه بوغريب كوغريب
قول كيم الور دىيك دلاله كرجضرة يوسفى فاقد
لركه سن بوتك كبى سوز دىيوسن سنى مسه
امز دىدكده جون حضرة يوسف زيارده قيمتله حق
دى بيك وقيه التونه وبيك وقيه كومشه و
بيك قيمتلو طاشه وبيك وقيه ابجويه وبيك
نافه مسكه وبيك لخاوبيك دويه دبيك اتله
وبيك صيغره وبيك قيونه جونكه بوقدر بهايه

حضرة يوسفك جقدوغن كوردكده ابتدكده ومكه
بوبنى وليد بن ريان اله ديدكده مع القصه و
ليد بن ريان صنعون الدى سرايه كتوردى
وعورتى زليخايه ابتدى ايشيوقولى صالتون
الدم اويشى سكا اصمم لدم اوله كه بنه اصبى
دكه ياخوذ اوغل ايدينه وزدى اندن صكره
يدى يل زليخانك سرايندنه اولدى تاباغ اولنجه
اول وقتكه زليخا حضرة يوسفى كوردى ايدى
اكاعاشق اولمشى ايدى حضرة يوسفى اول
مرتبه خوشى دوتاردى كه اولدى دكده اولمز صنعتى
طونلر له يوسفى يوزدى حضرة يوسف صالوب
دىيكم حق رضا سيجون خوشى دوتردى دائم
حضرة يوسفك ايشى ايدىيكم النده التون
جوكان دوتردى زليخا دزدرمشى ايدى وبير
قاچ قولجوغزلر ايوبير مشى ايدى دائم دوتوب
اوتوردى ايوف ايشى كوچ بلمن دى زليخا يو
سفه شول قدر خدمت ايدردكم هيچ كيسنه
صوله سنه ايتمن دى والاهر كز حضرة يوسف
زليخانك يوزينه باقمغى يوغدى كون كلدكجه
زليخانك عشقى آرتوب تازى صرزدى دونى
كون اغلاردى بس زليخا يوسفه دىيو دىيكه
بنمله بر اول يوسف دىيو دىيكه حاشا بزم اصل
مزدن كه حيا نتكله دىيو دى زليخا عاجز قلدى
بوكرسو دوكن آشكاره اينمكه بشلدى نجده
يوغوردى واز ايدى زليخا ايله آشنا ايدى
بر كون صودىيكى اى خاتون سكا نولدى كه
تكوك صرار دى دى زليخا اتدى يامن
عاشقم عشقم يوسفه دوشدى انكجون بويله

صررّدم دردی اول عودت ایتدی شمدیکی
زمانده سنك کبی خوب لطیف ملسته بوقدر
یعنی سنك کبی کشیده بویون ویرکی دردی
زلیخا ایتدی بنی کور دکلی بوقدر بنجه بویی
ویوسف اول عودت ایدرکن دیدی یلدرله
اولور بوزکی کورمدی زلیخا ایتدی نقدر جهد
ایدرسم یوزومه یقلمز دردی اول عورة ایتدی
اکرسن مالك قیاسك بن یوجیله ایدم کوره
سین یوزکه بنجه نقد زلیخا راضی اولدی عورته
جوق مال ویردی اول عودت سرایلر بیتدر
دی دیوار ندر زلیخا نك یوسفك صورتلرن
ایلیسن بربره یزدیلر اول اوایجنده یوردی
کومشدن بر تخت ایلیلر وایوشم حالیلر دو
شدیلر بخورلر توتدیلر اندن حضرة یوسفی
اول اوه دعوت ایتدیلر یوسف اول اوه کردی
ایتدی بن یونك کبی سرای کوردکم یوقدر مکر
که یونده برجیله وارد کوزی یاره یاره ایدر
یوسه بن اول ایشه راضی اولمزین حق
تعالی یوسوزی یوسفه لایق کورمدی دیمك
کوکیدیکم شکلی صقلادیسه بنم اکا رضام یوق
دیر ولقد همت به وهم بها لولا ان
اولدی یوسفه وردی زلیخا یوسف اول
سرایه کردیکردیلدیکم زلیخا یه یقمیه ایکی
کوزنی یوقاردی دوندی واول دیوارده اولن
نقشلی کوردی اشغله بقدی بینه انی کوردی
پیتس دونیب زلیخا یه یقوب ایتدی تمامدر
زیرا یوسف یلتدرنجم کبی کوردکی یوقدر یوسف علیه السلام عجایبه غلدی زلیخا ایتدی

یا یوسف

یا یوسف بنجون بکا یقمزسین حضرة یوسف
ایتدی قورقیرسن تکریدن که بنی قیامت کونده
کوزسز قویره دیدی دوندی زلیخا ایتدی
بنجون بیله یوا ولمزسین یوسف ایتدی ایکی
سسیدن اوتری بری تکریمدن قورقرم وبری
یکمدن زلیخا ایتدی اکا اعوریرم اوله سلطا
نلق سکا دکه دیدی حضرة یوسف ایتدی تکری
سکا عذاب ایدرسه ندیرسین زلیخا ایتدی
غم واکر ایسه صدقه ویررم وتوبه ایدرم
تکری عفو ایده جون زلیخا بویله دیدی دو
ندی بونی فکر ایلدیلر یوسفی کوجله یکادو
ندوردم دیوب قپولری قفلدی حضرة یوسف
کوردی بولیلم قپویه ملسه کله بوندن قوزولم
دیردی زلیخا صندلم یوسف یون ویردی
شاذ اولدی اندن یوسفك قولاغنی بوادن
کردیلم یا یوسف صاقن جون یوسوزدی
اشدیکی تجدی یو بخار قولاغنه اون کلد
یلم بیجمه بر للدن آدکی یو یارم وبو بخار
قولنده دیوار یارلدی اندن یعقوب علیه
السلام جیفه کلدی یوسفه قوشو بو ماغن
ایصردی ایتدی یا یوسف تکری بیجمادی
بویلی ایدر دیو بخار قولنده عزیز مصرك
یوقرداشی وارایدی بدی ایلق زلیخا اندن
دوتاوارمشدی اول بدی ایلق اوغلان جا
غزدی که یا یوسف تکری دوستنی زنا ایدرمی
دیدی اوشی یوقول دورستدر دیو اعزیز مصر
فتنه حضرة یوسف اول اوغلاندن طانقلق
استدی سویلدوکی ایشه شدی حکایت

بو يلدر اول وقتكه حضرت يوسفى اره اوقدلر
حق تعالى جل وعلا حضرت جبرائيله ايتدى
تيز ايوشى يوسفه حيله ايتدلر دوستوى
آذ دمغه واذ اول حيله لرين باطل ايلكلى
جبرائيل يعقوب صوندنكه كورندى وبو كلمه
قولنده زليخا نك بولوتى واردى قندهوار
سه دوتنه واردى زليخا بولورب واردى
اول بوتى اودتنه قودى يوسف عليه السلام
شيارسين دى زليخا ايتدى اول بوت بهم كريم
در دى اندن اوتانوردى حضرت يوسف
ايتدى يازليخا سن هيچ تسندن اوتانورسين
بن حق تعاليدن اوتانمزمين دى قجدى زليخا
ازدرنه دوشدى بتدى كوكلنه يا پيشدى
جلدى يرندى حق تعالى اول يدى قويدى حضرت
يوسفه اجيو يوردى اول قبولردن يوسف طشره
چقدى دولبندى باشيندن دوشدى ساچى
داغلدى زليخا يوسفى قوره ارديجه چقدى انك
دخى باشى اچق عزيز مصرى دخى سير اندن
دوغمشدى اول ايرايه ايوسقو كلدى زليخا
انى كوردى جاغردى ايتدى يرقولى شول قدر
خوشى دوترسين كم بكا يا پيشدى ورنه كولسه
ايلك استدى قالت ما جزاء من اراد باهلك
ندر جزاسى اول كشينك كم سنك اهلكه
يارز ايتديسه ايده دوكه انى ذندانه قويا
ياخود قتنى عذاب ايله ذليخا اوج سوندسويله
دى كه يرى يرينه بكزمز يرا اول له كناهى
كندودن كدردى يرى اول له حضرت يوسفى
اولدوره كوردى قودى ذندانى عزيز

مصرك اولنه يوقدى بردخى اول كم زندان
دركى جون اولمسون كمان ايلدى يا يوسف
قتنى عذاب ايلك دردى بس عزيز مصر
يوسفه ديكم بن سنى كندو زومه امين
ايتدم سنى اوغل كبى دوتدم قول كبى دوتدم
بهم ايلو كومه عوز يومدرخاندانمه قصد ايده
سن حضرت يوسف ايتدى بهم سوجم بوقدر
دردى زليخا جيله ايدرب بنى سرايه قويدى
بملله بر اول دردى بن راضى اولميوب بكا
يا پيشدى اندن قجوب قدم عزيز مصرى فكره
واردى ايتدى كوجلدر بن بوندن خيانتلق
كورمدم بلدن سوزين اشتمدم عزيز ايتدى
يا يوسف بن يلمز ملهصوح سندن دى يازليخا
غى اوت اوشى سنك صاجلك داغلشمش بكا
اوجمش زليخا نك بوزى يرلق اغلر يوسف
ايتدى يوايشر بكا بهتاندر عزيز مصر اتدى
بكا طاغلك و ارمى دردى حضرت يوسف
اول يدى ايلق اوغلاندن يا اله بقدى
ايتدى سنول اوغلاندن صورك دردى عزيز
قاقدى ايتدى ايده جك ايتدك شمدى صقا
يمى كولرسين دردى يدى ايلق اوغلان نجه
سويليسون دردى حق تعالى جل وعلا حضرت
نك قدرتى ايله اول بشكده كى اوغلان
سويلدى يا عزيز ان كان قميصه قد من د
بره اكردى لرسك صوجلو كيمدر يلسين يوسفك
كوكله كى كوركه اردنكن مى يرتقدر يوغسه
اولوندنمى اكر اولندن يرتوغسه زليخا كولدى
يوسف يلاندر وان كان قميصه قد من دبر

فَكَذَّبَتْ ٥ اكر كوكلك يوتوغى اردندن اسه
زليخا يلانلرندن يوسف كوجلكدر اندن عزيز مصر
يوسوذى ايشدب يوسفك كوكله كن كوردى
كه اردندن يوتقدر عزيز مصر زليخايه تعلقى
ايتدى يوسفك يوزنده صوجى يوق معجبن اولدغى
كه صوج سيندرنلرندن بورى زليخاى كه اولدوره
كوراول اوغلان ايتدى يا عزيز بويله ايتمك عقل
دكلدر اكر بويله ايدرسك دنسواى اولورسن
اندن عزيز مصر ايتدى اعرض عن هذا الخ
يا يوسف يوسوزدن دوندى زليخايه ايتدى
و استغفرى لذنبك انك كنت من الخاطئين
يا زليخا سكا دخى صوجكى تعشلدم قابله كه حقيقتده
سن كناه اديجيلردن سين بونك اوسننه بر
زمان كجدى هى راودتنى عن نفسى زليخا
بر ندى اول سوزه دخالت يتك حضرت جبرائيل
ثل كلدى ايتدى يا يوسف زليخا سنك عشقك
دكوبسين ايدرسن انك بردسين يوندك
دوستك دوستك بردسين يوتمق زوا
دكلدر حضرت يوسف يوسوزه عاجز قلدى
ايتدى يا جبرائيل اول زليخا ايتدى كناهن
يلوب بن عزيزه اصل لديله بوكا فتى عذاب
ايلك بن كناهسز ايكن سن بلمز مسين دو
سنى اولدركه دوستدن جفا كورمكدر
شويلدر كم حق تعالى جل وعلا يوسفه عتا
ب ايتديله بيجون زليخا نك بردسين بر
ندك زليخا جولكه كافره ايمش حق تعالى
حضرتلرى ديدكى اولورکم بركافره عورت
يوسفه دوستلغم دردى يوسف انك بودسين

يرتدغيجون بن يوسفه عتاب ايتدم مومنلر
كم بنم قولمدن بنى دوست دوتدلر ديننه د
اكور مكه قيامت كونيتده محشره خلايق ايجنده
بونلرك بودسين يرتمهم بلكى رحمت ايدم يا
لغيم يوسف ايتدى عهدى اتمشم كه خيانتلك
اتمهم و بلاان سويلدم جبرائيل عليه السلام ايتدى
يا يوسف جومرد لكى سؤل يدى ايلق اوغلاندن
اوكرندم ديدى يوسوز اوسننه اوج اى كجدى
لخبر عالمكره فاش اولدى يسر نيش نفر عورة
دوريب زليخايه كلدلر ايتدلركه نه روادركه
يرقولدن اوتوى كندوذكى رسواى ايدهسين
ديوب اول عورتلر زليخايه سرزنشلر ايتدلر
لر زليخا دخى واريب اول عورتلره قونقلق
ايلدى اول عورتلرى اوقدى فلما سمعت
هن بمكرهن يورركوردسى قودى كوستدن مكر
هن ارسلت اليهن هن بريناك اليه
يورر بجاق ويردى يوسفه دورلو دورلو طورلر
كويردى وانت كل واحدة ايتدى يا يوسف
كل طشره حق ديدى يوسف طشره حقدى اول
عورتلى يوسف عم كوردكلرنده قوريجى
كسلركن وقالت اخرج عليهن فلما
اينه اكبرنه وقطعن ايديهن الخ
كسدلر قان زوان اولدى يوزماندن كوردكلر
كم الكوى كسيلمش ايتدى لرحاشا كم بوادم اولله
دكلدر بوالا فرشته در قالت فذالكن الذى
زليخا ايتدى سز بنى ملامت ايدرسز بوندن اولدى
امدى سوملة لايق دكلدر ايتدى لر اشبو بونك
يكى صورت اولده دركر بنه اوبدوره مدك زليخا

اینده‌ی نقدر جهد ایتدم یوسف و یعقوب اول عورتلر ایتدیلر یا زلیخا یوزینه یوسف طشره چق سون یوغزیدی اولو تلیلم مقصودلری اولیدی که یوسفی برده‌ی گورلر زلیخا یوسفی پنه قپدی طشره چقدی اول عورتلر یوسفک حورسنه اولورلر بیحون خاتونک سوزنی دیومن سن دیلو دیلو مسناکی قاقیه سنی ذیدا انه قوبه دیلر

حب الی مما تدعونن یوسف علیه السلام ایتدی بکا ذیدان سوکلو دراول ایتدن که یلتر سن الله یوسف الله تعالی عز وجل حضرتنه یالوارردی که یا الهی بن ذیدانی سورم بونلرک حیله سیدن قورتر قورتارمازسن بنی اویدوره لو بن حضرتلرنه صوغیلور اولم سوکال صورلو که اول عورتلر بیحون الی کسدیرلر زلیخا یوسفه عاشق ایکن الی کسمدی

جواب کشیلک یوسفه یازی اوکرنه اندن قورقمن زلیخانک دخی کوزی یوسفه اوکرنمشدی اندن اوتری کسمدی اول عورتلی یوسفی گوردکلری یعقوبی انلیون کسدیلر **حق تعالی عز وجل دخی** اولیم وقتنده قوللریه عذاب قوشتهلری ویرورکم کوزلری اوکرنسون جانلر اجسامی هیبتیدن قورقمسونلر دیو دخی سین ایجنده فنا ویرلر ویرکم قیامتده زیانیار دن قورقمسونلر دیو معراج کجسی حق تعالی عز وجل محمد المصطفا صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه قیامت قورتولرینی هب عرض ایتدرکم دیکی عالم قورقدقلری وقتلرین اول قورقمیه امتنه شفاعت ایده

تکمیر اول عورتلی یوسفک یوزینی گوردیلر الری کسیلدوکنک اجسین دوی مدیلر **همجنان** حق تعالی جل وعلا کندولطفندن

مومناره

مومناره اولمرقتنده کندو قدرت یوزینی کوستره مومن دخی جانک اجسین دویمیه ایندن ضاره اول عورتلرک اتفاق ایدوب دانشدیلر که یوسفی اله کتوره وزیدی لر ذلیخا دخی یوزنی اشتدی عجب ندملی یوسفی کزلیم دیدی وازدیلر ذلیخانک سرینی عزیز مصره وذکلی یکاره دویور دیلر عزیز یوزدی یوسف عم ذیدانه قویدیلر ذیدان بطلیین گوردیلکه یوسفک باشنده تاج گیندیه لیاجه ایتدی اشبوک کیه سیسین صو یابن می ذلیخا ایتدی قودوسون بن یوزنی ذیدانه کتورمدم یلکی ایرقاردن گوردم فحون جون **بشارت** مومنه اولمرقتنی کلسه عزار قل علیه السلام گلور گورر ایمان تاجی باشنده اسلام طوغی گیندیه طاغت کمری بلنده عبادت نعلیی ایاغنده اکا موکل اولین قرشتهلر ایدیلر الهنا بوگیدن خلعتلری صویالمی خطاب عزت ایدیشور که قوک شوردسمه سینه یوسون زلیخا یوسفک دوبن صویدمدی بن انی ایوقلاردن قورقدم دیدی امدی بن دخی اول مومنه خشم ایدوب یره قویمن شیطاندن قورقدم حاشا بن کرمدن که ویردوکم خلعتلری ینه الک دیم یلکی قیامت کونده عظمتک طنطنه یله سیندن قوپرم دیدیلر کوستروم اندن زلیخا یوردی ذیدانی سپهور دیحا لیاردوشدیلر کومیشدن یوکورسی قودیلر یوسف عم اول کورسی اوزرینه اوتودی **ودخل معه السجن فتیان احد هما** اول وقتلر یوسفی ذیدانه کتوردیلر یوسفله ایکی یکیدیله کتوردی ولیدبن ریانک

بو يسى ساقيصيدى ويرى مطبخچيسى ايدى
خشيم ايدوب ذيدا نا بيور مشيدى كلدى يوسفله
اوتوردى عقلين وطاغه مسلها نلغين طكلدى
وكندوكى حكايتلرين يوسفه ايدى ويردى
اوج كون صكره قال احدهما انى ارانى اول
يوسى ايدر يا يوسف دوشمده كورديم اوزمله اوزم
صيقديم شيجى ايدم اول يوسى دخى ايدر
بن دخى كوردم بن دخى باشمده سليله اكمك
كوتوردم قوشلر كلوب اول اكمكدن يولر فالا
خر انى ارانى احمل فوق رأسى خبزا ويز
يودوشوم دن نبئنا بتاويله يوسف ايتدى
سن دخى طعام يمديكوز اولا دوشوكز دن سيزه
خبر ويرم يوم دوشن تعبير بن بكا تكريم اولوندى
يوسف كوردى كه بونلر عاقل كشيلر در دليلر
بونلرى ايمانه دعوت ايده مهلت دلدى دوشلرين
تعبير اكله اندن بونلر ايتدى قفى تكريه طير
سن يوسف عليه السلام ايتدى اول تكريه طيرم
كه ايدن ارتق تلرى بوقدر بونلر ايتدى بو بوتلر
نه نسنه در يوسف ع م ايتدى هيچ نسنه دكلدر
تكر لغه كوره مزدى بونلر ايتدى سن نه دينه طابر
سن يوسف ع م ايتدى اتم دينه طابرم ايتدى اتك
كيمدر ايتدى يعقوب پيغمبر در بزم اصلمز
هب پيغمبر در بونلر ايتدى جون پيغمبر اوغلو
سن نيجون قوللوغه دوشدك كناهسز يوسف
ايتدى قرشلر بمرتبه كوتيلدى ايمدن ايرود
لر قول ديو صتدى لر بونلر ايتدى لر بو بوتلر دن اك
كتورملى يوسف ايتدى سن عاقل سين كورك جوق
تلرمى بيلدوبونلر بمى بيلدريمى كوكى جمله عالمه

رزقن ويرن اول بزتكريدر اول بونلر طير
سز كندولرين بالتدن حكمدن قورتره بلور
مى كندين قورتر مغه قادر در كل اخر نه اصى
سى دكله بونلر ايتدلر بزندلر تلرى قولنك
برين طغرى بوله كيدنلر دن قلدى ويرين اكرى
بوله كيدنلر دن قلدى امر الا تعبدوا الا
اياه يوسف ع م بيور ديكه تلريدن ارتوغه
طمك بونلر ايتدلر بز اول يوتلردن بيزلر
اولدلر ديو يوسف ديلينه دوشدك ديدلر اندن
يوسف ع م بونلره دوشلرين تعبير ايتدى
اول بركز كم سيجى صقى دى يارن جفادار
لر ذيدا ندن بينه ساقيلق ويرلر ياصا
حبى السجن اما احدهما اما اول بركز نما
شيده اتمك كتورردى قشلر بوردى يارن
جفادار لر اصا قويلر كلوب قوشلر بلينى يكلر
اول كشيلكى بودوشى كوردى ايدى بن
دوشى كوردم دى يوسف ع م ايتدى
جون سوبلندى ايوق جادم بوق جون بس
يادنده سى اولدى كلدلر اول ايكى كشيئ
جفادار لر برين اصا قودلر ويرين ينه ساقيلق
ويردلر جفاكر كى يوسف ايتدى بنى اونوتمه
بادشاه فتنيده اكمل كه برطوجسين كشيى ذ
نداني حكمر ديكل دريشدى ابليس اول سا
قيه انى اونتدردى بونك اوسنه جوق
زمان نجدى حق تعالى جل وعلا ايتدى يا يوسف
ديانى قودك ربانندن خلاص استدك وعده
ايتدمكه يدى يل ذندان جكه سين ددى
يوسف بونى استدكده جوق زمان اغلدى اندن جبرائل

عليه السلام ايتدي يا يوسف بو اغلمق خالقي
قيوب مخلوقدن ياري استمدين كركدي
حكم بويله اولديكم يدي يل بونده قلاسين
اندن يوسفه جبرائيل عليه السلام ايتدي
يدي يل زندان چكوب يازيغم حق تعالى
بغشلرسه راضيم ددي جبرائيل عليه
السلام ايتدي يا يوسف غصه يمه كه بو زندا
نسنك اصلدر يوسف ايتدي يا جبرائيل بو
زندان ارسوز يريدر بونده نته كلورسن
جبرائيل ايتدي حق تعالى جل وعلا يري آرو
دب دورر اندن يوسف ايتدي يا جبرائيل
تكرم بني نته زندانه قويدي جبرائيل ايتدي
سن كندوزكي زندانه لايق كوردك بكا
زندان يكدر ديدك اول ياوز اشدن
كه سيز يلترسز ددك كندوزكي الله اصر
لمدك يوسف ايتدي يا جبرائيل اتمدن خبرك
وارمي جبرائيل ايتدي اغلمدن كوزسز اولدي
يوسف ايتدي يا جبرائيل تكري تعالى قادير ايديكه
بني قوللغه صاتدرميه ايدي واتم اغلميه ايدي
تقديري نجون بويله ايدي حق تعالى جل وعلا
حضرته ديلمديكم يعقوب كندودن ارتوغي سوه
بونك اوستنه يدي يل كچدي ذليخا دائم اغلردي
كوندن كونه عشقي ارتوردي واول بش عورت
دخي يوسفي سومشلردي درلو درلو طعام يوسفه
هر يري ويررلردي انلرك طعامن يوسف يمزدي
زندان قومنه اولشدرردي كندوسي دائما نمازه
مشغول ايدي وهم دوشن علمن جبرائيل زندانده
يوسفه اوكرتدي ايدي جون حق تعالى جل وعلانك

وعدسي

12

وعده سي تمام اولدي حكم اولديكه يوسف
زندانندن چقه بر كيجه وليدبن ريان
دوشن كوردي وقال الملك اني ارى سبع
بقرات سمان يعني يدي سموز صغير
ويدي اريق اوكوزي يديلر ودخي يدي
باش قوري بوغدايي بر جون دوسندن
اويانو كلدي وزيرلرن جمع ايتدي سز عاقل
كشيلرسز كلك اشبو رسمه دوشن كوردم
بنم بو دوشمي تعبير ايلك ددي ايتدلر يا پا
دشاه بو دوش يوزه كولمكدر بز يوزه كولمك
تعبير ايده مزز ديدلر دوكلي اول دوشك
تعبيرندن عاجز قلدلر ناكاه ساقنك اوكنه
يوسف كلدي ساقه دوشن كوردوكن زندانده
ايكن يوسف يوز دوغن وليدبن ريانه ددي
امدي بو دوشك تعبيرين سيزه كتوري ديريم
ددي ساقه يوسف قتنه كلدي يوسفدن
جوق عذرلر دلدي ايتدي تكريجون معذور
دوت اولوتمشم يوسف ايتدي اول سندن
دكل تكري حكمي بويلدر بويله اولسه كركيدي
ساقه ايتدي اي طغري سويلجي كشي ملك بن
ريان دوشن كورمشي كم يدي باش ياشن
بغداي يدي باش قوري بوغدايي بر امدي
بو دوشك تعبيرين بكا ايد بويرملك بكا كويرر
بسي يوسف عم ايتدي يدي يل نخل ايو اولا
اندن صكره يدي يل دخي قزلق اوله نخل اكوب
بتميه جون ساقه بو خبري ايشتدي كلدي ملكه
ددي اندن ملك ايتدي اي ساقي وارصور اول
يكيده انك جارسي ندر اول يدي يلده نتمك كرك
ساقي ينه كلدي ايتدي يا يوسف ملك اول تعبير ايتدكك
عجبلدي وهم غصللدي ايتديكي وارصور كرم اتسون

اول یدی یل ایجون نمك کوك بس یوسف ایتدی
یو یدی یل ایجون سزه یته سی دوکمك قلادین
یاشیله قوك ناقولق او لنجه اول تبشلو نغداي
دوکسز یلیسز وکی صردو لو یتورمدن
وطنلو دن هی یو ندن یو آنبار ایلك دوندی
ساقی کلدی ملکه دیدی نه کم بیودردی اندن
ملك ایتدی اشبو سوزی عاقل کیشی سوزی در
اول نیم کزیوم اولمق کوك ساقیه صوردیکه
نجه کشیدر ساقی ایتدی بوخوب یکیدر دهیج
یهسه آنی وصف ایده مز عزیز مصر قولیدرکه
ملك بن دعردن صانون الدی ایدی ملك
صوردیله نجون دیدا نه قویدیلر ساقی ایتدی
اول یکیت ایدریم صوجیم یوقدر وهم بن قول
دکلم کی دیشلرم بنی کولو لدی لر صندیلر ملك
بیوردی زندانجی یه صوردیلر که اول کیشی
نجه کشیدر ایتدی یو یکیدر دائما نماز قلار
نه کم کتورلر یمن درویشلره ویررهم یغمابر
اصلی ایمش ملك صوردیله آنی کیم بیلسون ایتدی
ذلیخا دن ویکیشی عورتدن دکی نسنه کاور ملك
ایتدی او یوسفی زندانه ذلیخا دن اولوری
یوقدر لو دیدی زندانجی بلی دیدی اندن ملك
کیشی دیو یدی ذلیخانك ادین قیغرمدی ایتدی
یاغز بن مصر شوبنك کبی کیشیله وصف ایدر
لو ندن اولوری زندانه قویدیلر عزیز ایتدی
آنی بن ملك دعردن صنعون الدم اوغل کبی
دوتدم کم بکا یاوزلغی دکمیه اوت زندانه
قویدم بلمن ملکه صوجی وارمی یوقمی اندن ملك
بیوردی وارك آنی کتورك کلدیلر ایتدیلر یا یوسف

ملك

ملك سنی اوقر یوسف ایتدی وارك ملکه ایدیك
که بن زنداندن چقدم نایکم صوجیسز لغم
یلنمیجه دردی عزیزك بندن کمانی کتمیجه
آکو دلوسه کم بنم صوجم یوغدوغنی یله اول
بنی عورتلم الدین کسدیلر آنلری قیغرسون
صوردیلر یوسف خبری بن کلب ملکه دیدیلر
بس بیوردیلر که اول بنی عورتی کتوردیلر
ذلیخا بی یله فلما جاء الرسول قال ارجع
الی ربك ینه کیشی یوسفه کلدی یوسف
ایتدی ملك صوردیلر که نکلدی سزه که الیکز
کسدیکز فاسئلوا ما بال النسوة الآتی ملك
اول عورتلری صوردیله نجون یوسفی کوجلك
کندو الکو یکزی دوغرمه دیکز نجون نورنجی کس
مدیکز دیدی اول عورتلر ایتدیلر حاشا لله کبی
آدم اوغلانی کوردوکوزی بوقجون آنی کوردك
عقلمز کیدب الکزمز کسمشوز خبری بن بوقجون
ذلیخا یوبنی ایشتدی ایمش نیه اولدو
غن یلدی اندن ذلیخا ایتدی یا ملك طانق اول
وقتن کوك که انکار ایده لو اوشن بن اقرار
ایده رمله بن هر نه ایتدم سنه ایتدم یوسفك
صوجی یوقدر عزیزه دکی بن ایتدم ملکه آنی زندانه
قویی شوبنك عشقینه هر نه جزا ویرورسکز
بکا روادر بس ذلیخا بویله دیمکله خلاص یغك
اوزی کویندی عزیزك یاسی آشکاره اولدی
اندن ملك کیشی ویریدی کلدیلر ایتدیلر یا یوسف
صوجمك یوغدوغنی یلیندکده عزیز جمیل اولدی
یوسف ایتدی ذلك لیعلم انی لم اخنه بن صو
جم یوغدی دیدوکومدن مراد اول دکلدیکم

عزیز جمیل اوله غرضیم لو ایدیکم یله بن اکا
خیانتلك ایتمدم اول جبرائیل حاضر دی یوسف
دیدیکه بن کناهسزون وما ابری نفسی
یوسف اغلدی ایتدی بن کندو نفسم کناه
سز ایتدم کیم نفس کشی یاوز بیورجیدر
ولاکن حق تعالی صقلا بیجیدر نکته زلیخانك
عشقی اول شهوتلیدی و کندو کناهن یوسفه
یرقدی هر قچنکم یوسف صوجسز ایدی الا زلیخا
نك عشقی حقیقته دوندی ایتدی کناهی بن
ایتدم یوسفك صوجی یوقدر بس حق تعالی
جل وعلا دیدکی اولورکی ای قولم بنم دوسلغم
سنکله حقیقتدر جون قیامت کونی اولا خلایقلر
ایقلری اوزرینه دوره لر حساب ویرلر وکناه
لرین عظیم جوق کوره لر ایده لر ای بار خدایا
بو عمللرکه بز اشلدك لایق اولدیکی طاموبه
کیروز حق تعالی جل وعلا ایده یا قولم نومید
اولمك کناهکز بغشلدم زیرا اول کناهلری
بنم حکمومی یغادکز جون زلیخا کندو کناهن
اقرار ایتدی عزیز مصر یا زلیخاسن بندن یوش
اول دیوب زلیخایی کندو اوینه کوندردی عزیز
مصر کندو اوینه قومدی اندن زلیخا کندو
اوینه وارب اون سکز یل اغلادی اوتردی
یوسف عشقندن مالنی اولشدورر ایدی عا
قبت ینه حق تعالی یوسفی آرردی نکته هر
کیمکه دوسلق دعوی ایلسه اندن بهادلیلر
شویله که یوسفی سوربن دیو یعقوب پیغمبر
دعوی ایتدی بهادلدیلر کوزن ویردی لاجرم
ینه یوسفه ایرشدی کرو کوزن بولدی زلیخا

دخی

دخی یوسفی سودی بهادلدیلر تنن مالن کوز
ین الدلر یوسفی ویردلر یوسفی بولیجق کوزین
مالن ینه ویردلر حق تعالی جل وعلا بیوردی
لر ای مؤمنلر جون بنی سومکی دعوی ایدب کو
کلکی عشقیمه ویرجانکی عزرائیله ویر مالکی مسکنلره
ویر تنکی طاعتمه ویر تاکه بنی بولاسن فانی
تنکی باقی قلم کوکلکی نظر کاهم قلم دخی مالك
ایجون اوجماغم ویرم جان ویردوکك ایجون
دیزازم کوسترم بس ملك کندو بندوکی
آتی وجوق دونلر یوسفه ویردی واردلر دندا
ندن جقاردلر دوردی ملك فرشو واردی
اوستنه نثارلر ایتدی بس ملك عزیزه بقدی
ایتدی بو بکت بیغمبر اصلدر ددی امدی
کل بو بکیتدی بکا ویر ددی عزیز ایتدی بن
ملکك قولی اولسم اول کیمك اولور ددی بنده
آزاد اولسون ددی اندن یوسفی کی عزتله
کتوردلر بر نجلر یوسفی کوروب دلو اولدلر بر
کورسی قودلر یوسف اوتردی یوسف عم قرق
درلو دیل بلوردی عبری دلنجه ملکه دعا قلدی
ملك صوردیکه بونجه دلدر یوسف ایتدی عبر
یدر فلما کلمه انك الیوم لدینا مکین امین
جون ملك سیلدی ایتدی یا یوسف بکن بنم قتمده
سندن عزیز کیمسه یوقدر سن بنم وزیرم اول
ددی یوسف عم ایتدی اولمزم ددی ملك
ایتدی نیجون یوسف ایتدی آخرتی دنیایه صت
مزم ددی ملك ایتدی حاجیم اول یوسف
ایتدی کرکمز ملك ایتدی نیجون یوسف ایتدی
تکری قوللرین انجتمزم ددی ملك ایتدی صوباشی

اول دیدی یوسف ایتدی دوادکلدوغی یرك
بنم اوزرمیده جوق حقی وارمدر اول بینه صوك
شلغنده اولسون ملك ایتدی یا ایتدن نه دلو
سن یوسف ملکه ایتدی بکا ایل ولایت انبار
لغین ویرانی بشارم او زحمتدن قورتارم
وعدك ایدم اول زمانده عادت شویله
ایدیلکم هر کم نخل اکسه یارو سن ملك اولور
دی دعا یایه کوج اولوردی قال اجعلنی علی
خزائن الارض یوسف دعا یاء بوزمان
بکا اصمه له دیدی ملك ایتدی ویردم دیوب
یوسفه فلعنت یخشلدی ملك سوردی یوسف
عم اول دعایاء خوشش دوتدی تاکه کلدلر ملکه
یوسفدن ازایی ایتدلر یوسف عم یاشدن قورو
دن انبار لری دولدردی ملك یوسفی یولحظ
قوزدی کوندده اوج کره وردی جوکه اوج یل
بولك اوستنه کجدی عزیز اولدی یوسف
جوی یاشی اولدی ملك ایتدی بن سمدن کوره
کوجدم قاموایستم سن کوره ردی خزینه لشن
کری هر بیسی یوسفك الندن اولدی اول یدی
یل اوجوله یل کجدی یوسف شوله قدر نخل
یغدیلکم حسابه کامن دائما ملك اونه وارردی
ودائما دعایایه صدقه اولشدوردی زیرا
که نخل یولمز دی یوسف عم دن غیری یولمز
دی صانادی طشره ولا یتلردن کلور لردی
نخل اولرلری مصر قوی حضرت یوسفه ایتد
لر بجون ویوسف ایتدی جوق سیلماه
بن اشی عامه مؤمنلر حقنده ایتدم بجه اولا
کم انلره ویرمیم هر کم کلسه صتاردی شول

قدر

قدر مال جمع ایتدی کیسابه کلمزدی یوسف
دخی شوکه ایوشدیکه فرق قیوجیسی وارردی
وفرق یك قولی وارردی مصر یکاری تمام
یوسفك حکمنده ایدی جون اول قولغك یر
یل بجدی ایکیی یل مصر قومنده نقدر
التون وکومشی وارسه هب ویردلر یغدا
ی الدلر اوجکی یل تکلم قیمتلو نسناری وار
ایدی ویردلر یغدای الدلر بس دوردنجی
یل هر نقدر البقیاری وارایسه ویردلر
یغدای الدلر بس بشنجی یل تکلم ملکاری
باغاری وبقجالری ویوك یغدای الدلر بس
التنجی یل اولرین قماشلرین ویوك یغدای
الدلر تاکه مصر یوردینده نسنه قلمدی
یوسفك اولدی حمله سی ملك یوسفه قول
اتمشدیلکم بشر یل یغدای صتارسك بنم
اولسون اندن کوره صتدوغك سنك اولسون
اول ایکی یل که یوسفك ایدی الله امری ایله قو
لق ارتدی الکن قحتی قیت اولوب جوق کیشی
اولدیلکم یدی کون طعام یمدی مصر قوی
دانیشدیلکم یزده هیچ نسنه قلمدی که
یغدایه ویرمزلر ملکیزی واویمزی واولادلر
یمزی وعورتلریمزی صاتون التوب یغدای
ویره یوخسه هلاك اولورز اول قوم کلدلر
یوسوذی حضرت یوسفه ایتدلر انلره یارین
طشره کلك بن دخی جقام سیزی صاتون الام
دیدی بس یاردنده سی اولدی اوغولکری و
قولری یله وعورتلری یله اغلاشورق کلدلر
یوسفعم یونلره بقدی دخی کندوصاتلدوغن

BÖLÜM V: SONUÇLAR

Amaçlara araçlar kullanılarak gidilir. Bu çalışmamızda amacımıza Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhi’s-selâm adlı eseri kullanarak ulaşmak istedik. Amacımız din dilinin nasıl kullanıldığına; sosyal hayattaki dilden farklı bir tesirinin, dil eğitimine bir etkisinin, kullanım alanında özel bir yerinin olup olmadığına ve Türk edebiyatına değer katıp katmadığına ulaşmaktı. Bu bağlamda Kıssa-yı Ya‘kûb Aleyhi’s-selâm adlı eser içerik analizi yapılarak incelenmiş, literatür taraması da yapılarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Öncelikle amaçlar arasında ifade ettiğimiz din dilinin nasıl kullanıldığına ve kullanım alanında özel bir yerinin olup olmadığına bakmamız gerekir. Dil, iletişim aracı olmasından ötürü toplumsal niteliklidir, bir dünya görüşü taşıyıcısıdır. Din ise, insan düşünce ve davranışlarını etkileyerek insanın hayatına yön vermeye çalışır. Din, iletilerini dil vasıtasıyla ulaştırır. Dildeki kelimelere yeni anlamlar yükleyerek dili kendisi için kullanır. Ortaya da dilin dinde şekil bulmuş hali çıkar. Bu da dili kullanım alanında özel bir yere koymaktadır. İncelediğimiz eserimizde dilin dinde şekil bulmuş halini görmekteyiz. Eserimize baktığımızda tahkiyeli anlatımın zaman zaman kopup aralarda dini iletilerin, hakikatlerin yer alması, eserin din dili kullanımını yansıtması bakımından dikkat çekicidir. Metinden alınan aşağıdaki bölümde Hz. Yusuf’u kulluğa iten asıl sebep bir kıssa içinde verilmiştir:

> “…Bir sebeb (27) daḫı budur ki Yūsuf ‘aleyhi’s-selām düşi gördi, pādi- (28) şāhlıḳ diledi. Ḥaḳ te‘ālā celle ve ‘alā anı ḳulluġa bıraḳdı. [6a] (1) Tā bileler ḳul pādişāhlıḳ dilemek eyü degildür. Bir sebeb (2) daḫı budur ki bir gün Yūsuf eytdi: Bizüm aṣlımızda ḳul (3) yoḳdur hem revā degildür ki bizüm aṣlımızda ḳul ola. Ḥaḳ (4) te‘ālā Yūsuf’ı ḳul itdi. Tā bileler kim her kişi aṣlından, (5) kökinden faḫr getürmeye. Biz yine söẕ başına gelelüm…”(5b/6a).

Tanzimat dönemi sanatçılarından Ahmet Mithat Efendi’nin romanlarında, akışı kesip bilgiler vermesi gibi bu eserde de zaman zaman tahkiyeli anlatım kesilmiş ve dinî hakikatlere, iletilere yer verilmiştir. Bu durum eserin, din dili kullanımı ve din dilini yansıtması bakımından öne çıkan özelliğidir.

Bu anlatım tarzı hikâye boyunca devam etmekte ve “söz başına gelelim, Yûsuf hikâyetine gelelim” gibi kalıp ifadelerle dönüşler yapılmaktadır.

Anlatımın gücü, tesiri dili iyi kullanmaya bağlıdır. İnandırıcılık bir anlatımın tesirini artıran önemli bir etkendir. Günlük dilde kullanılan kelimeler, insanların yaşayışından bağımsız değildir. Kelimeler kişiyi, yöreyi, bölgeyi ve aynı zamanda kişinin inancını, hayata bakışını yansıtır. Sosyal, kültürel vs. alanlarda kullandığımız dil ile dinî bağlamda kullandığımız dilin yani din dilinin tesiri aynı değildir. Çünkü din insanların düşüncelerine, davranışlarına yön vermeyi, onları değiştirmeyi, kendi kanunları içerisinde doğru olana ulaştırmayı amaçlar. Bu yüzden bir dine inanan toplumlarda dinî kavramlara, kelimelere kutsiyet atfedilir. Gramer olarak veya toplumu yansıtması bakımından ise sosyal, kültürel vs. dil ile din dili arasında bir fark olduğu söylenemez. İncelediğimiz eserde de din dilinin tesir olarak farklı bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Hz. Yûsuf'un zindana atılmasının İlahî sebebi -Allah'a teslimiyetsizlik- verilirken kullanılan din dilinde bu tesiri görmek mümkündür:

> "…Yūsuf eytdi: Yā Cebrā'īl (12) Tañrı'm beni nite zindāna ḳoydı? Cebrā'īl eytdi: (13) Sen gendüziñi zindāna lāyıḳ gördüñ, baña (14) zindān yegdür didüñ. Ol yavuz işden (15) ki siz yeltersiz(?) didüñ. Gendüziñi Allah'a ışmar- (16) lamaduñ…"(12b).

Eserin anlatımında dikkat çeken bir husus da "…eytdi:... eytdi:… şeklindeki diyaloglarla soru-cevaplardır. Soru-cevaplarla ve diyaloglarla dini iletiler karşılıklı konuşma üslûbuyla verilmiş ve bu durum anlatımın tesiri artırmıştır.

Toplumu ayakta tutan, bir kılan dildir. Topluma istikamet çizen, toplumun hayat tarzını belirleyen ise dindir. Yaratan, dini dil aracılığı ile yaratılana aktarmıştır. Hakikat en güzel kelam ile esere dönüşmüştür. İnsanoğlu inandığı hakikati yayma çabasına girmiş ve eserlerinde işlemiştir. Zamanla din kültürel ve sosyal hayatın bir parçası olmuş, edebî eserlerde kendine yer bulmuştur. Türk edebiyatı ürünlerinde kıssalara, menkıbelere, dinî kavram ve ifadelere yer verilmiştir. Böylece din dili Türk edebiyatı ürünlerinin zenginleşmesini sağlamıştır.

Din dili edebi eserlerde toplumun değerlerini yansıtmış, hayatına yön vermiş, didaktik özelliği ve eserlerin taşıyıcılığı sayesinde gelecek nesillerin eğitilmesine katkı sağlamıştır. Bu yönleriyle bir bütün olarak değerlendirildiğinde din dili kullanımının Türk edebiyatı eserlerine değer kattığını söyleyebiliriz. İncelediğimiz eserde de din dilinin kıssayı zenginleştirdiğini görmekteyiz.

Bu çalışmamızda amaçlarımız arasında yer alan bir diğer husus da dil eğitiminde din dilinin bir etkisinin olup olmadığının tespit edilmesiydi. Bu amacımıza yönelik veriler neticesinde bazı sonuçlar elde ettik. Öncelikle din dilini ve eğitimini kapsayan dil eğitiminden bahsetmek ve tespitleri ortaya koymak gerekir. Çünkü çalışmamızı Türk dili ve edebiyatı eğitimi kapsamında yaptık. Böylece Kıssa-yı Ya'kûb Aleyhi's-selâm adlı eserin Türk dili ve edebiyatı eğitimi, öğretimine katkısını da görmüş oluruz.

Söze dayanan bir sanat dalı olan edebiyat ve ürünlerinin dil eğitimindeki rolüne dikkat çekmek gerek. Çünkü edebiyat eserlerinin hammaddesi dildir. Çocuk yaşlarda başlayan dil eğitiminde edebiyat eserlerini dil eğitiminin bir aracı yapmak gerekir. Dili güçlü olan eserlerle en iyi dil eğitimi verilir ve eserde anlatılmak istenilenin doğru anlatılması, anlaşılmaya mani bir durumunun da olmaması gereklidir. Bu bağlamda incelediğimiz esere baktığımızda eserin dilinin açık, sade ve anlaşılır olduğu gözükmektedir. İncelenen eserde anlatılmak isteneni dil, anlaşılır bir şekilde ortaya koymuştur. Eserde yer alan ayetlerin meallerinin de ayetlerin yanı sıra belirtilmesi eserin dilinin açıklığını göstermektedir.

Eserin incelenen kısmındaki kelimelere baktığımızda kullanılan kelimelerin yaklaşık yüzde altmış altısının Türkçe, yüzde yirmi beşinin Arapça ve yüzde dokuzunun da Farsça olduğu göze çarpmaktadır. Yine müstensihin Allah kelimesi yerine çoğunlukla Türkçe karşılığı olan Tanrı kelimesini kullanması da din eğitiminde, din dili kullanımında baskın olarak kelimelerin Türkçe karşılıklarını tercih ettiğini göstermektedir.

Arapça kelimelerin Farsça kelimelere nazaran daha fazla kullanılmasını eserin Kur'ân-ı Kerim, dolayısıyla da Arapça kaynaklı olmasına bağlamaktayız.

Dil eğitimi ve öğretiminde üzerinde durulan ana konu dilin grameri, dile ait kelimeler ve kelimelerin kullanım alanlarıdır. İncelediğimiz eserde de din dili eğitimi bağlamında kelimelerin veya kelime gruplarının anlamlarının başka kelime veya kelime gruplarıyla tekrar edildiğini görmekteyiz. Açıklamalarla ve örneklerle de somutlaştırmaların yapıldığı dikkat çekmektedir. Çünkü din kaynak itibariyle soyuttur. Dolayısıyla dine ait kelimelerin de çoğu soyuttur. Anlaşılması ve anlatılması için somutlaştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Din dilinde kullanılan soyut kelimelerin anlaşılması ve anlatılmasını

kolaylaştıracak bir yöntemin de kıssa gibi anlatım türleri olduğunu ve din dili eğitiminde kullanılması gerektiğini bu çalışmamız ile görmüş olduk.

İncelediğimiz eserde, anlatımında kıssanın kullanılması, dilinin açık ve anlaşılır olması, soyut ifadelerin somutlaştırılarak verilmesi, dinî kelime ve kavramların daha çok gerçek anlamlarıyla kullanılması din dilinin ve din dili eğitiminin nasıl olduğunu ve olması gerektiğini göstermektedir.

Yapılan alan araştırmalarında din dili ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmaların İlahiyat, Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri gibi anabilim dallarında yapıldığı fakat Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanında yapılmadığı sonucuna ulaştık. Türk dili ve edebiyatı alanında da din dilinin, din dili eğitiminin incelenmesi, bu eksikliğin giderilmesi gerektiğini düşünerek çalışmamızı yaptık.

Türk dili ve edebiyatı eğitimi alanında bu konu üzerinde yapılan bu tür çalışmaların artırılması, klasikleşmiş nadide eserlerin Türk dili ve edebiyatı eğitimi kapsamında incelenmesi gerekmektedir. Din dilinin Türk dili ve edebiyatı ürünlerindeki yeri ve öneminin, dil ve din dili eğitimine katkısının da belirlenmesi noktasında çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ACAR, M. S. (2010). Mehmet Kaplan'ın Eserlerinde Estetik, Sanat ve Edebiyat Eğitimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.* Ankara.

AKALIN, M. (1989). "Ahmedî'nin Dili". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, BELLETEN*, 27.

AKAR, A. (2014). *Eski Anadolu Türkçesi Ders Notlar-I.* Muğla.

AKSAN, D. (1995). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim (1. Cilt).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AKSAN, D. (2006). *Anlambilim.* ANKARA: Engin Yayınevi.

AVCI, A. (2005). Din Eğitimi Açısından Yûsuf Sûresi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

AYVERDİ, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı).* İstanbul: Bilnet Matbaacılık.

BANGUOĞLU, T. (1990). *Türkçenin Grameri.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

BENLİ, D. G. (2010). Din Dili Bağlamında 73 Fırka Hadisinin Değerlendirilmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Samsun.

BOZ, A. (2010). 2007 Genel Seçim Mitinglerinin İktidar ve Ana Muhalefet Partileri Bağlamında Dil Bilgisel Bir İncelemesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Denizli.

CİN, A. (2004). *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi Ali'nin Kısa-yı Yûsuf'u.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÇETİŞLİ, İ. (2006). "Edebiyat Eğitimi"nde "Edebî Metin"in Yeri Anlamı. *Millî Eğitim, Sayı 169, Kış, Yıl 34.*

DEVELLİOĞLU, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

ECKMANN, J. (2014). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar (hz. Osman Fikri Sertkaya).* Ankara: Türk Dil Kurumu.

EFENDİOĞLU Süleyman- İŞCAN Adem. (2010). Türkçe Ses Bilgisi Öğretimi Ses Olaylarının Sınıflandırılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 132.

ERCİLASUN, A. B. (2008). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla TÜRK DİLİ TARİHİ.* Ankara: Akçağ yayınları.

ERGİN, M. (2006). *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

ERKAN, E. (2014, Summer II). Hakikati İnşa Aracı Olarak Din Dili. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, s. 167-179.

ERTAŞ, Ü. (2012). *Çocuklarda Din Eğitimi.* Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

GÜLSEVİN, G. (2007). *ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE Ekler.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HACIEMİNOĞLU, N. (1992). *TÜRK DİLİNDE EDATLAR.* İSTANBUL: MEB YAYINLARI.

KARAHAN, L. (2008). *Türkçede Söz Dizimi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

KAYAALP, İ. (1998). *İletişim ve Dil.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

KOÇ, T. (2013). *Din Dili.* İstanbul: İz Yayıncılık.

KOLCU, H. (2002). *Yûsuf ve Züleyhâ.* TDV İslâm Ansiklopedisi.

KORKMAZ, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri-ŞEKİL BİLGİSİ.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KORKMAZ, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli OĞUZ TÜRKÇESİNİN GELİŞİMİ.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kurumu, T. T. (2002, Kasım). *T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*. Ocak Cuma, 2019 tarihinde Tarih Çevirme Kılavuzu: http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/ adresinden alındı

KUVANCI, C. (2010). Din Dili Kapalı Bir Dil Midir? *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi.* Kayseri.

LEONTİÇ, P. D. (2017). Türkçede Fiilimsiler. *Hikmet*, 72.

Lugatı, K. (tarih yok). *Kubbealtı Vakfı Kültür ve Sanat Vakfı*. Ocak Salı, 2019 tarihinde Kubbealtı Lugatı: http://lugatim.com/s/k%C4%B1ssa adresinden alındı

ODABAŞI, F. (2014, Cilt 14 Sayı 1). Dindarlık Göstergesi Olarak Dil/Dil Dindarlığı. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, s. 123-154.

ÖNDER, M. (2013). Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri ve Önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies, Volume 6, Issue 3*, 1285-1298.

SAĞLAM, İ. (2002). Hz. Peygamberin Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Cilt 11, Sayı 2, s.167-190.

SARAÇBAŞI, M. E. (2010). *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü (I-II).* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

SİNAN, A. T. (Şubat, 2006). Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi C. 4, S. 2*, 75-78.

SÖZLÜK, T. (2009). TÜRKÇE SÖZLÜK. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

SUBAŞI, N. (tarih yok). *Dil ve Din: Kimliğin Kadim Bileşenleri*. Kasım 15, 2015 tarihinde http://www.necdetsubasi.com/index.php/makale/115-dvdin adresinden alındı

ŞAHİN, İ. (2014, Ocak 6). *Değişmeyen ve Hep Değişen Din Dili*. Kasım 15, 2015 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=GEY7Lydttls adresinden alındı

ŞENGÜL, İ. (2002). Kıssa. TDV İslam Ansiklopedisi(Cilt 25).

TİMURTAŞ, F. K. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. *Türkiyat Mecmuası*, 341.

TOKAT, L. (Ocak 2009). Dinin Sembolik Dili. *Milel ve Nihal*, 75-98.

TURAN, Ö. (2017). *KİTÂB-I KÖROĞLU (vr. 68b – 92a) (İNCELEME-METİN-DİZİN)*. İstanbul Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü: Yüksek Lisans Tezi.

UÇAN, H. (Kış 2006). Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar. *Milli Eğitim Dergisi*, 5.

YAVUZ, Ö. F. (2009). Kur'ân'ın Temel Amaçlarının İfade Edilmesinde Bir Anlatım Tekniği Olarak "Kıssa"nın Rolü. *Milel ve Nihal*, 113-136.

YILDIRIM, A. (2012). Din Dilinin Anlamı; Doğrulmacı ve İşlevselci Yaklaşımlar. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi.* İstanbul.

YILDIRIM, E. (2017, Haziran, Pazar). *Menkıbe ve Kıssaların Ruh İnşası*. Ocak, Cumartesi, 2019 tarihinde Yenişafak: https://www.yenisafak.com/yazarlar/ergunyildirim/menkibe-ve-kissalarin-ruh-insasi-2038300 adresinden alındı